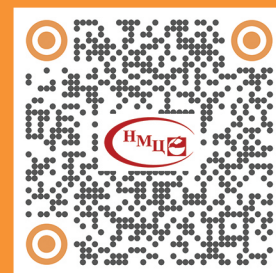

3. 2023

ФАХОВА ПЕРЕДВИЩА ОСВІТА

*З Днем
знань!*

«Є чимало ознак підвищення ролі фахового молодшого бакалавра в умовах децентралізації та нового адміністративного устрою з урахуванням перспектив повоєнного відновлення» (стор. 4-6)

**З інтерв'ю ОЛЕГА ШАРОВА,
Генерального директора директорату фахової передвищої,
вищої освіти Міністерства освіти і науки України**

«ПЕДАГОГІЧНИЙ ОСКАР – 2023» – ВІТАЄМО ПЕРЕМОЖЦІВ!

Уже вшосте відбувся Всеукраїнський конкурс «Педагогічний ОСКАР», який відповідно до Меморандуму про співпрацю Національної академії педагогічних наук України та Державної установи «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти» проходить щороку. Основною метою проведення конкурсу є вивчення та поширення інноваційних педагогічних практик, сприяння професійному розвитку, самореалізації педагогів, створення необхідних умов для розвитку творчого потенціалу педагогічних колективів закладів фахової передвищої освіти, удосконалення управління освітнім процесом та підвищення якості підготовки фахівців.

Традиційно конкурс проходив у два тури: відбірковий – у закладі освіти та фінальний – у Державній установі «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти».

На фінальний тур конкурсу було представлено 973 конкурсні роботи за 12-ма номінаціями із 133 закладів фахової передвищої освіти, які були систематизовані у розрізі спеціальностей.

За підсумками експертного оцінювання визначено переможцями 106 робіт, з них 13 – Педагогічних ОСКАРІВ:

1) Система інтерактивного дистанційного навчання у коледжі як невід'ємна складова забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану (група авторів ВСП «Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»);

2) Внутрішня система забезпечення якості освіти. Вебресурс (Світлана БОЙКО – методист відділень Кіровоградського медичного фахового коледжу ім. Є.Й. Мухіна);

3) Медіатека електронних засобів навчання коледжу (Ірина ЛИТВИНЕНКО – викладач ВСП «Хомуцький фаховий коледж Полтавського державного аграрного університету»);

4) Сузір'я педагогічної майстерності. Вебсайт обміну досвідом освітян м. Бахмут (Тетяна ОСИПОВА – завідувач навчально-виробничої практики, Олена БАБІЙ – викладач, Людмила ЛІЄНКО – практичний психолог КЗ «Бахмутський педагогічний фаховий коледж»);

5) Григорій Сковорода у контексті сучасної доби. Презентація проекту наукового студентського товариства з нагоди відзначення 300-річчя від дня народження Г.С. Сковороди (Олена МОНАСТИРСЬКА – викладач Красноградського педагогічного фахового коледжу КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради);

6) Засоби та інструментарій дистанційного і змішаного навчання у вивченні іноземної мови (Наталія БАРБЕЛКО – завідувач навчально-методичного кабінету Бердичівського фахового коледжу промисловості, економіки та права);

7) Медсестринство в акушерстві. Інтерактивний навчально-методичний посібник (Анна ПІВЧУК – викладач ЗФПО «Київський фаховий медичний коледж ім. П.І. Гаврося»);

8) Гідропривод. Електронний навчально-методичний посібник з дисципліни (Олег ОЛІЙНИК – викладач ВСП «Шевченківський фаховий коледж Уманського національного університету садівництва»);

9) Технічне обслуговування, ремонт і монтаж машин та агрегатів металургійних підприємств. Навчально-методичний комплекс з дисципліни (Людмила ІВАНОВА – викладач ВСП «Криворізький технічний фаховий коледж Українського державного університету науки і технологій»);

10) Дендрологія. Електронний практикум (Лариса КОВАЛЬЧУК, Олеся ВЕЧІРКО – викладачі Малинського фахового коледжу);

11) Інтернет-ресурс для визначення рівня залишкових знань студентів за спеціальностями «Ветеринарна медицина» та «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» (Сергій ШИНКАРЕНКО, Ірина ЛИТВИНЕНКО, Сергій ОТИСЬКО – викладачі ВСП «Хомуцький фаховий коледж Полтавського державного аграрного університету»);

12) Освітній вебсайт студентського наукового товариства (Світлана ЛЕВЧЕНКО – викладач Коростишівського педагогічного фахового коледжу імені І.Я. Франка Житомирської обласної ради);

13) Українська література. Буктрейлер на основі матеріалів кіноповісті Олександра Довженка «Україна в огні» (Наталія ЛИСЮК, Наталія ГАФІНЕЦЬ – викладачі ВСП «Криворізький фаховий коледж Українського державного університету науки і технологій»).

Незважаючи на воєнний стан та нелегкі часи, «Педагогічний ОСКАР – 2023» відбувся. Організаційний комітет конкурсу щиро вітає переможців та бажає нових творчих звершень. Впевнені, що кожен із вас на своєму місці робить те, від чого залежить наша спільна Перемога.

У вересні 2023 року з метою популяризації інноваційного педагогічного досвіду за участю переможців конкурсу та авторів кращих конкурсних робіт будуть проведені круглі столи. Для більшої промоції конкурсу ведеться робота зі створення віртуальної виставки. Переможці конкурсу будуть нагороджені восени під час проведення IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фахова передвища і професійна освіта: теорія, методика, практика». З матеріалами та результатами Всеукраїнського конкурсу «Педагогічний ОСКАР – 2023» можна ознайомитись на сайті Державної установи «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти» за посиланням: <https://nmc-vfpo.com/pedagogichnyj-oskar/>.

До нових зустрічей у новому навчальному 2023/24 році!
Тетяна ОЛЬХОВИК, завідувачка лабораторії педагогічних інновацій
Науково-методичного центру ВФПО, секретар оргкомітету

ФАХОВА ПЕРЕДВИЩА ОСВІТА

Видається щоквартально

№3. 2023

На обкладинці:

Композиція "Вишиванки".
На передньому плані студентки
Косівського фахового коледжу
прикладного та декоративного
мистецтва

Інтерв'ю

Заклади фахової передвищої освіти: сьогодення, розвиток, перспективи...

Інтерв'ю з **Олегом Шаровим**, Генеральним директором директорату фахової передвищої, вищої освіти Міністерства освіти і науки України

4

Актуально

Світлана Жуковська, Олександр Жуковський

Онлайн-освіта: стан та тренди розвитку

7

Борис Гаприндашвілі, Наталя Нестеренко, Оксана Романюк

Індикатори розвитку коледжної освіти на прикладі спеціальності «Журналістика»

12

Людмила Ручко, Людмила Діхнич

Моніторинг підвищення кваліфікації педагогічних працівників

19

Роман Стеф'юк, Лідія Кваснюк

Духовно-емоційне виховання як невід'ємна складова у формуванні майбутніх художників

23

Віталій Карашук, Ольга Непийвода

Екологічна компетентність у закладах ВФПО: уявне та дійсне

26

Оксана Федулова

Арт-терапія як метод психологічної допомоги дітям, які постраждали внаслідок війни

29

Олексій Крамар

Культура віртуального спілкування

32

Наталія Гавриленко

Об'єктивні перешкоди контакту педагога й студентської аудиторії під час проведення занять, педагогічного спілкування та шляхи їх подолання

35

Освітній процес

Ганна Житченко, Юлія Морозова, Людмила Петренко

Застосування технології «Перевернутого навчання» у підготовці здобувачів фахової передвищої освіти

39

Ірина Лисовська

Проектування гібридного курсу: інструменти та технології

43

Наталія Манчевська

Підготовка висококваліфікованого фахівця дизайну під час навчання в коледжі

49

Оксана Грисяк

Опрацювання текстів з метою засвоєння термінологічної лексики на заняттях англійської мови за професійним спрямуванням

53

Наталія Вітер, Людмила Новікова

Викладання латинської мови як один з провідних факторів під час вивчення анатомії, фізіології та патоморфології

56

Юлія Дуденко

Використання PhET-симуляцій під час вивчення електротехнічних дисциплін

60

Софія Стельмах

Інтеграція літературних творів сучасності в навчальну програму з української літератури у закладах фахової передвищої освіти

63

Наталія Шкаревська

Розвиток професійних компетентностей студентів мистецьких закладів на факультативних заняттях з іноземної мови

67

Олеся Дем'янчук

Необхідність національно-патріотичного виховання та формування національної свідомості у молоді на заняттях словесності

69

Ольга Кириченко Забезпечення розумової працездатності студентів юридичного профілю у воєнний час	73
Наталія Гришанович Календарно-обрядова пісня: джерело духовності українського народу у сучасному світі	77
Інна Бондарчук, Надія Корнієнко, Ольга Гринчук Якість підготовки фахівців у ліфтовій галузі	79

Практична підготовка

Лідія Дудник, Валентина Бойко Інформаційні технології в організації практичного навчання	81
--	----

Цифрова трансформація освіти

Володимир Пліш, Анатолій Романюк Застосування ІТ-технологій у сфері освіти для створення новаторських підходів до навчання	84
Вадим Санін, Лілія Войтюк Штучний інтелект і його роль в освіті	88
Яна Криворучко Упровадження елементів STEM-освіти в процесі вивчення математики	92
Оксана Попович Цифрові інструменти супроводу лекційних занять за дистанційного (змішаного) навчання	98
Наталія Малісевич, Олександр Іванов Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі	102
Наталія Білокура Упровадження та використання мобільних застосунків на заняттях української мови в ЗФПО	106

Інтерактивні технології навчання

Валентина Столярчук Структура та складові інтерактивного навчання	109
Олена Олійник, Світлана Яковлева Використання методу проєктів як дієвого освітнього компоненту	114
Валентина Гонімар, Наталія Ореховська Кейс-метод як форма інтерактивного навчання у фаховому коледжі	117

Адреса досвіду

Оксана Ріжняк, Ірина Кобзар Зміна векторів викладання сучасної медичної термінології	124
Наталія Невмержицька Використання інтерактивних методів навчання на практичних заняттях з мікробіології	126

Плекаймо мову

Людмила Мельник Культура мовлення у професійній етиці сучасного медичного працівника	128
Наталія Чикалова Сучасні неологізми та фразеологізми, що з'явилися під час російсько-української війни	133

З досвіду роботи

Наталія Тучак, Олександр Іванов Актуальність та аспекти гурткової роботи та діяльність Клубу робототехніки у коледжі	136
--	-----

Особистість

Аліса Чорі, Каміла Чорі Постать історії: Олександр Духнович (до 220-річчя від дня народження)	139
---	-----

Виховна робота

Олена Грановська, Ірина Демянчук Особливості орієнтирів у процесі виховання сучасної студентської молоді	142
Яна Поліщук Вплив організаторських та особистісних якостей куратора на становлення студента-медика в період воєнного часу	144

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Засновник:

Державна установа
"Науково-методичний центр
вищої та фахової
передвищої освіти"

Редакційна колегія:

Тетяна Іщенко – голова
Валерій Булгаков
Світлана Жуковська
Володимир Калущка
Станіслав Ніколаєнко
Анатолій Похресник
Володимир Стасюк
Микола Хоменко
Олег Шаров

Редакція:

Світлана Жуковська – головний редактор
Ніна Цибенко,
Ольга Гетья – літературні редактори

Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України.
Свідоцтво КВ №24178-14018Р
від 04.11.2019 року

Верстка та дизайн

Людмила Шишкіна

Адреса редакції:

м. Київ, вул. Смілянська, 11

e-mail: osvitatk@ukr.net

Видавництво Науково-методичного центру
Свідоцтво ДК №1310
03151, м. Київ
вул. Смілянська, 11

Відповідальність за зміст публікацій та достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право скорочувати авторські матеріали та вносити в них правки.

ЗАКЛАДИ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: СЬОГОДЕННЯ, РОЗВИТОК, ПЕРСПЕКТИВИ...

Напередодні нового навчального року відбулася розмова з Генеральним директором директорату фахової передвищої, вищої освіти Міністерства освіти і науки України **Олегом Шаровим**.

1. Завершується вступна кампанія до закладів фахової передвищої освіти. Звісно, в умовах дії воєнного стану Міністерству освіти і науки та закладам ФПО було непросто її організувати і провести. Які попередні результати вступної кампанії?

Завершилась основна частина вступної кампанії до закладів фахової передвищої освіти 2023 року. Загалом, вступну кампанію закладами фахової передвищої освіти проведено на високому організаційному рівні, без критичних порушень та недоліків.

За даними Єдиної електронної бази з питань освіти, у цьому році до закладів фахової передвищої освіти було подано 235 141 електронна заява від 125 666 вступників та 11 986 заяв у паперовій формі від 9 213 вступників. З них для здобуття освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра на основі базової середньої освіти: електронних заяв – 169 183 від 82 040 вступників; паперових заяв – 1 972 від 1 336 осіб. Еру паперових заяв вважайте закінченою.

Станом на 30.08.2023 до закладів фахової передвищої освіти зараховано 115,4 тис. осіб, зокрема за державним та регіональним замовленням – 69,7 тис. осіб (у 2022 році – 114,6 тис. осіб, за державним та регіональним замовленням – 67,7 тис. осіб). Отож цифри відрізняються від минулорічних у межах статистичної похибки. Кількість вступників до закладів фахової пе-

редвищої освіти (усіх сфер управління та форм власності), які віднесені до осіб зі спеціальними умовами участі у вступній кампанії, становить більше 18 тис. осіб. До закладів фахової передвищої освіти, які отримують державне замовлення від Міністерства освіти і науки, зараховано 35,2 тис. осіб, зокрема за денною формою навчання 32,7 тис. осіб.

Повномасштабне вторгнення військ російської федерації до України негативно вплинуло на заклади фахової передвищої освіти, особливо розташовані в Донецькій, Луганській, Херсонській, Запорізькій та Харківській областях. У 2022 році з цих областей переміщено 94 заклади фахової передвищої освіти державної, комунальної та приватної власності.

2. 6 червня 2019 року після складних дискусій парламент ухвалив Закон України «Про фахову передвищу освіту». Майже завершено роботу з розробки освітніх стандартів підготовки фахового молодшого бакалавра, відбулася трансформація коледжів та технікумів у фахові коледжі, на новий рівень піднялися інтеграційні процеси. Проте освітян тривожить дискусія щодо створення єдиної професійної системи, що поєднає професійно-технічну та фахову передвищу освіту. На Вашу думку, чи є доцільність такої реорганізації? Чи не є це загрозою втрати фахового молодшого бакалавра, а також закриття закладів цього рівня під-

готовки, які стали в регіонах осередками освіти, культури?

О.Ш.: Дякую за гостре і злободенне питання. Тільки давайте його розіб'ємо на частини.

Чи є загроза втрати фахового молодшого бакалавра? Ті чи інші трансформації завжди можливі, але загрози відмови України від сталої практики підготовки фахівців на 5 рівні Національної рамки кваліфікацій на горизонті не видно. Більш того, є чимало ознак підвищення ролі цього складника освіти в умовах децентралізації та нового адміністративного устрою з урахуванням перспектив повоєнного відновлення, оскільки спроможні громади та райони зацікавлені в місцевій підготовці кваліфікованих фахівців практичного спрямування з актуальних для місцевих бізнесу та спільноти професій.

Чи є перспектива створення єдиної системи професійної освіти, що поєднає фахову передвищу та професійно-технічну освіту? Спільна парасолька можлива і навіть корисна, а також підтверджує необхідність збереження і розвитку ступеня фахового молодшого бакалавра. Тут треба просто включити економічне мислення. В Україні функціонує близько 1400 закладів освіти в обох ланках, в яких здобувають освіту приблизно 550 тис. осіб. У середньому виходить менше 400 здобувачів освіти на заклад. Це удвічі менше за пізньорадянський період. На практиці це означає значне збільшення питомої ваги накладних витрат у вартості підготовки фахівців. Ми не настільки багаті, щоб викидати гроші на утримання стін і опалення повітря замість навчання молоді і зарплат педагогів. Тому дозволю собі спрогнозувати створення з часом єдиних закладів професійної освіти, що поєднують підготовку як на рівні професійно-технічної, так і на рівні фахової передвищої освіти, особливо в районах і містах, де самостійне існування закладів освіти різних ланок просто втратило економічний сенс. Посад директорів стане менше і це точно комусь не сподобається.

Щодо стандартів фахової передвищої освіти, то ця робота успішно продовжується. Затверджено вже 80 стандартів фахової передвищої освіти, що складає близько 90% від необхідного. У найближчі місяці є дуже важливим завершення розробки і затвердження першого покоління стандартів на компетентнісній основі. Дозвольте висловити щиру подяку членам науково-методичних комісій сектору фахової передвищої освіти, членам самого сектору, його координатору, керівництву Науково-методичного центру вищої та фахової передвищої освіти та експертам.

3. Пане Олеже! Крім вищезгаданого Закону «Про фахову передвищу освіту», розроблено Проект Закону «Про освіту дорослих», який внесено до Верховної Ради, затверджено типове положення «Про організацію освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти» та «Положення про практичну підготовку здобувачів фахової передвищої освіти», «Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти». Ви активно працювали для успішного проведення ЄДКІ (Єдиного державного кваліфікаційного іспиту). А що далі? Ми розуміємо, що роботи попереду дуже багато. Які найближчі проєкти та плани?

О.Ш.: Наш директорат разом з сектором Науково-методичної ради МОН і науково-методичними комісіями продовжує роботу над інституційним розвитком сфери фахової передвищої освіти. Сподіваюсь, що впродовж 2023/24 навчального року зможемо затвердити Положення про відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах фахової передвищої освіти, а також порядок надання їм академічної відпустки. Чекаємо на друге читання законопроекту «Про освіту дорослих», який створює перспективи розширення залучення фахових коледжів до надання різноманітних освітніх послуг дорослому населенню. Щойно завершили підготовку молодших спеціалістів і вже скасували застаріле Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу систему).

Дуже повільно і важко, але переходимо до практичної стадії передачі з державної до комунальної власності закладів фахової передвищої освіти – самостійних юридичних осіб. Чекаємо практичної реалізації нового положення про атестацію педагогічних працівників. Вже двічі зупинявся на передостанньому рубежі досить чутливий проєкт Порядку працевлаштування випускників закладів фахової передвищої освіти, підготовка яких здійснювалася за державним (регіональним) замовленням або за рахунок видатків на оплату послуг з підготовки фахівців у державних та комунальних закладах фахової передвищої та вищої освіти з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад і в договорах про надання освітніх послуг яким передбачено зобов'язання про відпрацювання. У 2024 році маємо провести пілотування єдиного державного кваліфікаційного іспиту для випускників закладів фахової передвищої освіти з визначених Урядом окремих спеціальностей. Пам'ятаємо про необхідність впровадження незалежних фа-

хових випробувань для продовження навчання для здобуття вищої освіти.

Зараз винесли на громадське обговорення законопроект «Про національну систему кваліфікацій», який має впорядкувати систему професійних кваліфікацій, забезпечити стабільну інституційну комунікацію між економікою та сферою освіти. Непросто проходить громадське обговорення проєкту нової редакції Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців з вищою освітою, що використовується також у сфері фахової передвищої освіти. Практичне завершення роботи щодо його гармонізації з Міжнародною стандартною класифікацією освіти є важливим євроінтеграційним зобов'язанням українських освітян. Попереду нас чекає масштабна робота з практичного реформування системи фінансування, зокрема бюджетного, здобуття фахової передвищої освіти, формування та розміщення державного і регіонального замовлення, яка може бути наближена в контексті аналогічних рішень у сфері вищої освіти.

Загалом, робота з імплементації положень Закону України «Про фахову передвищу освіту» вочевидь перетнула екватор, але попереду ще чимало важливих рішень.

4. Сьогодні підготовка фахового молодшого бакалавра проводиться не тільки у фахових коледжах, яких налічується близько 700, а і в професійних закладах освіти (близько 100). Є коледжі, які мають контингент менше 100 осіб. Зрозуміло, що такі заклади освіти не виживуть у цей скрутний час. Чи не можна запропонувати бізнесу взяти участь в їх приватизації і підготовці кадрів для себе?

О.Ш.: Цікава ідея, але жодних пропозицій до Міністерства досі не надходило. Більшість бізнесів дотримуються цілком логічної позиції – ми платимо податки, держава та місцеве самоврядування забезпечують нам первинну підготовку фахівців. Часом роботодавці нарікають, що їм доводиться потім чимало інвестувати в додаткову підготовку працівників, які раніше пройшли навчання в системі освіти. Але брати на себе повноцінне утримання закладів фахової передвищої чи професійної (професійно-технічної) освіти можуть собі дозволити лише масштабні системні бізнеси у фазі стабільної прибуткової діяльності. Подивіться навколо, чи багато Ви знаєте стабільних бізнесів з понад 500 зайнятих працівників, особливо в маленьких містах та сільських громадах у воєнний час? У багатьох районах власне фаховий коледж з понад 100 працівниками може вважатись одним з найбільших роботодавців. Тому держава радо вітає приватних інвесторів у сфері освіти, але здебільшого вони орієнтовані на отримання негайного прибутку від надання освітніх послуг.

5. Ефективність роботи закладів фахової передвищої освіти. Якщо у вищій освіті запроваджують різноманітні рейтинги, що певною мірою дають змогу публічно оцінювати роботу університетів, чи не доцільно було б запровадити подібні рейтинги і для фахових коледжів?

О.Ш.: МОН вітає незалежні рейтинги у сфері вищої освіти і бере їх до уваги, оцінюючи діяльність закладів вищої освіти. Для прийняття реальних управлінських рішень використовуються лише міжнародні рейтинги з підтвердженими показниками надійності. Їх перелік можна знайти, наприклад, у Формулі розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1146. Це QS World University Rankings, The Times Higher Education World University Rankings та Academic Ranking of World Universities - World Top 500 Universities. У дослідженнях такого рівня українські фахові коледжі участі не беруть.

Самостійно МОН, як і будь-який інший державний орган, не має повноважень на створення власних рейтингів закладів як вищої, так і фахової передвищої освіти. На мій погляд, це дуже правильний підхід, оскільки дозволяє уникнути суб'єктивного (або й політичного) фактору в оцінюванні діяльності та впливі на управлінські рішення щодо закладів освіти і їх керівників. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти законом наділено повноваженням формувати критерії оцінювання якості освітньої діяльності, зокрема наукових здобутків закладів вищої освіти України, за якими можуть визначатися їх рейтинги. Щоправда, не можу пригадати практичного використання цього повноваження. Законом України «Про фахову передвищу освіту» подібного не передбачено.

Насправді, ніхто не заважає медіа, громадським організаціям, незалежним аналітичним центрам створювати власні рейтинги будь-яких освітніх закладів, зокрема закладів фахової передвищої освіти. Така інформація завжди може бути цікавою як для потенційних здобувачів освіти чи їх родин, так і для самих закладів, органів управління освітою. Хіба що рекомендую ретельно дотримуватись Берлінських принципів ранжування університетів для формування стійкої довіри суспільства до рейтингового продукту.

Але все сказане вище можливо лише в разі нашої Перемоги. Віримо в ЗСУ! Слава Україні!

Дякуємо пану Олегу за змістовну, цікаву розмову. Бажаємо натхнення, здійснення планів та, звичайно, переможного мирного неба над головою.

ОНЛАЙН-ОСВІТА: СТАН ТА ТРЕНДИ РОЗВИТКУ

Світлана Жуковська,
кандидат педагогічних наук,
головний редактор журналу
"Фахова передвища освіта"

Олександр Жуковський, методист
Науково-методичний центр
вищої та фахової передвищої освіти

Анотація. Онлайн-платформи відіграють значну роль у сучасній системі освіти. Вони забезпечують доступ до освітніх ресурсів, курсів, матеріалів та інструментів через інтернет. Стаття знайомить освітян з основними освітніми платформами світу та України.

Abstract. Online platforms play a significant role in the modern education system. They provide access to educational resources, courses, materials and tools via the Internet. The article introduces educators to the main educational platforms of the world and Ukraine.

З кожним роком онлайн-освіта стає все популярнішим форматом навчання. Це обумовлено низкою факторів та тенденцій, які сформували сучасне освітнє середовище світу. Серед основних, безумовно, **глобалізація та технологічний прогрес**. Світ стає все глобальнішим і можливість отримати якісну освіту стає важливим для людей незалежно від географічного положення, а швидке зростання інформаційних та комунікаційних технологій дозволяє створювати потужні платформи для дистанційного навчання, забезпечуючи доступ до освіти з будь-якої точки світу. Потенціал технологій для трансформації та еволюції освіти завжди був очевидним. Оскільки онлайн-навчання відбувається через інтернет, воно, природно, залежить від технологій. А оскільки самі освітні технології продовжують розвиватися, електронне навчання також неминуче зазнає еволюції.

Серед факторів, які також відіграють важливу роль у розвитку онлайн-освіти, **гнучкість та зручність**, адже студент самостійно обирає освітню траєкторію та темп навчання, а також курси, які найбільше відповідають його інтересам і потребам; **розширені можливості взаємодії** – освітні платформи забезпечують інтерактивне спілкування між студентами та викладачами

через форуми, чати, відеоконференції та інші інструменти. Не останню роль відіграє **зниження витрат на освіту** – онлайн-освіта обходиться дешевше, ніж традиційне навчання, оскільки не вимагає колосальних витрат. Онлайн-курси також легше оновлювати, доповнювати та адаптувати під нові вимоги ринку та наукові досягнення. **Оновлення та актуалізація матеріалів** важливі для якісної освіти, якої потребує студентство. Матеріали та методику можна адаптувати під індивідуальні потреби кожного студента, що сприяє ефективнішому навчанню (**індивідуалізація навчання**). Онлайн-формат дозволяє використовувати різноманітні **інтерактивні методи навчання**, включаючи візуальні матеріали, симуляції, ігри тощо. Такий формат освіти особливо корисний для людей з обмеженими фізичними можливостями, осіб, які мешкають у віддалених районах або з обмеженим доступом до освіти (**подолання перешкод у отриманні освіти**). І, звісно, **освіта впродовж життя**. В умовах швидко мінливого світу освіта стає безперервним процесом. Онлайн-курси полегшують доступ до нових знань та навичок без необхідності постійно перебувати у закладі освіти.

Громадський інтерес до онлайн-навчання продовжує зростати і в майбутньому очікується ще

більше інтегрування онлайн-освіти в педагогічну практику. Однією із причин такої популярності стала пандемія COVID-19, яка перевернула весь світ із ніг на голову. Хоча ще до пандемії на світовому ринку електронного навчання спостерігалось стрімке зростання. Але спалах COVID-19 торкнувся багатьох галузей у всьому світі. Пандемія мала величезні економічні наслідки, а також вплинула на глобальну освіту. За даними, опублікованими ЮНЕСКО, станом на березень 2020 року близько 1,3 мільярда учнів у всьому світі не могли відвідувати свої школи. Багато шкіл, коледжів та університетів по всьому світу були закриті, щоб уповільнити поширення вірусу.

Щодо різкого розвитку освітніх цифрових технологій в Україні, то крім пандемії, цьому дали поштовх, безумовно, військові дії, спричинені агресією росії та, на нашу думку, ефективна робота Міністерства цифрової трансформації спільно з Міністерством освіти і науки України.

Ринок електронного навчання у світі щорічно набирає обертів і за прогнозами дослідницької групи Guide2Research (G2R) до 2026 року досягне 336,98 млрд доларів. В електронне навчання найбільше інвестують США, Індія, Китай, Сполучене Королівство та Німеччина. Зростання онлайн-навчання в США особливо помітне серед людей студентського віку. За даними дослідницької групи G2R, понад 30% американських студентів навчаються або навчалися принаймні на одному онлайн-курсі.

Опитування, проведене цією ж дослідницькою групою, показало, що 52% аспірантів у США вважають, що дистанційний формат навчання в їхньому коледжі чи університеті є ефективнішим, ніж навчання в аудиторії.

Ринок електронного навчання у Європейському Союзі очолює Німеччина. Цей ринок зростає зі швидкістю 8,5% на рік.

Відповідно до звіту Європейської асоціації університетів, основна місія більшості вищих навчальних закладів Європи полягає в тому, щоб впровадити цифрове навчання у освітні програми.

Сучасні найрезультативніші тенденції в онлайн-освіті:

Learning Experience Platforms або **LXP** (дослівний переклад – «платформи досвіду навчання») та системи дистанційного навчання (LMS), продовжуватимуть грати вирішальну роль в онлайн-навчанні. LXP є платформами з доставки контенту, які працюють на базі штучного інтелекту. Ринок LXP, обсяг якого вже перевищив за позначку в 400 мільйонів доларів, як очікується, ставатиме все більшим. Особливо великий попит очікується з боку корпоративного сектору.

Відео. Відео сьогодні є одним із найефективніших форматів для надання контенту. В онлайн-

навчанні відео також є найкращим форматом, хоча ще кілька десятиліть тому практично весь контент подавався в текстовому форматі.

Мікронавчання – це навчання невеликими порціями, яке займає буквально кілька хвилин. Модулі мікронавчання або, як їх ще називають, мікрокурси – це чудовий спосіб дати чітку практичну відповідь на конкретне питання чи проблему. Будь-який тип онлайн-контенту: навчальні відео, подкасти, презентації, сценарії та завдання можна подати у форматі мікронавчання.

Мобільне навчання. Мобільне навчання – це навчання шляхом доступу до контенту через інтернет чи мережу з використанням персональних мобільних електронних пристроїв. Це гнучка форма дистанційного навчання, за якої користувачі можуть навчатися у своєму, зручному для них, темпі.

Під час опитування, яке проводила дослідницька група G2R, з'ясувалося, що 67% студентів американських коледжів використовують свої мобільні пристрої для онлайн-навчання. Тим часом 12% не змогли, але зробили б це, якби у них була така можливість. Тільки 21% не використовували свої мобільні пристрої для навчання та не хочуть цього робити.

Прогноз щодо світового ринку мобільного навчання (джерело даних: EdMarket.Digital):

2023 рік – \$60 млрд

2024 рік – \$70 млрд

2025 рік – \$82 млрд.

Очікується, що країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону зроблять значний внесок у зростання ринку мобільного навчання.

Дедалі більше західних компаній шукають кваліфікованих випускників у Китаї. Нещодавні дослідження показують, що незважаючи на значну увагу до вчених, у країні спостерігається значний дефіцит кваліфікованих кадрів. Щоб вирішити цю проблему, Китай запустив ініціативу Smart Education China, яка спрямована на підвищення кваліфікації випускників для задоволення попиту на кваліфікований персонал.

Отже, онлайн-освіта є інноваційною формою виробництва освітніх послуг, що здійснюється з використанням ресурсів та технологій інтернету. Це спосіб навчання, в якому здобувачі одержують інформацію через інтернет і можуть отримати доступ до неї через комп'ютери, ноутбуки чи смартфони. Вона може бути спрямована на професійну підготовку і перепідготовку; підвищення кваліфікації; підготовку з окремих предметів; поглиблене вивчення тем, розділів дисциплін навчального плану; додаткову освіту за інтересами.

І коли ми говоримо про онлайн-освіту, то одразу виникає питання освітнього контенту, а це **відкриті освітні ресурси** (OER – Open Educational

Resources), які визначаються як навчальні та дослідницькі матеріали, матеріали для викладання в будь-якому форматі та носії, які перебувають у суспільному використанні (відкритому доступі) або захищені авторським правом із відкритою ліцензією, що дозволяє забезпечувати безкоштовний доступ, повторне використання, зміну призначення (перепрофілювання), адаптацію та повторне розповсюдження цих матеріалів користувачами. OER можуть містити такі матеріали: конспекти лекцій, слайди, силабуси, робочі програми, підручники, роздаткові матеріали для студентів, відео, онлайн-лекції, подкасти, курси лекцій та будь-який інший матеріал, призначений для використання у навчанні.

У 2002 році термін «відкриті освітні ресурси» (OER) був прийнятий на Глобальному форумі ЮНЕСКО з відкритого програмного забезпечення для спільного використання освітніх ресурсів за відкритими ліцензіями. За своєю суттю OER є юридичною концепцією, що описує освітні ресурси, які пропонуються безкоштовно, є відкритими та доступними для будь-кого та, за деякими ліцензіями, дозволяють іншим повторно використовувати, адаптувати та розповсюджувати ресурси з незначними обмеженнями або без них.

У 2012 році в Парижі відбувся Всесвітній конгрес з OER, на якому виступили ключові прихильники OER з усього світу. Конгрес, в якому взяли участь уряди та експерти з питань освіти та OER, наголосив на використанні OER як засобу забезпечення рівного доступу до знань. Він продемонстрував інноваційні політики та ініціативи, які демонструють потенціал OER для покращення громад. Важливо, що Конгрес ініціював прийняття Паризької декларації OER, яка закликає уряди всього світу відкрито ліцензувати освітні матеріали, що фінансуються державою, для публічного використання.

На Генеральній конференції ЮНЕСКО 2019 року концепція OER досягла глобального визнання. Це підкріплюється зростаючою кількістю національних ініціатив.

Основним контентом відкритих освітніх ресурсів є традиційні онлайн-курси та MOOC. Хоча вони можуть здатися схожими, ці види онлайн-навчання насправді різні.

Традиційні онлайн-курси зазвичай мають стандартну навчальну програму. Однак вони проходять через інтернет, а не в аудиторії. Вони часто пропонуються закладами освіти та проводяться викладачем або іншим професіоналом. До традиційних онлайн-курсів зазвичай пред'являються вимоги такі самі, як і до класичних курсів (включаючи розклад занять та терміни виконання завдань).

MOOC (Massive Open Online Courses) – ма-

сові відкриті онлайн-курси, переважно, короткі автономні. Лекції попередньо записані та доступні 24/7. Крайнього терміну для проходження MOOC немає, і організатор курсу не обов'язково має працювати у школі, коледжі чи університеті.

Прогнози щодо розвитку MOOC: обсяг світового ринку MOOC (джерело даних: Statista):

2023 рік – \$14 млрд

2024 рік – \$17 млрд

2025 рік – \$21 млрд

2026 рік – \$26 млрд.

За прогнозами, глобальний ринок MOOC демонструватиме щорічний темп зростання на 29% і до 2025 року буде ринком, що найшвидше зростає у сфері освіти. Але, не зважаючи на популярність, 73% студентів все ще не знають що таке MOOC. А в Україні кількість таких студентів, та й викладачів також, набагато більша.

Швидке впровадження електронних пристроїв в освітніх установах, збільшення інвестицій в інформаційні технології, зростання впровадження культури «принеси свій власний пристрій» (BYOD) – ось деякі з основних факторів, що стимулюють зростання ринку мобільного навчання.

Нещодавні досягнення в цифрових рішеннях для освіти, завдяки масовому поширенню мобільних пристроїв, надали педагогам, учням та студентам доступ до онлайн-платформ з унікальними освітніми матеріалами,

Онлайн-платформи забезпечують доступ до освітніх ресурсів, курсів, матеріалів та інструментів через інтернет. Існує багато освітніх онлайн-платформ, що пропонують різноманітні курси та матеріали з різних предметів та областей знань. Ось кілька із них:

Перша відкрита масова освітня платформа – **Khan Academy** www.khanacademy.org (Академія Хана) – з'явилася в онлайн-просторі у 2006 році. Сьогодні Khan Academy надає понад п'ять тисяч абсолютно безкоштовних курсів, а її команда з однієї людини виросла в колектив із 80-ма співробітниками. Вебсайт Khan Academy спрямований на надання безкоштовного персоналізованого навчання, переважно на основі відеороликів, розміщених на YouTube. Вебсайт призначений для використання як доповнення до відео, оскільки він включає інші функції, такі як відстеження прогресу, практичні вправи та інструменти навчання. Доступ до матеріалів також можна отримати через мобільні програми.

Coursera <https://www.coursera.org> **HYPERLINK** "<https://www.coursera.org/>" – одна з найпопулярніших і найвідоміших освітніх онлайн-платформ, що надає доступ до курсів від університетів та організацій з усього світу. Курси мають різноманітні напрями – з гуманітарних наук до технічних дисциплін. Деякі ключові особливості Coursera:

- курси від університетів: Coursera надає доступ до курсів від таких університетів, як Стенфордський, Єльський, Мічиганський та багатьох інших. Ці курси можуть включати відеолекції, текстові матеріали, завдання та тести;

- сертифікати та дипломи: після завершення курсу ви можете отримати офіційний сертифікат або навіть онлайн-диплом від університету чи організації;

- спеціалізація: Coursera пропонує спеціалізовані курси, об'єднані в цілі програми, які дозволяють заглибитись у певну галузь знань;

- партнерські спеціалізації: деякі курси та спеціалізації розроблені спільно з великими компаніями, такими як Google, IBM, Маккінзі, що робить їх більш практично орієнтованими.

Під час військових дій кожний студент України може отримати безкоштовний доступ до курсів Coursera.

Команда Coursera першою відгукнулася на запит Міністерства освіти і науки та вже у березні 2022 року розпочала співпрацю: для українських студентів було відкрито понад 6,5 тис. курсів із 400 спеціалізацій за програмами найкращих університетів та компаній світу. Студенти і викладачі, що приєдналися до Coursera, успішно опановують онлайн-курси від Google, Meta, IBM, Microsoft, Amazon Web Services, а також таких провідних університетів світу, як Yale University, California Institute of the Arts, Duke University, Erasmus University Rotterdam та інших. Багато слухачів вивчає одразу декілька курсів.

Для вимушених переселенців Coursera пропонує фінансову допомогу – ви можете отримати сертифікат безоплатно. Для цього потрібно: відкрити потрібний курс, натиснути кнопку «Доступна фінансова допомога» поруч із «Взяти участь», заповнити анкету, дочекатися на розгляд заявки – зазвичай це 15 днів. Поки ви чекаєте на відповідь, можете почати проходити курс в режимі аудиту. Тобто ви зможете прослухати курс, але доступу до тестів не отримаєте. Коли заявку розглянуть, ви отримаєте електронного листа з відповіддю та зможете продовжити повноцінне навчання. Головна мова курсів – англійська. Але є програми, де можна вибрати різні мови субтитрів.

EdX <https://www.edx.org/> – безкоштовна інтернет-платформа масових відкритих інтерактивних курсів, заснована Массачусетським технологічним інститутом і Гарвардським університетом у травні 2012 року. Платформа, що надає більше 3000 курсів від університетів та коледжів по всьому світу. Основні особливості edX:

- безкоштовний доступ: багато курсів на edX доступні безкоштовно і ви можете вибрати платний варіант, щоб отримати сертифікат або диплом;

- мікромайстри: це програма, що надає глибокі знання у певній галузі, і успішне завершення програми може надати перевагу при вступі до університетів або кар'єри;

- професійне навчання: edX також надає курси та програми для професійного розвитку та набуття практичних навичок.

Udemy <https://www.udemy.com/> – платформа, на якій практично кожен може створити та продавати свої курси. Основні характеристики Udemy:

- широкий вибір тем: на Udemy можна знайти курси з практично будь-якої теми, від програмування та бізнесу до особистісного зростання та творчості;

- самостійні курси: курси на Udemy часто представлені у вигляді самостійних модулів, і ви можете вибрати їх залежно від ваших потреб та інтересів;

- різноманітні формати: курси можуть включати відеоуроки, текстові матеріали, тести, завдання та інше.

Це лише кілька прикладів з великого списку освітніх онлайн-платформ, доступних у світі.

В Україні активне введення онлайн-курсів розпочалося у квітні 2014 року, коли була створена незалежна організація **MOOCology** <http://moocology.org/>. Moocology – це український проєкт, мета якого полягає у створенні в Україні можливості для змішаного навчання на найкращих масових відкритих онлайн-курсах – MOOCs, а ширша місія – у просуванні культури онлайн-вої освіти в Україні. Ще один напрям роботи – це відкриття освітніх хабів, у яких буде проводитись практична робота і створення професійних карт з набором компетенцій, знань і умінь, які необхідні з різних напрямків підготовки. Потім під кожну карту буде підбиратись набір релевантних онлайн-курсів або створюватимуться власні MOOC на місце відсутніх. Онлайн-курси від найкращих університетів світу адаптуються командою MOOCology для української аудиторії.

Платформа Prometheus <https://prometheus.org.ua/> створена у жовтні 2014 року як безкоштовний громадський проєкт масових відкритих онлайн-курсів. Prometheus пропонує освітні програми від провідних українських закладів вищої освіти – КПІ, Київського національного університету ім. Тараса Шевченка і Києво-Могилянської академії. Структура курсів є класичною для MOOC-платформи – відеолекції, інтерактивні тестові завдання, обговорення питань на онлайн-форумах.

Дія. Освіта <https://osvita.diia.gov.ua/> – це наступний етап еволюції проєкту Дія. Цифрова освіта. Він стартував у 2020 році і був зосереджений на цифровій грамотності та цифрових навичках. За даними дослідження 2021 року, після запуску Дія. Цифрова освіта понад 2,5 млн лю-

дей з початковими цифровими навичками або їх відсутністю покращили свій рівень. Тепер мета Дія. Освіта – зробити прорив не тільки у цифрових знаннях, а й загалом у навичках та вміннях, актуальних у сучасному світі.

На платформі можна здобути навички та знання про актуальні професії. Навчатися можуть і дорослі, і діти, і люди старшого віку.

На osvita.diia.gov.ua:

- освітні серіали про 50 актуальних професій;
- сертифікат наприкінці кожного серіалу, який можна додати до резюме;
- симулятори професій: щоб ви почувалися фахівцем та спробували реальні робочі завдання.

Якщо ви перебуваєте за кордоном, реєструватися на сайті потрібно через соцмережі або ваш український номер.

Ще одна платформа онлайн-освіти в Україні – **Educational Era** (EdEra) <https://www.ed-era.com> – студія онлайн-освіти, що створює електронні курси, спецпроєкти, інтерактивні підручники та освітні блоги. Метою цього освітнього проєкту є формування якісної та доступної освіти, що представлена у глобальному просторі.

Електронна освітня платформа Науково-методичного центру вищої та фахової передвищої освіти "**Медіатека електронних засобів навчання**" <https://nmcbbook.com.ua/>

Одним із основних напрямів роботи Науково-методичного центру ВФПО є проєкування та створення сучасного освітнього контенту для студентів та розвитку професійної компетентності викладачів. Створено більше 80 електронних підручників і посібників, відеокурси, підручники нового покоління у форматі PDF, електронні програмно-методичні комплекси з дисциплін та масові відкриті онлайн-курси (МООС) для підвищення кваліфікації педагогів.

Усі електронні засоби навчання розміщені у відкритому доступі. Масові відкриті онлайн-курси для підвищення кваліфікації педагогів розміщені на платформі МООС <https://kursik.com.ua/>.

У НМЦ ВФПО розпочато роботу зі створення Масових відкритих онлайн-курсів для студентів, фахівців, фермерів та інших верств дорослого населення, яке мають бажання удосконалювати свої знання та уміння протягом життя.

Ми ознайомились з невеликою кількістю платформ для онлайн-освіти, які корисні і цікаві для учасників освітнього процесу. Однак варто зазначити, що хоча вони мають безліч переваг, існують і проблеми, такі як потреба у якісному інтернет-з'єднанні, необхідність мотивації для самостійного навчання та деякі обмеження у отриманні практичних навичок. Перед вибором платформи рекомендуємо ознайомитися з відгуками та рейтингами, щоб обрати найкращий варіант для ваших освітніх потреб.

Онлайн-освіта в Україні має вкрай незначну частку в загальному обсязі світового ринку онлайн-навчання. Але головне не зупинитись, не втратити напрацьоване, продовжувати рухатись, розвиватись, хоч це і складно. Штучний інтелект, машинне навчання, великі обсяги інформації, ігрові механіки, автоматизація, мікронавчання, гейміфікація, віртуальна та доповнена реальність (AR/VR) – це тренди розвитку освіти. Це шлях формування нової, сучасної, актуальної, інноваційної освіти.

P.S. Під час підготовки матеріалу автори використовували інформацію, отриману за допомогою ChatGPT.

ChatGPT (від англ. Generative Pre-trained Transformer "генеративний попередньо навчений трансформер") – чат-бот

зі штучним інтелектом, розроблений компанією OpenAI і здатний працювати в діалоговому режимі, що підтримує запити природними мовами. ChatGPT – велика мовна модель, був запущений 30 листопада 2022 року і привернув увагу своїми широкими можливостями: написання коду, створення текстів, можливості перекладу, отримання точних відповідей та використання контексту діалогу для відповідей, хоча його фактична точність і піддавалася критиці.

14 березня 2023 року була випущена мовна модель GPT-4. У новій версії з'явилася можливість обробки як тексту, так і зображень.

На початку лютого 2023 року Reuters із посиланням на швейцарський холдинг UBS повідомило, що за 2 місяці аудиторія активних користувачів ChatGPT досягла 100 млн осіб. Цим самим додаток встановив історичний рекорд відвідувачів.

Доступ до сервісу обмежений у Китаї, Росії, Білорусі, Афганістані, Венесуелі, Туркменістані, Ірані. Першою західною країною, що самостійно заблокувала у себе ChatGPT, стала Італія.

26 липня 2023 року вийшов офіційний додаток чат-боту для Android, доступний поки що тільки в Індії, США, Бразилії та Бангладеш.

3 весни 2023 року, у зв'язку зі зростанням занепокоєння громадськості щодо швидкого розвитку технологій штучного інтелекту, розробка нової моделі нейромережі ChatGPT-5 не ведеться.

За матеріалами <https://wikipedia.org/>

Список використаних джерел

ІНДИКАТОРИ РОЗВИТКУ КОЛЕДЖНОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ЖУРНАЛІСТИКА»

Борис Гаприндашвілі, директор
Наталя Нестеренко, заступниця директора з навчальної роботи
Оксана Романюк, заступниця директора з виховної роботи
ВСП «Оптико-механічний фаховий коледж Київського
національного університету імені Тараса Шевченка»

Анотація. У статті розглянуто досвід системного підходу до освітнього процесу у закладі фахової передвищої освіти Відокремлений структурний підрозділ «Оптико-механічний фаховий коледж Київського національного університету імені Тараса Шевченка». В основу системності навчального та виховного процесів покладено: запровадження технології управлінської діяльності відповідно до принципу «прозорість – відкритість – діалогічність – емпатія»; створення та використання різновидів моніторингу різних напрямків роботи (якості навчання – академічний, задоволеності здобувачів освітньо-професійними програмами, професійної компетентності – педагогічний, виховної діяльності – участь здобувачів освіти у заходах, їх ініціювання, організація та реалізація, власні проекти тощо, управлінської діяльності – результативність проектно-стратегічного планування). В статті показано на прикладі спеціальності «Журналістика» результативність запровадження такої управлінської моделі та саме такого моніторингу діяльності відповідно до напрямків роботи.

Abstract. The article examines the experience of a systematic approach to the educational process in the specialized pre-higher education institution Separate structural unit "Optical-Mechanical Vocational College of Taras Shevchenko Kyiv National University". The system of educational and educational processes is based on: the introduction of management technology in accordance with the principle of "transparency – openness – dialogicity – empathy"; creation and use of types of monitoring of different areas of work (quality of education – academic, satisfaction of students with educational and professional programs, professional competence – pedagogical, educational activities – participation of students in events, their initiation, organization and implementation, own projects, etc., managerial activities – effectiveness project and strategic planning). The article shows, on the example of the specialty "Journalism", the effectiveness of the introduction of such a management model and precisely such monitoring of activities in accordance with the directions of work.

У зв'язку з глобалізаційними та інтеграційними процесами сучасне українське суспільство потребує якісних змін й удосконалення освіти в цілому, що здатна забезпечувати ефективну підготовку конкурентоспроможних фахівців – громадян своєї Держави. Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту» передбачають створення освітніх закладів, які генерують та забезпечують трансфер новітніх знань, акумулюють та впроваджують інноваційні ідеї щодо змісту, форм і технологій

навчання, визначають стратегічні напрямки освіти в Україні на майбутнє, з-поміж них особливе місце посідають заклади фахової передвищої освіти, які дають можливість розвитку освіти високої якості та є фундаментом інтелектуального потенціалу українського суспільства.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про освіту» «...фахова передвища освіта спрямована на формування та розвиток освітньої кваліфікації, що підтверджує здатність особи до виконання типових спеціалізованих завдань у певній галузі

професійної діяльності, пов'язаних з виконанням виробничих завдань підвищеної складності та/або здійсненням обмежених управлінських функцій, що характеризуються певною невизначеністю умов та потребують застосування положень і методів відповідної науки, і завершується здобуттям відповідної освітньої та/або професійної кваліфікації» (Верховна Рада України. Законодавство України, 2017).

Зокрема Закон України «Про фахову передвищу освіту», який було прийнято Верховною Радою України в червні 2019 року, Стандарти фахової передвищої освіти передбачають подальший розвиток фахової передвищої освіти, що дасть змогу підвищити рівень якості надання освітніх послуг шляхом стандартизації підготовки здобувачів за освітньо-професійним ступенем «молодший бакалавр».

Стратегія і політика нашого Коледжу є логічним продовженням реформи освітньої діяльності сучасного закладу освіти за стилем, технологіями, якістю надання освітніх послуг. Крім того, Коледж є відокремленим структурним підрозділом Київського національного університету імені Тараса Шевченка і цей відповідний статус зобов'язує надавати якісні освітні послуги та зберігати першість в освітньому просторі України, оскільки Університет є лідером надання освітніх послуг у світовому освітньому просторі про що свідчить підтвердження позиції у Top-500 університетів світу Рейтингу QS із працевлаштування випускників на позиції 301-500, а за показником «Репутація серед роботодавців» – 287 місце (2022 рік).

Слід зазначити, що формування якісного фахівця в умовах воєнного стану – виклик сьогодення, який потребує ефективного управління, максимальної активізації професійних і людських якостей, пошуку оперативних рішень задля спільної перемоги і на освітянській ниві.

На сьогодні ВСП «Оптико-механічний фаховий коледж Київського національного університету імені Тараса Шевченка» (ВСП ОМФК КНУ) враховує запити сучасного українського суспільства, його інтеграцію в європейське й світове співтовариство. Коледж є єдиним освітнім закладом в Україні, що здійснює підготовку техніків оптичної галузі для оборонної промисловості (військової, космічної техніки) та техніків-оптиків з проектування, експлуатації та ремонту медичних оптичних приладів. Зважаючи на

російську агресію, потреба у фахівцях оборонної та медичної промисловості актуалізується на державному рівні. Також Коледж для потреб ринку праці (сфери ІТ, економіки, журналістики) готує фахівців зі спеціальностей: журналістика; економіка; облік і оподаткування; підприємництво та торгівля; інженерія та програмне забезпечення. А звідси й амбітна мета – створити студентоцентроване середовище для підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «фаховий молодший бакалавр».

Яким же чином забезпечується якість фахової передвищої освіти у нашому Коледжі?

Важливою умовою удосконалення процесу навчання та виховання є створення моделі управління закладом та системний аналіз об'єктивних даних про стан освітнього процесу.

У Коледжі апробується модель державного-громадського управління, що забезпечує ефективність освітньої системи та якість освітніх послуг. Це відкрита система, у якій відбувається постійний розвиток кожної із складових моделі, узгоджуються повноваження, функції, запроваджуються технології управлінської діяльності відповідно до принципу «прозорість – відкритість – діалогічність – емпатія», завдяки чому побудова освітнього процесу здійснюється на засадах взаємної поваги і партнерства здобувачів фахової передвищої освіти та адміністрації, педагогічних / науково-педагогічних та інших працівників Коледжу. Головні суб'єкти державно-громадської моделі управління Коледжу, що визначають вектор його розвитку, це: управлінська команда (Адміністративна рада); педагоги (Педагогічна рада), науково-педагогічні працівники (Методична рада); здобувачі освіти (Студентське самоврядування: студентський парламент, наукові гуртки здобувачів освіти та первинна профспілкова організація студентів), батьки (Батьківська рада).

Отже, управління будується на системному моніторингу й прогнозуванні результатів освітнього процесу відповідно до Положення про внутрішню систему забезпечення якості фахової передвищої освіти ВС ОМФК КНУ. Здебільшого у педагогічній практиці використовуються окремі елементи моніторингу у формі контрольних робіт, заліків, ДПА тощо. Виходячи з того, що такий моніторинг має епізодичний характер, можемо прогнозувати їх недостатню ефективність, оскільки питомою вагою залишається поза увагою сам процес навчання та виховання.

Системна модель моніторингу нашого Коледжу містить такі компоненти:

1. Моніторинг якості навчання (академічний) – вивчення рівня навчальних досягнень із базових предметів / профільних дисциплін; аналіз сформованості навичок самостійного навчання; здобуття та застосування інформації; вивчення мотивації навчання; визначення рейтингу.

2. Моніторинг задоволеності здобувачів освітньо-професійними програмами.

3. Моніторинг професійної компетентності (педагогічний) – аналіз якості професійної компетентності; результативності підвищення фахової майстерності, стану інформальної освіти.

4. Моніторинг виховної діяльності: участь здобувачів освіти у заходах, їх ініціювання, організація та реалізація, власні проекти тощо.

5. Моніторинг управлінської діяльності – результативність проектно-стратегічного планування; забезпечення виконання чинного законодавства, державних стандартів.

Такий системний моніторинг надає можливість створити сучасну інформаційну базу, що є

необхідною умовою для прийняття перспективних управлінських рішень та прогнозування розвитку ВСП ОМФК КНУ.

Наприклад, моніторинг задоволеності сучасними освітньо-професійними програмами (ОПП) нашого Коледжу демонструє наступне:

1. Зміст освітньої програми (дисциплін) для успішної роботи за фахом є достатнім (81,3 % , з них 64,6 % обрали шкалу найвищого рівня – 10);

2. На думку респондентів, ОПП актуальна у світлі найновіших досліджень у відповідній галузі: 80,9 % оцінили ОПП (за шкалою від 1 до 10) у 9 та 10.

3. 91% опитаних стверджують, що усі дисципліни, які вивчаються, є необхідними для їхньої професійної діяльності.

З метою верифікації зазначених показників було проведено анонімне опитування випускників. Серед пропонованих питань були: якість здобутої освіти, відповідність ОПП ринку праці, кваліфікація викладачів, співвідношення об'єму матеріалу та часу на його засвоєння, чи формує програма відповідні компетентності, релевантність ОПП та вимог роботодавців.

Отримані результати:

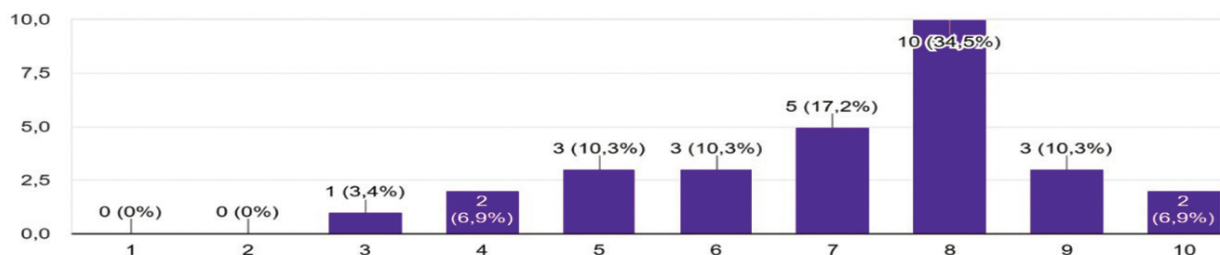
1. 82,4% опитаних відповіли, що їх спеціальність насправді є престижною на ринку праці.

2. 91 % випускників задоволені отриманою освітою.

3. 48,2 % респондентів зазначили рівень здобутих компетентностей і навичок як високий, 44,8 % – як середній.

4. 52% випускників оцінили якість теоретичної підготовки на високому рівні, поставивши рівні 8–10 (за шкалою від 1 до 10). Наприклад,

7. Оцініть, будь ласка, якість своєї фахової теоретичної підготовки в коледжі за шкалою від 1 до 10, де 1 – мінімальна оцінка, 10 – максимальна
29 відповідей

Дорожньою картою забезпечення якості коледжної освіти є і академічний моніторинг, зокрема:

- абітурієнтів (визначення наявних рис характеру / здібностей / навичок, що відповідають обраній професії, рівня вмотивованості, самостійність вибору тощо);
- першокурсників (на початку року тестування, що сприяє удосконаленню мовної та ма-

тематичної компетентності здобувачів освіти);

- студентів (рубіжний контроль, який проводиться два рази на поточний навчальний рік – листопад, березень);

- тематичний (для окремих дисциплін відповідно до аналізу рубіжного контролю);

- підсумковий / рейтинговий (у кінці року – результати річного оцінювання та заліково-екзаменаційної сесії).

Колектив ВСП ОМФК КНУ погоджується з популярною думкою, що якості освітнього процесу сприяє студентоцентризований освітній простір, який базується на принципах самостійності роботи здобувачів освіти, розвивальному характері навчання, інтеграції галузей знань.

Новою технологією впливу на становлення особистості здобувача освіти нашого Коледжу є побудова індивідуальної освітньої траєкторії, що ґрунтується на принципах здобуття hard skills і soft skills, які є інструментом-мотиватором, що сприяє якісному, системному навчанню.

Особлива увага надається і можливості вільного вибору дисциплін здобувачами освіти, оскільки реалізація принципу вільного вибору на практиці спртиме інформальній освіті, розвиткові освітньої і майбутньої професійної траєкторії, розвиватиме логіку, стратегічне мислення тощо.

Іншою складовою результативності є моніторинг професійної компетентності викладачів, підвищення їх фахової майстерності, стану інформальної освіти.

У ВСП ОМФК КНУ працює 34 основні педагогічні працівники та 14 сумісників, з них:

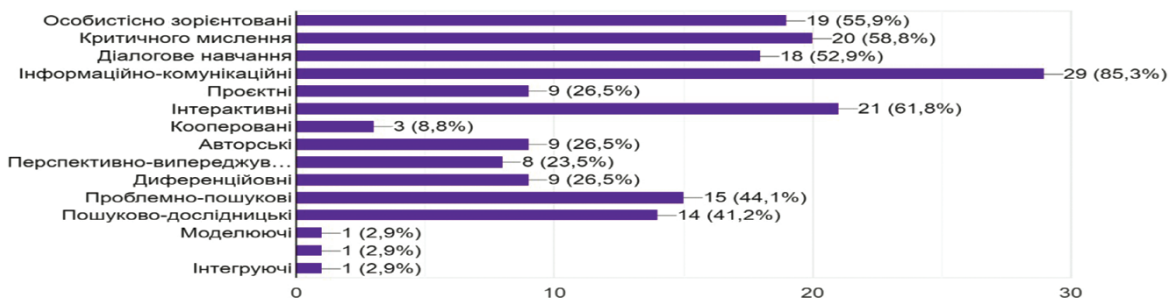
Структура та якісний склад педагогічного колективу

Кваліфікаційна категорія	2022/2023 н.р.	
	кількість	відсоток
Кандидати	8	17
Доктори	2	2
Звання (викладач-методист)	10	10,6
Звання (старший викладач)	3	6
Вища	17	36
I	5	10,6
II	5	10,6
Спеціаліст	9	19
Всього:	48	

За результатами опитування педагогічних працівників найдієвішими технологіями, що сприяють якості освітнього процесу, виявилися інформаційно-комунікаційна, інтерактивна та критичного мислення, особистісно зорієнтована.

1. Які педагогічні технології використовуєте у своїй роботі?

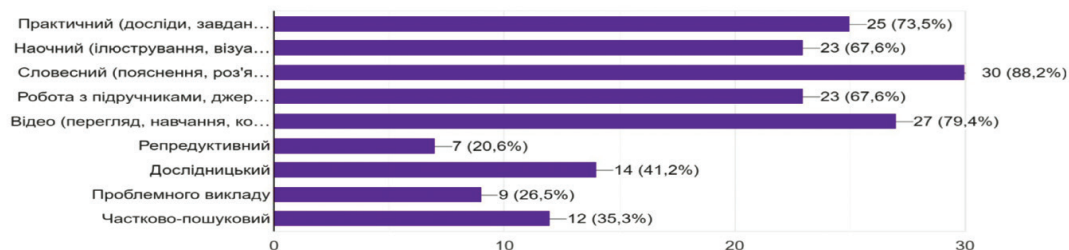
34 відповіді

Серед методів навчання викладачі використовують як традиційні, так і інноваційні, з-поміж яких преvalюють словесний, відеометод, практично-дослідницький.

2. Які методи навчання використовуєте у своїй роботі?

34 відповіді

Зважаючи на автономію, необмежені можливості творчого розвитку, пошуку, самовдосконалення, а також сучасні реалії, викладачі використовують нові ролі сучасного педагога, зокрема:

1. Тьютор (викладач, що надає якісні освітні послуги, використовуючи досвід мережевих інноваційних технологій: відеоконференцій, інтернет-спільнот, соціальних мереж, онлайн-платформ, програмних додатків, які реалізують освітні завдання, формують критичне мислення, а також загальнонавчальні, інтегровані та спеціальні компетентності).

2. Ментор (регулярні індивідуальні (або 3–5 осіб) комунікації з метою передачі досвіду з конкретного напрямку діяльності).

3. Куратор-менеджер (організовує процес дистанційного навчання – відстеження відвідування, контроль успішності навчання, атестації).

4. Організатор мережевих проєктів / тренінгів / вебінарів (сприяє активності студентів через онлайн-платформи, локації яких не мають значення).

Педагогічний колектив ВСП ОМФК КНУ вважає, що на сьогоднішньому етапі історичного поступу людства визначний вплив на особистість здійснює не лише соціально-культурна та економічно-політична багатоплановість історичної епохи, в якій проживає особистість, а й освітня траєкторія, яку пропонують сучасні освітні заклади як платформу для можливостей розвитку та професійного становлення людини. Сьогодні українська молодь перебуває у несприятливих глобальних (світова пандемія, масштабні природні катаклізми, загроза ядерної війни, бойові дії в різних країнах світу тощо) та локальних (стагнація взаємин з рф з 2014 року, узгодження пострадянських і традиційних українських цінностей з європейськими, локдаун, дистанційна освіта та ін.) умовах життя. До того ж, для формування й вдосконалення особистості має значення не лише усвідомлення існування своєї індивідуальності, а й необхідності відповідальної реалізації власного унікального життя, свого місця і ролі у соціумі, де особливості подій (перепон та успіхів) можуть поглиблювати особисті кризи і навпаки, спонукати до швидкого поступу.

Хочемо показати, як у ВСП ОМФК КНУ працює принцип системності освітнього процесу на прикладі спеціальності «Журналістика».

У сучасному світі окреслено перелік професій, де очевидна необхідність професійного відбору. У цьому списку є і професія журналіста. Можна довго перелічувати якості характеру, якими, на вимогу соціуму, має володіти сучасний журналіст. Але основним виявиться те, що суспільством до особистості журналіста, на рівні з медиками, педагогами, військовими / поліцейськими / представниками різних рівнів рятівних

служб тощо, висуваються високі стандарти характеристик, особистих та професійних якостей. Виходячи з цього, педагогічний колектив ВСП ОМФК КНУ у 2022–2023 навчальному році розробив анкету абітурієнта, яку розмістив на офіційному сайті коледжу <https://omc.univ.kiev.ua/>, що покликана допомогти вступнику зокрема на спеціальність «Журналістика», усвідомити як наявність базових якостей, необхідних саме в цій професії, так і схильність до виконання саме такого виду роботи. Наприклад, абітурієнт може замислитись та оцінити власні знання у журналістиці:

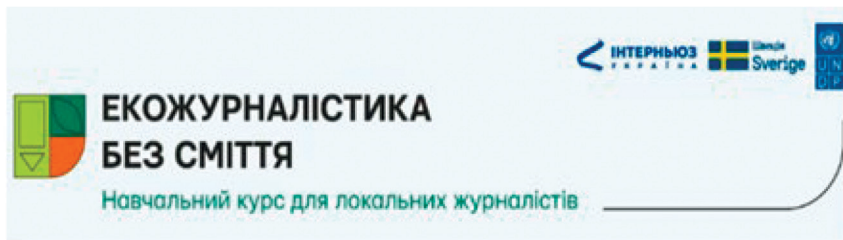

Також, питання про те, за що хотіли б відповідати у сфері журналістики (новини, комунікації, власні проєкти тощо) допомагають вступнику визначитись із напрямом індивідуальної траєкторії розвитку в межах навчання у нашому Коледжі. Натомість, відповіді на питання про те, чому хочуть навчитись на спеціальності «Журналістика», дають змогу враховувати запити майбутніх студентів під час розробки вибіркової складової освітньої програми підготовки.

Прагнучи задовольнити потреби вітчизняного суспільства у фахових журналістах та потреби наших студентів-журналістів у реалізації власних проєктів, ВСП ОМФК КНУ сприяв створенню медіавідділу в межах студентського самоврядування. Так, на початку 2022–2023 навчального року було затверджено «Положення про медіавідділ студентського самоврядування», розроблено стратегію його розвитку та створено сторінки Коледжу у таких соціальних мережах, як Тік-Ток, Інстаграм та Фейсбук як платформ для неформальної медіаосвіти, де студенти за бажанням реалізують свої ідеї як журналісти-початківці.

Коледж направляє активістів медіавідділу на додаткові івенти: авторський курс О. Горчинської (журналістки сайту NV) про те, як писати про дискримінацію, залежності, домашнє насильство, гендерну нерівність тощо; хакатон журналістики рішень 4.0, де студенти могли модернізувати власні ідеї, заручитись менторською підтримкою та отримати мінігрант на реалізацію власного проєкту; онлайн-зустріч з маркетологом тік-ток І. Косенко за темою «Як просуватись в тік-тоці?»; онлайн-вебінар з М. Ткачук про створення успіш-

ного ком'юніті та багато інших зустрічей. Наприклад,

Для верифікації дієвості неформальної медіаосвіти в межах освітньої програми підготовки за спеціальністю «Журналістика» Коледжем проведено пілотне опитування студентів-журналістів (усього було запропоновано 30 питань, серед яких розуміння студентами понять «особистість», «журналіст», «медіаосвіта» тощо). Серед іншого було встановлено, що на цьому етапі становлення особистості 48% опитаних об'єктивно оцінюють свої якості майбутнього професіонала-журналіста; 68% респондентів надають перевагу моральним якостям своєї особистості; 56% прагнуть від майбутньої професії отримувати гідні ресурси для життя; 48% прагнуть працювати допомагати іншим людям.

Серед чотирьох визначень поняття «особистість» студенти обирали дотичне до них, а ми могли зробити припущення, у якому напрямі відбувається становлення їх особистості. Наприклад, узагальнене визначення «збірне поняття, яке стосується конкретного суб'єкта з певними властивостями» обрали 8% опитаних; визначення, спрямоване на розкриття особистості в контексті відповідності суспільних запитів і виду діяльності, а саме «конкретна людина, яка є представником певного суспільства, певної соціальної групи, займається конкретним видом діяльності, усвідомлює своє ставлення до навколишнього світу і наділена певними індивідуально-психологічними відмінностями» – обрали 48% респондентів; орієнтуються на взаємозв'язок становлення особистості з її статусом і роллю – «ознака свідомого індивіда, який займає певну позицію у суспільстві і виконує певні соціальні ролі» – обрали 28%; розуміють стійку систему соціально значущих рис, що характеризують особу як члена того чи іншого суспільства або спільноти – 12% опитаних здобувачів освіти.

Оскільки для людини важливо мати приклади й орієнтири, то Коледжем протягом року планувались і проводились зустрічі з цікавими людьми цієї професії. Так, у 2022–2023 навчальному році відбулись зустрічі з письменницею та науковицею О. Корнюшиною; коментатором автоспорту на каналах Setanta Sports та YouTube-каналі Київського міського автомотоклубу В. Кобржицьким; телеведучою каналу «Прямий» Н. Фісич; телеведучим каналу «Рада» В. Герасимовичем;

спортивним радіокоментатором Українського радіо К. Дульцевим та ін. Студенти-журналісти не лише почули про їх досвід становлення, особливості роботи, плани на майбутнє, а й ставили питання, які їх цікавили, зокрема – з чого почати.

Також Коледж випускає щоквартальну онлайн-газету «Дайджест», де висвітлюються успіхи, точки зору, поезія та роботи студентів, інші запити здобувачів освіти (оприлюднюється на сайті Коледжу).

Вже на першому курсі студенти-журналісти беруть участь у всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Наприклад: В. Кондратович вже на початку оволодіння професією журналіста посіла I місце з науковим дослідженням на тему «Гібридна війна та релігійне світосприйняття» та мала можливість опублікувати результати своєї пошукової діяльності у збірнику тез IV Міжнародної наукової конференції, присвяченої Святителю Луці (Ф. Войно-Ясинецькому); В. Петрова за перший рік навчання має оприлюднені результати наукового дослідження у збірнику наукових праць та виступ з доповіддю «Безпека вірян під час збройних конфліктів» на V Міжнародній науково-практичній конференції «Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу», де отримала диплом III ступеня;

С. Кутова має публікацію у збірнику тез за результатами Всеукраїнської науково-практичної конференції для молодих учених і здобувачів освіти «Сучасний медійний простір: реалії та перспективи розвитку», яка дає можливість не лише вдосконалювати професійні навички, а й ознайомлюватись з іншими альтернативними точками зору, що сприяє і становленню особистості здобувача освіти, і якісному об'єктивному розвитку галузі; В. Кучма має опубліковані тези дослідження МАН за темою «Образи збірки Бориса Гуменюка «Вірші з війни»».

Одночасно студенти-журналісти нашого Коледжу долучаються до творчих конкурсів, зокрема фахових. Наприклад, нагородження за III місце за часопис "Ми – свідки війни" у номінації «Медіапроект» та інші відзнаки.

Щиро дякуємо організаторам за можливість долучитись до цих та інших заходів, які допомагають розвивати творчі та професійні здібності наших здобувачів освіти.

Зосереджує свою увагу ВСП ОМФК КНУ і на духовному розвитку майбутніх журналістів, які відвідують з кураторами та адміністрацією вистави, музеї, виставки, концерти.

Системною є робота Коледжу з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка. Наприклад, відбуваються зустрічі з науковцями та викладачами університету, проводяться спільні лекції, наші студенти долучаються до проєктів університету. Так, нещодавно відбулась зустріч студентів Коледжу спеціальності «Журналістика» з доктором наук із соціальних комунікацій, професором, доцентом кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка Т.С. Крайніковою. Діалоги з досвідченим майстром видавничої справи виявилися пізнавальними. На цій зустрічі молодь мала можливість ознайомитись з історією Інституту журналістики, кафедрами, медіалабораторіями, перспективами і напрямками медійної освіти журналістів та різноманітними спеціальностями, які пропонуються абітурієнтам.

Беруть участь майбутні журналісти й у різного рівня волонтерських заходах, зокрема спільно з Міжнародним благодійним фондом «Карітас» допомагали дітям, що лікуються в ОХМАТДИТ, долучались до VII Всеукраїнської акції «Нарму мяу для мурчиків», реалізовували спільний проєкт з благодійною організацією «Подих» тощо.

Коледж сприяє і розвитку здорового способу життя здобувачів освіти та участі у різного рівня спортивних змаганнях. Так, цього року студенти-журналісти брали участь в екскурсії на стадіон «Динамо» (м. Київ), студент другого курсу Б. Петренко цього навчального року став чемпіоном України з хортингу тощо.

Для здобувачів освіти спеціальності «Журналістика» бібліотека цього року поповнилась словниками та довідниками з української мови.

Приділяється особлива увага патріотичному вихованню майбутніх журналістів. Це і спільний перегляд на платформі discord науково-публіцистичних та художніх фільмів патріотичної тематики, і приєднання до лекції Українського інституту національної пам'яті, і збір коштів на авто для ЗСУ.

На думку викладачів ВСП ОМФК КНУ, саме системна робота зі здобувачами освіти дає можливість суспільству отримати високопрофесійного багатопрофільного фахівця, а студенту сформувати не лише «жорсткі» суто професійні навички, а й «м'які» компетентності, які необхідні і в професії, і в побуті, і в особистісній сфері.

Звичайно, це далеко не весь перелік напрямів роботи за цією та іншими спеціальностями нашого Коледжу. Наприклад, окремої уваги заслуговує емкий і перспективний процес диджиталізації, до якої долучені здобувачі освіти усіх спеціальностей ВСП ОМФК КНУ. Між тим, системність освітнього процесу надасть можливість створити сучасний базис, що є необхідною умовою для релевантності освіти й ринку праці, успішності випускників у кар'єрному зростанні та розбудові України, адже гасло наших здобувачів освіти: «Активність – запорука життєвого успіху!».

МОНІТОРИНГ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Людмила Ручко,
заступниця директора з навчальної роботи,
Людмила Діхнич, методистка
ВСП «Роменський фаховий коледж Київського
національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана»

Анотація. У статті розглянуто основні засади професійного розвитку педагогічних працівників, обґрунтовано необхідність постійного моніторингу підвищення кваліфікації педагогічних працівників, запропоновано орієнтовну анкету опитування педагогічних працівників з питань підвищення кваліфікації.

Abstract. The article examines the basic principles of the professional development of teaching staff, substantiates the need for constant monitoring of professional development of teaching staff, and offers an indicative questionnaire for surveying teaching staff on issues of professional development.

У сучасному світі, де освіта є ключовим фактором розвитку суспільства, професійний розвиток педагогічних працівників виступає як невіддільна складова (частина/ознака) вдосконалення освітнього процесу. Педагоги відіграють критичну роль у формуванні молодого покоління, надаючи їм знання, навички та цінності, необхідні для їх майбутнього успіху.

Розвиток нових підходів до навчання, розширення методологічного арсеналу, використання сучасних технологій у процесі навчання та оцінювання вимагають від педагогів активно вдосконалюватись і адаптуватись до нових вимог.

Однак професійний розвиток педагогічних працівників не є лише необхідністю, він є також важливим фактором, що забезпечує їх особистий розвиток і задоволення від професійної діяльності.

Варто підкреслити, що професійний розвиток педагогічних працівників не може обмежуватись лише формальними заходами. Важливо створити сприятливу атмосферу підтримки в закладі освіти, де педагоги можуть обмінюватись досві-

дом та співпрацювати.

Розвиток педагогічних працівників повинен бути системним і цілеспрямованим процесом. Коли педагогічні працівники почуваються впевнено у своїх знаннях і вміннях, вони можуть стати справжніми каталізаторами для зростання своїх студентів.

Основні засади професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти визначено статтею 59 Закону України «Про освіту» [1], статтею 24 Закону України «Про фахову передвищу освіту» [2], Законом України «Про професійний розвиток працівників» [3].

Ключовою складовою професійного розвитку педагогічних працівників є підвищення кваліфікації – набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань [5]. У освітньому закладі підвищення кваліфікації педагогічних працівників є невіддільною складовою внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Основними внутрішніми нормативними документами, що визначають процедуру, види, форми, обсяг (тривалість), періодичність, умови підвищення кваліфікації педагогічних працівників є Положення про підвищення кваліфікації закладу освіти та Порядок визнання результатів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладу освіти [4].

З метою побудови ефективної системи професійного розвитку педагогічних працівників важливо проводити постійний моніторинг основних показників підвищення кваліфікації педагогів: як якісних (набуті компетентності), так і кількісних (обсяг, форми, напрями тощо).

Моніторинг підвищення кваліфікації:

1. Дозволяє визначати слабкі місця у системі професійного розвитку педагогічних працівників закладу освіти та працювати над їх усуненням.

2. Сприяє стимулюванню професійного росту педагогічних працівників та мотивації їх до саморозвитку. Знання про можливості професійного зростання та підвищення кваліфікації, а також доступ до ресурсів для самоосвіти та навчання надихають педагогів до постійного вдосконалення своєї роботи. Моніторинг створює стимули для самомотивації та самокерування у процесі навчання та професійного розвитку. Моніторинг підвищення кваліфікації показує педагогам, що їх професійний розвиток є важливим і отримує визнання.

3. Сприяє створенню культури постійного навчання. Він підтримує ідею, що навчання та професійний розвиток не закінчуються з отриманням освіти або початком трудової діяльності, а є постійним процесом, який триває протягом усієї професійної кар'єри.

4. Сприяє підтримці довіри громадськості до системи освіти. Він допомагає встановити прозорість, об'єктивність та відкритість у процесі професійного розвитку педагогів, що сприяє підвищенню авторитету системи освіти та задоволенню потреб суспільства в якійсній освіті.

5. Дає змогу виявляти потреби та пріоритети у професійному розвитку.

6. Допомагає встановити ефективність та результативність професійного розвитку. Збір та аналіз даних про здобуті компетенції, зміни в практиці навчання дозволяють оцінити вплив професійного розвитку на якість освіти.

7. Створює сприятливу атмосферу для розвитку професійної спільноти закладу освіти через взаємне спілкування, обмін досвідом, спільні проекти та співпрацю між педагогами.

8. Сприяє забезпеченню стабільності та по-

стійного розвитку закладу освіти. Виявлення потреб у професійному розвитку педагогічних працівників дозволяє вчасно реагувати на виклики та зміни у сфері освіти.

Для ефективного моніторингу підвищення кваліфікації педагогічних працівників можна використовувати різноманітні інструменти та методи. Один із них – проведення опитувань педагогічних працівників.

Можна запропонувати такий орієнтовний перелік запитань анкети для педагогічних працівників:

1. Які види організації підвищення кваліфікації, на Вашу думку, є найефективнішими? (можете обрати декілька варіантів відповіді)

- 1) курси інститутів післядипломної педагогічної освіти;
- 2) міжнародні, всеукраїнські конференції;
- 3) методичні семінари;
- 4) вебінари;
- 5) тренінги;
- 6) майстер-класи;
- 7) онлайн-курси;
- 8) обмін досвідом;
- 9) інше: _____

2. Яка форма підвищення кваліфікації, на Вашу думку, є найефективнішою? (можете обрати декілька варіантів відповіді)

- 1) очна; 2) заочна; 3) дистанційна;
- 4) мережева; 5) дуальна; 6) на робочому місці; 7) на виробництві.

3. Які з цих суб'єктів підвищення кваліфікації Ви б обрали самі та порекомендували колегам? (можете обрати декілька варіантів відповіді)

- 1) Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти;
- 2) студія онлайн-освіти EdEra;
- 3) Український громадський проєкт онлайн-курсів Prometheus;
- 4) «Дія. Цифрова освіта»;
- 5) освітній проєкт «Наурок»;
- 6) Національна освітня платформа «Всеосвіта»;
- 7) Дистанційна академія від видавничої групи «Основа»;
- 8) онлайн-проєкт видавництва «Ранок»;
- 9) Освітній хаб міста Києва;
- 10) VUOnline, Відкритий Університет Майдану;
- 11) заклади вищої освіти;
- 12) обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;
- 13) громадська організація «ЕдКемпУкраїна» (EdCamp);

- 14) платформа CAMPSTER;
 15) громадська спілка «Освіторія»;
 16) інше: _____

4. Якими критеріями Ви керуєтесь, обираючи конкретну програму підвищення кваліфікації? (можете обрати декілька варіантів відповіді)

- 1) відповідність теми підвищення кваліфікації професійним та особистим інтересам;
- 2) авторитет суб'єкта підвищення кваліфікації;
- 3) авторитет та кваліфікація розробника курсу;
- 4) можливість самостійного навчання у зручній час;
- 5) програма є легкою для опанування;
- 6) обсяг курсу (кількість годин/кредитів ЕКТС);
- 7) можливість навчатися дистанційно;
- 8) безкоштовне навчання;
- 9) рекомендації колег;
- 10) інше: _____

5. Чи потрібно, на Вашу думку, інформувати педагогічних працівників закладу освіти про цікаві нові курси на платформах дистанційного підвищення кваліфікації, таких як Prometheus, EdEra тощо? (оберіть один варіант відповіді)

- 1) так; 2) ні; 3) важко відповісти.

6. Чи потрібно, на Вашу думку, інформувати педагогічних працівників про можливості підвищення кваліфікації у закладах вищої освіти? (оберіть один варіант відповіді)

- 1) так; 2) ні; 3) важко відповісти.

7. Звідки Ви отримуєте інформацію про можливості та конкретні програми підвищення кваліфікації? (можете обрати декілька варіантів відповіді)

- 1) самостійно шукаю в інтернеті; 2) від методиста закладу освіти; 3) від голови циклової комісії; 4) від колег; 5) інше: _____

8. Програмам підвищення кваліфікації з яким обсягом Ви, зазвичай, надаєте перевагу? (оберіть один варіант відповіді)

- 1) 1-2 години; 2) до 15 годин; 3) 15-30 годин; 4) 30-45 годин; 5) 45-60 годин; 6) 60-90 годин; 7) понад 90 годин.

9. Скільки часу Ви плануєте на підвищення кваліфікації у _____ році? (оберіть один варіант відповіді)

- 1) менше 10 годин; 2) 10-30 годин; 3) 30-60 годин; 4) 60-90 годин; 5) понад 90 годин; 6) не планую приблизний час на підвищення кваліфікації.

10. За якими напрямками Ви плануєте підвищувати кваліфікацію у _____ році? (можете

обрати декілька варіантів відповіді)

1) розвиток професійних компетентностей (знання навчальної дисципліни (предмета), фахових методик, технологій);

2) формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмій, визначених частиною першою статті 12 Закону України «Про освіту»;

3) психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки;

4) створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;

5) використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку;

6) мовленнєва, цифрова, комунікативна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність;

7) формування професійних компетентностей галузевого спрямування, опанування новітніми виробничими технологіями, ознайомлення із сучасним устаткуванням, обладнанням, технікою, станом і тенденціями розвитку галузі економіки, підприємства, організації та установи;

8) розвиток управлінської компетентності.

11. Яку програму підвищення кваліфікації з пройдених Вами особисто, Ви б порекомендували своїм колегам? (вказіть, будь ласка, тему та суб'єкт підвищення кваліфікації) _____

12. Чи забезпечує заклад освіти, на Вашу думку, достатні умови для підвищення кваліфікації педагогічних працівників? (оберіть один варіант відповіді)

- 1) так; 2) скоріше так, ніж ні; 3) скоріше ні, ніж так; 4) ні.

13. Чи потребуєте Ви допомоги у плануванні та організації підвищення кваліфікації? (оберіть один варіант відповіді)

- 1) так; 2) ні.

14. З яких питань підвищення кваліфікації Ви потребуєте допомоги? (можете обрати декілька варіантів відповіді)

- 1) напрям підвищення кваліфікації;
- 2) суб'єкт підвищення кваліфікації;
- 3) форми підвищення кваліфікації;
- 4) обсяг підвищення кваліфікації;
- 5) оформлення документів з підвищення кваліфікації;
- 6) інше: _____

15. Чи зверталися Ви за допомогою щодо планування та реалізації індивідуальної програ-

ми підвищення кваліфікації? (можете обрати декілька варіантів відповіді)

- 1) ні;
- 2) так, до методиста закладу освіти;
- 3) так, до голови циклової комісії;
- 4) так, до заступника директора з навчальної роботи;
- 5) так, до колег у закладі освіти;
- 6) так, до колег з інших закладів освіти;
- 7) інше: _____

16. Надайте, будь ласка, пропозиції щодо сприяння та супроводу підвищення кваліфікації педагогічних працівників: _____

Отже, моніторинг підвищення кваліфікації педагогічних працівників є важливим елементом стратегічного управління закладом освіти. Він допомагає забезпечувати постійне вдосконалення якості освіти, відповідно до змінних потреб суспільства та розвитку нових педагогічних підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 28 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 р. № 2745-VIII : станом на 23 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
3. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12.01.2012 р. № 4312-VI : станом на 27 груд. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text>
4. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 800 : станом на 31 груд. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-n#Text>
5. Щодо Методичних рекомендацій для професійного розвитку науково-педагогічних працівників : Лист МОН № 1/9-611 від 02.11.2020 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/77309/

РІШЕННЯ УРЯДУ

УРЯД ВНІС ЗМІНИ ДО ПОРЯДКУ ТА УМОВ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЦІЛЬОВОЇ ПІДТРИМКИ ДЕЯКИМ КАТЕГОРІЯМ ГРОМАДЯН ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ), ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

8 серпня 2023 року, Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про внесення змін до Порядку та умов надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти». Цим актом встановлено, що державна цільова підтримка також буде надаватись особам, стосовно яких установлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та їхнім дітям.

Зазначена постанова була розроблена на виконання законів України «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей» та «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання державної цільової підтримки окремим категоріям осіб у сферах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти».

Актом передбачено доповнення переліку категорій осіб, яким надається державна цільова підтримка (далі – ДЦП) в частині осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та їхнім дітям.

Крім того, постановою передбачено узгодження категорій осіб, яким надається ДЦП, відповідно до внесених змін у закони України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про фахову передвищу освіту» та «Про вищу освіту».

Детальніше <https://mon.gov.ua>

ДУХОВНО-ЕМОЦІЙНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ

Роман Стеф'юк,
кандидат мистецтвознавства, директор
Лідія Кваснюк,
заступниця директора з виховної роботи
Косівського фахового коледжу прикладного
та декоративного мистецтва

Анотація. У статті визначено вплив духовно-емоційної складової художника на створення мистецького продукту. З'ясовано роль та місце мистецької освіти у системі формування світогляду творчої особистості.

Abstract. The article defines the influence of the spiritual and emotional component of the artist on the creation of an artistic product. The role and place of art education in the system of formation of the worldview of a creative personality is clarified.

Категорія духовності є чи не найважливішою засадничою складовою у формуванні художника-виконавця, митця із глибоким почуттям національної приналежності та високих загальнолюдських цінностей. Ця першооснова екзистенційного мистецтва має виховуватись у майбутніх творців прекрасного ще зі шкільних років. Саме в школі, яка породжує світогляд людини, формуються основи навчання «упродовжиття» майбутнього громадянина. Світогляд – це система найзагальніших філософських, естетичних, політичних, етичних, релігійних поглядів людини на світ у цілому, на світобудову і своє місце в них. Світогляд як цілісне розуміння світу й самого себе, можливостей таланту – це справді найголовніший мотив для творчості, тому в художніх творах віддзеркалені історичні виміри світогляду: характерні для певного часу переконання, принципи пізнання, ідеали й норми, власне синтез інтелектуального та емоційного настрою епохи. Тут відкривається часто незнане раніше й несподіване світобачення – власний художній світ, що тримається на інтелектуальному та емоційному досвіді особистості.

Негативні наслідки науково-технічного прогресу призвели до усвідомлення того, що всі до-

сягнення техногенної цивілізації самі по собі не здатні внести в культуру людства ціннісні орієнтири, етичні норми, які є для існування людства найважливішими. Логіка без емоцій, наука без культури та етики, без міркувань над сенсом буття – катастрофічні наслідки бурхливого розвитку світової цивілізації. Уся шкільна освіта повинна бути пронизана духом національної ідеї, щоби молода людина могла визначити своє місце в суспільстві, бути прив'язаною до свого народу, творити для нього і заради нього. Як зауважує В. Трачук, «у своєму загальному вигляді національна ідея – це ідея, яка відображає головний національний інтерес і задає розвитку країни оптимального напрямку в сьогоденні та на майбутнє... Вона є проектом суспільного розвитку, спробою не лише зберегти все те корисне, що було надбано, а й зробити суспільство кращим, досконалішим, ніж воно є» [2, с.155].

У нашому випадку школа стане соціальним консолідуючим важелем суспільства. Вища школа в майбутньому повинна продовжити цей процес. В. Андрущенко в роздумах про освіту вважає, що «освіта загалом, а вища освіта зокрема, відіграє в суспільстві унікальну роль: вона відтворює особистість, озброює її знаннями, формує

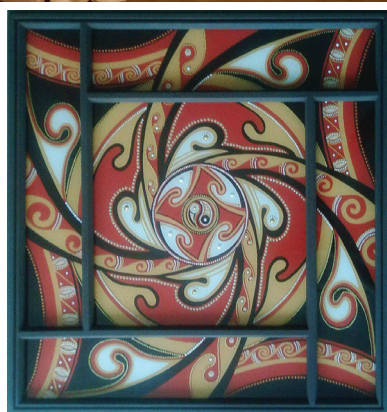
світогляд, творчі здібності, виховує як патріота і громадянина – тобто реально його (суспільства) майбутнє. І від того, якою буде наша освіта, без перебільшення, залежить майбутнє держави: народу і культури» [1].

Слід зазначити, що художньо-образна мова мистецтва – складна духовна структура, адже кожен елемент художньої реальності є образом; твір як художнє ціле – складна система образності. Багатство образної структури зумовлює повноту і глибину ідеального буття естетично опанованої реальності в художньому творі, що постає доцільною, здатною до саморозгортання життєвістю. Безпосереднє чуттєве виявлення сутності в художньому образі становить зміст прекрасного у мистецтві. Індивідуалізація образності відображає індивідуалізацію духовного досвіду суб'єкта творчості – митця. Його (митця) бачення та розуміння явищ виходять за межі усталеного розуміння образу світу та традицій, укладання його у канонічні форми та закони. Художній образ об'єктивує буття у чуттєво сприймані ідеальні форми, відчужуючи від безпосередності, що виводить його поза межі життєвого циклу: старіння, смерті, небуття. Дійсність, дистанційована від безпосередньої поодинокості явищ реального світу, укладена у форми іншого виміру, ідеального буття, у виразні, художньо доцільні образи, стає предметом цілісності. Отже, художньо-образна природа мистецтва є джерелом живлення людського духу як цілісності логічного і чуттєвого.

Поняття мистецтва та духовності тісно переплітаються, роблять це постійно, і тому можна стверджувати навіть про знакову культурну діаду «мистецтво – духовність». Немає жодних сумнів

ів щодо того, чи пов'язане відчуття прекрасного з духовністю – духовність у глибинній своїй основі є ні чим іншим, як потягом до краси – краси тілесної, соціальної, етичної, онтологічної. Митець, що турбується про якість своїх творінь, неодмінно турбується і про власну духовність, про формування певного індивідуального духовного портрета. У кожній людині закладено Творцем ідеальний образ, і сенс життя полягає в тому, щоб знайти цей образ, витворити і проявити настільки, аби його могли бачити інші.

Саме мистецтво у своїй першооснові є цариною духовності та специфічною формою осмислення буття, що володіє багатством художніх засобів передачі емоцій та прагнень людини, відображених у художніх творах. Величезний розвиваючий потенціал, який закладений у візуальному мистецтві, дає змогу формувати творчі й інтелектуальні здібності студента, його здатність до комунікації, розширювати діапазон професійних компетентностей. Завдання педагога – запропонувати дієву методику, яка в освітньому процесі дозволить вдало синтезувати різні методи: пізнавальний, аналітичний, емоційний, образно-асоціативний та узагальнювальний під час створення авторського твору. Завдання педагогічних працівників Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва значно складніші, оскільки мають на меті ще й навчити молоду творчу особистість досліджувати й розвивати унікальну мистецьку спадщину, що залишили нам народні майстри. Прагнення долучити студентів до дослідницько-пошукової діяльності з метою усвідомлення значення та ролі традиційного мистецтва України як невичерпного джерела творчості та використання

його інтерпретації у сучасних творах декоративного мистецтва є одним із основних аспектів концепції розвитку мистецького закладу.

Будь-який художник наділений власними, оригінальними синестезіями, які не є загальною нормою для всіх митців і вказують на наявну відмінність чуттєвих властивостей і характеристик навколишнього світу, що відкриваються людині у звичайному чуттєво-емпіричному досвіді, порівняно з чуттєво-внутрішньою перцепцією творчої особистості. Художньо-синестетичні стани митця неможливо об'єктивувати й конкретизувати певним чином або засвідчити певними науково-психологічними методами, і якщо вони дійсно притаманні художнику, то сприймаються іншими людьми, з одного боку, на віру, а з іншого – за результатами його творчого продукту.

Важливим аспектом консолідації суспільства сьогодні має стати народна традиція, оскільки глобалізація, повномасштабна агресія росії та уніфікація цінностей створюють дезорієнтацію

та викликають глибоке занепокоєння: що ж успадкують наступні покоління, чи зможуть і надалі зберігати неповторність способу образного мислення народні майстри, чи вдасться нам через культуру й мистецтво утверджувати нашу духовність, самобутність та ідентичність українців як нації? У народному мистецтві як першоджерелі духовно-культурного відродження зберігається та розвивається система цінностей взаємин людини зі світом. Тому саме мистецтву як універсальному засобу, що має невичерпні естетичні можливості для використання у педагогічній практиці не лише мистецької освіти, а й у системі загальної та вищої освіти, слід надати домінуючого значення. В. Сухомлинський справедливо вважав, що «мистецтво – це час і простір, у якому живе краса людського духу». І наше завдання – виховувати не лише кваліфікованих лікарів, учителів чи інженерів, але й закласти в їхні душі високі естетичні смаки, людські цінності, чуйність та національний патрі-

отичний дух. За роки незалежності зросла потреба у глибокому проникненні в основні надра національної духовності, що формує патріотичні засади нації. Саме на це спрямований вектор освітньої діяльності Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва – унікального мистецького закладу з більш ніж 140-літньою історією, яскравим і виразним виявом регіональної культурно-мистецької спадщини. Сучасна духовна ситуація в країні слугує чи не найяскравішим свідченням актуальності для кожного українця питань твердого віри, моральності – як базових основ, що викарбовують своєрідність етнопонаціональної ментальності і культури, національної самоідентифікації.

Список використаних джерел

ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВФПО: УЯВНЕ ТА ДІЙСНЕ

Віталій Карашук,
Ольга Непийвода,
викладачі Вищого професійного училища Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності

Анотація. Наведена публікація відображає реальний стан щодо формування екологічної компетентності у здобувачів освіти закладів вищої та фахової передвищої освіти; спонукає задуматися над важливістю соціологічної ролі екологічної освіти та виховання в контексті освітнього процесу; закликає та пропагує негайно усунути формальність наявних підходів у їх формуванні.

Abstract. This publication reflects the real situation regarding the formation of environmental competence among students of higher and professional pre-higher education institutions; encourages thinking about the importance of the sociological role of environmental education and upbringing in the context of the educational process; urges and advocates immediate elimination of the formality of existing approaches in their formation.

За останні роки соціальні інституції України пережили безліч потужних стрибків та отримали чудову нагоду “перезавантажитися”, щоб гармонійно інтегруватися з ноосферою¹. Звісно, такими шансами нехтувати безглуздо, а отже, важливо побачити необмежені можливості та перспективи для усіх галузей життєдіяльності, зокрема й освітянської.

Значна частина “проблемних питань” в життєдіяльності сучасного суспільства полягає у рівнях екологічної освіти, виховання та культури, котрі значною мірою формуються у закладах освіти. На жаль, сучасна картина екологічної освіти (зокрема екологічного виховання та культури) у випускників закладів середньої освіти та суспільства різних вікових груп не відповідає очікуванням в розрізі сутності цих понять. У зв'язку з цим можна виділити багато причин, які мають досить глибоке коріння. Першою причиною є те, що ідеали понять “екологічна освіта”, “екологічне виховання” та “екологічна культура” не відпо-

відають сучасним ритмам та традиціям соціуму. Тобто більшість свідомо наводить для себе примітивні контраргументи, котрі, на їх думку, нівелюють роль кожного у природозахисті. Серед популярних можна зустріти: “життя одне, хай інші про це думають”, “навіщо мені це, якщо цього ніхто не робить та не дотримується”, “це роль та обов'язок держави”, “немає часу на такі речі, коли потрібно заробляти гроші” тощо.

Друга причина, яка є основною, – це відсутність ефективної системи формування екологічних навичок і екологічного мислення в процесі навчання та виховання. Отже, очевидно, що на сьогоднішній день шкільних предметів, університетських дисциплін, масових культурних заходів і бесід вже недостатньо для належного формування екологічного виховання та екологічної культури суспільства. Підтвердженням того є низка переглянутих з інтернету соціальних експериментів, які можемо інтерпретувати у наступну теорему: рівень екологічної культури в соці-

¹ В розмовному контексті: масштабна сфера життєдіяльності людини

умі низький та подекуди примітивний, а отже, причину слід шукати в фундаментах екологічної освіти та виховання. Так, подібні висновки можна зробити з соціологічних опитувань, які опубліковані, для прикладу, на сторінках інтернет-видань [1, 2], у фахових виданнях, посібниках, рекламі тощо. Поряд з тим варто відзначити, що пандемія COVID-19 та війна в Україні позитивно розпочали трансформувати соціальні, економічні та екологічні цінності суспільства і це чудовий сигнал до реформування екологічної освіти за європейськими стандартами для усіх верств населення.

Дослідження рівня екологічної освіти серед респондентів проводилися на базі ВПУ ЛДУ БЖД (м. Вінниця) викладачами циклової комісії гуманітарних та фундаментальних дисциплін протягом 2014–2022 років. Заклад освіти здійснює підготовку фахівців за спеціальностями 261 Пожежна безпека і 263 Цивільна безпека для органів та підрозділів ДСНС України, тому набуття соціально-комунікативних навичок, соціально-екологічних компетентностей відводиться особлива роль крізь призму курсів: “Екологія та екологічна безпека”, “Основи енергоефективності та екологічної безпеки”, “Соціологія”, “Основи психології та педагогіки”, “Основи філософських знань” тощо. Першочерговою головною метою було визначення базового рівня сформованості навичок soft skills², обсягу залишкових знань із шкільних предметів, особистісного ставлення до певних питань соціально-екологічного характеру та шляхів їх вирішення. Варто відзначити, що дослідження проводилися на початку і в кінці вивчення дисциплін за допомогою низки методів, а саме: анкетування, спостереження, візуального контакту та інтерв'ю. Окрім того, для залучення більшої аудиторії дослідження, здобувачами освіти з курсу “Екологія та екологічна безпека” у ході виконання проектних завдань проводилися інтерв'ю із різними верствами населення. Респондентам пропонувалося дати відповіді на певну кількість питань, які фіксувалися за допомогою аудіо- та відеопристроїв, бланків відповідей. Серед загальної кількості питань найцікавішими були:

- 1) Чи вважаєте Ви, що екологічна освіта є необхідною і обов'язковою?
- 2) В чому проявляється сутність Вашої екологічної культури?
- 3) Чи згодні Ви сортувати відходи, що накопичуються у Вашій квартирі (будинку), тобто окремо збирати і сортувати папір, пластик, скло, ме-

талеві, електричні, харчові відходи?

4) У яких засобах масової інформації (ЗМІ) Ви сьогодні знаходите повну інформацію про вирішення місцевих екологічних проблем?

5) Які екологічні проблеми, на Вашу думку, є найважливішими для великих міст?

6) Хто, на Вашу думку, має нести відповідальність за стан довкілля?

7) Чи вважаєте Ви, що якість навколишнього природного середовища істотно впливає на стан здоров'я Ваш і Ваших близьких?

Також на достовірність результатів опитування впливав той факт, що контингент ВПУ ЛДУ БЖД (м. Вінниця) складається переважно з представників різних областей України, що дозволяє говорити про середньостатистичні результати. Перш за все відзначимо, що результати опитування сильно відрізнялися на етапах вхідного і вихідного контролю та проектного соціологічного дослідження.

Зокрема на етапі вхідного дослідження спостерігали, що у 46,2% респондентів відповіді зводилися до загальних фраз: “не смітити”, “берегти природу”, “обов'язок держави” тощо без подальшої аргументації своєї точки зору. Окрім того, більшість не змогла дати розгорнуті відповіді на питання щодо того, які якості людини свідчать про наявний в неї рівень екологічної освіти та екологічної культури. Розуміємо, що з одного боку екологічні компетентності продовжують формуватися в процесі багаторівневої освіти особистості, а з іншого – основи їх формування покладаються на заклади середньої освіти і випускники мають володіти ними на достатньому рівні. Підтвердження цьому аргументу також можна знайти в розрізі модельних навчальних програм для учнів 10–11 класів [3]. Отже, звідси можемо висунути наступну гіпотезу: “школи, в гонитві за гарними результатами, для прикладу, з української мови та математики, недостатньо приділяють увагу формуванню екологічних компетентностей і, як результат, закладам фахової передвищої та вищої освіти слід надолужувати їх”.

На етапі фінального дослідження зазначений відсоток вдалося скоригувати в середньому аж до 33,8%. Звісно, що на перший погляд кардинальної різниці не відчувається через обмежену кількість аудиторних годин та кредитів на дисципліни, проте динаміка позитивна і свідчить, що соціально-екологічні навички мають гнучкий характер і продовжують формуватися шляхом подальшої самоосвіти.

² Сукупність соціально значущих гнучких (м'яких) навичок для сучасної особистості

Відзначимо, що наведена стаття не дискредитує сутність навчання та виховання в закладах загальної середньої освіти, а лише показує реальні результати та наголошує, що є проблемні питання на кожному етапі здобуття освіти від школи до закладу вищої освіти. Так, МОН України здійснило реформу через введення концепції НУШ, яка передбачає інтегрованість між предметами, а не їх окремими темами. За прогнозами – ця концепція суттєво поліпшить рівень соціально-екологічних компетентностей в учнів з метою формування цілісної картини світу та гармонізації щодо взаємодії людини та природи [4].

Що стосується ролі закладів первинно-професійної підготовки, фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти, то концепція екологічної освіти в них має бути однією із пріоритетних і базуватися на принципах системності, систематичності та безперервності. Окрім того, ця концепція має охоплювати усі соціальні, вікові та професійні групи населення і мати міцну ідеологію. Питання полягають лиш у змісті, формах та методах досягнення поставлених цілей.

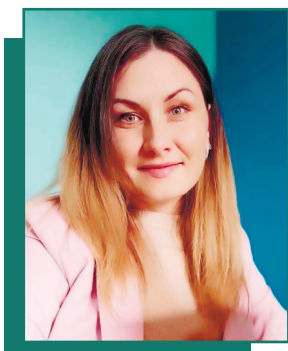
Аналіз освітніх (освітньо-професійних) програм та майданчиків масмедіа свідчать про недостатню їх участь у систематичному екологічному вихованні та освіті. Якщо з першими все зрозуміло, то засобами масової інформації концепція екологічного виховання та екологічної освіти взагалі не висвітлюються. Для підтвердження такої думки не потрібен системний ана-

ліз, варто переглянути або прочитати декілька репортажів, публікацій та звернути увагу на їх негативність, відсутність позитивного емоційного відтінку й мотиваційних основ для сприйняття та обміркування. Не дарма існує думка, що екологічна свідомість не з'являється у ході навчання, а виховується. Отже, можемо зробити висновок, що інститути неформальної освіти (церква та релігійні організації, ЗМІ, екологічні організації та рухи) відіграють важливу роль в галузі екологічної освіти та виховання. Отож, саме їм відводиться провідна роль у роботі з населенням різних вікових та соціальних груп.

Висновки. Отже, факт: екологічна освіта та екологічне виховання – основа загальної культури соціуму. Таким чином, це пояснює причину великої кількості екологічних проблем на території України. За їх формування відповідають інститути формальної та неформальної освіти, а отже, їх зусилля мають бути спрямовані за принципом центровекторності і тоді з'явиться загальнодержавна ідеологія, яка переросте в екологічну культуру. Окрім того, слід не забувати, що освіта – це запорука високого рівня соціально-економічного, політичного, екологічного життя суспільства в сучасному світі. Визнаємо, що зміни завжди можливі, лише необхідно знайти правильний вектор розвитку критичного мислення та набути вміння відповідати за особисті вчинки та правильно передавати знання через освіту та виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний документ проекту “Екологічно свідомий громадянин – запорука успішного виконання Угоди про асоціацію” за сприяння Європейського Союзу та Міжнародного фонду “Відродження” в рамках проекту “Громадська синергія” (<https://www.civic-synergy.org.ua/>). Режим доступу : <https://www.rac.org.ua/.../envprotraitandeu> 2018.pdf.
2. Офіційний сайт фонду Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. Режим доступу : <https://dif.org.ua/article/stavlennya-naselennya-do-pitan-ekologii>.
3. Навчальні програми для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (чинні з 1 вересня 2018 року). – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/...programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. – 2016. Режим доступу : mon.gov.ua/activity/education/zagalna.../konceptczija.html.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Оксана Федулова,
практикуюча психологиня, викладачка
КЗ «Нікопольський фаховий медичний
коледж» ДОР»

Анотація. Найбільшою проблемою дітей та їх родин, є пережитий ними страх, наслідком якого є стрес. Велике емоційне перенапруження може призвести до виникнення різноманітних психологічних розладів як у дітей, так і у дорослих.

Abstract. The biggest problem of children and their families is the fear experienced by them, the consequence of which is stress. Great emotional stress can lead to various psychological disorders in both children and adults.

Актуальність арт-терапії полягає не у навчанні одному з видів мистецтва (малювання, танців, акторської майстерності), а в тому, що особистість за допомогою спеціально та індивідуально підібраних технік та методів арт-терапії отримує можливість виплеснути негативні емоції, поділитися своїми переживаннями, зрозуміти свої бажання і, таким чином, покращити свій психоемоційний стан. Застосування арт-терапії дає можливість проявити внутрішні емоції, стан людини – перенести на папір чи інший матеріал, з яким працюємо, в матеріальну реальність. В результаті маємо змогу отримати певне об'єктивне відображення у формі малюнка, колажу, скульптури, тощо. І це вже матеріальний об'єкт, з яким можна працювати в реальності.

Мета дослідження: дослідити ефективність використання засобів арт-терапії у наданні психологічної допомоги дітям, які постраждали внаслідок війни

Гіпотеза дослідження: використання засобів арт-терапії як методу надання психологічної допомоги дітям сприяє нормалізації їх психоемоційного стану.

В дослідженні було проаналізовано теоретичну базу з проблем використання арт-терапії в роботі з діагностики емоцій дітей, які постраждали

внаслідок війни, а також визначено та обґрунтовано ефективні методики арт-терапії для роботи з дітьми, які постраждали внаслідок війни.

Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості їхнього застосування психологами освітніх закладів: модифікований варіант методик, що можуть використовуватись для дослідження емоційного стану дітей; розроблена програма для діагностики емоційного стану дітей в кризових ситуаціях.

Важливим поняттям арт-терапії є сублимація – трансформація несвідомих інстинктів і потягів (часом деструктивних) в творіння мистецтва; мистецтво може одночасно «спрямувати в інше русло» і відобразити відчуття злості, болю, тривоги, страху.

Фахівці когнітивно-поведінкового підходу в психотерапії, клієнт-центрованої терапії використовують методи арт-терапії – малюють, ліплять з пластиліну чи глини, але не називають це арт-терапією і не використовують весь потенціал творчості в реабілітаційному процесі та в наданні психологічної допомоги.

Психічне травмування у дітей, що пережили надзвичайні події, має різну глибину і складність. Це залежить від багатьох факторів, таких як: вік постраждалого, ступінь причетності до надзви-

чайної події (свідок, учасник, постраждалий та інше), життєвий і професійний досвід, психоемоційний статус та вміння володіти своїми емоційними станами, наявність або відсутність підтримки з боку найближчого соціального оточення.

Проблема надання соціально-психологічної допомоги дітям війни та біженцям не нова для світу, проте є зовсім новою для вітчизняних фахівців. Зазначимо, що наразі в Україні немає навіть усталеного терміну, який використовується щодо громадян України, які були вимушені тимчасово виїхати зі своїх домівок у інші області країни. Правозахисники наголошують на тому, що саме терміни «внутрішньо переміщені особи» та «вимушені переселенці» максимально відповідають міжнародній правовій практиці і мають бути поширені в Україні [5, 27].

Варто зазначити, що діти специфічно переживають травматичну ситуацію. Нерідко через відсутність навичок обговорення своїх переживань, вікові особливості, сильне емоційне потрясіння діти не висловлюються відкрито про свої неприємні стани. Разом з тим, спостерігаючи за дітьми, було виявлено що часто вони переживають сильні стресові ситуації. Наслідки стресу проявляються у емоціях, поведінці дітей чи на тілесному рівні.

Найважливішою проблемою дітей є труднощі адаптації до нового середовища спілкування (стан відчуженості і знедоленості, тривожності та психічної напруги, агресивності й підвищеної конфліктності тощо) [11,32].

В психологічній практиці арт-терапія використовується при вирішенні діагностичних, корекційних, психопрофілактичних завдань. Викор-

истання цього методу із дітьми, сім'ї яких стали вимушеними переселенцями, може сприяти покращенню психічного здоров'я та задоволенню таких потреб, як спілкування, прийняття, розуміння, емоційна підтримка, самовдосконалення, саморозуміння, висловлення неприємних відчуттів, співвідношенню цих відчуттів та думок з реальністю, позитивному сприйняттю навколишньої дійсності, подоланню відчуття самотності тощо [4, 92].

Надзвичайно корисною у реабілітації дітей, постраждалих від воєнних подій, є техніка конструювання, що за своїм змістом дуже близька до образотворчої діяльності (також відображається навколишня дійсність, робляться ескізи); застосовуються прикраси, як у декоративному мистецтві. З особливим інтересом діти виготовляють ляльок для пальчикового театру – із паперу, картону, цупкої тканини. До того ж розігрування вистав такого театру розвиватиме м'язи рук дитини, координацію її рухів.

Закордонні дослідники [8, 9] виокремлюють кілька потужних механізмів лікувальної дії музики: катарсис, регулювання емоційного стану і увиразнення свідомого переживання психо- і соціально-динамічних процесів. Призначення музикотерапії – проникнення у глибинні сфери особистості, що не завжди вдається за допомогою слова.

Треба зауважити, що після проведення занять з арт-терапії у дітей знижується тривожність, стабілізується емоційний та психологічний стан, зростає працездатність, поліпшуються увага, пам'ять, мовлення; підвищуються самооцінка, віра в себе та свої сили. Творчий характер

занять дає дитині змогу відкривати в собі щось нове, краще розуміти себе, розвивати свої відносини з людьми та світом.

Отже, соціально-педагогічну реабілітацію дітей, постраждалих внаслідок вимушеної міграції, потрібно розглядати як цілісний безперервний процес розвитку особистості. Арт-терапія є досить перспективною в роботі з дітьми, які опинилися в кризовій ситуації. Саме тому логічно підкреслити той факт, що творчий та системний характер допомоги дітям, постраждалим від війни в Україні, дає можливість підвищити рівень та ефективність життя цієї категорії населення.

Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з окресленням технології психолого-педагогічного супроводу соціалізації дітей, постраждалих від внутрішніх міграційних процесів у нових умовах життя.

Таким чином в нашій арт-терапевтичній роботі з дітьми, які постраждали внаслідок війни, досягаються такі задачі:

- вираз емоцій і почуттів, пов'язаних з переживаннями своїх проблем, самого себе;
- активний пошук нових форм взаємодії зі світом;
- підтвердження своєї індивідуальності, неповторності і значимості;
- і, як наслідок трьох попередніх, – підвищення адаптивності в постійно змінюваному світі (гнучкості).

Перша психологічна допомога сприяє кращій адаптації дитини до нових умов проживання та навчання. Підтримка з боку родини, учителів та інших осіб з найближчого оточення дитини є

одним з найважливіших чинників, що сприяють нормальному подальшому розвитку та відновленню дитини після переживання травматичного досвіду.

Нами було розроблено програму арт-терапевтичної роботи з дітьми, які постраждали внаслідок війни. Її суть полягає у використанні таких методів та форм роботи, як групова арт-терапія, ізотерапія, музикотерапія, танцювальна терапія, драмотерапія, казкотерапія, бібліотерапія, маскотерапія, етнотерапія, ігротерапія, кольоротерапія, фототерапія, лялькотерапія, орігамі тощо. Крім того, кожний із цих видів має безліч арт-терапевтичних технік, які застосовуються для вирішення внутрішніх і міжособистісних конфліктів, кризових ситуацій, вікових криз, травм, невротичних і психосоматичних розладів тощо.

Техніки арт-терапії можуть бути використані під час роботи з дітьми, які перебували в зоні бойових дій, для корекції негативних емоційних проявів, навчання навичкам вираження емоцій та розуміння їх причин через зняття емоційної напруги, підвищення самооцінки, надання підтримки, пошук та актуалізацію внутрішніх ресурсів, корекцію способів реагування на зовнішні впливи та трансформацію негативних станів у позитивні.

Презентація

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко А. Використання арт-педагогічних технологій як засобу творчого самовираження молодших школярів у позашкільних навчальних закладах. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. – 2014. – № 5.
2. Булах М. Образотерапія : зняття психологічного напруження та стресових станів у дітей // Психолог. – 2012. – № 13 (14). – С. 68–72.
3. Галицина Л. Корекція страхів : цикл занять методами арт-терапії // Психолог. – 2015. – № 17/18. – С. 60–68.
4. Грищенко Н. Досвід використання арт-терапії у роботі з дітьми – жертвами домашнього насильства. Дитинство без насилля : суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей : збірник матеріалів Міжнар. наук-практ. конф., 29–30 квіт. 2014 р. / ТНПУ; за заг. ред. О. Кікінежді. – Тернопіль : Стереарт, 2014. – С. 528–531.
5. Деркач О. Арт-терапія на допомогу школі // Мистецтво та освіта. – 2010. – №2. – С. 25–28.
6. Дмитрієва Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога : в дошкільному дитячому закладі // Психолог дошкілля. – 2014. – № 8. – С. 31–41.
7. Заболотна Н. Арт-терапія у психологічному супроводі дітей, що зазнали насильства. Дитинство без насилля : суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей : збірник матеріалів Міжнар. наук-практ. конф., 29–30 квіт. 2014 р. / ТНПУ; за заг. ред. О. Кікінежді. – Тернопіль : Стереарт, 2014. – С. 538–540.
8. Якубовська Н. Корекція страхів : арт-терапевтичні методики для дітей 5–10 років // Психолог. Шкільний світ. – 2010. – № 43. – С. 17–26.

КУЛЬТУРА ВІРТУАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ

Олексій Крамар,
викладач
Машинобудівного фахового коледжу СумДУ

Анотація. Інтернет відіграє важливу роль у розвитку особистості, а також допомагає людині включитись у процес спілкування тоді, коли в реальному житті вона має певні бар'єри. Але слід пам'ятати, що віртуальний (вигаданий, уявний) світ може полегшити життя, а може його взагалі відібрати. Щоб цього не трапилось, треба дотримуватись порад, про які йде мова у статті.

Abstract. The Internet plays an important role in the development of personality, and also helps a person to get involved in the process of communication when in real life he has certain barriers. But it should be remembered that the virtual (fictional, imaginary) world can make life easier, or it can take it away altogether. To prevent this from happening, you must follow the advice discussed in the article.

Заговори, щоб я тебе побачив.

Сократ

Ще зовсім недавно комп'ютер в основному використовувався для роботи або для ігор; ми проводили пів життя в різних чергах, а з друзями з інших міст і країн спілкувалися по телефону п'ять хвилин раз на пів року. Сьогодні, завдяки розвитку технологій, стало можливим здійснення покупок в онлайн-магазинах, вирішення низки адміністративних питань і, звичайно ж, активне спілкування в інтернеті. Те, як ми спілкуємося, може розповісти про людину майже все. Етика спілкування є найрозповсюдженішою темою для наукових праць. Лише в соціумі, постійно комунікуючи, людина може зростати та повноцінно розвиватись.

Взаємодія у соціальних мережах спочатку носила конкретний характер – спілкування з робочих питань між людьми, які знаходяться в різних точках планети. Тільки потім з доступністю інтернету віртуальне спілкування стало об'єднувати всі верстви людей з різних питань. Зокрема, поза закладом освіти учасники освітнього процесу все частіше спілкуються через Facebook і різні месенджери (Viber, Telegram, WhatsApp тощо).

З одного боку, інтернет відіграє важливу роль у розвитку особистості, а також допомагає лю-

дині включитись у процес спілкування тоді, коли в реальному житті вона має певні бар'єри. Але слід пам'ятати, що віртуальний (вигаданий, уявний) світ може полегшити життя, а може його взагалі відібрати.

Проблематика соціальної взаємодії в інтернеті, дослідження мережевого суспільства, становлення соціальних мереж та принципи їхнього використання розкривається у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців: Д. Белла, Н. Бейма, О. Брука, Д. Вестерман, Дж. Гэлбрейта, Ю. Данько, Б. Джозефа, В. Емеліна, В. Іванова, Р. Інгельгарта, П. Коллока, С. Кайзлера, М. Кастельса, Т. Кравченко, О. Лещенко, О. Лобовікової, Т. Лукіних, А. Назарчук, Г. Рейнгольда, Л. Спрелла, С. Тонг, А. Тоффлера, А. Турена, С. Херрінга та інших. Соціальні мережі, будучи не тільки засобами масової комунікації, а механізмом конструювання комунікативного простору, виконують низку функцій, створюючи ціннісний базис свого існування. Аксиологічні проблеми інформаційного суспільства та розвиток кіберцінностей розглянуто у працях С. Бирик, Л. Глебова, Ю. Карпенко, О. Овчиннікової, Н. Полутиної, Г. Почепцова, А. Сергеева, В. Сидоркиної, Д. Мартянова та інших дослідників. Проте питання використання соціальних медіа у діяльності закладів освіти, висвітлення їх діяльності, етики

взаємодії між учасниками освітнього процесу у соціальних мережах, особливості підготовки медіатекстів для різних соціальних мереж залишаються недостатньо розглянутими у педагогічній літературі.

Не зважаючи на недоліки і ознаки залежності користувачів інтернету від соціальних мереж, необхідно зазначити, що вони характерні для всіх видів масмедіа більшою чи меншою мірою, а відтак зважене використання соціальних мереж з урахуванням їх переваг та недоліків в освітньому процесі дозволить максимізувати їх позитивний вплив на цей процес та залучити усіх учасників освітнього процесу до активної взаємодії. Незважаючи на те, що для багатьох людей віртуальне спілкування встигло стати органічним продовженням освітнього процесу та взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, багато педагогічних працівників досі побоюються взаємодії із здобувачами освітніх послуг та їх законними представниками у соціальних мережах. Взаємодія учасників освітнього процесу у соціальних мережах дозволяє отримати великі можливості та містить не менші загрози у силу того, що вона має імітаційний характер, відтак ті, хто не має можливості висловитися чи реалізувати свої амбіції безпосередньо, можуть створити імітаційне соціальне середовище громадської активності [5, с. 322].

Розширення сфер спілкування за рахунок розвитку комунікації у соціальних мережах спричинило вироблення особливих правил поведінки і в інтернеті, своєрідну культуру віртуального спілкування, яку називають новим словом «нетикет», або мережевий етикет (від англ. net – «мережа» та етикет). Як і в реальному житті, спілкуючись віртуально, ми повинні дотримуватись певних правил, щоб уникнути конфліктних ситуацій [3, с. 212].

Нетикет має рекомендаційний характер та майже дублює правила гарного тону, прийняті у суспільстві в цілому. Дотримуючись нетикету у соціальних медіа, користувач розширить коло спілкування, отримає зростання авторитету, приверне увагу до себе як до приємного і цікавого співрозмовника. Хто встановлює ці правила і навіщо? Адже інтернет – це ніби всесвіт вседозволеності та свободи, і навіщо обмежувати себе певними рамками? Правила нетикету встановлюють користувачі мережі. Так само, як і в реальному світі, у віртуальному теж повинні бути свої правила етикету. Саме від того, який відсоток користувачів дотримується правил віртуального спілкування, залежить зручність існування в мережі всіх інших. Єдиного документу, що відображає усі правила мережевого етикету і є стандартом для усіх, досі не існує. Але існують найпоширеніші правила, які повинен знати кожен «інтернетівець» [1].

Правило 1. Пам'ятайте, що ви спілкуєтесь з людиною.

Досить часто люди в мережі порушують це правило, забуваючи, що по ту сторону екрана з ними спілкується жива людина. Не зловживайте тим, що співрозмовник вас не бачить і не дозволить собі того, чого б не зробили у звичайному спілкуванні.

Правило 2. Дотримуйтеся тих самих стандартів поведінки, що і в реальному житті. Залишайтеся толерантними і пам'ятайте, що інтернетом користуються і діти.

Правило 3. Пам'ятайте, що ви знаходитесь у кіберпросторі. Активне спілкування у Мережі має свої нюанси. Так, спілкуючись в чаті або ж форумі, пам'ятайте, що манери спілкування в різних співтовариствах різні. Якщо один стиль спілкування цілком звичний для одного співтовариства, для іншого він буде абсолютно неприйнятним.

Правило 4. Поважайте час і можливість інших. Якщо ви хочете поділитись з усім світом важливою для вас новиною, подумайте, чи всім вона така корисна. Якщо ви даєте посилання на великий файл, не забувайте вказувати його розмір. Не слід очікувати миттєвої реакції на повідомлення.

Правило 5. Зберігайте свій імідж. Ваша репутація в інтернеті не менш важлива, ніж у реальному житті. Навіть якщо здається, що ніхто в Мережі вас не впізнає, не варто ображати інших, створювати конфліктні ситуації або відповідати на образю образую.

Правило 6. Допомогайте іншим там, де ви це можете зробити. Якщо ви виявили, що в інтернеті відсутня інформація про щось, що ви знаєте напевне, – обов'язково напишіть про це, ваші знання можуть комусь знадобитись. Якщо в Мережі вас просять допомогти – допоможіть, можливо хтось колись так само допоможе вам.

Правило 7. Не створюйте конфлікти та не допускайте їх. «Словесну війну», яка іноді виникає між декількома учасниками дискусії, ще називають флеймом (від англ. flame – полум'я). Краще уникайте образ і не беріть участі у конфліктних обговореннях.

Правило 8. Поважайте право на приватне листування. Як і в реальному, так і у віртуальному світі існує право особи на приватне листування, і неповага до цього права – ознака поганих манер. Вам потрібно обов'язково попередити людину про можливі ризики, порадити користувачеві не довіряти нікому свій пароль і вводити його самостійно.

Правило 9. Пам'ятайте про авторське право. Ні в якому разі не привласнюйте собі чуже авторство. Зверніть увагу й на те, що завантажувати і поширювати фото, відео та музику, які захищені авторським правом, теж не варто (звісно, якщо попередньо ви не здійснили оплату копійованого

матеріалу), адже це прирівнюється до крадіжки. Викладачі повинні поширювати серед своїх студентів знання авторського права.

Правило 10. Пам'ятайте про безпеку. Сайт є безпечним в тому випадку, коли його адреса починається з https (Hypertext Transfer Protocol Secure). У разі виникнення в інтернеті ситуацій, які порушують безпеку комп'ютера або вашу безпеку особисто, повідомте про це компетентну особу.

Під порушеннями нетикету, які найчастіше виникають в інтернеті, розуміють образи та перехід на особистості, відступ від теми, який робиться зловмисно (офтопик), рекламу, саморекламу у невідповідних місцях. Також порушенням нетикету вважають наклеп або іншу зловмисну дезінформацію, чи плагіат. Насамперед, щоб уникнути подібних проблем, провайдери послуг інтернет-зв'язку мають усвідомлювати, що на відміну від телекомунікаційних операторів та поштових служб, вони надають приватні послуги, так як інтернет використовує одночасно велика кількість людей. Саме оператори інтернет-послуг повинні передбачати можливі способи використання цих послуг користувачами і дбати про дотримання етичних норм [2, с. 11].

Важливими у новій освітній реальності є статус і роль соціальних мереж, які донедавна лишались поза закладом освіти. Нині учасники освітнього процесу дедалі частіше спілкуються через Facebook і різні месенджери (Viber, Telegram, WhatsApp тощо). Безумовними перевагами такої комунікації є оперативність та швидкість комунікації, комфортність умов для кожного учасника освітнього процесу, відсутність часових обмежень тощо. Привабливими рисами соціальних мереж є також велика кількість додаткових сервісів, завдяки яким кожен може урізноманітнити власний віртуальний простір. Як результат спільної діяльності користувачів соціальних сервісів, у віртуальній мережі накопичується та легко транслюється будь-яка кількість навчальних матеріалів, доступних усім користувачам [4].

Характеризуючи спілкування в інтернеті, психологи зазначають, що тут відбувається не стільки групове спілкування, скільки велика кількість актів спілкування один на один. Причому кожна людина відіграє для партнера одну із своїх ро-

лей. І не можна побачити справжнє ставлення цих людей один до одного, зробити висновки про них за межами цієї їхньої комунікації. Але водночас ці люди, спілкуючись анонімно, впливають один на одного. І цей вплив може бути значним – як позитивним, так і негативним. Психологи зазначають, що відвідування чатів упродовж тривалого часу нерідко приводить до того, що партнери по спілкуванню сприймаються вже як друзі, тобто відбувається нівелювання межі між віртуальним та реальним спілкуванням. Відзначається, що більшість відвідувачів чатів включена у постійну діяльність за рахунок наявності емоційних зв'язків з іншими відвідувачами, потреби у взаємодії, усвідомлення створеної своєї ролі та статусу в чаті, а також тенденції до продовження взаємодії в майбутньому.

Висновки. Нові технології, включаючи інформаційні, мають бути органічно введені в освітній процес як задля забезпечення дидактики новими засобами та методами, так і для того, щоб надати змогу молоді оволодіти відповідними знаннями і навичками використання технологій, а в довгостроковій перспективі підготувати до життя в інформаційному суспільстві, що активно формується. Сучасна освіта має стати ситуацією конвергенції світу техніки та технологій із дещо консервативним світом гуманітарних наук. Необхідно прагнути до розробки такої моделі інтеграції цих різних світів, яка б могла забезпечити раціональне безпечне взаємовигідне вирішення освітніх і життєвих завдань. Розвиток медіаграмотності учнів і педагогів варто розглядати як важливе і самостійне освітнє завдання в сучасному освітньому закладі. Впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій та формування медійної культури нині є першочерговим завданням.

Незважаючи на те, що по-справжньому про дистанційну освіту активно заговорили лише під час карантину, а комунікація більшості учнів і вчителів у нових реаліях була відправлена у «вільне плавання», мають бути сформовані «загальні правила гри», систематизовані інструменти, методики, кращі ідеї і світовий досвід, на їх основі вироблена єдина система та розроблена довгострокова стратегія її побудови на усіх освітніх рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Культура віртуального спілкування : методичні поради / Упр. культури, національностей та релігій Хмельницької облдержадміністрації; ХОУНБ імені М. Островського. – Хмельницький, 2014. – 28 с.
2. Махinya Т.А. Особливості взаємодії учасників освітнього процесу у соціальних мережах : переваги та недоліки. Практична медіаграмотність : міжнародний досвід та українські перспективи : збірник статей Шостої міжнародної науково-методичної конференції. – Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2018. – С. 211–219.
3. Словник термінів. Вебспілкування, нетикет. Блог ДЗ «Держ. б-ка України для юнацтва». Київ. URL: <http://netiquette4uth.blogspot.com/p/blog-page.html>.
4. Чайка Г.Л. Культура ділового спілкування менеджера : навчальний посібник. – Київ : Знання, 2011. – 445 с.

ОБ'ЄКТИВНІ ПЕРЕШКОДИ КОНТАКТУ ПЕДАГОГА Й СТУДЕНТСЬКОЇ АУДИТОРІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ, ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОПАННЯ

Наталія Гавриленко,
викладачка ВСП «Полтавський фаховий коледж
Національного університету харчових технологій»

Анотація. Автор статті пропонує різноманітні психологічні і педагогічні прийоми усунення перешкод у психологічній організації студентської аудиторії під час проведення занять, педагогічного спілкування. Поданий матеріал зацікавить перш за все педагогічних працівників різних напрямів, а також стане у пригоді широкому колу читачів.

Abstract. The author of the article offers a variety of psychological and pedagogical techniques for eliminating obstacles in the psychological organization of the student audience during classes and pedagogical communication. The presented material will be of interest, first of all, to pedagogical workers of various fields, and will also be useful to a wide range of readers.

Педагогічну майстерність нерідко називають мистецтвом педагогічної дії. Це зумовлено спільністю значення понять «майстерність» і «мистецтво», які характеризують високий рівень виконання педагогом своєї професійно-педагогічної діяльності [4]. Педагогічна майстерність виявляється у майстерності передачі знань, організатора, володінні психолого-педагогічною технікою, умінні переконати.

Сфера педагогічної праці належить до такого виду професійної діяльності, в якому провідну роль відіграє спілкування. Спілкування є основним засобом, через який здійснюється реалізація завдань навчання і виховання. У цьому контексті педагогічне спілкування є потужним резервом підвищення професійної майстерності педагога, удосконалення організації педагогічної діяльності й освітньо-виховного процесу.

В процесі спілкування педагога з широкою аудиторією здобувачів освіти виникає така соціально важлива характеристика діяльності, як «підвищена мовна відповідальність» і «прийоми захоплення й утримання уваги», що пов'язано з вмінням організувати спеціальний вербальний вплив для збільшення обсягів засвоєння інформації аудиторією. Як приклад, А.Б. Добрович на-

водить слова А.С. Макаренка про необхідність умілого володіння аудиторією або слухачем так, як борець «використовує блискавичний прийом чи офіціант віртуозно жонглює посудом чи тачкою» [5].

То які ж існують перешкоди контакту педагога й студентської аудиторії під час проведення занять, педагогічного спілкування?

Суб'єктивні перешкоди – виникнення яких залежить від рівня підготовки педагога, знання ним предмета виступу, уміння визначати характеристики аудиторії тощо.

Об'єктивні перешкоди – на які вплинути педагог не може, адже вони походять з психологічних властивостей студентів, їх змінити неможливо, можна лише враховувати і знаходити єдино можливі способи організації аудиторії. Зупинимось на них детальніше.

Об'єктивні перешкоди контакту педагога й студентської аудиторії

1. Нестійкість уваги, неуважність. Увагу може відвернути і зовнішність педагога, його голос, манера говорити, оформлення приміщення, звук дверей, що відчиняються, шепотіння тощо.

2. Антипатія до чужих думок, ворожість. Люди часто звикають до своєї точки зору. Їм

зручніше й легше додержуватися логіки власного міркування. Тому часто в них формується стійке несприйняття поглядів інших, іноді це породжує репліки, вигуки, реакцію несприйняття.

3. Інерція включеності. Це такий стан людини, аудиторії, коли вони ще знаходяться у своїх думках, проблемах і не можуть зразу активно слухати, сприймати виступ промовця.

4. Висока швидкість розумової діяльності. Людина думає в чотири рази швидше, ніж викладає свої думки й знання. Коли педагог говорить, інтелект студентів велику частину часу вільний і може відключатися від промови.

Які знання допоможуть подолати ці перешкоди та які існують психологічні і педагогічні прийоми усунення перешкод психологічній організації аудиторії?

1. Знання психологічних особливостей стійкого сприйняття інформації людиною.

Можливість стійкого сприйняття без розсіювання уваги не перевищує 30 секунд. Тому під час підготовки до виступу необхідно підібрати квантовий викид інформації в аудиторію, суть якого в тому, щоб через визначені часові інтервали пропонувати нові факти, нетрафаретні висловлення, оригінальні ідеї тощо.

2. Застосування педагогічних принципів дидактики: наочність, посиленість, систематичність, послідовність.

3. Опанування соціально-психологічними способами для концентрації уваги студентів: зараження, наслідування і навіювання.

Зараження – це несвідома, мимовільна схильність людини до визначеного психологічного стану, що здійснюється як передача особистості психічного настрою іншої особистості, що володіє великим емоційним зарядом. Чим можна забезпечити зараження? Знанням і використан-

ням найбільш співпадаючих інтересів і настроїв студентів, емоційною яскравістю викладу, виразністю прикладів, манерою поведінки педагога.

Наслідування – це імітація людиною якихось зовнішніх рис і зразків поведінки, манер, вчинків, що характеризуються визначеною раціональною й емоційною спрямованістю.

Тобто значення і зараження, і наслідування в тому, щоб забезпечити такий стан аудиторії, коли підсилюється момент єдиного співпереживання студентів і педагога. А це допомагає кращому засвоєнню інформації.

Навіювання – це словесний вплив особистості на людей. Це такий спосіб комунікативного впливу, що розрахований на некритичне, бездоказове сприйняття інформації. “Ефект навіювання” багато в чому залежить від внутрішнього стану особистості. Одна й та сама людина в один час може піддатися навіюванню, а в інший – не може. Це трапляється, коли людина стомлена або переживає розгубленість, страх. У такі хвилини треба вміти “перекрити” цей стан і повернути до сприйняття необхідної інформації.

4. Застосування провідного методу виховання і навчання – переконання.

Переконання – логічно обґрунтоване впровадження у свідомість слухачів певних положень. Існують такі прийоми переконання:

а) показ і роз’яснення наслідків якого-небудь вчинку. Оцінка вчинку, обґрунтування його правомірності (або неправомірності) впливають на почуття і розум, сприяють переосмисленню людиною своєї поведінки;

б) порівняння дій того або іншого індивіда з поведінкою авторитетних людей тощо.

5. Для забезпечення уваги аудиторії протягом усього виступу необхідно дотримуватися трьох психолого-педагогічних вимог: новизни, доказовості й експресивності.

Новизна – не обов’язково нові дані з розглянутої проблеми, але і нові уявлення про раніше відомі факти, події, положення, і зіставлення того, що відомо студентам, під новим кутом зору, і прояв власного ставлення до того, про що говорить педагог. Засоби підвищення ефекту новизни: виклад уже відомого аудиторії під новим кутом зору; виявлення свого ставлення до розглянутого питання.

Доказовість – логіка викладу й аргументація висунутих положень.

Експресивність – візуальний і звуковий прояв ставлення педагога до того, про що він говорить: обурення, радість, жаль, упевненість, подив тощо.

Тон, тембр голосу, характер інтонацій говорять про певне ставлення педагога до проблем іноді більше, ніж інші прийоми ораторського мистецтва. Інтонація може донести до 40 % інформації. За емоційно яскравого, експресивного виступу зростають розумова діяльність студентів, їхнє прагнення міркувати, вносити корективи у свої знання.

6. Інтелектуальне та емоційне співпереживання – одна з основних психологічних умов ефективності процесу взаємодії педагога й студентської аудиторії.

Інтелектуальне співпереживання – це спільна розумова діяльність педагога й студентів. Висловлюючи власну позицію, він ніби «публічно» мислить. Педагог розмірковує, формулює тези, висуває гіпотези, наводить аргументи, включаючи аудиторію в процес творчого сприйняття свого виступу.

Щодо емоційного співпереживання, то йдеться про особистісний ефект зараження: якщо педагога не хвилюють висловлювані ним думки, аудиторія залишиться байдужою. Що емоційніший виступ, то більше впливає він на почуття людей, активізуючи їхню увагу.

7. Урахування особливостей і властивостей уваги.

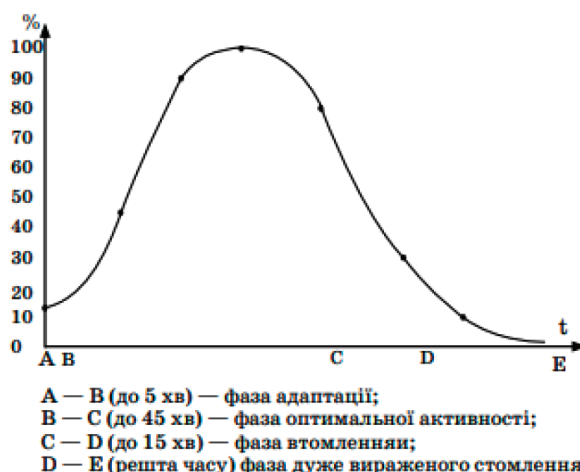
Увага має такі властивості: стійкість, розподіл, переключення, обсяг.

Стійкість уваги визначається часом зосередження свідомості на якому-небудь об'єкті. Стійкість уваги аудиторії обумовлюється характером і структурою самої діяльності промовця, значимістю теми виступу, правильністю її мовної побудови, чіткістю логічної побудови.

Доведено, що на одному одиничному об'єкті увага утримується не більше 1,5–2,5 секунд (відбувається його коливання), на діяльності в цілому (на її предметі, меті, способах і засобах досягнення мети) увага дорослої людини може утримуватися досить довго – до 40–45 хвилин.

Фази стану уваги аудиторії впродовж виступу оратора: фаза адаптації (до 5 хв), фаза оптимальної активності (до 45 хв), фаза втомлення (до 15 хв), фаза дуже вираженого стомлення (решта часу).

Розподіл уваги означає одночасну спрямованість свідомості на кілька різнорідних об'єктів (або дій), об'єднаних однією діяльністю. Ця влас-

тивість уваги професійно значима для педагога. Так, він одночасно пам'ятає про зміст виступу, стежить за часом, за поведінкою студентів, за їхньою реакцією тощо.

Переключення уваги – це зміна спрямованості свідомості з одного об'єкта на інший. Педагог, що вдається до демонстрації репродукцій, схем, використання презентацій, або переходить від одного стилю і жанру до іншого, від теоретичних положень до прикладів, повинен враховувати цю особливість аудиторії. Наприклад, під час переходу від однієї думки до іншої доцільно використовувати вставні сполучні фрази типу: «Як ми вже переконалися...», під час демонстрації засобів наочності – робити паузи тощо.

Обсяг уваги визначається кількістю однорідних предметів, що може одночасно утримувати людина за зорового чи слухового сприйняття. Установлено, що обсяг уваги не перевищує 5–7 об'єктів.

Увага спрямовується насамперед на зміст, припускає активну розумову діяльність людини, що формує потребу в такій діяльності, пізнавальний і практичний інтерес до неї [3].

8. Подолати ворожість аудиторії можна доброзичливістю, привітністю, співчуттям.

Налаштовують аудиторію проти промовця і руйнують контакт зарозумілість, менторський тон, зневага, зверхність, публічні зауваження, вираження своїх симпатій і антипатій тощо.

Вправно використані веселий жарт, дотепний гумор також викликають прихильність слухачів, пом'якшують суворість, показують оратора людиною освіченою й тонкою. Ненависть приборкують доброзичливістю, озлоблення знищується співчуттям.

У риториці Аристотеля варто підкреслити таке актуальне положення про довіру до оратора, яка допомагає подолати опір аудиторії: «Є три причини, що викликають довіру до мовця...

– це розум, добротність і доброзичливість...» [1]. Наводимо практичні шляхи подолання опору

Практичні шляхи подолання опору аудиторії	
Опір аудиторії	Способи подолання
1. Зовнішні подразники (шум через ремонт у іншому приміщенні тощо)	А. Звернутися із запитанням: «Ви погоджуєтеся?» або «У вас є запитання?» Б. Не звертати уваги, поки це можливо, або ж прокоментувати ситуацію доброзичливо і запропонувати повернутися до теми
2. Люди розмовляють між собою, не слухаючи вас	В. Спробувати перевести спілкування в іронічну площину: «Ви знаєте, це мені нагадало...» і розповісти якусь історію, афоризм, анекдот (із попередньо підготовлених вами) Г. Сказати, що ви зрозуміли думку, але маєте інший погляд, а додаткові аргументи ви наведете пізніше
3. Люди підводяться і виходять із аудиторії	Ґ. Не вступати в полеміку (навіть ввічливу!) Д. Спробувати перетворити в жарт: «Ну, тут немає чого додати. Ми говорили про...»
4. Репліки непогодження з місця	Е. Використати прийом відкладеної відповіді: «Я зрозумів. Але ми зараз не можемо на цьому зупинитися. Трохи пізніше, якщо не заперечуєте» Є. Можна визнати: «Так, у цьому, що ви сказали, є проблема, але зараз ми її не вирішимо. Можливо, поговоримо окремо пізніше?»
5. Провокаційні репліки з місця	Ж. Попросити повторити голосніше й повільніше, ніби не все розчули З. Попросити не заважати іншим (обов'язково доброзичливо!)

аудиторії [2].

Отже, на подолання опору аудиторії впливають і мовні, і позамовні чинники. Їх використання залежить від знань, досвіду і педагогічної майстерності педагога. Вміле володіння психологіч-

ними і педагогічними прийомами усунення перешкод у психологічній організації студентської аудиторії сприяє покращенню ефективності організації педагогічної діяльності й освітньо-виховного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мацько Л. І. Риторика. Образ аудиторії. Подолання опору аудиторії. URL : <https://westudents.com.ua/glavy/83139-obraz-auditor-podolannya-oporu-auditor.html>
2. Мистецтво публічного виступу : робоча програма та методичні рекомендації / І. П. Левчук. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 64 с. URL : http://https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10178/1/%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82_%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB_%D0%B2%D0%B8%D1%81%D1%82.pdf
3. Ораторське мистецтво : навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. / Н.П. Осипова, В.Д. Воднік, Г.П. Клімова та ін. ; за ред. професора Н.П. Осипової. – Харків : Одиссей, 2011. – 144 с.
4. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи : підручник / О. М. Отич. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 208 с.
5. Рекомендації науковців як володіти аудиторією. URL : https://sonyah.blogspot.com/2011/10/blog-post_28.html

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ» У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Ганна Житченко, Юлія Морозова, Людмила Петренко,
викладачки ВСП «Новокаховський політехнічний фаховий
коледж Національного університету «Одеська політехніка»»

Анотація. У статті висвітлена проблема «перевернутого навчання» та можливості використання цієї технології у практиці роботи сучасного викладача. Здійснено порівняльну характеристику «перевернутого навчання» з усталеним традиційним навчанням. З'ясовано переваги та недоліки використання технології «перевернутого навчання» у підготовці здобувачів фахової передвищої освіти.

Abstract. The article highlights the problem of «inverted learning» and the possibilities of using the technology of «inverted learning» in the work practice of a modern teacher. A comparative characterization of «inverted learning» with established traditional learning was carried out. The advantages and disadvantages of using the technology of «inverted learning» in the training of students of professional preliminary higher education have been clarified.

Ситуація, яка склалася в Україні, суттєво вплинула на якість надання освітніх послуг закладами фахової передвищої освіти. Особливо гострим стало питання впровадження цифрових технологій у освітній процес та переведення його на дистанційну форму. Адже сучасні зміни в освіті спонукають викладачів шукати нові шляхи передачі знань, формування вмій та навичок. Сьогодення вимагає реалізації ключових компетентностей, а саме: формування людини, здатної приймати відповідальні рішення, працювати в команді, критично мислити, розв'язувати проблеми, самореалізовуватися тощо. Звісно, що такий підхід вимагає нових альтернативних форм і методів навчання й виховання. Серед них можемо виділити «перевернуте навчання».

Ця технологія представлена в роботах Т. Басалгіна, В. Бикова, Л. Дідух, С. Литвинової, М. Курвітс, Е. Мазура, С. Бейкер, Дж. Бергмана та ін.

Основоположниками ідеї «перевернутого навчання» стали американські вчителі хімії Аа-

рон Самс та Джонатан Бергман, які у 2008 році створили презентації лекцій, а потім записали відеолекції з хімії для самостійної домашньої проробки їх учнями. Стрімкий розвиток ідеї перевернутого навчання поєднують з іншим американцем – Салманом Ханом, який створив академію відкритих навчальних ресурсів у форматі відеолекцій [1].

Технологія «перевернутого навчання» («flipped learning») – це форма змішаного навчання, коли студенти переглядають відеолекції поза аудиторією, вивчаючи контент в інтернеті онлайн, а потім роблять домашнє завдання в аудиторії безпосередньо під керівництвом викладача [5].

Ця технологія є інноваційним засобом підвищення якості освіти, оскільки традиційні лекції можна перевести в іншу площину, використовуючи чудовий спосіб організації навчальних занять – «перевернутий клас» чи «перевернуте навчання», тобто зміну напрямку роботи: студенти вивчають певний матеріал самостійно вдо-

ма за допомогою перегляду презентацій, відео чи онлайн-лекцій, а навчальні заняття повністю присвячуються застосуванню отриманих знань через виконання різнопланових завдань.

Мета технології «перевернутого навчання» – забезпечення комфортних освітніх умов, що сприяють продуктивній навчально-пізнавальній та практичній діяльності учасників освітнього процесу, саморозвитку особистості студента й формуванню їх життєвої компетентності, здатності використовувати отримані знання в повсякденному житті [5].

Передумовою створення перевернутого навчання є необхідність заохочення здобувачів освіти до самостійної пізнавальної діяльності,

модифікації традиційних лекцій, коли весь навчальний матеріал необхідно обмірковувати паралельно із прослуховуванням або конспектуванням, а відпрацювання практичних навичок та вмій здебільшого належить до позааудиторної самостійної роботи [3]. Суть цієї технології зводиться до заміни традиційної схеми навчання. Основна ідея технології «перевернутого навчання» зводиться до того, що студентам пропонується ознайомитися із матеріалами теми заздалегідь, до початку наступного заняття. Завдяки такій моделі вони починають розуміти, що саме на них покладається велика відповідальність за навчання. У таблиці 1 представлені традиційний та «перевернутий» підходи до навчання.

Таблиця 1		
Традиційний та «перевернутий» підходи до навчання		
Освітній процес	Традиційний підхід	«Перевернутий» підхід
Студент	Робота за схемою «слухай, запам'ятовуй, відтворюй»	Підвищення відповідальності за самостійне засвоєння нового теоретичного матеріалу
Викладач	Робота в якості первинного джерела інформації. Передає знання, слідкує за дотриманням дисципліни	Консультування, керівництво та мотивація до самостійної пізнавальної діяльності; координація та контроль процесу навчання; розробка інтерактивних навчальних матеріалів та адміністрування навчального електронного контенту
Самостійна робота	Домашнє закріплення теоретичних знань, виконання практичних індивідуальних завдань, розробка проєктів.	Обов'язкове попереднє засвоєння теоретичного матеріалу, розробка проєктів.
Форма пізнання навчального матеріалу	Пасивна: від викладача до здобувача	Активна
ІКТ	Використання технологій та веб-інструментів у навчанні	Зміна методів та форм роботи засобами ІКТ
Методи передачі знань	Пасивні, активні методи подачі навчального матеріалу	Інтерактивні методи навчання. Особистісно орієнтований підхід

Науковці стверджують, що єдиної моделі перевернутого навчання не існує [2]. Так, викладач Гарвардського університету Ерік Мазур пропонував своїм студентам заздалегідь вивчати програмний матеріал перед заняттям, а лекційне заняття проводив у формі діалогу для активізації уваги і пізнавальних здібностей своїх учнів. Викладач запропонував три кроки для реалізації технології «перевернутого навчання»:

- ознайомлення студентів з графіком вивчення навчальної дисципліни;
- складання електронної презентації заняття;
- планування змісту занять відповідно до державного стандарту і складання низки відповідних освітніх задач для студентів.

Серед переваг використання технології «перевернутого навчання» можемо запропонувати

наступне:

- ◆ можливість персоналізації навчання здобувачами та розширення сфери інтересів;
- ◆ комунікація студентів з викладачами і однокласниками;
- ◆ співпраця і командна робота, особистісний розвиток студентів;
- ◆ критичне мислення та творчість; доступність та гнучкість навчального середовища завдяки дистанційній складовій;
- ◆ підвищення рівня майстерності, якості набуття практичних навичок та вмій за рахунок додаткового часу, вивільненого від аудиторних лекційних годин;
- ◆ осмислення здобувачами відповідальності та важливості самостійного навчання.

Садкіна В.І. пропонує кілька правил, дотримання яких допоможе впровадити перевернуте навчання в життя:

1. Створення вчительського інформаційного простору, де він зможе спілкуватися з учнями.
2. Створення авторських електронних матеріалів.
3. Встановлення конкретних термінів виконання завдань учнями (дедлайн).
4. Запис електронних матеріалів на флешки, щоб учні мали змогу подивитися вдома за відсутності інтернету.
5. Спілкування з батьками.
6. Бути готовими до того, що не всі учні виконують вдома завдання.
7. Обов'язкова диференціація навчального матеріалу.
8. Не сподіватися на визнання нової методики роботи колегами та батьками.
9. Постійне оновлення матеріалів методики.
10. Систематичне підвищення власної кваліфікації [4].

Не зважаючи на описані переваги перевернутого навчання, існує низка суттєвих перепон на шляху до його ефективного використання, а

саме:

- не всі мають доступ до технічних засобів навчання;
- неможливо передбачити реакцію батьків, щоб вони стали союзниками викладача, їх необхідно підготувати до цього раніше;
- щоб уникнути дезінформації, потрібно чітко вказувати джерело;
- усі студенти повинні володіти ІКТ;
- перевернуте навчання не можна вводити відразу, потрібен час;
- для планування заняття викладачем і його підготовки потрібно більше часу і професійної компетентності;
- перевернуте навчання може викликати труднощі у окремої категорії студентів.

Таким чином, основними елементами технології «перевернутого навчання» є лаконічне висвітлення теми для самостійного опрацювання, під час online-зустрічей на відеоконференції короткі пояснення нового навчального матеріалу, оцінювання знань і навичок студентів під час виконання практичної роботи, дозвіл на використання студентами інформаційних матеріалів під час роботи, запровадження засобів унеможливлення й невідповідності списування, індивідуальний захист своїх практичних робіт.

Технологія «перевернутого навчання» змінює роль викладача, студенти перестають бути пасивними глядачами та учасниками процесу навчання і, як наслідок, виникає співробітництво між викладачем та студентом, яке спрямовує процес навчання в русло практичного застосування отриманих знань. Адже, щоб підготувати заняття з використанням нових моделей та технологій, потрібно значно більше часу, ніж для підготовки традиційного заняття. Однак практика показує, що результати занять з новими технологіями значно вищі.

На нашу думку, доцільно запропонувати алгоритм проведення заняття з використанням тех-

нології «перевернутого навчання»:

- викладач записує пояснення нового матеріалу на відео;
- викладач робить розсилку відео студентам або розміщує його у YouTube тощо;
- студенти в якості домашнього завдання отримують навчальне відео та посилання на освітні ресурси;
- студенти виконують завдання онлайн;
- викладач на занятті залучає до роботи всіх студентів;
- заняття починається з короткого повторення та дискусії за матеріалами відео або електронних ресурсів;
- перегляд і аналіз виконання студентами онлайн-завдань;
- опитування студентів для активізації їх уваги;

- оцінювання навчальних досягнень студентів.

Отже, під час застосування технології «перевернутого навчання» у підготовці здобувачів фахової передвищої освіти кардинально змінюється роль студента, який переходить із ролі споживача в активного учасника освітнього процесу. Аналіз теоретичних пошуків щодо реалізації технології «перевернутого навчання» показав, що в процесі їх використання вирішується низка проблем сучасної освіти: забезпечується постійна інтерактивна комунікація за межами освітнього закладу та активізується пізнавальна активність та навчальна діяльність студентів. Технологія «перевернутого навчання» також може включати в себе інші педагогічні технології, які також сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, спонукають до розвитку їх дослідницькі уміння та дозволяють працювати у зручний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. J. Bergmann and A. Sams, Flip your classroom : Talk to every student in every class every day. Washington, USA : International Society for Technology in Education, 2012.
2. Пилипчук О. «Перевернене» навчання інформатики / О. Пилипчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://qoo.by/2BI>
3. Приходькіна Н. О. Використання технології переверненого навчання у професійній діяльності викладачів вищої школи // Науковий вісник Ужгородського національного університету – 2015. – № 30. – С. 141–144.
4. Садкіна В. І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. – Харків : Вид. група «Основа», 2018. – 144 с.
5. Слушний О.М. Технологія "перевернутого" навчання як інноваційний засіб підвищення якості освіти // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – 2016. – № 48. – С. 19–23.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

Підвищення рівня цифрової грамотності українців: Мінцифра презентує оновлену Рамку цифрової компетентності громадян. Міністерство цифрової трансформації України опрацювало коментарі від громадян до проєкту оновленої Рамки цифрової компетентності. Це документ, мета якого – підвищити рівень цифрових компетентностей українців. Рамка допоможе зміцнити державну політику та спланувати освітні ініціативи для підвищення рівня цифрової грамотності й практичного використання ІТ різними цільовими групами населення.

«З 2019 року Мінцифра працює над розвитком цифрових навичок українців, і ми маємо помітні результати – лише за два перші роки частка українців, цифрові навички яких нижче позначки «базовий рівень», скоротилася на 5,2%. Оновлена Рамка – це ще один крок для покращення рівня цифрової грамотності громадян України й сталого розвитку цифрових трансформацій, які відбуваються в Україні. Цифрові навички є важливими для того, щоб українці були конкурентними на ринках праці України та інших країн. Також наше завдання – розширити можливості для громадян через онлайн-навчання, зокрема на платформі Дія.Освіта, доступних та актуальних професій на ринку праці, як-от UI/UX-дизайнер, QA-тестувальниця, SMM-спеціаліст та багато інших», – зазначила заступник Міністра цифрової трансформації з питань євроінтеграції Валерія Іонан.

Детальніше <https://thedigital.gov.ua/news>

ПРОЄКТУВАННЯ ГІБРИДНОГО КУРСУ: ІНСТРУМЕНТИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Ірина Лисовська,
викладачка Білгород-Дністровського фахового коледжу
природокористування, будівництва та комп'ютерних
технологій

Анотація. У статті розглянуто термін «гібридне навчання» (blended learning), моделі змішаного навчання та риси, які притаманні кожній з них. Також надано поради щодо створення власного курсу за системою змішаного навчання з предмету викладання та наведено приклади використання інструментів для організації змішаного навчання.

Abstract. In this article, we will consider the term «hybrid learning» (blended learning). Models of blended learning and features inherent in each of them. We will also provide advice on creating your own course based on the system of blended learning in the subject of teaching and give examples of the use of tools for organizing blended learning.

Сучасні реалії постійно кидають виклик викладачеві сьогодення. Такі терміни, як самоосвіта (selfeducation), взаємодія (interaction), спілкування (communication), гнучкість (flexibility) «жорсткі» навички (hardskills) і «м'які» навички (softskills) набувають нового змісту.

Перебування на довготривалому карантині і перехід у формат дистанційного навчання змусило педагогів переглянути методи і форми навчання, змінити стиль викладання. Інформаційні технології стали основною частиною професійного буття викладача і навчальних студентських буднів. Але коли з'явилася можливість повернутися до традиційного очного навчання, виявилось, що не всі представники студентства готові або не мають можливості навчатися в аудиторії, тому викладачам, в котрий раз, довелося переформатувати навчання та підготуватись до нових викликів, а також забезпечити викладання свого предмету рішеннями, що відповідатимуть своїм вимогам новітнього освітнього процесу.

Гібридне (змішане) навчання (blended learning) – це комплексне поєднання дистанційного та офлайн-навчання. Ця модель поєднує викорис-

тання мультимедійних матеріалів із традиційною роботою в аудиторії. Тут також є асинхронний компонент, наприклад, студенти можуть дивитися відеозапис, якщо вони не мали можливості приєднатися до прямої трансляції певного заняття. Перевагами такого навчання є тісніша взаємодія однолітків один з одним, залученість до освітнього процесу, більш гнучкий графік та інтерактивне навчання. Гібридне навчання поєднує в собі найкраще із двох навчальних середовищ – традиційне очне навчання в аудиторії та високотехнологічне онлайн-навчання.

Формат змішаного навчання дозволяє залучити всі типи студентів – тих, хто краще навчається в структурованому середовищі, що містить особисту взаємодію з викладачем (наставником), і тих, хто віддає перевагу самостійному автоматизованому онлайн-навчанню.

У змішаному навчанні використовуються як онлайн-, так і офлайн-технології, що дозволяє викладачам впроваджувати новітні тенденції та методи навчання у навчальну програму.

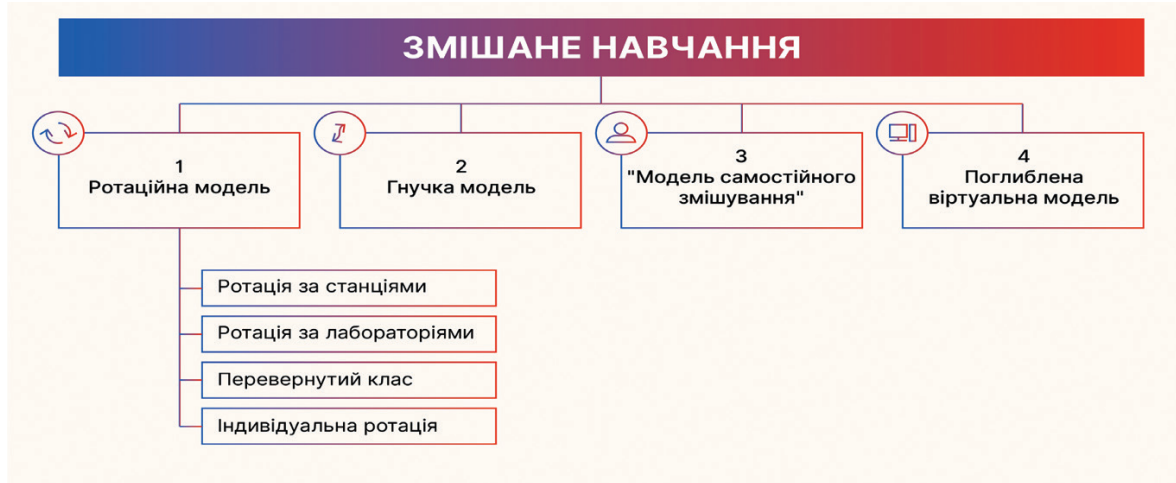
Гібридне навчання – це інтерактивний досвід. Студенти закріплюють знання, набуті в офлайн,

практикуючись в інтернеті та онлайн за допомогою різних форматів та носіїв інформації, кожен із яких орієнтований на певний стиль навчання. Студенти можуть вибирати, з яким типом контенту вони хочуть взаємодіяти, як практикуватимуть те, що вони дізнаються, і спілкуватися з викладачами та іншими студентами у будь-який час і на будь-якому пристрої. Досвід групової взаємодії

підтримує залученість студентів та інформує викладачів про їхні успіхи та напрями, що потребують більшої уваги.

Відштовхуючись від проблеми, яку освітній заклад бажає вирішити, впроваджуючи змішане навчання, потрібно підібрати модель навчання, яка забезпечить це найкраще.

Існують такі моделі:

1. Ротаційна модель

У цій моделі студенти чергують онлайн- та офлайн-частини за певним графіком чи вказівками викладача. Ці частини можуть охоплювати: роботу у невеликих групах чи цілою групою, групові проекти, індивідуальну роботу з викладачем та письмові завдання.

Ротаційна модель містить чотири підвиди:

- **Ротація за станціями**

У такій моделі студенти працюють в аудиторії і за визначеним графіком проходять окремі станції. Тобто чергують різні види діяльності: групову роботу, роботу над проектом і роботу з викладачем. Частина завдань вони обов'язково виконують онлайн. Станції можуть охоплювати як індивідуальну роботу чи роботу у групах, так і роботу цілою студентською групою.

Відмінна риса цієї моделі – всі студенти повинні пройти всі станції. Поділ студентів на групи та індивідуальне інструктування викладачем – дуже гнучкі. Тому групи можуть змінюватися протягом навчального року залежно від потреб студентів.

- **Ротація за лабораторіями**

Модель схожа на попередню, проте у ній студенти змінюються не в межах аудиторії, а в межах освітнього закладу. Однією із станцій є не просто робота онлайн, а робота в окремому приміщенні – лабораторії.

Перевага цієї моделі – можливість для викладача надавати інструкції усім студентам водночас. Якщо певна група студентів має труднощі,

викладач може відразу працювати із ними окремо. Тому ця модель найбільш подібна до традиційної моделі навчання, за якої викладач працює з усією аудиторією одночасно.

Така модель допомагає викладачеві побачити, хто і як із студентів засвоїв новий матеріал завдяки швидкому фідбеку. Якщо результати тестування показують, що комусь це не вдалося, він (вона) працює із цими студентами індивідуально.

- **Перевернутий клас**

За такої моделі студенти за визначеним графіком змінюють онлайн-частину вдома на офлайн-частину в класі. Тобто вдома вони засвоюють теоретичний матеріал та переглядають лекції. А в аудиторії працюють з викладачем чи у групах над практичними завданнями та проектами.

- **Індивідуальна ротація**

У такій моделі студенти працюють в аудиторії і проходять окремі станції за індивідуально визначеним графіком. Відмінність цієї моделі від «ротації за станціями» у тому, що не всі студенти обов'язково проходять усі станції.

Перевага моделі – підлаштування графіків та способів роботи під особисті потреби кожного зі студентів. Якщо комусь простіше працювати онлайн, а хтось отримує кращі результати завдяки груповим завданням – така модель враховує ці особливості. Водночас здобувачі освіти мають спланований графік, тобто система передбачувана і зрозуміла для всіх користувачів.

2. Гнучка модель

Це модель, за якої особисте інструктування студенти отримують переважно через інтернет. У здобувачів освіти гнучкий графік, який змінюється відповідно до їхніх потреб у конкретній темі та курсі. Кількість і роль викладачів у такому виді роботи може варіюватися: від великої кількості групової роботи та обговорень зі студентами до переважно індивідуальної роботи онлайн і консультування, за потреби.

Перевага і водночас виклик такої системи – індивідуалізований графік. Тобто студенти мають розуміти, як структурувати свою роботу і нести відповідальність за якість засвоєних знань та виконаних завдань.

3. Модель самостійного змішування («self-blend»)

У цій системі здобувачі освіти можуть вивчати певний курс тільки онлайн і прослуховувати його вдома чи в освітньому закладі, щоб закріпити основний курс. За таких умов викладач також працює зі студентами онлайн. Ця модель відрізняється від онлайн-навчання тим, що онлайн вивчають тільки один предмет. Натомість інші предмети – у освітньому закладі.

Така модель може компенсувати відсутність поглиблених курсів у освітньому закладі чи дисциплін вільного вибору. Студенти прослуховують додаткові курси онлайн, тому освітній заклад може скоротити витрати на них.

4. Поглиблена віртуальна модель

У цій моделі студенти самостійно розподіляють курси на онлайн- та офлайн-частину. Онлайн-частину можна прослуховувати як у освітньому закладі, так і поза ним. Багато онлайн-курсів трансформувалися у таку модель, щоб надати студентам досвід особистого спілкування. Вона відрізняється від моделі «самостійного змішування» тим, що охоплює всі курси, а не є вибірковою. А від «перевернутого класу» – тим, що студенти не щодня відвідують заклад освіти.

«Поглиблена віртуальна модель» посідає друге місце серед моделей змішаного навчання. Подібно до «гнучкої моделі» та моделі «самостійного змішування» вона передбачає вищий рівень навичок самоорганізації та дисципліни студентів. Перевага такої моделі – гнучкість розкладу та розподілу навантажень.

Обрати модель, зручну для вас, – це створити чернетку структури курсу. Змішане навчання ефективно завдяки цілковитій пристосованості до конкретних умов, матеріалу і навіть потреб конкретного класу.

Як створити власний курс за системою змішаного навчання з предмету викладання

- Ознайомтеся з різними моделями змішаного навчання та структурою процесу навчання у них. Оберіть ту модель, яку можливо реалізувати за наявних у вас умов і яка підходить вашим студентам.

- Визначте загальне бачення курсу та його цілі. Цілі повинні бути конкретними і вимірюваними. Вони мають відображати те, чого повинні досягти студенти після проходження курсу. Наприклад, дайте відповідь на запитання: якими навичками володіють ті, хто прослухали цей курс? Яку діяльність треба додати у структуру курсу, щоб розвинути ці навички? Як подати матеріал так, щоб він був зрозумілий для конкретної групи студентів?

- Оцініть, які формати (онлайн та офлайн) найкраще підійдуть для розвитку виокремлених вами навичок. Цілком можливо, що це суттєво вплине на співвідношення онлайн- та офлайн-частин вашого курсу.

- Чітко розпишіть структуру курсу для студентів. Важливо, щоб обидві сторони розуміли, що, як і для чого роблять у конкретний момент.

- Переконайтеся, що онлайн- та офлайн-частини доповнюють одна одну і логічно пов'язані між собою.

- Створіть зрозумілу та справедливую систему оцінювання досягнень студентів.

- Стежте, щоб діяльність студентів сприяла груповій роботі та взаємодії. Завдяки цьому можна поділитися власним досвідом, точкою зору і новими знаннями з однолітками.

- Використовуйте різні мультимедійні формати (відео, презентації, ігри). Не бійтеся помилятися. Для справжніх менторських відносин зі студентами важливий ваш спільний розвиток і навчання.

Як працювати з перевернутим класом під час змішаного навчання.

- Викладач має надати покрокову інструкцію в Google Classroom для самостійного опрацювання теми. Таке заняття містить не лише теоретичний блок, а й супровідні матеріали, такі як навчальні відео, практичні завдання тощо. Коли студенти вивчають тему самостійно, готують запитання, на які хочуть отримати відповіді під час очного заняття.

- На початку офлайн-заняття відбувається сесія запитань до викладача / одногрупників, під час якої аудиторія розбирає проблемні блоки, а також виконують практичні вправи або працюють у групах над проектом. За такої моделі викладачі стають модераторами освітнього процесу. Під

час роботи вони визначають, наскільки добре розуміють тему окремі студенти і внаслідок цього можуть змінювати спосіб роботи з аудиторією.

- Основна частина заняття присвячена практикуму. Можна застосовувати різну діяльність у сервісах: від традиційної роботи в зошиті до електронних ресурсів (наприклад, BritishCounsil).

- На завершальному етапі заняття студентам пропонується пройти тест у Google Forms або онлайн. Результати тесту здобувачі освіти отримують на електронну пошту або в електронний щоденник. Так можна відстежити статистику проблемних запитань, які потребують додаткового відпрацювання.

- Оцінювання має бути комплексним: самостійна робота, робота під час заняття і тест.

- Інструкція для виконання домашнього завдання має бути чіткою і зрозумілою. Домашнє завдання має бути спрямоване на закріплення/розвиток конкретних навичок.

Інструменти для організації змішаного навчання

Варіант 1. Платформа дистанційного навчання + додаткові інструменти.

Варіант 2. Персональний сайт (блог) викладача чи закладу освіти + додаткові інструменти.

Платформа дистанційного навчання дозволяє організувати не лише дистанційне навчання, але й розмістити матеріали для змішаного навчання, самостійного вивчення окремих тем студентами тощо. Серед найпопулярніших платформ є Moodle (<https://moodle.org/>), Open edX (<https://open.edx.org/>), Google Classroom (<https://classroom.google.com/>), й кожна з них має свої переваги та недоліки. Всі вони безкоштовні, але найпростішою в опануванні пересічним викладачем є Google Classroom (офіційна інструкція розробника за посиланням), більш професійною та функціональною є Moodle (спільнота Moodle в Україні), платформа Open edX використовується в усьому світі для створення масових відкритих онлайн-курсів (навчитися користуватися інструментом можна, навчаючись на курсі від Prometheus https://courses.prometheus.org.ua/courses/Prometheus/МООС101/2016_T1/about)

Найкориснішими додатковими інструментами під час впровадження змішаного навчання є наступні:

Інструменти для створення, редагування та розміщення відео. Найпростіше – перетворити готову навчальну презентацію Microsoft PowerPoint на відео (інструкція за посиланням <https://cutt.ly/yfQjMP7>), записати відео з екрану допоможе програмний засіб FastStone Capture

(<https://www.faststone.org/index.htm>), відредагувати відео – Camtasia Studio (<https://www.techsmith.com/video-editor.html>), записати його та відразу ж вивантажити в онлайн – Loom (<https://www.loom.com/>), який є надбудовою для Google Chrome.

Інструменти онлайн-трансляцій.

Найпростішим варіантом є прямі ефіри YouTube (інструкція за посиланням <https://cutt.ly/nfQjilb>), найпоширенішим – Zoom (<https://zoom.us/>, інструкція користувача за посиланням), легко вбудовується в платформу Moodle відеоконференція BigBlueButton (<https://bigbluebutton.org/>), а Google Meet (<https://meet.google.com/>) є безкоштовною платформою з потужним функціоналом та інтеграцією з Google Classroom.

Інструменти для онлайн-співпраці.

Під час «живих подій» (очних зустрічей в аудиторії) варто використовувати сервіс Classroomscreen (<https://classroomscreen.com/>), який допомагає організувати навчальну взаємодію (інструкція знаходиться за посиланням). Під час дистанційної роботи варто використовувати онлайнві дошки на кшталт Padlet (<https://uk.padlet.com/>) чи Google Jamboard (<https://jamboard.google.com/>), за допомогою яких організують мозковий штурм, взаємодію студентів у командах, їхню самостійну роботу та інші.

Інструменти для створення онлайнвих дидактичних ігор, вправ, кросвордів, тестів та опитувань допоможуть організувати формувальне оцінювання, налагодити зворотний зв'язок зі студентами, закріпити отримані знання. Найпопулярнішими інструментами для створення вправ, робочих аркушів та тестів є Learningapps (<https://learningapps.org/>), Classtime (<https://www.classtime.com/uk/>), Onlinetestpad (<https://onlinetestpad.com/ua>), Miyklas (<https://miyklas.com.ua>), Quizizz (<https://quizizz.com/>), Quizlet (<https://quizlet.com/>), Rebus1 (<http://rebus1.com/>), Thatquiz (<https://www.thatquiz.org/uk/>).

Інструментів для створення персональних сайтів та блогів безліч, проте найпростішими в опануванні є Сайти Google (<https://sites.google.com/>), детальні відеоінструкції до якого можна знайти за посиланням, блоги Blogger (<https://www.blogger.com/>). Трохи складнішим інструментом є WordPress (<https://uk.wordpress.org/>) та Wix (<https://uk.wix.com/>), інструкції за посиланням).

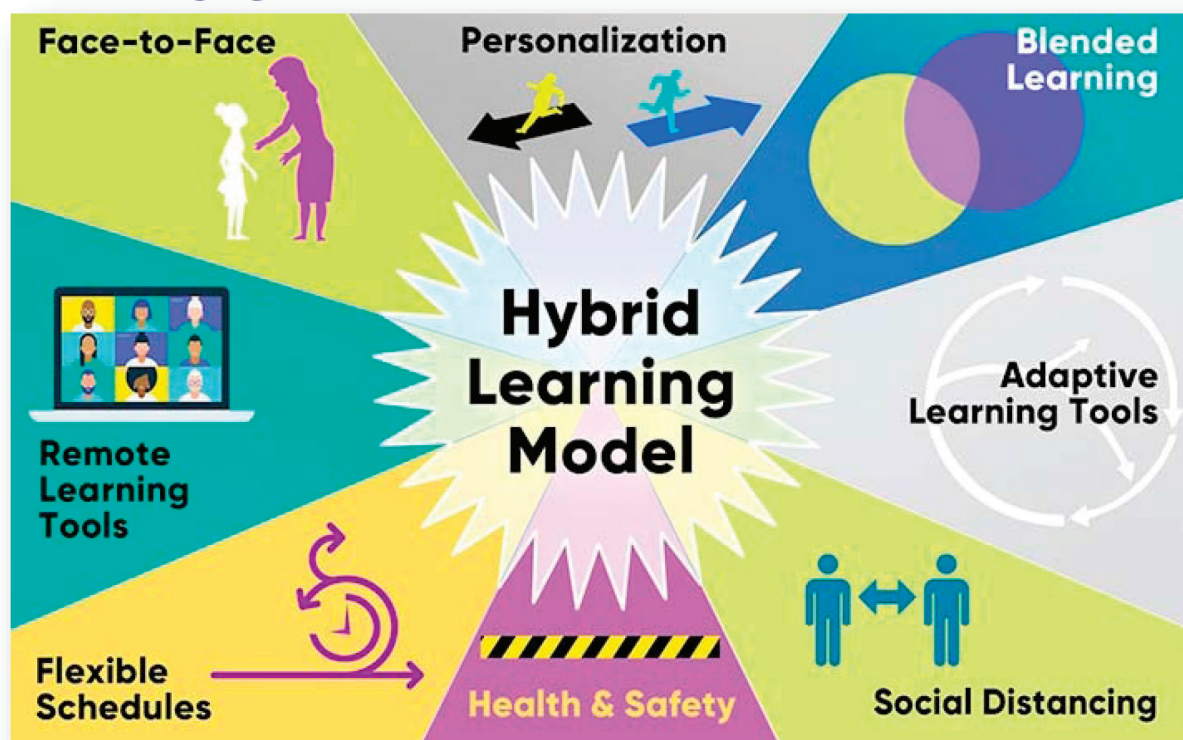
Зразок схеми плану-конспекту заняття з англійської мови для мішаної форми навчання/Blended learning on plan

Date: _____ **Group:** _____

The subject of the lesson

Lesson Overview/ Перебір заняття	What is the purpose of the lesson?/ Мета заняття	Materials:									
		As a result of this lesson/unit students will... - Understand (big ideas, principles, generalizations, rules, the 'point' of the discipline or topic within the discipline): - Know (facts, vocabulary, how-tos, memorized information): - Do / Skills (thinking skills, skills of the discipline, skills you will assess):									
Engage / Introduce/ Введення до іншомов- ної сфери		Whole Group Opening (Agenda, Celebrations, Hook):									
What do students need to know? Повинні знати, вміти		Time Required: Instructional Grouping (Whole group, small group, pairs, quads, homogenous, heterogeneous): Essential Question(s) to Ignite Deeper Thinking: Daily Learning Target(s): I can...									
Explore / Investigate / Create/ Вивчити, Дослідити, Створити	How will the students learn it?	Activities and Tasks / Learning Experiences to Engage Students <table border="1" data-bbox="807 1160 1369 1668"> <tbody> <tr> <td data-bbox="807 1160 946 1317">Time</td> <td data-bbox="948 1160 1201 1317">Small Group Differentiated Instruction (Teacher led)</td> <td data-bbox="1203 1160 1369 1317">Resources Needed</td> </tr> <tr> <td data-bbox="807 1319 946 1507">Time</td> <td data-bbox="948 1319 1201 1507">Collaborative / Individual Work (Project / Assignment)</td> <td data-bbox="1203 1319 1369 1507">Resources Needed</td> </tr> <tr> <td data-bbox="807 1509 946 1668">Time</td> <td data-bbox="948 1509 1201 1668">Independent Technology Work (Digital Content)</td> <td data-bbox="1203 1509 1369 1668">Resources Needed</td> </tr> </tbody> </table> <p data-bbox="807 1671 1369 1774">Grouping (Random, Previous Assessment Data, Lexile, etc):</p>	Time	Small Group Differentiated Instruction (Teacher led)	Resources Needed	Time	Collaborative / Individual Work (Project / Assignment)	Resources Needed	Time	Independent Technology Work (Digital Content)	Resources Needed
Time	Small Group Differentiated Instruction (Teacher led)	Resources Needed									
Time	Collaborative / Individual Work (Project / Assignment)	Resources Needed									
Time	Independent Technology Work (Digital Content)	Resources Needed									
	How will you know students have learned it?	Formative Post Assessment (Reflection, Exit Ticket, Quiz, etc):									
	What will we do if students did not learn it? What will we do if students already know it?	Whole Group Closing (Quote, Video Clip, Discuss Next Lesson, etc):									

Традиційну та онлайн-освіту можна і потрібно поєднувати. Їх гармонійну взаємодію називають змішаним навчанням. Сьогодні у медіа часто вживають фразу “цифрове покоління”. Поширювати її почав американський письменник та дослідник у сфері освіти Марк Пренскі. Саме він вперше визначив “цифрове покоління” як таке, що з’являється сьогодні, і не тільки вміло використовує новітні технології, але й очікує

на їх постійну доступність у всіх аспектах життя. Сучасні студенти хочуть навчатися швидко, ефективно та мобільно. Один із способів надати їм таку можливість – запроваджувати систему змішаного навчання.

Презентація

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Blended Learning Model / Definition. [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://www.christenseninstitute.org/blended-learning-definitions-and-mod>
2. Bonk C.J., Graham C.R. (2006). The Handbook of Blended Learning Environments: Global Perspectives, Local Designs / Curtis Bonk, Charles Graham (Eds). – San Francisco: Jossey-Bass/ Pfeiffer. – 624 p.
3. <https://fireflylearning.com>
4. Grounded designs for online and hybrid learning : online and hybrid learning trends and technologies. – Eugene, Oregon : International Society for Technology in Education, 2014.
5. Liz Arney, Go blended! : a handbook for blending technology in schools. – San Francisco, CA : Jossey-Bass, a Wiley brand, 2015.
6. Hofmann, Jennifer. Blended learning Alexandria, VA : ATD Press, 2018. – 186 p.

ПІДГОТОВКА ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОГО ФАХІВЦЯ ДИЗАЙНУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В КОЛЕДЖІ

Наталія Манчевська,
викладачка Галицького фахового коледжу
імені В'ячеслава Чорновола

Анотація. Підготовка фахівців дизайну під час навчання в коледжі дозволить сформувати всебічно розвинену особистість та підготувати фахівців, що володіють проєктно-творчим, інтегруючим, міждисциплінарним мисленням.

Abstract. The training of design specialists while studying at the college will allow to form a comprehensively developed personality and prepare specialists with project-creative, integrating, interdisciplinary thinking.

Одним із важливих факторів функціонування освітніх закладів, де здійснюється підготовка фахівців дизайнерського профілю, є забезпечення умов як для інтелектуального розвитку особистості, так і для формування практичних умінь у художньо-проєктній діяльності. Тому основним завданням освіти в коледжі є підготовка фахівця, який здатний творчо застосовувати сучасні досягнення науки й техніки, впроваджувати інноваційні технології, гнучко реагувати на вимоги ринкової економіки.

Для студентів в коледжі створені всі умови для розвитку професіоналізму, майстерності та творчого ставлення до своєї діяльності, вони вчаться відслідковувати найцікавіші та найкорисніші для дизайнера напрями розвитку науки й практики, суспільства в цілому, відповідних і споріднених галузей. Студентів вчать робити відповідні узагальнення, визначати нові тенденції та перспективи виконання творчих проєктів, діяти і бути успішними, бути готовими до зміни сфери і способів діяльності на різних рівнях, бути рішучими та відповідальними, застосовувати здобуті знання в незвичних ситуаціях та під час спілкування з іншими людьми; стимулюють творчу активність та формують потребу в подальшому розвитку. Основне в навчанні – це створення

сприятливих умов для розвитку здібностей майбутніх фахівців з дизайну, їх підтримка та зацікавленість в оволодінні знаннями і вміннями в процесі навчання, організація діяльності для їх закріплення. Для цього в коледжі розроблені теоретичні (лекційні) та практичні заняття, на яких студенти вивчають різні аспекти дизайнерської діяльності, а також вчаться розробляти різноманітні дизайн-проєкти – це і розробка індивідуального стилю приміщення і організація простору з урахуванням особливостей побуту та дозвілля людини, це і створення інших дизайн-проєктів. Студенти протягом навчання виконують практичні роботи на високому професійному рівні, які відзначаються естетичним смаком. В своїх роботах студенти використовують новітні підходи до дизайн-проєктування та сучасні матеріали.

Велика увага під час освітнього процесу приділяється і самостійній роботі, тому що дуже важливим у професії дизайнера є вміння міркувати, здатність швидко знаходити потрібне рішення та індивідуально підходити до кожної роботи. Студенти вчаться знаходити і вирішувати проблеми, застосовуючи знання з різних навчальних дисциплін. Самостійно опрацьовувати матеріал, розвиваючи просторове та абстрактне мислення, розробляти дизайн-проєкти, оформ-

ляти інтер'єри приміщень та шукати найраціональніші варіанти вирішень конструкторсько-обробних робіт і деталей зовнішнього оформлення, проєктувати художнє оздоблення упаковки виробу, брати участь в рекламі, виконувати інші дизайнерські роботи.

Як було зазначено, навчання в коледжі засноване на розвитку оригінальності і винахідливості через вивчення особливостей середовища, наявних матеріалів, аналіз дизайн-проєктів, що розробляються, та групове їх обговорення, а також оцінювання результатів, досягнутих студентами.

Під час проходження навчальної та технологічної практик студенти виконують дизайн-проєкти, враховуючи інтереси замовника, життєвий досвід та індивідуальні здібності. На практиці посилюється індивідуальна і колективна відповідальність за конкретну роботу, оскільки кожен студент, працюючи індивідуально або в мікрогрупі, має показати усій групі результати своєї діяльності. Спільна робота у рамках проєкту вчить студентів доводити справу до кінця. Саме ці знання і вміння дозволяють молоді упродовж життя успішно реалізуватися у професійній діяльності.

Для того, щоб підготувати професійного фахівця, навчальним планом передбачені дисципліни професійної та практичної підготовки: «Рисунок», «Живопис», «Композиційна організація форм», «Технологія процесу», «Художнє проєктування», «Матеріалознавство», «Макетування та робота в матеріалі», «Комп'ютерні технології в дизайні», «Основи формоутворення та конструювання». Розглянемо їх детальніше.

Програмою курсу «Композиційна організація форм» висвітлюються теоретичні питання формоутворення, композиції, композиційної організації проєктних рішень, що тісно пов'язані з вивченням інших дисциплін напряму «Дизайн». Метою викладання цієї дисципліни є формування практичних навичок створення об'ємних форм та об'ємно-просторових композицій. Під час вивчення дисципліни студентів знайомлять з принципами формоутворення, вивчення яких починається з розгляду об'єктивних властивостей форми, що характеризують її зовнішній вигляд. Вони засвоюють основні техніки роботи з графічними та макетними матеріалами, вчать аналізувати об'єктивні закономірності організації форми в цілісну, стійку для сприйняття систему. В процесі вивчення дисципліни студенти вирішують композиційні задачі гармонійного об'єднання за принципом супідрядності об'ємів і просторів в цілісну об'ємно-просторову структуру.

Так як професія дизайнера вимагає від фахівця художніх навичок, дисципліни «Живопис» та «Рисунок» є дуже важливими. Їх викладають на другому, третьому та четвертому курсах: сту-

денти навчаються різним методам та прийомам поетапного виконання живописної роботи в акварельній, гуашевій та олійній техніках, моделюванню форм предметів, виконанню детальної розробки та цілісності зображення натури.

В результаті вивчення цих дисциплін студенти зможуть: компоувати зображення, виявляти гармонійні колірно-тональні співвідношення, грамотно вести роботу в різних техніках, використовувати різноманітні живописні та графічні матеріали, виконувати короткочасні малюнки та начерки з натури.

Під час вивчення цих дисциплін студентам пропонують вправи, де вони виконують завдання з підбору колірної палітри на різні предмети інтер'єру з наступною їх стилізацією. В процесі малювання вони вчать аналізувати та тонально підбирати гармонійну композицію. Так, наприклад: помаранчевий колір сприймається як життєстверджуючий, теплий і затишний, створює відчуття благополуччя. З точки зору сприйняття вважається, що він найкраще запам'ятовується. Жовтий колір стимулює зір, нервову систему і головний мозок, привертає увагу. Сірий служить атрибутом солідності, поміркованості, шляхетності. Чорний колір чудовий як тло і для обрамлення інших кольорів. Червоний – теплий, живий, неспокійний і дратівливий, символ небезпеки і заборони, показує діяльний настрій і створює надмірне напруження. Коричневий колір викликає відчуття стабільності і реалістичного настрою. Психологічний вплив кольору залежить не тільки від освітленості, оскільки кольори в різний час доби виглядають абсолютно по-різному, а й від відстані та напряму впливу кольору. Колір, розташований по вертикалі, сприймається легким, по діагоналі – динамічним, по горизонталі – стійким. Акцентування кольору в нижній частині композиції вказує на природний стан, концентрація у верхній частині дає відчуття тиску, а кольорове посилення з боків сприймається як нестабільність. Зазвичай рекомендується в рекламних цілях застосовувати не більше двох споріднених кольорів, які можна урізноманітнити за рахунок споріднених відтінків. Комунікація стає успішнішою за правильного використання колірної гами, яка з часом стає фірмовою колірною гамою.

Для створення різних дизайн-проєктів студентам необхідні знання та навички з основ технологічних процесів проєктування. Тому під час вивчення дисципліни «Технологія процесу» студенти знайомляться з технічними процесами виконання дизайн-проєкту та здобувають навички самостійно аналізувати передпроєктну ситуацію, застосовувати на практиці головні принципи організації технологічних процесів, реалістично і переконливо зображати середовище, вправно

тракувати особливості зображеного об'єкта, його естетичну суть, підбирати конструктивні матеріали та технологію їх обробки, спираючись на економічні та екологічні міркування.

Отримані теоретичні знання закріплюються на практичних заняттях, де студенти виконують різного роду проєктні завдання. Виконуючи їх, студенти вдосконалюють навички користування основними засобами вираження, які необхідні для художнього розкриття і свідомої побудови об'ємно-просторової композиції. Теми занять викликають глибокий пізнавальний інтерес і сприяють розвитку творчої активності, а оволодіння проєктно-графічними навичками удосконалює способи вираження творчих задумів, розвиває просторову й структурну уяву.

Однією з важливих дисциплін у процесі підготовки фахівців вважаємо і «Макетування та робота в матеріалі». Під час її вивчення цієї студенти отримують теоретичні знання та навички роботи з макетним інструментом. Вчать розробляти макети різноманітних виробів за проєктними кресленнями та набувають практичного досвіду роботи з матеріалами. Опанування студентами курсу передбачає надання теоретичного матеріалу, де студенти вивчають особливості виконання проєктів у макеті, освоюють техніки і специфіку макетної справи. На практичних заняттях студенти застосовують теоретичні знання під час проєктування просторових елементів та комплексів, створюють художні образи, працюючи з різноманітними матеріалами. Для поглибленого вивчення окремих тем програмою дисципліни передбачено індивідуальні заняття зі студентами. Вони передбачають роботу над

тими розділами і темами, що потребують додаткової уваги для більш повного і детального вивчення курсу. Самостійна робота студентів спрямована на вивчення тем та їх засвоєння під час практичної роботи.

Під час вивчення цієї дисципліни студентів знайомлять з макетуванням як засобом пошуку форми об'єкта, з різними видами шрифтів та цифрових композицій, етапами виконання макету. На практичних заняттях вони виконують макети окремих букв, рельєфного та об'ємного шрифту, вітальних листівок та фірмових запрошень, креслення рекламного стенду, об'ємного торгового знаку та інші.

Створення різних дизайн-проєктів неможливе без використання комп'ютерних технологій. Тому однією з важливих дисциплін, на нашу думку, є дисципліна «Комп'ютерні технології в дизайні», яку викладають на третьому курсі. Метою курсу є набуття практичних навичок у роботі з комп'ютерними програмами, призначеними для розробки дизайн-проєктів, збір інформації та аналіз сучасного обладнання для проєктування. Студенти освоюють методiku проєктування на комп'ютері, вчать збирати вихідні дані про об'єкт проєктування, працювати з різними матеріалами в кольоровому та стильовому рішенні простору.

Здобуті під час навчання знання та вміння дозволять студентам створювати концепцію дизайн-проєкту, виконувати графічні проєкти, дотримуючись певного стилю. Вони зможуть вміло оперувати кольорами та фактурами на площині та об'ємі, розробляти художній проєкт на основі поставленого завдання. В процесі навчання студенти розвинули творче мислення, що дозволить їм успішно адаптуватися до зміни умов професійної діяльності.

Цикл практичного навчання включає також навчальну, технологічну та переддипломну практики, завдання яких: закріплення теоретичних знань студентів та їх застосування на практиці, вивчення організаційної структури, особливостей функціонування і сфери діяльності підприємства, здобуття студентами навичок самостійної практичної діяльності на посадах різних рівнів, формування грамотного підходу до вибору конкретного матеріалу для подальшого його застосування в художньо-графічному проєктуванні.

Велика кількість практичних занять відводиться для індивідуальних завдань, де студенти поєднують знання, отримані з перерахованих вище дисциплін, і шляхом спільного обговорення визначають умови й методи роботи над проєктом. Під час роботи студенти розробляють дизайн букв з різних матеріалів, спотворюють зображення під впливом різного освітлення. Вважаємо,

що групова робота над проектом збагачує словниковий запас студентів у сфері дизайнерського проектування, сприяє засвоєнню матеріалу та формує індивідуальний підхід до розв'язання поставленої задачі. А суб'єктивне ставлення до процесу виконання проекту розвиває у студентів спостережливість і аналітичні здібності.

Для засвоєння методів розв'язування творчих задач студенти виконують завдання на створення різних ідей та зорових ілюзій. Відповідно, потренувавшись на випадкових об'єктах, вони застосовують різні методи творчості для втілення ідей власного проекту. Найбільш вдалі результати творчого пошуку записують у зошит, щоб проаналізувати основні переваги й недоліки кожного з обраних варіантів. Вибравши декілька найкращих ідей, студенти приступають до виконання фор-ескізів – це початкові ескізи, виконані у будь-якій манері, коли студенти працюють в будь-якій, зручній для них техніці. Якість виконаного ескізу не так важлива, головне, щоб студенти змогли матеріалізувати свою ідею так, щоб її змогли побачити й зрозуміти інші. Після аналізу робіт вони обирають найбільш вдалий варіант дизайн-об'єкта, і вже з цього моменту починається стадія робочого проектування.

Спочатку студенти виконують наочне зображення майбутнього дизайн-об'єкта, потім робочий ескіз (креслення) і специфікацію. Стадія робочого проектування – це найвідповідальніший етап. Тобто процес виконання робочого ескізу (креслення) і чистового проект-макета відбувається паралельно. Для проектування використовують різні матеріали, які легко обробляються і найкраще підходять для відтворення пластики задуманого виробу. Часто в роботі доводиться поєднувати різні матеріали. Проекти дизайн-об'єкта можуть виконуватись у натуральну величину або в масштабі.

Наступний крок – це розробка реклами. Для цього спочатку розробляють назву, наприклад, «Створення корпоративного стилю», логотип

(торговельну марку) та короткий рекламний лозунг (слоган). Оформити рекламу можна як листівку чи плакат або в динамічній формі як презентацію чи відеоролик.

Таким чином студенти поступово проходять усі етапи виконання художньо-конструкторського проекту, засвоюючи при цьому необхідні знання та вміння та формуючи важливі якості майбутнього дизайнера. Звісно, роботи студентів не завжди відповідають високому рівню оригінальності, художньо-естетичної виразності та композиційної цілісності, тому що для досягнення високих показників у художньо-конструкторській діяльності потрібні спеціальні задатки, які розвиваються роками. Проте найціннішим у роботі студентів ми вважаємо саме прагнення створити щось красиве і незвичне. На нашу думку, важливим є те, що студенти здатні бачити проблему, уміють генерувати ідеї і відстоювати власну точку зору.

Формування професійних умінь у позааудиторному навчанні здійснюємо шляхом самостійної участі студентів у підготовці майстер-класів для груп менших курсів, проведенні професійних конкурсів та науково-дослідної роботи. Слід зазначити, що виконання таких завдань саме на початкових стадіях підготовки фахівців сприяє підвищенню дизайнерської компетенції і навіть, певною мірою, дизайнерської відповідальності студентів, а в цілому робить відповідний вклад у формування фахівця з дизайнерськими якостями.

Виходячи із описаного вище, робимо висновок, що успішно пройдене теоретичне та практичне навчання надає студентам можливість отримати високу кваліфікацію. Знання та уміння, які отримують під час навчання в коледжі, забезпечать студентам необхідну підготовку, а це дозволить їм бути впевненими в своїх силах, володіти ситуацією і бути ефективним у взаємодії з виробництвом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макар З. Ю. Дисципліна «Комп'ютерна графіка» у змісті професійної підготовки молодших спеціалістів-дизайнерів / З. Ю. Макар // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. матеріалів X Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької ; голов. ред. І. А. Зязюн. – Чернівці : Зелена Буковина, 2013. – Вип. 4 (8). – С. 331–336.
2. Макетування та робота в матеріалі «Програма навчальної дисципліни» ; укладач О.В. Казіміренко. – Київ : Університетський коледж Київського університету імені Бориса Грінченка, 2014. – 24 с.
3. Закатнов Д. та ін. Педагогічні технології підготовки учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри : методичний посібник. – Київ, 2015. – 222 с.
4. Фурса О. О. Тенденції розвитку дизайн-освіти в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.) : монографія / Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. – Луганськ : Ноулідж, 2012. – 447 с.

ОПРАЦЮВАННЯ ТЕКСТІВ З МЕТОЮ ЗАСВОЄННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Оксана Грисюк,
викладачка ВСП «Ковельський промислово-
економічний фаховий коледж Луцького національного
технічного університету»

Анотація. У статті розглянуто та проаналізовано методику викладання фахової англійської мови та особливості засвоєння професійної іншомовної терміносистеми здобувачами освіти технічних спеціальностей.

Abstract. The article examines and analyzes the methodology of teaching professional English and the peculiarities of the assimilation of professional foreign language terminology by students of technical specialties.

Визначено й обґрунтовано основні поняття, методику добору іншомовного фахового матеріалу з автентичних джерел. Доведено і підтверджено прикладами доцільність використання практичних вправ, спрямованих на вивчення та накопичення професійно орієнтованої англійської лексики.

У статті зроблено висновки та пропозиції щодо вивчення фахової термінологічної лексики як засобу становлення професійної майстерності здобувачів освіти на заняттях англійської мови.

Ефективне вивчення термінологічної лексики під час викладання іноземної мови за професійним спрямуванням забезпечується вдалим вибором іншомовного фахового матеріалу, який використовується в освітньому процесі. Таким матеріалом мають бути тексти з автентичних фахових видань. Ці тексти є джерелом для розширення фахового термінологічного словника, предметом читання та обговорення на заняттях, для аудіювання, тобто для цілеспрямованої та продуктивної мовленнєвої діяльності здобувачів освіти.

Читаючи літературу за фахом, здобувачі освіти збагачують свій термінологічний запас, що у свою чергу дає можливість будувати висловлювання за професійною тематикою. Вдало піді-

браний автентичний текст формує комунікативну спроможність, необхідну для професійного спілкування, виховує культуру термінологічного спілкування.

Для початку роботи тексти мають бути невеликими за обсягом, побудованими на вивченому мовному матеріалі, у них може бути включено невелику кількість нових лексичних одиниць. Надалі, коли здобувачі освіти набудуть певного досвіду в читанні, матеріал можна ускладнювати. Розпочинаючи роботу, викладач може запропонувати всій студентській групі один текст, потім різні тексти, але приблизно однакові за складністю з урахуванням індивідуальних можливостей здобувачів освіти, підготувавши для тих, хто цього потребує, картки з опорами і опорними елементами. При цьому одночасно реалізуються принципи професійної спрямованості навчання та диференційованого й індивідуального підходу. Потрібною і корисною є самостійна робота здобувачів освіти з читання текстів за фахом як на занятті, так і вдома. Це буде готувати їх до читання технічної документації, правил експлуатації обладнання (схеми, креслення, перерахування деталей для наладки і ремонту та ін.) в процесі майбутньої трудової діяльності.

Розвитку розуміння тексту на слух з урахуванням професійної спрямованості сприяють спеціально підготовлені або підібрані тексти для аудіювання. Ці тексти мають бути менші за обсягом і легші за набором слів.

Розвиток вміння діалогічного мовлення починається з розпоряджень, прохань, питань, що включають професійну лексику. Наприклад: «Дайте мені, будь ласка, цей диск»; «Принесіть мені цей звіт, будь ласка»; «Де документи?». Потім завдання ускладнюється і пропонується скласти невеликі діалоги.

Ефективним засобом для розвитку усного мовлення може бути рольова гра.

У професійно спрямованому навчанні іноземної мови важливе місце відводиться розвитку монологічного мовлення. Здобувачі освіти повинні вміти розповісти про свою професію, про майбутню роботу, про підприємства, де їм, можливо, доведеться працювати.

Письмо теж має важливу роль. У час розвитку інформаційних технологій і зв'язків з діловими партнерами, що постійно розширюються, сучасному професіоналу необхідно знати, як грамотно вести ділову переписку, вміти правильно оформити лист-запит, лист-підтвердження тощо, а також, здійснюючи ділові поїздки за кордон, майбутні бізнесмени, логісти повинні знати, як правильно оформити митну декларацію та інші документи. Введення основ ділової переписки є невід'ємною частиною навчання іноземної мови в професійному закладі освіти.

На основі фахових текстів можна опрацювати дефініцію кожного терміна. Робота над текстом починається з введення та фонетичного опрацювання термінів як ізольовано, так і в реченнях під час виконання умовно-мовленневих вправ рецептивного та репродуктивного характеру. Щоб семантизувати термін, необхідно дати його тлумачення у певному контексті, тому що термін набуває конкретного значення у контексті, а контекст, своєю чергою, допомагає визначити значення терміна. Для семантизації термінів можна використовувати інші способи:

а) пояснення термінів англійською мовою (hardware – the physical components of a computer system; апаратне забезпечення – фізичні компоненти комп'ютерної системи);

б) підбір синонімів (laptop – portable; ноутбук – портативний);

в) підбір антонімів (input – output; ввідні – вивідні пристрої);

г) переклад.

Система лексичних вправ та тестів допомагає здійснити контроль отриманих знань на заняттях з іноземної мови. Прикладом лексичних вправ на рівні слова можуть бути вправи на знання термінології за фахом. Наприклад: «скажіть од-

ним словом» (a person who programs computers – programmer; особа, котра програмує комп'ютер – програміст) або «визначити слово, яке не підходить до поданої групи» (type – print out – click on – save – printer; друкувати – роздруковувати – натискати – зберігати – принтер).

Серед лексичних вправ на рівні словосполучення можна виділити «вправи на укладання іменних або дієслівних словосполучень із подальшим їхнім перекладом». Плідними є вправи на укладання семантичних карт, тобто підбір до певного іменника дієслів чи прикметників. Наприклад, можна представити дієслівні словосполучення зі словом «email – електронна пошта» (to check your emails, to send an email, to get an email, to reply to an email; перевіряти електронну пошту, надсилати електронну пошту, отримувати електронну пошту, відповідати на електронну пошту).

Лексичні вправи на рівні речення можуть мати такі завдання:

- відповісти на певні запитання, поставити питання до виділених лексичних одиниць;
- завершити речення (визначення певного терміну, знання якого перевіряється);
- скласти розповідь з активними лексичними одиницями за темою, надати свою дефініцію лексичній одиниці.

Таким чином, контроль рівня сформованості лексичних навичок з іноземної мови за спеціальністю демонструє знання форми, значення і вживання певної лексичної одиниці мовцем та його вміння вживати її у різних контекстах.

Розвиток цивілізації супроводжується появою численних термінів, а фахова лексика складає переважну частину сучасного лінгвістичного фонду. Особливого значення надається дослідженню структурно-семантичних особливостей терміна, особливостям його перекладу.

На початковому етапі здобувачі освіти знайомляться з поняттям «термін», його основними ознаками та характеристиками, що відрізняють його від звичайних слів, а саме: однозначність, точність, стислість, нейтральність, вмотивованість, системність та простота.

На практичних заняттях з англійської мови професійного спрямування з метою вдосконалення навичок перекладу термінів викладач пропонує здобувачам освіти завдання на переклад речень або текстів фахової тематики з англійської мови на українську та навпаки.

Під час перекладу науково-технічних текстів з англійської мови дуже важливо не втратити зміст повідомлення, оскільки кожній мові притаманні свої норми і канони. Часто трапляється так, що один і той самий термін перекладається по-різному залежно від галузі промисловості, про яку йдеться у тексті. Наприклад, термін «valve»

в машинознавстві означає «клапан», в радіотехніці – «технічна лампа», у гідравліці – «затвор»; термін «power» у фізиці означає «потужність», у математиці – «ступінь», в оптиці – «сила збільшення лінзи».

У мовознавстві виокремлюють такі способи перекладу термінів:

1. Транскодування – спосіб перекладу, за якого передача звукової або графічної форми слова здійснюється засобами абетки мови перекладу: electrode – електрод, diode – діод, laser – лазер; multimedia – мультимедіа; decoder – декодер.

2. Калькування – спосіб перекладу шляхом заміни складових частин їх відповідниками у мові: access code – код доступу, autorepeat – автоматичний повтор.

3. Описовий переклад (експлікація) – це спосіб перекладу, що полягає у заміні оригінальних слів в мові перекладу зі збереженням їхнього змісту. Варто відзначити, що описовий переклад здебільшого застосовують за відсутності відповідника терміна в мові перекладу: impedance – повний опір у ланцюзі перемінного струму; cache hit – успішний пошук у кеш-пам'яті, burning – запис компактдиска; surveillance satellite – розвідувальний супутник для спостереження за наземними об'єктами.

4. Еквівалентний переклад – це спосіб перекладу, за якого значення терміна вихідної мови повністю співпадає із значенням у мові перекладу: semiconductor device – напівпровідниковий пристрій, gas turbine – газова турбіна.

Вивчення професійно орієнтованої термінології здобувачами освіти технічних спеціальностей має носити послідовний та системний характер. Як правило, перебіг занять з іноземної мови організується таким чином, що засвоєння термінів відбувається у процесі роботи над науково-технічними текстами. Регулярність такого виду роботи забезпечує поступове оволодіння певною фаховою терміносистемою. Під час роботи над професійно орієнтованим текстом слухач стає веденням словників, що містять терміни певного фаху з наданим перекладом. Це надає мож-

ливість не лише систематизувати знання, але й полегшує їх засвоєння.

Готуючись до заняття з англійської мови та виконуючи завдання на переклад фахових текстів, майже кожен здобувач освіти користується комп'ютерними перекладачами. Однак аналіз таких робіт ілюструє всі недоліки машинного перекладу, найпоширенішим з яких є невідповідність фаху або темі. Тому здобувачі освіти під керівництвом викладача мають прийти до висновку, що незамінним помічником у роботі з науково-технічним текстом має стати не комп'ютерний перекладач, а технічний словник. Одним з таких словників є онлайн-словник Мультитран, який не лише має професійне спрямування у найрізноманітніших галузях, але й постійно оновлюється фахівцями та професійними перекладачами. Робота зі словниками такого типу не лише забезпечує ефективне засвоєння термінології, але й значно підвищує мотивацію здобувачів освіти до навчання іноземної мови, сприяючи активному розвитку майбутнього фахівця.

Отже, ефективне засвоєння професійної лексики відбувається паралельно з вивченням фахових дисциплін та носить послідовний і системний характер. Регулярна робота над текстом професійного спрямування забезпечує оволодіння базовою терміносистемою певної галузі, а дистанційні засоби навчання та новітні інформаційні технології допомагають організувати цей процес на якісно новому рівні.

Таким чином, вивчення термінів триває упродовж усього курсу іноземної мови за професійним спрямуванням. І саме викладач зобов'язаний знайти такі форми і методи, щоб цей процес був цікавим для студентства. Досвід підказує, що для досягнення цієї мети необхідно використовувати новітні інформаційні технології, інтерактивні методи та прийоми навчання, що, своєю чергою, навчить здобувачів освіти спілкуватися, дискутувати, чітко формулювати і висловлювати свою позицію, сприймати й оцінювати інформацію, тобто активно вживати терміни у всіх видах мовленнєвої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Радецька С.В. Термінологія та переклад : навч. посіб. – Вінниця : Нова Книга, 2010. – 232 с.
2. Білоус О.М. Науково-технічний переклад. Курс лекцій та практичних : навчальний посібник для студентів перекладацьких відділень. – Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – 100 с.
3. Вороніна Г.Р. Шляхи ефективного вивчення професійно орієнтованої термінології студентами технічних спеціальностей. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node>
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навчальний посібник / В.І. Карабан. – Вид. 5-те, випр. – Вінниця : Нова книга, 2018. – 656 с.
5. О. А. Charlyuk, S. R. Mason, L.M. Koval. Основні підходи до вивчення іноземної термінологічної лексики студентами екологічного профілю // Науковий вісник НЛТУ України. – Т. 26. – № 5 (2016).

ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ЯК ОДИН З ПРОВІДНИХ ФАКТОРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНАТОМІЇ, ФІЗІОЛОГІЇ ТА ПАТОМОРФОЛОГІЇ

Наталія Вітер,
Людмила Новікова,
викладачки Закладу фахової передвищої освіти
«Перший Київський фаховий медичний коледж»

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження проблеми викладання латинської мови як важливого елемента під час вивчення анатомії та фізіології. Наголошено, що стандартизація написання професійних слів латинською мовою є актуальною проблемою у діяльності сучасного лікаря. У процесі дослідження охарактеризовано історію використання латинської мови в медичній науці та важливість її використання в сучасному світі.

Abstract. In the article, a comprehensive study of the problem of teaching the Latin language as an important element in the study of anatomy and physiology is carried out. It is emphasized that the standardization of writing professional words in Latin is an urgent problem in the activity of a modern doctor. In the process of research, the history of the use of the Latin language in medical science and the importance of its use in the modern world are characterized.

Латинська мова має довгу історію в медицині та фармакології і зберігає своє значення до сьогодні. Історично, латинська стала мовою науки, особливо в Європі, і зважаючи на міжнародну природу медичної спільноти, латинські терміни стали нормою для опису процесів, органів, хвороб та лікарських засобів.

Володіння латинською мовою стає важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців природничого профілю. Знання латинської термінології дозволяє студентам з легкістю спілкуватися у професійній, науковій та освітній сферах, сприяє обміну науковою інформацією та створенню власного внеску в науку.

Вивчення латинської мови у процесі навчання дисциплін природничо-наукового циклу, таких як анатомія, цитологія, гістологія, ембріологія, ботаніка, зоологія, мікробіологія, неорганічна і органічна хімія, фізіологія, допомагає студентам засвоїти ключові терміни та поняття, які використовуються в біологічних науках. Відповідне володіння термінологією дозволяє зрозуміти й точно використовувати терміни, які є загальноприйнятими у світовій науковій спільноті.

Знання латинської термінології допомагає уникнути непорозумінь та неправильного вжи-

вання термінів, що може бути важливим у контексті наукової комунікації. Крім того, це допомагає студентам легше засвоювати нові знання та бути успішнішими в їх професійному розвитку.

Одна з основних причин використання латинської мови в медицині полягає в тому, що вона забезпечує єдність та універсальність термінології. Латинські терміни мають чітко визначені значення, що дозволяє уникати неоднозначності, особливо в контексті міжнародної комунікації, де медики з різних країн мають розуміти одне одного.

Одна з причин використання латинської мови полягає в тому, що вона є незмінною й має стабільну термінологію протягом багатьох століть. Це означає, що терміни, сформовані на латині, зберігають своє значення незалежно від часу та місця використання. Наприклад, термін «*corpus callosum*» використовується для позначення певної структури в мозку, і його значення залишається сталим незалежно від мови, якою ви розмовляєте [1, 32].

Використання латинської мови також сприяє спільному розумінню термінології серед фахівців з різних країн та культур. Оскільки латинська мова є універсальною для біологічних наук, вона

дозволяє науковцям з різних країн обмінюватись інформацією і спілкуватись між собою, використовуючи спільну мову.

Загалом, використання латинської мови у фізіології та анатомії допомагає стандартизувати термінологію, забезпечує єдність та зрозумілість міжнародної спільноти фахівців і сприяє точному передаванню інформації про фізіологічні процеси та структури.

Латинська медична та фармацевтична термінологія має багато вагомих внесків від різних науковців протягом історії.

Андре Везалій (1514–1564) – бельгійський анатом, автор видатної праці «*De humani corporis fabrica*» (Про будову людського тіла), яка представила першу докладну анатомічну ілюстровану енциклопедію. Везалій революціонізував розуміння анатомії та медицини свого часу та вніс вагомий внесок у латинську медичну термінологію [3, 120].

Карл Лінней (1707–1778) – шведський природознавець, ботанік та фахівець у галузі таксономії, відомий також як «батько ботаніки». Він розробив систему бінарної номенклатури, яка зараз є основою для назв ботанічних видів [3, 146].

Іван Євграфович Дядківський (1784–1841) – український фармаколог, який вніс вагомий внесок у розвиток фармацевтичної термінології і практики.

Українські письменники та вчені, такі як Юрій Дрогобич, Симон Ориховський, Іван Домбровський та Григорій Сковорода, також використовували латинську медичну термінологію у своїх творах, внівши свій власний внесок у її розвиток [3, 210].

Давньогрецька медицина мала значний вплив на розвиток медичної науки в Стародавньому Римі. Поширення грецької медичної термінології в Римській імперії зумовлене культурним обміном і контактами між греками та римлянами.

Клавдій Гален (129–200 рр. н.е.) – визначний грецький лікар, філософ і анатом, який проживав і працював у Римській імперії. Він був одним із найважливіших медичних діячів свого часу і залишив значний вплив на розвиток медицини і термінології. Гален вивчав медицину в грецькому місті Пергам, а потім переїхав до Риму, де став лікарем і лікарським консультантом імператора.

Гален зробив значний внесок у медичні знання й виробив систему лікування, яка використовувалася протягом століть. Він також вдосконалив і розширив грецьку медичну термінологію та вплинув на її розвиток у римських лікарів [3, 118].

Також величезний внесок у розвиток медичної термінології зробив Авл Корнелій Цельс (ок. 25 рік до н.е. – після 50 року н.е.). Він був римським лікарем і філософом, який активно вивчав медицину та пропагував використання латинської мови у медичних працях. Цельс вважав, що

заміна грецьких термінів латинськими зробить медичну літературу доступнішою і зрозумілішою для римлян, а також сприятиме поширенню медичних знань у римському суспільстві.

Цельс написав свої праці, включаючи важливий трактат «*De Medicina*» (Про медицину), латинською мовою. Цей трактат став одним із найбільш авторитетних і детальних медичних джерел у Римській імперії. Саме завдяки роботам Цельса багато грецьких термінів було перекладено на латинську мову і вперше використано в медичних текстах, що сприяло формуванню сучасної медичної термінології [3, 178].

Пізніше, у Середньовіччі, розвиток медицини у Європі дійсно призупинився через темні часи і превалювання релігійних поглядів. Проте медична термінологія не зникла зовсім, а пережила період перекладів і взаємодії з арабським світом.

Араби багато досягли в медицині і зберегли і переклали багато грецьких медичних трактатів, включаючи роботи Гіппократа та Галена. Ці переклади стали основою для відродження медичних знань у Європі в епоху Відродження, а також вплинули на формування сучасної медичної термінології, що містить спадщину як грецьких, так і арабських джерел.

Однак з часом, разом з розвитком римської медичної термінології, медичні терміни почали розвиватися відповідно до специфічних потреб і контексту римської медицини. Запозичення та адаптація грецьких термінів мали місце, але з часом були розроблені і нові терміни, що відображали розвиток медичної науки в Римській імперії.

Епоха Відродження (XIV–XVII століття) дійсно стала сприятливим періодом для розвитку медицини і реформування медичної термінології. Латинська мова отримала статус міжнародної мови науки і особливо медицини. Це стимулювало поширення знань, обмін ідеями між вченими різних країн і сприяло створенню єдиної термінології [1, 30].

У цей період дійсно відбувалася активна боротьба за очищення латинської мови від вульгарних елементів та арабських впливів. Це сприяло створенню більш точної, чіткої і стандартизованої медичної термінології.

Парацельс (1493–1541), швейцарський хімік і лікар, вважається великим реформатором у медицині і одним із батьків сучасної хімії та фармакології. Він вніс вагомий внесок у розвиток медичної термінології, ввівши нові терміни, які відображали його відкриття і дослідження. Наприклад, термін «*suppovia*» відноситься до ріднини, що знаходиться в суглобах, і його вперше використав саме Парацельс.

Після Французької революції, яка відбулася у кінці XVIII століття, викладання в університетах поступово переходило з латини на сучасні мови. До революції латинська мова була стандартною

мовою для наукових праць і комунікацій у багатьох галузях знань, включаючи медицину.

Один зі значних внесків у збереження латинської мови в якості мови науки зробив український хірург та вчений Микола Іванович Пирогов (1810–1881). Він був видатним хірургом і педагогом, а також пропагандистом анатомії та медицини.

Наприкінці своєї медичної кар'єри Пирогов зробив великий внесок латинською мовою, публікуючи свої дослідження та наукові праці. А саме: докторська дисертація, яку він захистив у 1832 році, і праці з анатомії «Хірургічна анатомія стовбурів і фасцій» (1837 р.) та «Anatomia topographica sectionibus per corpus humanum congelatum triplici illustrata» (1889 р.) були написані ним латинською мовою.

Використання латинської мови в наукових працях дозволяло досягти більшого міжнародного розуміння і обміну знаннями, оскільки латинська була загальноприйнятою мовою в науковому світі того часу. Це було особливо важливо для медицини, де точність та узгодженість термінології в різних країнах були життєво важливими аспектами.

Пирогов не лише зробив значний внесок у медичну науку, але й допоміг зберегти латинську мову як мову науки протягом своєї кар'єри та після неї. Згодом, протягом XIX і початку XX століть, використання латинської мови поступово зменшувалося, і більшість наукових праць стали публікуватися на сучасних мовах країн, де вчені діяли [3, 310].

Латинська медична та фармацевтична термінологія мала довгу історію і продовжує бути важливим інструментом у медицині та наукових дослідженнях.

Сучасна фармацевтична термінологія складається з термінологічних підсистем цілої низки галузей знань:

- 1) фармакологічна номенклатура препаратів;
- 2) міжнародна латинська ботанічна та фармакогностична термінологія, що складається з найменувань ботанічних і фармакогностичних об'єктів (органів рослин, продуктів рослинного та тваринного походження);
- 3) термінологія фармацевтичної хімії (тривіальні назви синтетичних речовин і міжнародна номенклатура деяких хімічних сполук – кислот, оксидів та солей);
- 4) технологічна термінологія (назви лікарських і галенових препаратів, виробничих (технологічних) процесів і операцій);
- 5) медико-біологічна термінологія [2, 210].

Латинською мовою у багатьох країнах прописуються рецепти, ВООЗ видає Міжнародну фармакопею (Pharmacopoea Internationalis), де наводиться перелік міжнародних латинських назв ЛП.

У 2001 р. вийшла перша ДФУ, у якій також використовується латинська термінологія.

Багато термінів у фізіології походять від латинських слів або фраз. Наприклад, «cardio» означає «серце», «pulmo» – «легені», «genes» – «нирки», «hepaticus» – «печінковий» тощо. Ці терміни і їх походження з латинської мови допомагають ідентифікувати і описувати різні аспекти фізіології людини та інших організмів [5].

Сучасна професійна мова лікарів і фармацевтів дійсно є продуктом багатовікового розвитку світової медицини і фармації. Давня Греція і Рим справді мають великий історичний вплив на розвиток цих галузей науки та на формування термінології, яка використовується в сучасній медичній і фармацевтичній практиці.

Термінологія сучасної медицини є однією з найскладніших термінологічних систем. Вона налічує величезну кількість термінів, які використовуються для опису хвороб, патологічних станів, процедур, лікарських препаратів, медичних технологій та багато іншого. Загальна кількість медичних термінів невідома – за оцінками фахівців, термінологічний фонд сучасної медицини перевищує 500 тисяч. Якщо ще сто років тому освічений лікар добре орієнтувався у сучасній йому термінології, то в наш час опанувати кількома сотнями тисяч медичних термінів практично неможливо (історична довідка: в X столітті існувало 1000 медичних термінів, в 1850 році – близько 6 тисяч, в 1950 році – близько 45 тисяч) і просто завчити їх не вдавалося ще нікому, тому в латинській, як і в будь-якій іншій мові не обійтися без систематики і правил словотворення термінів з певних елементів. Якщо освоїти ці правила, можна навчитися розуміти навіть нові терміни [3, 411].

Багато ключових термінів, що використовуються в медицині та фармації, мають своє коріння в грецькій та латинській мовах. Це сталося тому, що багато знань про медицину і анатомію було зібрано та зафіксовано в античні часи, і ці знання передавалися від покоління до покоління.

Назви хвороб, патологічних станів, методів обстеження й лікування хворого, а також терміни, що характеризують дії і процедури, використовують спеціальні грецько-латинські терміно-елементи, які є стандартними у професійній мові медиків. Це забезпечує єдність термінології у міжнародному медичному співтоваристві, що дозволяє лікарям і фахівцям з усього світу зрозуміти один одного та комунікувати ефективно.

Крім того, використання латинської мови у спеціальних виразах є практикою, яка допомагає уникнути неоднозначностей і забезпечує точність і чіткість у передачі медичної інформації. Такі латинські вирази, як «in vivo» (на живому організмі) або «per os» (через рот), є універсальними і зрозумілими для медиків з різних країн, незалежно від мови, якою вони користуються у своїй роботі [2, 197].

Науковці і фахівці активно використовують

латинську мову для створення нових термінів, які точніше відображають нові відкриття та досягнення в науці, техніці та виробництві. Ці нові терміни допомагають уникнути двозначності та невизначеності в поняттях, що є особливо важливим у наукових і технічних областях, де точність та однозначність мають вирішальне значення.

Висновки. Таким чином, грецька та латинська мови історично заслужено стали основою медичної термінології, і вони продовжують відігравати важливу роль у сучасній медицині та фармації, допомагаючи лікарям та фахівцям з усього світу ефективно спілкуватися і розуміти один одного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безбородько Н. І. Композити в медичній термінології / Н. І. Безбородько // Мовознавство. – 1979. – № 3. – С. 30–33.
2. Беляєва О.М. Латинська мова з основами рецептури та клінічної термінології / О.М. Беляєва, І.М. Сологор. – Київ : ВСВ «Медицина», 2011. – 256 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології /Л.Ю. Смольська, П.А.Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – [3-є вид,перероб. і доп.]. – Київ : ВСВ «Медицина», 2016. – 472 с.
4. Навчальна програма з латинської мови для студентів спеціальності 222 «Медицина». – Київ, 2016. – 20 с.
5. Петренко І. Значення вивчення латинської мови для становлення фахівця у медичній галузі / І. Петренко, О.В. Самойленко // Збірник наукових праць ДонНАБА. – 2017. – № 4. – Том 2. – С. 42–44.

ГРАФІК ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ З РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ. РЕЄСТРАЦІЯ nmcbook.com.ua

Масовий відкритий онлайн-курс «**Базова цифрова грамотність педагога**» 11 – 15 вересня. 30 годин.

У процесі навчання будуть розвинуті такі компетентності: цифрова грамотність, цифрова комунікація, створення електронного контенту, проєктувальна та інформаційна.

Складається з 13 лекцій

Масовий відкритий онлайн-курс «**Проєктування та створення електронних підручників та посібників**»

25 – 29 вересня. 30 годин.

Будуть розвинені цифрова, проєктувальна та медійна компетентності педагогів.

Курс складається із 11 відеолекцій.

Масовий відкритий онлайн-курс «**Створюємо «підручник мрії»** – підручник нового покоління»

02 – 06 жовтня. 30 годин

У процесі навчання будуть розвинуті такі компетентності: методична, проєктувальна та інформаційна, цифрова – створення електронного контенту.

Складається з 10 лекцій.

Масовий відкритий онлайн-курс «**Проєктування та створення масових відкритих онлайн-курсів**»

9 – 13 жовтня. 30 годин.

Використання та створення електронних курсів.

Електронний онлайн-курс складається із 11 відеолекцій.

Масовий відкритий онлайн-курс «**Робота з GOOGLE-СЕРВІСАМИ**»

23 – 27 жовтня. 30 годин.

Робота з GOOGLE-СЕРВІСАМИ

Набуття навиків роботи з основними сервісами Google.

Складається із 9 відеолекцій.

Масовий відкритий онлайн-курс «**Проєктування електронних освітніх ресурсів**»

06 – 08 листопада. 14 годин.

Ознайомлення з процесами диджиталізації суспільства та освіти, зокрема: створення електронних підручників і посібників, відкритих онлайн-курсів та відеолекцій, інтерактивних підручників і робочих зошитів.

Електронний онлайн-курс складається із 7 відеолекцій.

ВИКОРИСТАННЯ PhET-СИМУЛЯЦІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Юлія Дуденко,
викладачка ВСП «Чернігівський фаховий коледж інженерії та дизайну Київського національного університету технологій та дизайну»

Анотація. Стаття охоплює різні напрями використання PhET-симуляцій у електротехнічних дисциплінах, зокрема дослідження електричних ланцюгів, законів Ома, конденсаторів, котушок індуктивності, а також роботу зі схемами.

Здобувачі освіти краще розуміють складні концепції електротехніки та електроніки. Вони можуть експериментувати з різними сценаріями, змінювати параметри та спостерігати за змінами в системі, що забезпечує глибше розуміння матеріалу.

Abstract. The article covers various areas of use of PhET-simulations in electrical engineering disciplines, in particular, the study of electrical circuits, Ohm's laws, capacitors, inductors, as well as working with circuits.

Students gain a better understanding of complex electrical and electronic concepts. They can experiment with different scenarios, change parameters and observe changes in the system, which provides a deeper understanding of the material.

Традиційні методи навчання часто обмежують можливості практичного експерименту, що може унеможливити повне засвоєння матеріалу здобувачами освіти.

У зв'язку з цим, виникає необхідність в пошуку нових та ефективних засобів навчання, що спри-

ятимуть якіснішому засвоєнню інформації здобувачами освіти. Саме тут надзвичайно корисними стають інтерактивні симуляції, які дозволяють створити віртуальне навчальне середовище для вивчення електротехнічних дисциплін.

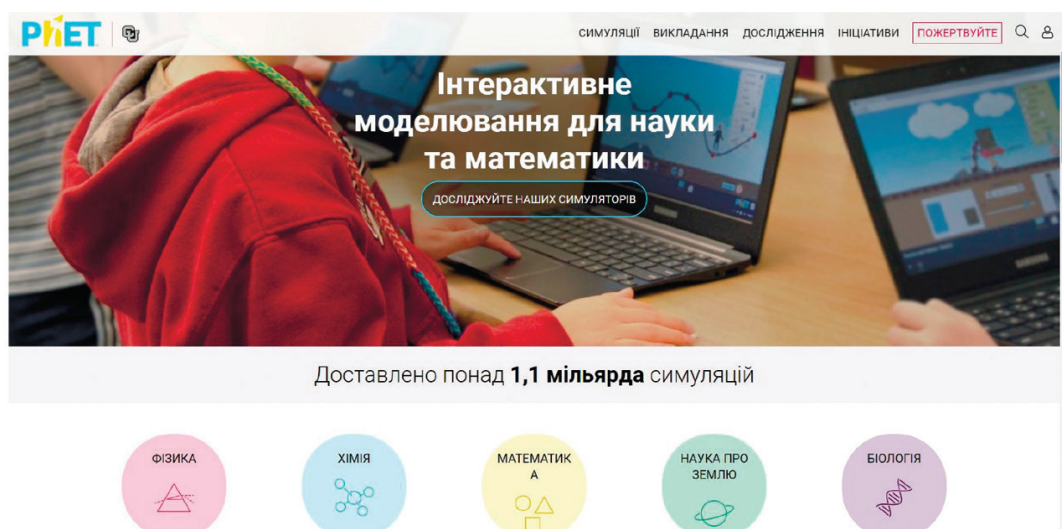

Рис. 1. Початкова сторінка PhET

Один із видатних представників таких інтерактивних симуляцій – PhET Interactive Simulations. PhET – це набір вільно розповсюджуваних симуляцій, створених науковцями з Університету Колорадо з метою полегшення навчання та вивчення різних наукових концепцій. Ці симуляції я використовую під час аудиторних занять, самостійної роботи в умовах як змішаного, так і дистанційного навчання.

Головна мета PhET – зробити складні концепції зрозумілими і доступними для здобувачів освіти, а також надати їм можливість досліджувати явища і взаємодії на практиці в контрольованому віртуальному середовищі. Кожна симуляція дозволяє користувачам змінювати параметри, спостерігати за змінами в системі і експериментувати з різними сценаріями.

Використання PhET-симуляцій у вивченні електротехнічних дисциплін дозволяє здобува-

чам освіти зробити навчання більш ефективним, практичним та захоплюючим. Вони можуть експериментувати без обмежень та ризиків, досліджувати різні сценарії та забезпечити глибше розуміння принципів електротехніки, а також дозволяють проводити практичні експерименти без фізичного обладнання.

Основні симуляції, які я використовую для проведення лабораторних, самостійних робіт та візуалізації деяких тем з дисципліни «Конструкційні та електротехнічні матеріали»:

Електричні ланцюги та закони Ома: PhET-симуляції дозволяють створювати віртуальні електричні ланцюги з різними компонентами (резистори, джерела струму, конденсатори тощо) і вивчати закони Ома в різних контекстах. Здобувачі освіти можуть змінювати опір, напругу та струм, спостерігати за змінами в ланцюгу і аналізувати їх вплив на електричні параметри.

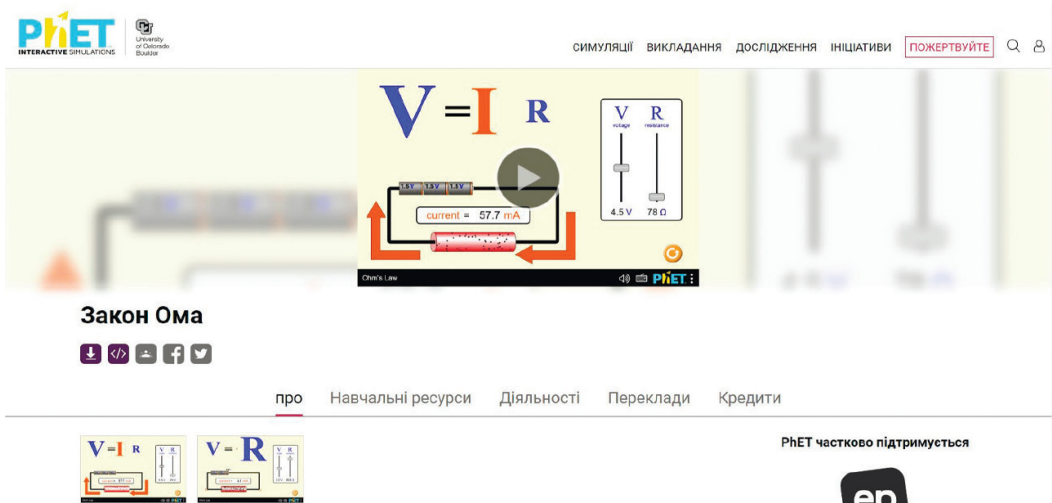

Рис. 2. Фрагмент сторінки симуляції «Закон Ома»

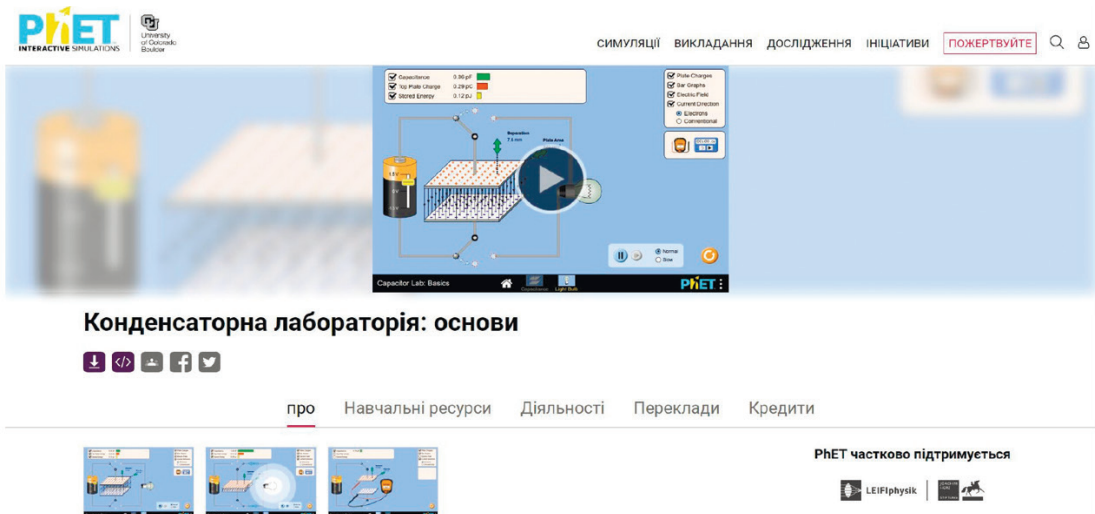

Рис. 3. Фрагмент сторінки симуляції «Конденсаторна лабораторія»

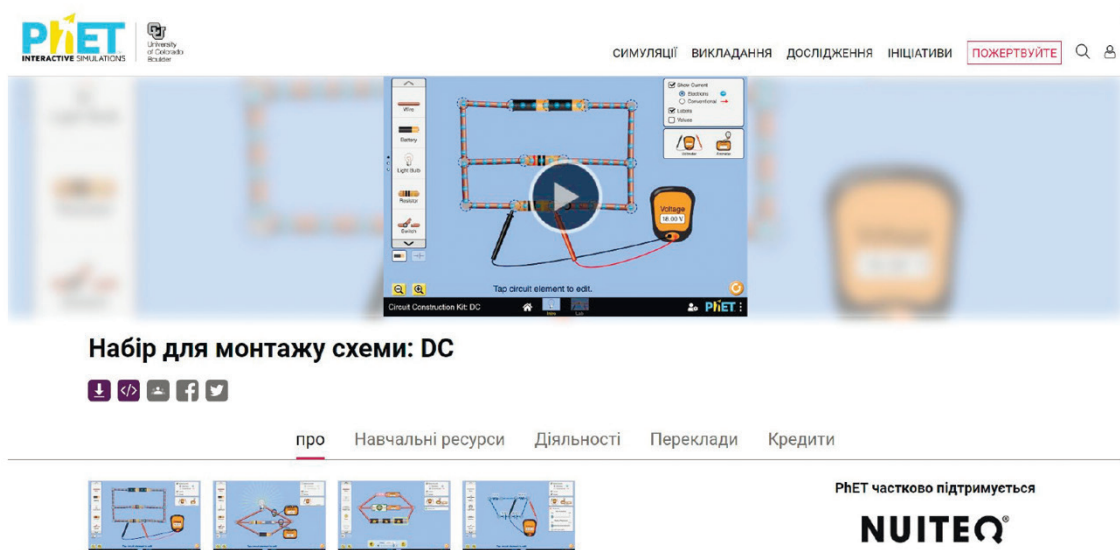

Рис. 4. Фрагмент сторінки симуляції «Набір для монтажу схем»

Конденсатори та котушки індуктивності:

Симуляції дозволяють досліджувати поведінку конденсаторів та котушок індуктивності, їхню здатність зберігати електричний заряд та енергію, а також вплив їхньої ємності та індуктивності на роботу ланцюгів.

Перетворювачі енергії: Симуляції дозволяють досліджувати принцип дії трансформаторів, генераторів та електродвигунів. Здобувачі освіти можуть експериментувати зі зміною параметрів, регулюванням швидкості, напруги і струму, що дозволяє краще зрозуміти принцип дії та ефективність таких пристроїв.

Компоненти електронних схем: PhET-симуляції дозволяють розглядати роботу різних компонентів електронних схем, таких як діоди, транзистори, операційні підсилювачі та логічні вентиля. Здобувачі освіти можуть вивчати їхні характеристики, принципи дії та застосування у різних схемах.

Робота зі схемами:

Функціональність PhET дозволяє створювати та модифікувати власні електричні та електронні схеми. Це допомагає здобувачам освіти розвивати навички роботи зі схемотехнікою, а також розуміння впливу різних елементів на роботу всієї системи.

Отже, віртуальність експерименту надає право на помилку, збільшує простір діяльності здобувача освіти з власними локальними цілями, можливістю перевірки результатів, висунення гіпотез, що перебувають за межами можливостей їх проведення у лабораторії.

Підвищується загальний рівень освітнього процесу, підсилюється мотивація навчання і пізнавальна активність здобувачів освіти. Гаджети в освіті стали потужним засобом розвитку.

У цій статті згадані тільки деякі симуляції, які впроваджені в освітній процес, а на сайті міститься понад 200 різного рівня моделювань з фізики, хімії, біології, математики та інших наук.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтерактивні моделювання. Вебсайт Університету Колорадо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://phet.colorado.edu/>
2. М'ястковська М. О. Використання Phet-симуляцій для виконання домашніх завдань з фізики / М. О. М'ястковська, І. М. Пшембаєв // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія : Педагогічна. – 2016. – Вип. 22. – С. 204–207. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_ped_2016_22_66.3.
3. Садовий М., Коваль П. Використання інтернет-ресурсів у фаховій підготовці учителів фізики. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferentsii-2016-2017-n-r/conf-problemy-ta-inovatsii/sektsiia-5/378-naukovi-konferentsii-tdpdu/problemy-ta-innovatsii-vpryrodnichii-tekhnologichnii-ta-profesiinii-osviti/sektsiia-5/4758-vykorystannya-internet-resursiv-u-fakhoviy-pidhotovtsi-uchyteliv-fizyky>.

ІНТЕГРАЦІЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ СУЧАСНОСТІ В НАВЧАЛЬНУ ПРОГРАМУ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Софія Стельмах,
викладачка ВСП «Львівський фаховий коледж
транспортної інфраструктури
Національного університету "Львівська політехніка"»

Анотація. На заняттях з української літератури студенти коледжів часто проявляють незрозуміння літератури часів Другої світової війни. Для актуалізації і кращого засвоєння матеріалу доцільно проводити паралелі з сучасною літературою російсько-української війни, демонструвати різноманіття стилів та жанрів такої літератури, пояснювати важливість мистецтва під час війни.

Abstract. In Ukrainian literature classes, college students often show a lack of understanding of World War II literature. For updating and better assimilation of the material, it is advisable to draw parallels with the modern literature of the Russian-Ukrainian war, demonstrate the diversity of styles and genres of such literature, and explain the importance of art during the war.

У програмі з української літератури за 11 клас учні (студенти коледжів, училищ) вивчають період літератури часів Другої світової війни. Під час занять з літератури ми зі студентами обговорюємо цю війну крізь призму художніх творів того часу. Дуже часто викладачі стикаються з проблемою, коли студенти не усвідомлюють особливостей життя під час тогочасної війни, а особливо – ролі письменників у ній. Це завжди був далекий і незрозумілий період. Однак 24 лютого 2022 року все змінилося – українці дізналися, що таке війна.

У війні взяло участь понад 60 країн, безпосередню участь у бойових діях брали понад 100 мільйонів осіб. Супротивні держави кинули всі економічні, промислові та наукові можливості на потреби фронту, стираючи різницю між цивільними та військовими ресурсами. Загальні людські втрати коливаються між 50 й 80 мільйонами осіб, більшість із яких були мешканцями Радянського Союзу та Китаю. Друга світова війна відзначилася численними масовими вбивствами і злочинами проти людяності, насамперед Голокостом,

стратегічними килимовими бомбардуваннями та єдиним в історії військовим застосуванням ядерної зброї.

Цей текст міг би бути сухим історичним зведенням давно минулих років і подій. Але зараз усі ці слова про зброю, фронт, втрати і бомбардування як ніколи актуальні. Ми проживаємо війну і як ніхто знаємо, що війна торкається кожного: діти, дорослі чи люди похилого віку, чоловіки чи жінки, військові чи цивільні, письменники, інженери, фермери, вчителі чи залізничники...

Нам здавалося, що під час війни життя зупиняється, але за понад рік війни ми побачили, що усе знаходить спосіб існувати, а дещо навіть має важливе значення. Зокрема мистецтво, серед якого, безумовно, література. Ми бачимо українських письменників, які опинилися у найрізноманітніших обставинах війни (окупація, евакуація, ракетні обстріли, втрати рідних...), але які не зрадили своєму покликанню і продовжили місію – бути рупорами народу, рефлексувати на події, висловлювати емоції, які пересічним громадянам не вкладаються у голову.

Такими ж рупорами народу були й українські письменники у Другій світовій війні. Опинившись в епіцентрі війни, на фронті, який шматував нашу рідну землю, вони не забули про своє покликання і творили вірші, видавали збірки, вели щоденники. Їхня діяльність згодом допомогла історикам у дослідженні війни, адже література – це та сама історія, тільки пропущена крізь призму людської душі, її бачення подій. Так само твори сучасних письменників колись увійдуть в історію. А ми зараз можемо проводити паралелі із письменниками у Другій світовій та у сучасній російсько-українській війні.

На заняттях з української літератури варто обговорювати твори українських письменників майже столітньої давності і проводити паралелі з подіями сучасності. Наприклад, можна розпочати обговорення з найвразливішої категорії – дітей. Ми вивчаємо Ліну Костенко і акцентуємо на тому, що коли почалася Велика Вітчизняна війна, майбутній поетесі було близько одинадцяти років. Ще дитиною Ліна Костенко навчилася бачити чуже горе та страждання і переживати їх як власні. У віршах авторка розповідає про біженські дороги воєнних років і про "балетну школу" замінованого поля, по якому доводилося ходити, і про перший, написаний в окопі, вірш (Мій перший вірш написаний в окопі, на тій сипкій од вибухів стіні, коли згубило зорі в гороскопі моє дитинство, вбите на війні... Джерело: Поезія, "Наукова Думка", К., 1998). Отже, ми бачимо, як Ліна Костенко крізь роки пронесла спогади про ті перші недитячі враження, помічаємо актуальність таких слів, як окоп, осколки, вибухи, війна... Ліна Костенко, попри вже поважний вік, назавжди стала дитиною війни. І ми з сумом усвідомлюємо, що в сучасній російсько-українській війні таких дітей безліч. Можливо, колись ми читатимемо вірші чи оповідання письменників, які були дітьми у 2022 році і проживали ці жахливі недитячі враження. Однак, враховуючи реалії цифровізації світу, ми вже сьогодні бачимо цих письменників.

Наприклад, Єва Скалецька – українська школярка з Харкова, яка народилася 2010 року. Єва написала щоденник у перші дні після російського вторгнення в Україну у лютому 2022 року. Вона тоді перебувала у підвалі в Харкові, де почала вести детальний опис своїх вражень та переживань з 24 лютого до середини березня, коли Єва з бабусею виїхали з Харкова до Дубліна. Її книга "Ви не знаєте, що таке війна" надрукована англійською мовою 25 жовтня 2022 року у Великій Британії та у США. Щоденник Єви вийде ще у 12 країнах світу. Книжку Єви Скалецької вже

порівнюють зі щоденником Анни Франк, опублікованим у 1947 році, – адже ця зворушлива розповідь дає потужне розуміння того, що таке війна очима дитини. Аудіокнижку харківської школярки озвучила акторка Кіра Найтлі, яка сказала про книгу так: "Це неймовірно важлива історія, яка є водночас сильною та глибоко зворушливою. Я вважаю за честь бути частиною цього проекту, розповідаючи надзвичайну історію Єви про нахнення та хоробрість".

Що ж до Ліни Костенко, у 2022 році вона, дитина Другої світової війни, опинилася у війні сучасній. Будучи людиною похилого віку (у березні 2023 їй виповнилося 93 роки), вона не зраджує своєму покликанню і віршованими рядками висловлює події, що відбуваються та наші враження від них. Зокрема, за кілька днів до повномасштабного вторгнення, про лідера країни-агресора та реакцію світової спільноти вона написала так: «І жах, і кров, і смерть, і відчай, І клекіт хижої орди, Маленький сірий чоловічок Накоїв чорної біди. Це звір огидної породи, Лох-Несс холодної Неви. Куди ж ви дивитесь, народи?! Сьогодні ми, та завтра – ви». Українська література відіграла важливу роль у справі згуртування народу в боротьбі проти німецько-фашистських загарбників. Своїм полум'яним словом письменники-патріоти піднімали бойовий дух народу, зміцнювали впевненість у перемозі.

Олександр Довженко, Микола Бажан, Андрій Малишко, Леонід Первомайський, Степан Олійник, Сава Голованівський, Віктор Кондратенко були військовими спеціальними кореспондентами, працівниками дивізійних і армійських газет. Ярослав Галан, Петро Панч, Олександр Копиленко, Кость Гордієнко – співробітниками радіо. За рідну землю віддав життя кожен четвертий письменник-фронтвик.

Андрій Малишко, відомий своїм віршем «Пісня про рушник», під час Другої світової війни був військовим кореспондентом у фронтних газетах «Красная Армия», «За честь Батьківщини» і в партизанській газеті «За Радянську Україну». Видав друком такі збірки: «До бою вставайте» (1941), «Україно моя», «Понад пожари» (1942), «Слово о полку» (1943), «Полонянка» (1944). Голос поета звучав по радіо, на мітингах, у бойових частинах і підрозділах на першій лінії фронту. Листівки з його віршами скидали з літаків на тимчасово окуповану територію.

Платон Воронько був автором світлих і добрих дитячих віршів, таких як: Падав сніг на поріг, Кіт зліпив собі пиріг. Поки смажив, поки пік, То пиріг водою стік. Кіт не знав, що на пиріг Треба тісто, а не сніг. Але в часи Другої світової

війни він став командиром взводу Московського винищувального батальйону, брав безпосередню участь в обороні Москви, працював інструктором підривної справи в партизанській школі. Партизани любили свого командира, молодого, веселого, сміливого, любили співати пісень, які він для них складав на відомі українські мелодії.

У роки війни сформувався як письменник-прозаїк і публіцист Олександр Довженко. Здобули широку популярність його оповідання на воєнну тематику: «Ніч перед боєм», «Стій, смерть, зупинись!», «На колючому дроті». Вони друкувались у пресі і читались по радіо. Сповненою драматизму була кіноповість «Україна в огні».

Володимир Сосюра, уродженець міста Дебальцево на Донеччині, також висвітлював у своїх віршах події Другої світової війни. Вірш «Любіть Україну!» Володимир Сосюра написав у травні 1944-го у визволеному від фашистів Києві.

«Повний щастя перемоги і радості повернення на Україну, я 1944 року написав вірш «Любіть Україну!», який студенти просили по кілька разів читати їм на літвечорах», – зазначив Сосюра.

Таким чином на заняттях з української літератури ми обговорюємо творчість письменників, яким так чи інакше довелося поєднати життя з війною. Варто зазначити, що хоч наша російсько-українська війна ще не завершилася, ми уже маємо багато літературних творів про ці події, які можна розглядати на заняттях з української літератури.

Павло Вишебаба – поет, музикант та екоактивіст, уродженець міста Краматорськ Донецької області. Широку популярність Павлові приніс вірш «Доньці». Так склалося, що у перші дні повномасштабного вторгнення Павло став до лав ЗСУ, а його дружина з донькою евакуювалися за кордон. У телефонній розмові з батьком дівчинка висловила бажання написати батькові листа і запитала, про що йому написати. Таким чином автор написав вірш, який починається словами «Тільки не пиши мені про війну». Цей вірш став дуже популярним у мережі. Його публікують, цитують, записують з ним відео, кладуть його на музику.

Пропоную вам переглянути відео, на якому сам автор декламує цей популярний, зворушливий вірш, де разом із своїми побратимами та посестрами прямо з передової демонструють фото своїх дітей, адже справді, жоден військовий не хоче, щоб його діти писали про війну: <https://www.youtube.com/watch?v=ybWS0zwfsn4>

Проте це не єдиний вірш Павла Вишебаби. За 2022 рік у автора назбиралося віршів на цілу збірку. 17 листопада 2022 року Павло Вишебаба оголосив передпродаж своєї збірки. 30 листопада замовлення на 15 000 друківаних примірників відправилось у друкарню. Це рекордна кількість примірників для збірки віршів в Україні – для одного накладу. 24 грудня 2022 року вийшов друком перший тираж. Збірка зібрала багато позитивних відгуків серед видавців, музикантів, військових тощо. Згодом автор вирушив у літературний тур, у якому декламував власні вірші, а всі виручені за квитки кошти були використані на потреби бригади, у якій служить Павло.

Павло Вишебаба – не єдиний письменник, який взяв до рук зброю, щоб захищати власну країну. Це Віталій Запека, Василь Піддубний, Валерій Маркус, Олександр Терещенко, Ярина Чорногуз, Роман Зіненко, Сергій Гридін, Валерія Бурлакова, Андрій Сем'янків, Юрій Руф та багато інших. У цих людей різні посади в армії, і тексти у них різні (від дитячих казок до воєнних розповідей, від віршів до трилерів), та об'єднує їх усіх любов до Батьківщини.

Варто зауважити, що величезна різниця між Другою світовою та сучасною російсько-українською війною полягає в тому, що зараз Україна має свою державність і бореться за її збереження, а тоді українці перебували між вогнів двох імперій – радянської, яка окупувала наші території і воювала руками наших людей, та нацистської, яка також прагнула завоювати наші землі. Не всі українці готові були покласти свої життя за будь-яку з цих імперій. Так з'явилися ОУН та УПА.

Учасником руху опору був, зокрема, Іван Багряний. Війна застала письменника в Охтирці. Він одразу пішов в українське підпілля, передислокувався до Галичини, згодом до Хорватії та Німеччини, де написав брошуру – програмний для нього памфлет, де виклав політичну декларацію національної гідності й прав людини, яка пережила примусову репатріацію, насильство, торттури, приниження як колишній в'язень, остар-

байтер, полонений, позбавлений власного імені.

Такого явища, як письменники в еміграції, у сучасній війні не доводиться спостерігати. Адже українські письменники разом зі своїм народом переживають ці страшні події та відтворюють їх для наступних поколінь. Однак у нашій літературі з'явилося таке явище, як письменники в окупації.

Одним з таких став поет і співзасновник літературного угруповання Бу-Ба-Бу Олександр Ірванець. Він залишався в Ірпені, розбомбленому окупаційними військами РФ. Певний час із письменником не було зв'язку. Опублікував його поезію з облоги письменник Іван Малкович: «З міста, що ракетами розтрощене, До усього світу прокричу: Цього року у Неділю Прощену Я, здається, не усіх прощу!...»

На щастя, українські воїни доволі швидко звільнили Київщину від окупантів і Олександр Ірванець згадуватиме ці події, як страшний сон. Однак, так пощастило не всім.

Вікторією Амеліною знайшли його щоденник, за-

Наприкінці березня 2022 року населений пункт на Харківщині, де мешкав письменник Володимир Вакуленко, окупували російські військові. Його викрали та закатавали до смерті. Після звільнення села колеги Вакуленка на чолі з письменницею

копаний у рідному садку за день до викрадення. Після розшифровки трьох десятків рукописних листів, батьки мали ухвалити рішення щодо публікації тексту – сам письменник просив віддати його людям, «коли наші прийдуть». Після того, як ЗСУ звільнили Ізюм, у масовому похованні знайшли понад 400 тіл, під номером 319 був похований письменник Володимир Вакуленко.

Разом зі своєю країною та своїм містом залишився відомий український письменник Сергій Жадан. З перших днів повномасштабної війни він залишався у Харкові, волонтерив, публікував уривки своїх щоденників та вірші.

Однак і в глибокому тилу письменники живуть подіями війни та вкладають емоції всього народу у свої твори. Наприклад, львівська поетка, перекладачка, викладачка ЛНУ ім. І. Франка Галина Крук продемонструвала надзвичайний талант рефлексії на страшні трагедії. Так, вона уже наступного дня після трагедії у Дніпрі 14.01.2023, де внаслідок ракетної атаки обвалився цілий під'їзд житлового будинку, написала вірш «В нашому домі завжди ховали небезпечні предмети...».

Здавалося б, у час війни не до книжок. Але ми бачимо, наскільки важливо передавати почуття українців від цієї страшної війни. За 2022 рік було видано чимало книг про війну і ще більше буде видано у наступні роки. Згодом наші нащадки вивчатимуть ці твори на заняттях з української літератури та історії. Однак вже зараз викладачам важливо обговорювати зі студентами літературу сучасної війни, закарбовувати у їхній пам'яті ці твори, демонструвати різноманітність жанрів та стилів і пояснювати важливість мистецтва, зокрема літератури, на сучасних прикладах, проводити паралелі з літературою інших епох.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Поезія, "Наукова Думка", Київ, 1998
3. Єва Скалецька. You Don't Know What War Is. – London : Bloomsbury, 2022. – 240 с.
4. Павло Вишебаба. Тільки не пиши мені про війну : Павло Вишебаба. – Київ : Видавництво Однієї Книги, 2022. – 112 с.
5. Війна 2022: щоденники, есеї, поезія : антологія. – Львів : Видавництво Старого Лева; Варшава : «Нова Польща», 2023. – 440 с.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДІВ НА ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Наталія Шкаревська,
викладачка Гадяцького фахового коледжу
культури і мистецтв імені І. П. Котляревського

Анотація. Стаття присвячена аналізу позааудиторної діяльності студентів мистецьких закладів та можливих напрямів роботи, що сприяють розвитку навичок володіння іноземною мовою.

Abstract. The article is devoted to the analysis of extracurricular activities of students of art institutions and possible directions of work that contribute to the development of foreign language skills.

В умовах реформування національної системи освіти і подальшої орієнтації вітчизняних освітніх практик на європейські стандарти функція іноземної мови набуває все більшого значення саме як засіб формування професійної спрямованості, що дасть можливість ознайомитися із досягненнями науки і техніки у відповідній галузі за кордоном, налагодити контакти з міжнародними партнерами і працювати в іноземних організаціях. Відповідно, студенти повинні практично володіти іноземною мовою на такому рівні, щоби вміти користуватися нею у сфері свого фаху. У підготовці фахівця у галузі культури важливе значення відіграє комплекс заходів, спрямованих на формування практичних навичок. Відповідно до стандарту дисципліни «Іноземна мова» в немовному закладі навчання іноземної мови повинно мати комунікативно орієнтований та професійно орієнтований характер. Метою дисципліни є набуття студентами високого рівня комунікативної компетенції, який дає можливість використовувати іноземну мову практично у професійній діяльності [1].

Методологія компетентнісного підходу в освіті ґрунтується на концептуальній ідеї заміни усталеного роками репродуктивного навчання творчо дієвим, яке має сприяти не лише оволодінню знаннями, уміннями та навичками, а й особистісному розвитку тих, хто навчається, формуванню системи соціокультурних потреб, цінностей сус-

пільного життя [2].

Однією з таких компетентностей студента є спілкування іноземною мовою. Тобто студент має вміти здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених навчальною програмою; розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; використовувати за потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів; обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб.

Так, на заняттях з предмету «Англійська мова» доцільно застосовувати такі методи інтерактивного навчання, як: методи кооперативного навчання, ситуативне моделювання, інтерактивний тренінг тощо. Заняття є основною формою професійної підготовки, проте існує й позааудиторна форма організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Мета позааудиторної діяльності – розвиток пізнавальної та творчої активності студентів, формування стійкого пізнавального інтересу до дослідної діяльності, реалізація диференціації та індивідуалізації навчання. Позааудиторна діяльність може бути забезпечена такими формами, як факультатив, навчальна екскурсія, додаткові заняття та консультації, предметні гуртки.

Студент фахового закладу має бути спеціалістом, який вміє спілкуватися іноземною мовою в межах свого фаху, але кількість аудиторних годин не дозволяє досягти бажаного результату.

Для мистецьких закладів освіти необхідним компонентом навчального плану є факультатив з іноземної мови, на заняттях якого можна успішно розвивати професійні компетентності, одночасно вдосконалюючи комунікативні навички. Професійно орієнтоване викладання іноземної мови передбачає вивчення іноземної мови студентами в сучасному контексті особливостей майбутньої професії.

Уміле поєднання професійних та мовних знань та навичок допоможе випускникам нелінгвістичних спеціальностей досягти рівня іноземної мови професійно орієнтованої комунікативної компетентності, що дозволить їм використовувати іноземну мову у професійній діяльності на рівні міжнародних стандартів. У цьому аспекті викладачу іноземної мови допоможуть факультативні заняття, в ході яких можна втілити принципи професійно орієнтованого навчання. Так, доцільно застосовувати такі форми роботи, як:

- заняття-екскурсія;
- заняття-інтерв'ю;
- підготовка та проведення масових заходів іноземною мовою.

На факультативних заняттях доцільно застосовувати такий вид діяльності, як проведення

екскурсії містом англійською мовою. Спочатку викладач допомагає студентам підготувати матеріал про місто, в якому вони живуть, його історичні пам'ятки та визначні місця. Потім слід організувати прогулянку містом, в ході якої студенти будуть розповідати про визначні місця та вести екскурсію. Бажано також зняти коротке відео. Так само можна провести екскурсію освітнім закладом. Така форма роботи розвиває навички говоріння, акторську майстерність, уміння вести розмову в незвичних умовах (за межами аудиторії).

Іншою формою організації позааудиторної діяльності є проведення інтерв'ю. Студенти готують питання, що стосуються професійної діяльності фахівців (викладачів фахових дисциплін або людей, що здобули успіхи у творчій діяльності) і проводять інтерв'ю іноземною мовою. Таким чином студенти розвивають комунікативні навички. Така ситуація створює особливі умови для говоріння англійською і мотивує їх до вивчення мови.

На факультативних заняттях з англійської мови студенти мистецьких закладів освіти мають змогу організувати концерти. У такому разі професійні навички розвиваються паралельно з комунікативними та соціокультурними компетентностями. Студенти готуються співати англійських пісень, декламувати поезію мовою оригіналу, беруть участь у написанні сценарію, ставлять вистави іноземною мовою. Доцільно також проводити виховні заходи за темами "English Musical Art of the 20th century" або "The History of American Dancing", що сприяє розширенню світогляду здобувачів освіти, мотивує до вивчення іноземних мов, знайомить з культурами інших країн. Зв'язок навчальних матеріалів, які застосовуються на заняттях з іноземної мови, із профільними дисциплінами є одним із найважливіших аспектів методики викладання іноземної мови за професійним спрямуванням у фаховому коледжі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дерєка К.О., Квятковська А.О. Особливості навчання іноземної мови у закладах фахової передвищої освіти // Інноваційна педагогіка. – 2021. - № 42.
2. Мося І.А., Каленський А.А. Розвиток самоосвітньої компетентності студентів закладів фахової передвищої освіти : методичні рекомендації. – Київ : Інститут ПТО НАПН України, 2019. – 109 с.
3. Усик Л., Чорна В., Петухова О. Формування професійної компетентності студентів у процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням // Український педагогічний журнал. – 2021. - № 3.
4. Шевчук С.С. Розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти у позааудиторній навчальній діяльності ЗП(ПГ)О : спецкурс. – БІНПО : Біла Церква. – 2020. – 84 с.

НЕОБХІДНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У МОЛОДІ НА ЗАНЯТТЯХ СПОВЕСНОСТІ

Олеся Дем'янчук,
викладачка ВСП «Надвірнянський фаховий коледж НТУ»
Київського національного транспортного
університету

Анотація. У статті обґрунтовано потребу національно-патріотичного виховання молоді на матеріалі сучасної української літератури, присвяченої Революції Гідності, або Євромайданові. Особливу увагу приділено розгляду становлення та формування національної ідентичності українців.

Abstract. The article substantiates the need for national-patriotic education of youth based on the material of modern Ukrainian literature dedicated to the Revolution of Dignity or Euromaidan. Special attention is paid to consideration of formation and formation of national identity of Ukrainians.

Сьогодні важливим елементом виховного процесу сучасної молоді (школярів, студентів) є національно-патріотичне виховання, яке забезпечувало б формування національної свідомості та національної ідентичності у молодого покоління. В основу такого виховання варто покласти любов до рідної мови, висвітлення правдивої історії народу та держави, оповіді про національну культуру (зокрема літературу, традиції, звичаї, мистецтво), звеличення національних героїв (як з минулого, так і сучасних), усвідомлення поваги та значущості своєї Батьківщини тощо.

Кожна людина змалку пов'язує себе зі спільнотою, в якій народилася й виросла (сім'я, родина, народ), природно, що вона бере активну участь у житті цієї спільноти, живлячись її духовними скарбами й маючи спільні з нею очікування щодо майбутнього. Натомість особа, яка втратила своє коріння, приречена на "несправжнє буття", вона через страх перед "приреченістю на свободу" замикається у вузькому щоденному предметному й соціальному середовищі й відкидає змогу бачити щось поза сучасністю [4]. Тобто не асоціює себе в ширшому контексті світу, оскільки не має з ним жодної онтологічної зв'язки.

На жаль, український народ через вимушені

складні історичні обставини неодноразово розривав свою історичну тяглість, а тому сьогодні мусимо подолати цю світоглядну обмеженість та якнайшвидше відновити свій досвід на лінії історії й культури ширшої спільноти, національної і соціокультурної. Нині, як ніколи, важливо прикласти всі свої знання та зусилля, щоб допомогти молоді відновити втрачену національну ідентичність та на кращих зразках культури й літератури зберегти повноту зв'язку з природним і рідним середовищем.

Таку виховну місію завжди покладали (й досі покладають) на педагогів, чий розум, знання й інтелектуальні здібності завжди були звернені до почуттів дитини, допитливого школяра та неспокійного у своїх суспільних пориваннях юнацтва. Проте дефіцит власне українського духовно-культурного підґрунтя довгий час усвідомлювався як буттєва проблема, що накладалася на всю навчально-виховну діяльність.

Питання збереження національної свідомості українців постало у зв'язку із тривалою втратою українським народом права господаря на рідній землі, права на вільний розвиток рідної мови, літератури та культури, на виховання традиційного національного волелюбного духу, що невпинно згасав через моральне та фізичне поневолення.

У протистоянні з цілеспрямованим намаганням російського імперіалізму політично знищити, асимілювати українців як окремих народ постійно з'являлися і сьогодні активно з'являються тексти, які успішно представляють нашу традиційну культуру та зберігають духовну єдність й історичну пам'ять українського народу. Саме тому нагальна потреба пізнання справжньої (не перелицьованої на московський лад) національної історії, підпертої ще й спогадами конкретних свідків, породжує жагу самопізнання, що стимулює появу численних літературних творів як про давню історичну національну боротьбу, так і сучасну.

Свого часу Д. Чижевський зазначив, що «національний світогляд – це національно обумовлена настанова народу щодо світу і життя. Вона виявляється в тому, що саме любить у світі цей народ, чого уникає в житті, що найбільше цінує в людях, чим нехтує і таке інше. Таким чином, національний світогляд – це сукупність деяких надісторичних і власне історичних елементів» [5].

Загальновідомо, що колискою національної свідомості українського народу було унікальне у світовій історії суспільне утворення – Запорізька Січ, яка своїм демократичним устроєм вільних лицарів дивувала всю Європу. Нею захоплювалися, вивчали, аналізували, присвячували народні пісні, думи, літературні твори, історичні трактати. Бачимо, що національна свідомість українців народжувалася у Дикому Полі в кривавій боротьбі нашого народу за виживання. Згодом в історії нашої державності була холоднорівська боротьба, яку довгий час замовчували, потім славне Січове стрілецтво, боротьба воїнів УПА проти московських загарбників тощо. У наш час відновлення національної свідомості та єдність українського духу можна було спостерігати на Майдані у період кривавих подій, коли укра-

їнський народ відстоював своє право на вільний вибір, а зараз захищає своїм життям у повномасштабному протистоянні російській агресії.

Для формування важливих засад подальшого розвитку України, подолання постколоніального спадку та інтеграції не просто в європейські економічні й соціокультурні структури, але й щоб напрацювати цілісні світоглядні знання для нового національно свідомого покоління, потрібна історично і культурно обґрунтована інтерпретація позиції щодо новітнього престижного образу України. Проте ще й досі існує проблема усталених

уявлень про національну ідентичність у навчально-медійному та соціокультурному вимірі.

Зазвичай до сьогоднішнього часу побутувало більшість заяжених підходів щодо інтерпретації поширених уявлень про національну ідентичність, котрі з одного боку представляли Україну як традиційний шевченківський «тихий рай», ідилічне, мало не астральне утворення поза простором і часом, а з іншого – Україна була як terra incognita, лакуна, неоформлений хаос інтенцій і тенденцій розвитку самоусвідомлення.

Цей «традиціоналізм» часто використовувався російським урядом як засіб нейтралізації національних прагнень українців та гальмування інноваційних освітніх процесів. Водночас аналіз складної мовної ситуації в країні та усвідомлення тривалості військових подій дозволяє зацентувати, що подальший вишкіл української молоді слід продовжувати лише в руслі любові до рідного слова, літератури та історії України, забезпечуючи таким чином тяглість культурно-історичного процесу та поєднуючи зв'язок навчального матеріалу з актуальними сучасними потребами суспільства. Перш за все, варто апелювати до української проблематики та до звеличення національних героїв, бажано сучасних, оскільки сучасна ситуація якнайкраще сприятиме національно-патріотичному вихованню молоді.

Водночас якісно новий поступ повинен базуватися на ціннісних та мотиваційних орієнтирах, серед яких варто по-новому усвідомлювати Україну, а саме: як невід'ємну частину європейського культурного простору, з її самобутньою новітньою історією, багатомілітарною та літературною.

Загальновідомо, що сучасні методи і прийоми навчання української словесності створювалися з урахуванням багатовікових традицій педагогічної науки, що на різних часових відтинках зазна-

вали очевидних трансформацій та модернізацій залежно від конкретних суспільно-економічних умов розвитку та потреб суспільства. Процес соціалізації людини передбачає формування нових знань і уявлень про суспільство, соціальні якості, інтеграцію в соціум. Разом з тим соціалізація передбачає не лише „адаптацію особи до умов соціуму, елементів культури, норм суспільства, але й трансформацію їх у ціннісні орієнтації, установки з подальшою їх реалізацією завдяки власній активності людини” [2].

У наш час відновлювати націєтворчу функцію та формувати національно зорієнтований світогляд доцільно у кожному освітньому закладі, необхідно переконливо поширювати українську державницьку ідеологію серед молоді, здійснювати підготовку самобутніх представників національної еліти й носіїв історичної пам'яті, втілювати в Україні такі основні інформаційно-духовні запити щодо національно-патріотичного виховання та гармонійного розвитку дітей та юнацтва.

Саме тому оновлення та пошук сучасних літературних джерел сприятиме зростанню інтересу молоді до українознавчого контенту та створюватиме сприятливіші умови для реалізації цих прагнень.

Упродовж 2013 – 2016 років в українському письменстві з'явилася й повноцінно художньо визріла нова національно-патріотична тема, пов'язана з Революцією Гідності, або Євромайданом. І з плином часу дедалі активніше культивуються нові тексти, доволі часто – цілком оригінальної художньої форми, довкола цієї сповненої болю сторінки нашого новітнього політичного літочислення.

Зауважимо, що мотив “майданної боротьби” в українській літературі не новий: пригадаймо рядки П. Тичини “На майдані коло церкви / революція іде. / – Хай чабан, – усі гукнули, / – за отамана буде”, виголошені 1918 року; твори про Революцію на Граніті 1990 року й Помаранчеву Революцію 2004 року тощо. А втім, і кількісно, і якісно написаного сьогодні про Євромайдан авторами в рази більше, і це потужний напрям у сучасному письменстві, який вповні заслуговує на те, щоб стати наріжним у процесі національно-патріотичного виховання в пізнанні особливостей українського національного духовного буття.

Більшість таких тематичних видань за соціальною функцією поділяють на художні (вірші, пісні, казки, оповідання, новели, нариси, повісті, романи), публіцистичні (статті, есе, нариси, бесіди, інтерв'ю, записки), мемуарні (спогади, щоденники, записки, листи, хроніки), масово-інформаційні. Усіх їх дослідниця Г. Білик звела у п'ять жанрових груп (для аналізу подаємо лише окремі з них), а саме:

▼ майданна лірика: Борітеся – поборете! Поетика революції / О. Уліщенко. Х., 2014; Н. Дичка. Знакове світло Майдану. К., 2014; О. Ірванець. Пісні війни. Вірші останніх років. К., 2014; Материнська молитва. Українки – героям Майдану: поезії. К., 2014; Небесна сотня. Антологія майданівських віршів / Л. Воронюк. Чернівці, 2014; Д. Павличко. Вірші з Майдану. К., 2014;

▼ майданний епос: В. Базів. Армагедон на Майдані. К., 2014; Євромайдан. Хроніка в новелах / В. Карп'юк. Брустурів, 2014; А. Кокотюха. Вогняна зима. Х., 2015; Х. Лукашук. Казка про Майдан. Л., 2014; І. Роздобудько. Гудзик-2. Десять років по тому. К., 2015; М. Рудневич. Я з Небесної Сотні. К., 2014 та ін.;

▼ хроніка Майдану, зокрема фотоальбоми: К. Бердинських. Є люди. Теплі історії з Майдану. К., 2014; Н. Гук. Євромайдан (звичайні герої). К., 2015; Літопис самовидців: дев'ять місяців українського спротиву / Т. Терен. К., 2014; М. Димид, К. Димид. Каміння Майдану. Л., 2014; Повстанська абетка. К., 2014; С. Шевченко. Майдан Гідності. К., 2014;

▼ книги пам'яті: Книга-реквієм “Небесна сотня” / Т. Шахівська. К., 2014; Майдан гідності! (Пам'яті “Небесної сотні”) / С. Козак. К., 2014; Небесна сотня / О. Трибушина, І. Соломко. К., 2014 та ін.;

▼ публіцистика: І. Загребельний. Майдан. Хроніки недореволюції. Дніпропетровськ, 2014; А. Мухарський. Майдан. (Р)Еволюція духу. К., 2014; М. Слабошпицький. Гамбіт надії. К., 2014 та ін.

Здебільшого сюжети творів засновані на реальних подіях і прив'язані до конкретного часу та простору. Автори переживають і осмислюють ті чи інші епізоди загальної фабули революції, певною мірою моделюючи її цілісний образ; мовлять про історичних осіб або використовують їх як прототипи, створюючи доволі пізнавані персонажі; говорять про уроки революції, сподіваються на її позитивні наслідки згодом. Важливою прикметою пропонованих текстів є їхня реалізація патріотичного пафосу, як правило, донесеного ненав'язливо, нетенденційно, у щирому пориві інтелектуально-чуттєвого піднесення.

Сьогодні для вчителів української словесності в організації навчальної діяльності учнів бажано створювати вебмайданчики навчання, які б постійно поповнювалися якісним україномовним контентом. Поширення інноваційних освітніх процесів у закладах України пов'язане з інтенсивним розвитком електронного навчання, що характеризується гнучкістю й адаптивністю, модульністю побудови відповідних тем та новою роллю викладача. На заняттях словесності можна застосовувати електронні дидактичні засоби із поєднанням методу бесіди. Цей метод

навчання під час опрацювання національно-патріотичних тем націлюватиме студентів на пошук оптимальних рішень, сприятиме розвитку компетентності, спонукатиме до розкриття власних творчих ідей. Для висвітлення тематики Майдану як додатковий можна також застосовувати метод проектів, який спонукатиме студентів до розвитку пізнавальної діяльності, формуватиме пошукові навички, які відповідатимуть на поставлені викладачем завдання.

Звісно, першочергово слід говорити про майданну поезію – тисячі віршів описового, сповідального, медитативного характеру, в яких передусім акцентується аналітична позиція ліричного героя: він прагне розібратися в неочікуваній “дезінтеграційній” ситуації; шукає можливості її виправлення – самоозначуючись, співвідносячи свою позицію із владною та народною; публічно виголошує власні погляди, мирно опонує хибному курсу державців, долучається до всенародної мобілізації в боротьбі із силовою агресією влади

проти мітингувальників, самозречено змагається на грані життя і смерті вже не тільки за ідеали Євромайдану, а й за людську гідність.

Висока етичність, шляхетність, інтелектуальність героїв Євромайдану, котрі, на позір, прирівнюються до формули “духовного аристократизму” діячів українського Розстріляного Відродження чи шістдесятницького руху, об’єктивно перенесені літераторами в їхні твори, формують привабливо-зацікавлену ауру довіри до тексту, природне вживання в його “історію” [1].

У цілому ж література Євромайдану засвідчує надзвичайну волю нашого народу до оновлення життя країни й розбудови держави, готовність людей захищати омріяні ідеали як загальнолюдські цивілізаційні цінності всіма своїми силами. Ці тексти дають щедрий плід розумові й серцю підростаючого покоління, роблять із нього людину гартованого духу та чулої душі, допомагають утвердити національну свідомість та викристалізувати образ майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик Г. Особливості зображення Революції Гідності в українській літературі 2013 – 2015 років // Щорічний збірник VI Міжнародної наукової інтернет-конференції з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ». – Мюнхен, 2016.
2. Карабин Т. Вплив особливостей спілкування в мережі Internet на процес соціалізації студентської молоді // Автореф. дис.. канд. психол. наук. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ, 2005.
3. Список книг про Євромайдан. [Електронний ресурс], режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_книг_про_Євромайдан.
4. Чижевський Д. Філософські твори : у 4-х т. (До характерології слов'ян. Українці). – Т. 2. – Київ : Смолоскип, 2005.

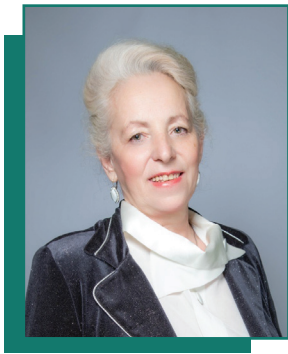
Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти продовжує прийом конкурсних робіт для участі у конкурсі серед закладів фахової передвищої освіти "ЕЛЕКТРОННІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА". Конкурс проводиться у двох номінаціях.

Номінація I. Електронний навчальний посібник – електронне

навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію.

Номінація II. Масовий відкритий онлайн-курс – курс, усі матеріали і завдання якого доступні онлайн, де основним освітнім контентом є навчальні відеолекції, їх тексти, тести для самоконтролю та матеріали для самостійної роботи: презентації, електронний робочий зошит, розрахункові матеріали тощо. Прийом робіт – до 20 жовтня.

Запрошуємо до участі у конкурсі!

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗУМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНОГО ПРОФІЛЮ У ВОЄННИЙ ЧАС

Ольга Кириченко,
викладачка ВСП «Київський фаховий коледж морського і річкового флоту та транспортних технологій Державного університету інфраструктури та технологій»

Анотація. У статті зазначається, що в умовах російсько-української війни загострилися питання вивчення розумової працездатності студентів: розглядаються можливості переборення втоми від постійних стресових ситуацій, подальше відновлення працездатності з урахуванням різних типів вищої нервової діяльності окремих студентів. Все це набуло особливого значення як важливі передумови формування оптимального рівня продуктивності навчання, ефективності засвоєння знань студентством у стресових ситуаціях воєнного часу.

Abstract. The article notes that in the conditions of the Russian-Ukrainian war, the issues of studying the mental capacity of students became more acute: the possibilities of overcoming fatigue from constant stressful situations, the further recovery of capacity taking into account different types of higher nervous activity of individual students are considered. All this has acquired special importance as important prerequisites for the formation of the optimal level of educational productivity, the effectiveness of knowledge assimilation by students in stressful situations of wartime.

Останнім часом велика увага дослідників під час вивчення проблем розумової працездатності привернена до розумових напружень студентів під час навчання. В умовах воєнного стану бажання студента краще вчитися не завжди збігається з його можливостями, де причиною, здебільшого, є рівень кількісних і якісних показників пам'яті та уваги.

Ми, педагоги, помічаємо, що за багатьох видів розумової діяльності складність завдань, які треба з'ясувати і пізнати в умовах постійної нервової напруги за обмежений відрізок часу, нерідко перевищує адаптаційні можливості студента. Це спричиняє зниження обсягу і якості інформаційної роботи на занятті, характеризується втомою, перевтомою, перенапруженістю більшості аудиторії. А для того, щоб сформувати висококваліфікованого, працездатного спеціаліста, здатного до нестандартного мислення, спроможного генерувати нові ідеї, треба, щоб основні ланки запам'ятовування діяли швидко, диференційовано, щоб перехід у довготривалу пам'ять був

повний, і асоціативні процеси виконували важливу роль у творчій діяльності студента, доцільно поєднували потоки інформації, що сприяло б формуванню нових знань. Особливо це стосується розумової роботи студентів в умовах дистанційного навчання, до якого змушені вдаватися освітні заклади під час війни.

Педагогами здебільшого спостерігається погіршення багатьох показників розумової працездатності у великої кількості студентів. До того ж під час екзаменаційних сесій надмірні і часті навантаження на студентів знижують надійність організму, адаптаційні і захисні резерви, що особливо помітно тепер, у стресових ситуаціях воєнного стану. До втоми додаються процеси перевтоми та гострі фази стомлення. Вони все більше відрізняються нервово-емоційним напруженням організму, малою рухливістю, можливістю виникнення конфліктних ситуацій та ін. Адже розумова діяльність будь-якої складності не супроводжується великими статистичними витратами, не потребує значного збільшення в крові вмісту цу-

кру, гормонів тощо. На відміну від фізичної для неї не обов'язкова інтенсивна "буря". Водночас вона супроводжується емоціями і значними змінами у функціональних системах організму: прискорюється дихання, підвищується артеріальний тиск, прискорюється пульс. Відсутність комплексних методів оцінки і регламентації навантаження в процесі розумової діяльності утруднює чітку класифікацію її напруженості. Для характеристики розумової працездатності використовуються, як правило, психофізіологічні показники, одержані шляхом застосування низки методів. Медиками для характеристики розумової працездатності використовуються прилади для оцінювання інтенсивності нервових процесів, часу різної структури реакцій тощо. Разом з тим, ще недостатньо відомо, якими засобами і ресурсами користується ефективна розумова праця. У процесі цих пошуків серед педагогів зростає увага до індивідуальної роботи зі студентами, визначення типу вищої нервової системи буквально кожного з них.

Вважаємо, що як ніколи раніше, слід обов'язково брати до уваги наявність з боку викладача індивідуального підходу до кожного студента, за якого типи вищої нервової діяльності (сангвініки, холеріки, меланхоліки, флегматики), до одного з яких в чистому чи змішаному вигляді належить мозок кожної людини, обов'язково враховуються. Не слід обходити увагою й інші, здебільшого біографічні (начитаність, ерудиція, розвиток абстрактного мислення) та генетичні (природно-генетична здатність до певної діяльності, спроможність до набуття відповідних навичок) фактори, як результат – можливість застосування на практиці набутих знань.

Установлено, що різні студенти в умовах як дискретних, так і безперервних розумових навантажень втомлюються по-різному. Залежно від рівня адаптації, функціонального стану організму, інтенсивності надходження інформації, форм і глибини її обробки втома має теж значну варіативність. Можна виділити втому, яка накопичується поступово, протягом тривалого часу і яка виникає швидко. Науковці зазначають, що зміни за розумової втоми, які відбуваються в організмі різних людей, теж значно відрізняються, незважаючи на однакову силу зовнішніх інформаційних впливів. Між тим під час навчання студентів цей фактор багатьма викладачами далеко не завжди береться до уваги. Отже, під час війни індивідуальний підхід до кожного студента – представника певного психічного типу вищої нервової системи – з огляду на його розумову працездатність, як зазначалося вище, має по-

силюватися. Зрозуміло, в атмосфері постійної емоційної напруги, в якій знаходиться країна та кожен її громадянин, зокрема й студент, найперше виділяються, безперечно, холеріки. Вони відрізняються підвищеною збудженістю, яскраво вираженими переживаннями. Для студента-холерика в цій ситуації головне – захопитися матеріалом, що значною мірою залежить від викладача, його оригінального, захоплювального стилю проведення занять. Захопившись справою, такий студент схильний вкладати в неї значні зусилля, навіть перевантажуючи себе. При цьому полярність у проявах розумових процесів між холеріками з одного боку і флегматиками з іншого помітно зростає. Флегматика відрізняє низький рівень зовнішньої активності. Але стійкість, наполегливість у виконанні завдання дозволяє доводити доручену справу до необхідної розв'язки. У меланхоліків виникає, якщо їх не захопити конкретними завданнями, байдужість, невпевненість, небажання вчитися, нехтування навчанням, проявляються збудження, гнів, навіть плач, неетична поведінка тощо, тобто втрата емоційного самоконтролю. Сангвініки потребують від викладача глибоких думок, творчого підходу при розкритті матеріалу, володіють високою працездатністю, здатністю зберігати спокій в напружених ситуаціях, відкидати зайві бажання.

Індивідуальні особливості пам'яті проявляються в дитинстві. Подальший її розвиток залежить як від генетичних факторів, так і зовнішніх обставин життя індивіда. Індивідуальний підхід до студента зумовлює необхідність враховувати, який тип пам'яті у нього переважає. Чи це образний тип (краще запам'ятовуються образи предметів та явищ), чи це абстрактний (краще запам'ятовуються поняття, судження, тексти). Крім того, одні студенти сприймають інформацію на слух (аудіалісти), інші – на споглядання (візуалісти), треті – під час запису (моторна пам'ять, що оснований на рухових відчуттях). За послідовного індивідуального підходу до студента слід враховувати і такі поняття, як обсяг пам'яті – кількість фактів, які студент здатен запам'ятати за певний час, точність запам'ятовування – здатність відтворювати інформацію максимально наближено до змісту, готовність до актуалізації матеріалу – швидке відтворення за потреби. Проте високий рівень пам'яті, як переконує практика, не завжди гарантує здатність до необхідних узагальнень матеріалу, формулювання результатуючих висновків, тим самим підтверджуючи дієву розумову працездатність. Необхідне ще уміння зосереджуватися, потрібна тривала увага.

Отже, складовою розумової працездатності людини є її увага. На її основі відбувається запам'ятовування, утримання, відновлення інформації. Це складний психічний процес, який, як правило, більшістю студентів таким не усвідомлюється. А між тим, саме завдячуючи увазі, будь-яка індивідуальна активність індивіда є вибірковою: серед великої кількості об'єктів виокремлюються лише окремі, які мають запам'ятовуватися. Інакше мимовільність, легкість виникнення уваги спонукає переключення уваги, забування потрібного з професійної точки зору матеріалу. Спрямовання уваги вимагає вольових зусиль і їх завелика тривалість приводить до втоми, а то й до розумового виснаження організму, втрати гостроти пам'яті, в цілому – до зниження розумової працездатності. Тут пам'ять виступає як процес збереження інформації для подальшого її використання.

Пам'ять – це сукупність таких процесів, як запам'ятовування, відтворення та забування. Педагоги у своїй практичній діяльності, намагаючись розвивати у студентів розумову працездатність, нерідко припускаються непослідовності, докоряючи своїм слухачам у недостатній увазі, фактично ігноруючи згадані психічні процеси. Адже запам'ятовування як процес прийому інформації, кодування та реєстрації її в пам'яті може бути мимовільним (коли суб'єкт пасивний, не висуває перед собою мети запам'ятати) і довільним (ставиться мета – запам'ятати). Збереження в пам'яті – не механічний процес. Разом з тим воно є, на нашу думку, основою розумової працездатності. Таке збереження ґрунтується на довільному запам'ятовуванні, яке повинно мати вагоме інтелектуальне забезпечення, тобто:

1. Розуміння матеріалу (викладач має забезпечити його доступність на рівні інтелекту студента, який за необхідності слід розвивати. Якщо цей розвиток не вдається, такий «інтелект» має бути поза освітнім закладом, він тут випадковий).

2. Уловлювання головної думки, що містить матеріал, який засвоюється у тісному зв'язку з попереднім матеріалом. Ця думка має запам'ятовуватися, зберігатися у пам'яті, періодично повторюватися і за потреби відтворюватися. Таке чергування запам'ятовування з пригадуванням (повторюванням) попередньої інформації поглиблює розумову працездатність і у майбутнього юриста поступово формує професійну працездатність.

Погодьмося, що такі мислинневі процеси становлять зміст розумової працездатності. Для успішного спілкування, продуктивної розумової

працездатності пам'ять належить невпинно тренувати, вчасно перемикаючи на динамічні фізичні дії організму, ліквідувати його статичну втому, що спричиняє і втому мозку. На цьому тлі дослідження взаємозв'язку фізичної і розумової працездатності набувають значної актуальності, у зв'язку з можливістю їх підвищити в умовах цілеспрямованого і системного управління організмом людини засобами фізичної культури і спорту.

Розвиток науки і техніки з року на рік зменшує рухову активність людини не тільки на роботі, але й у побуті. Внаслідок цього загальна м'язова активність організму знижується. Водночас відомо, що опорно-руховий апарат, внутрішні органи і нервова регуляція фізичної і розумової діяльності розвиваються тільки за умови достатньої роботи м'язів, яка забезпечує також витривалість організму проти дії несприятливих факторів.

У попередні десятиліття представниками спортивної і медичної сфер (Крижанівська В., Кузнецов В., Магльований А. й ін.) доведена роль активного відпочинку як засобу підвищення функціонального резерву фізичної і розумової працездатності. Фізична і розумова працездатність мають спільну фізіологічну основу систем і механізмів забезпечення, пов'язаних між собою. Тому проблема оцінки, корекції і управління працездатністю все більше привертає увагу вчених і зв'язку з інтенсифікацією освіти, збільшенням кількості інформації та підвищенням вимог до якості навчання. При цьому фізіологи дійшли висновку, що розумова і фізична діяльність мають спільні ланки у фізіологічних системах. Під час інтенсивної розумової діяльності основне навантаження припадає на центральну нервову систему. При цьому може спостерігатись зорова втома, втома м'язів спини, рук, ніг. З іншого боку і під час фізичної праці людина мислить. Отже, фізична і розумова праця пов'язані між собою. Якщо перша характеризується потужністю, то друга – ступенем напруженості.

Науковці зазначають, що велике практичне значення може мати поява нових комплексних технологій – аспектів працездатності як окремої людини, так і цілих соціально-демографічних груп, що особливо важливо в умовах масової тривожності, нервової напруги. Як зазначають останнім часом викладачі, відсутність комплексних методів оцінки і регламентації навантаження під час розумової діяльності утруднює її діагностику, чітку класифікацію її напруженості, яка, на нашу думку, і надалі має бути спільною проблемою психологів, педагогів, медиків.

Висновки. Щоб правильно організувати ро-

зумову роботу, треба розуміти, які психологічні і фізичні функції беруть у ній участь, і як вони змінюються в процесі роботи у зв'язку з її характером і напруженістю. Ще й досі остаточно не відомо, як мозок сприймає і зберігає інформацію. У цій системі постійно й одночасно відбуваються різні процеси, часом протилежної дії (наприклад, збудження і гальмування). Фізіологічна організація мозку робить його надзвичайно важким для вивчення. Поки що не можна сказати з упевненістю, як відбувається розумова діяльність. Однак не слід чекати, поки анатоми й фізіологи «розшифрують» мозок. Більш складні форми психічної діяльності, від яких залежить розумова працездатність, формуються на базі найпростіших фізіологічних форм і не можуть повністю розвиватися, якщо ця база недостатньо міцна й диференційована, особливо за дистанційного навчання, де найбільш доцільні музичні паузи, під час яких фізкультвправи кожним студентом добираються самостійно. Отже, простежується велика варіативність серед студентів у спроможності утримувати свій мозок в робочому (напруженому) стані протягом тривалого часу, обробляти і запам'ятовувати обсяги інформації, швидко відновлюватись після перенавантажень. Таким чином бажання студента краще вчитися не завжди збігається з його можливостями, де

причиною, здебільшого, є недостатня швидкість та якість переробки зорової інформації, швидкість та якість виконання вербальних операцій, кількісних і якісних показників пам'яті та уваги, яка перебуває у стані мимовільної відволікаючої напруги перед неочікуваною загрозою.

Отже, підсумуємо, одним з найпростіших і найдоступніших критеріїв встановлення ефективності розумової працездатності студентів для нас, викладачів, є їх успішність. Розумова працездатність характеризується також за кількістю та якістю виконаних розумових операцій за певний час. Під час обговорення проблем, пов'язаних з розумовою працездатністю, слід обов'язково брати до уваги наявність з боку викладача індивідуального підходу, за якого типи вищої нервової діяльності обов'язково враховуються. Велике практичне значення тут може мати поява нових комплексних технологій – аспектів працездатності як окремої людини, так і цілих соціально-демографічних груп в умовах масової тривожності, нервової напруги. Але єдина методологічна основа для визначення поняття "розумова працездатність" ще не сформована. Тому проблема визначення інтегрального критерію розумової працездатності – завдання на майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1028 с.
2. Освіта України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. Інститут освітньої аналітики. – Київ, 2022.
3. Кизилова В.В. Теорія і практика мовленнєвої комунікації : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Луганськ : Вид-во ЛНУ, 2021. – 184 с.
4. Крижанівська В. В. Розумова діяльність і шляхи підвищення працездатності. – Київ : Здоров'я, 2007. – 110 с.
5. Магльований А.В. Закономірності взаємозв'язку розумової і фізичної працездатності студентів і методи оптимізуючого управління ними засобами фізичного виховання і спорту : автореф. дис. ... докт. біол. наук. – Київ, 2013.
6. Максименко С. М. Генеза здійснення особистості / С.М. Максименко. – Київ : ТОВ «КММ», 2016. – 240 с.
7. Українська освіта в умовах війни : монографія / за наук. ред. С.О. Терепищого. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. – 234 с.
8. Шевчук І.Б., Шевчук А.В. Освітня аналітика крізь призму війни : виклики та можливості для вищої школи України // Економіка та суспільство. – 2022.

КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВА ПІСНЯ: ДЖЕРЕЛО ДУХОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Наталія Гришанович,
концертмейстер Гадяцького фахового коледжу
культури і мистецтв імені І.П. Котляревського

Анотація. Стаття досліджує актуальність календарно-обрядових пісень в сучасному контексті та їх роль у збереженні духовності та культурного спадку українського народу. Використовуючи сучасні засоби інформаційних технологій та креативну інтерпретацію, календарно-обрядова пісня може знайти новий шлях в сучасному світі, утверджуючи свою значущість як джерело духовності для молодого покоління.

Abstract. The article examines the relevance of calendar-ritual songs in the modern context and their role in preserving the spirituality and cultural heritage of the Ukrainian people. Using modern means of information technology and creative interpretation, the calendar-ritual song can find a new way in the modern world, establishing its significance as a source of spirituality for the younger generation.

Українська культура багата на різноманітні традиції та обряди, які сплетені з духовністю та віруваннями українського народу. Однією з ключових складових цього духовного простору є календарно-обрядові пісні, що супроводжували життя наших предків протягом століть. Хоча у сучасних умовах деякі народні обряди, пов'язані з календарними піснями, можуть втрачати своє колишнє значення або здійснюватися рідше, варто враховувати, що сучасний світ має свою специфіку та особливості. Швидкий розвиток технологій, глобалізація та зміни у суспільстві неминуче вплинуть на традиційні практики.

Втративши деякі старі форми, календарно-обрядова пісня продовжує мати великий потенціал у збереженні духовності та культурної спадщини українського народу. Вона є своєрідним мостом, який допомагає зберегти й перенести цінності минулого у сучасність, підтримуючи національну самосвідомість. Важливо розуміти, яким чином ця унікальна музична спадщина співвідноситься з потребами сучасного покоління, як можна використати її потужний потенціал для підтримки духовного розвитку та зміцнення національної самосвідомості.

Метою статті є дослідження актуальності календарно-обрядової пісні в сучасному контексті, а також висвітлення її ролі в трансляції старо-

давніх українських вірувань, які надихають до збереження екологічної свідомості, гармонійного співіснування з природою та підкреслення важливості цього надзвичайного феномену в українській культурі.

Дослідженню календарно-обрядових пісень українського народу та специфіки їх стилю присвячено наукові роботи видатних українських дослідників, таких як М. Грінченко, М. Лисенко, А. Іваницький, Є. Єфремов та ін. Ці та інші дослідники працювали над систематизацією та аналізом календарно-обрядових пісень, а також вносили вагомий внесок у популяризацію та збереження української культурної спадщини. Вивчення та збереження їх досліджень дозволяє отримувати унікальний погляд на значення та семантику цих пісень у контексті духовного світосприйняття українців.

Календарно-обрядова пісня є нескінченним джерелом духовності та культурного спадку українського народу. Дохристиянська Україна мала багато релігійних вірувань та обрядів, пов'язаних з природою та землеробством, які поступово злилися з християнською ідеологією та стали складовою частиною української культури. Синтез цих обрядів та вірувань формує нашу національну культуру й по сьогодні та має глибокий вплив на духовний простір сучасних

українців. Календарно-обрядові пісні дохристиянської епохи виконувалися як музична форма, що регулювала події, пов'язані з природними циклами та обробіткою землі. Протягом століть ця пісенна творчість стала невіддільною частиною українського народного мистецтва, відображаючи традиції, вірування та культурні особливості народу. Протягом всього річного циклу вона відображала радісні та сумні моменти, сповнені туги та ностальгії, багатогранність українського життя та побуту. Глибоко вплетена у духовний світ українців календарно-обрядова творчість передає цінні духовні знання та моральні принципи.

У піснях українського народу яскраво простежується об'єднання із космосом та природою, усвідомлення місця людини у Всесвіті, а також бажання зв'язку з власним корінням та історією свого народу. Свідченням цього є дохристиянські колядки, які найповніше відтворюють духовний простір нашого народу, розкриваючи глибокий зміст свят зимового циклу в українському календарі. У слов'янській міфології Коляда (від лат. Calendae) – персоніфікація новорічного циклу та міфологічна істота. Колядки, подібно молитвам, відзначали відновлення космосу. Зима в українській культурі вважалась часом великого перезавантаження та відновлення природи після осінніх зборів врожаю. Ключовою подією було свято зимового сонцестояння, так званого космічного Різдва – народження нового Сонця. Коли день починав збільшуватись, то наші предки сприймали це явище як перемогу світла над темрявою. Таке дотримання природного ритму життя є свідомим зв'язком людини з космосом і природою. Так, наприклад, космогонічні колядки стали унікальним способом трансляції світоглядних цінностей наших предків, зберігаючи свою актуальність і значущість протягом віків. У тексті однієї із стародавніх версій колядки «Ой як же було із прежди віка» ми зустрічаємо символічні образи та метафори, які переносять нас у часи міфологічного уявлення українського народу про створення світу та космосу:

**«...Ой як же не було ні Землі ні Неба,
А що тільки було та Синєє Море,
А посеред Моря Зелений Явір,
На Явороньку три Синії Птахи...»**

У збірнику «Історія української музики» зазначено, що такі архаїчні колядки вочевидь мають язичницьке міфологічне коріння, де головними образами зазвичай є верба, калина, дуб, явір та інші давні тотемні рослини, зв'язок яких із

сакральним світом проглядає в давніх чарівних казках, повір'ях, календарних та родинних ритуалах [1]. Ці та інші образи відображають глибинне сприйняття природи та космічних сил людиною. Такий зв'язок з природою та міфологічне коріння календарно-обрядових пісень зумовили їх важливість як джерела духовності та культурного спадку українського народу. Однак у сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій традиції та духовні цінності можуть зазнавати впливу.

Глобалізація та сучасні технології змінюють наше життя щоденно, впливаючи на наш духовний простір. Тому, щоб музичний фольклор зберігав культурні цінності нашої нації, необхідно зосередити зусилля на вдосконаленні духовного виховання молодого покоління через освіту та просвітництво серед дорослого населення. Ми живемо в поліваріантному культурному середовищі, де неможливо досягнути духовний світ, духовну музику без критичного осмислення світоглядних засад та знання автентичних першоджерел, які відображають історію та традиції нашого народу. Автентичність є важливою складовою культурної спадщини, і вона є надзвичайно важливою в контексті розуміння нашої національної ідентичності та духовних цінностей. Сучасні засоби інформаційних технологій можуть допомогти зберегти традиції та втілити їх у життя сучасного суспільства. Проте це потребує зусиль з боку держави та громадянського суспільства, оскільки традиції не можуть існувати без підтримки нації. Загалом, креативна інтерпретація календарно-обрядової пісні може стати цінним ресурсом для залучення молоді та забезпечення її активної участі у збереженні культурної спадщини. Вона дозволяє поєднати традиційне з сучасним, зберегти духовність та автентичність цього музичного жанру, а також знайти нові шляхи просування його в сучасному світі. Такий підхід може стати основою успішного впровадження календарно-обрядової пісні в сучасний культурний контекст та забезпечити її популярність серед сучасної молоді.

Практика співу календарно-обрядових пісень має потужний вплив на формування духовних цінностей, допомагає людям знайти своє місце у світі та сприяє створенню міцних та здорових спільнот. Цей процес надихає до збереження екологічної свідомості та гармонійного співіснування з природою в умовах екологічної кризи та постійного впливу технології на наше життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зимові пісні. Колядки і щедрівки. – Історія української музики у 7 томах. – Т. 1. – Кн. 1. – Народна музика. – Київ : ІМФЕ, 2016. – С. 41–55.
2. Історія української музики. – Т.1. – Київ : ІМФЕ. 2016. – 440 с.

ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЛІФТОВІЙ ГАЛУЗІ

Інна Бондарчук, Надія Корнієнко, викладачки
Ольга Гринчук, завідувачка відділу практики
ВСП «Київський коледж міського господарства
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського»

Анотація. Метою статті є пошук сучасних освітніх технологій професійної підготовки техника-електромеханіка через якісну теоретичну і практичну підготовку та стратегічних напрямів проходження виробничих практик на базових підприємствах, що обумовлює якість підготовки майбутніх фахівців в ліфтовій галузі за спеціальністю 192 «Будівництво та цивільна інженерія».

Abstract. The purpose of the article is to find modern educational technologies for professional training of electromechanical technicians through high-quality theoretical and practical training, to find strategic directions for passing production practices at basic enterprises, which determines the quality of training of future specialists in the elevator industry in specialty 192 "Construction and civil engineering".

Головним завданням циклової комісії (ЦК) електротехнічного обладнання будівель і споруд Київського фахового коледжу міського господарства є підготовка висококваліфікованих молодших спеціалістів, які забезпечують якість та надійну роботу ліфтових та ескалаторних установок, траволаторів тощо як в житлових будинках, так і спорудах громадського призначення. Безперебійне електропостачання будівель та споруд, усіх служб міського господарства є упродовж усієї історії коледжу справою честі педагогічного колективу.

Робота ЦК ґрунтується на удосконаленні професійної педагогічної майстерності викладачів, які спроможні працювати з сучасною технічною та науково-методичною документацією, вивчати і впроваджувати інноваційні освітні технології ліфтової галузі, що приводить до формування якісних показників електромеханіка, який володіє як традиційними, так і новітніми технологіями, впровадженими в будівельну індустрію.

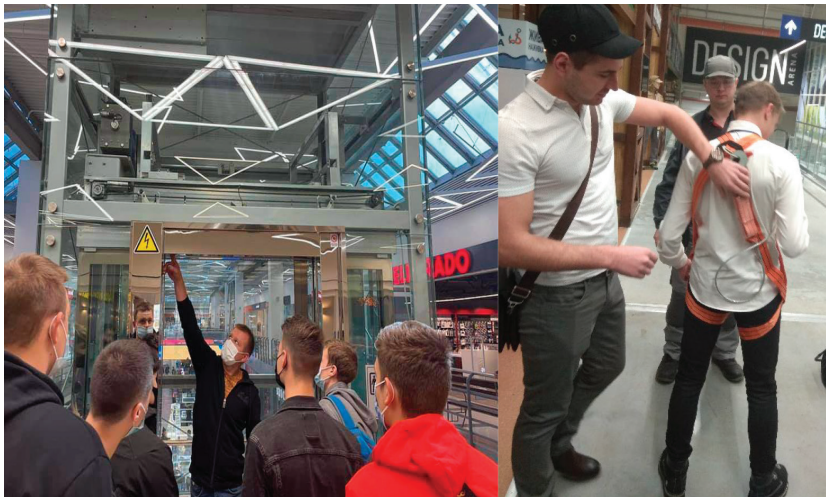
Якість підготовки фахівців у ліфтовій галузі полягає в пошуку сучасних освітніх технологій професійної підготовки електромеханіка через якісну теоретичну і практичну підготовку фахів-

ців у ліфтовій галузі та стратегічних напрямів проходження виробничих практик на базових підприємствах, що обумовлює професійний розвиток культури майбутніх фахівців за спеціальністю 192 «Будівництво та цивільна інженерія».

Сучасний ліфт – це складна інженерна споруда, в якій задіяні механічні та електричні пристрої, електронна апаратура, дистанційне керування та інше, тому робітники, що зв'язані з ліфтовим господарством, повинні бути широкого профілю та не тільки добре знати конструкції, але і вміти технічно та економічно грамотно організувати експлуатацію, забезпечувати надійну та безпечну роботу ліфтів, повсякденно проводити заходи по впровадженню новинок ліфтової техніки та зниженню експлуатаційних витрат.

Підготовка фахівців у ліфтовій галузі базується на сучасних освітніх технологіях сфери будівництва та цивільної інженерії, адже студенти спеціальності 192 виконують курсові та дипломні проекти, де впроваджують інноваційні засоби програмного забезпечення MagiCadElectrical та AutoCADElectrical, які є надійним інструментом для швидкого та ефективного проектування електричних мереж, систем електропостачання,

ліфтового чи ескалаторного виробництва, технології яких використовуються успішно на базових підприємствах, де студенти проходять виробничу практику, що має відображення у звітах-щоденниках.

Якість підготовки фахівців у ліфтовій галузі забезпечують наступні показники:

- ◆ теоретична підготовка фахівців до практичної фахової діяльності;
- ◆ вивчення Правил будови та безпечної експлуатації ліфтів;
- ◆ впровадження технологій розумних енергосистем;
- ◆ дослідження під час виробничих практик на базових підприємствах робототехнічної системи установки ліфтів, що надає швидкості роботі; відсутність можливості нещасних випадків у зв'язку з падінням персоналу з висоти; монтажники не дихають пилом в шахті ліфту; безоплатна робоча сила та точність монтажу;
- ◆ вивчення та удосконалення універсальних інструментів проектування і редагування електромереж за електричними принциповими схемами ліфтів;
- ◆ вивчення якісно нових вантажопідйомних машин і механізмів для поліпшення умов праці обслуговуючого персоналу;
- ◆ модернізація існуючих конструкцій обладнання для забезпечення механізації та автоматизації навантажувально-розвантажувальних, транспортувальних і складських робіт у всіх галузях господарства;
- ◆ вивчення нових раціональних кінематичних схем, матеріалів та легких сплавів для прогресивних технологій машинобудування;
- ◆ вивчення та аналіз теоретико-методологічних проблем професійної підготовки електромеханіка через індустріалізацію та суттєве скорочення ручної праці, досконалість та про-

дуктивність засобів і обладнання, комплексну механізацію та автоматизацію важких процесів з поліпшенням умов праці;

◆ постійне вдосконалення організації освітнього процесу за підсумками аналізу проходження технологічної та переддипломної практик студентами спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія».

Таким чином, від інженерно-технічних працівників у сфері підйомно-транспортного машинобудування вимагаються знання принципів дії та конструкцій

підйомних машин різного призначення та обладнання, факторів, що впливають на їх продуктивність і якість робіт, які виконуються, а також основ раціонального вибору та правил експлуатації і ремонту.

Слід зазначити, що у ВСП «Київський фаховий коледж міського господарства Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського» проходить моніторинг якості освіти, де зокрема надають відповіді в анкетах для опитування випускників, партнерів та керівників баз практик, які сприяють покращенню теоретичної та практичної підготовки фахівців ліфтової галузі відповідно до профілю підготовки та освітнього рівня здобувача освіти.

На думку В.М. Гладкова, якщо цілісна освітня система має високі продуктивні результати (за наданий на процес навчання час у переважній більшості випускників сформовано творчу готовність до продуктивного розв'язання майбутніх професійних задач), то це свідчить про продуктивність усіх її підсистем, що працюють на кінцевий макрорезультат, а шляхи, методи, акмеологічні технології розвитку та саморозвитку творчої професійної готовності майбутніх фахівців можуть складати напрями подальших наукових розвідок [3].

Великий математик XIX ст. Пафнутій Чебишев сказав: «Теорія без практики мертва і безплідна, практика без теорії безкорисна і пагубна». Важливо отримати якісні теоретичні знання, але ще важливіше – застосувати їх на практиці, вийшовши зі стін вишу у «велике життя» [4].

Список використаних джерел

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ

Лідія Дудник,
заступниця директора
з навчально-виробничої роботи
Валентина Бойко,
викладачка
ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж
Білоцерківського НАУ»

Анотація. У статті описується досвід використання інформаційних технологій під час проведення навчальних практик для студентів спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, ОПП «Інформаційна діяльність підприємства».

Abstract: the article describes the experience of using information technologies in conducting educational practices for students of the specialty 076 Entrepreneurship, trade and exchange activity, DEP (Descriptions of educational programs) «Information activity of the enterprise».

Освіта та технології – нерозлучні та взаємозалежні галузі. Технічний прогрес створює нові можливості робити освіту якіснішою, а технології обіцяють докорінно змінити цю сферу.

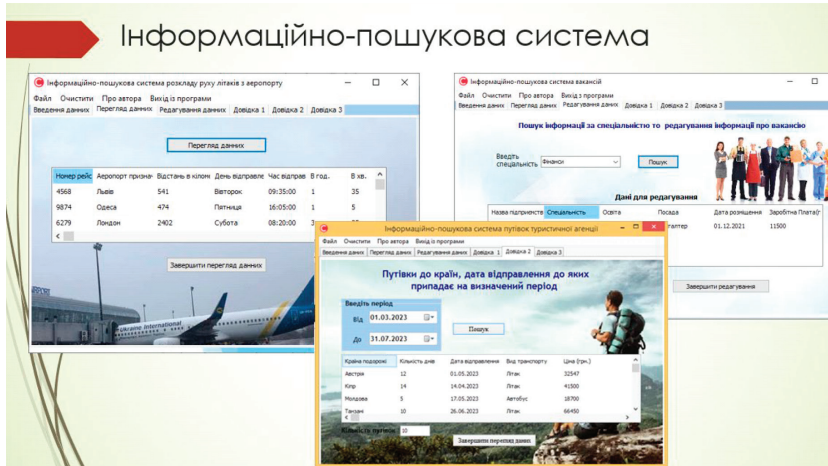
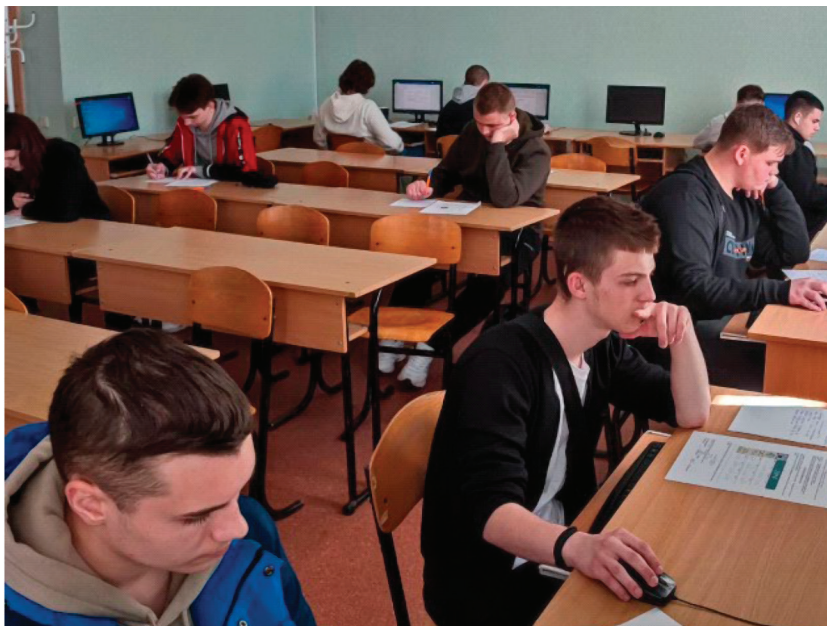
Сучасному суспільству потрібна якісна освіта, яка зможе забезпечити сталі вимоги її споживачів. Серед типів і видів занять найефективнішими є практичне навчання, про що свідчить проведене анкетування студентів ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж Білоцерківського НАУ». Так, на запитання «Які види занять дають можливість набутти глибокі знання?» – 72 % студентів відповіли: лабораторні, практичні заняття, навчальні, виробничі практики. Результати анкетування об'єктивно підтверджують доцільність використання інформаційних технологій навчання, які сприяють загальному розвитку особистості студента, вмінню спілкуватись, приймати рішення, брати відповідальність на себе.

У 1998 році вступив у дію Закон України «Про національну програму інформатизації» (Закон втратив чинність на підставі Закону № 2807-IX від 01.12.2022), який визначав стратегію розв'язання проблем забезпечення інфор-

маційних потреб та інформаційної діяльності суспільства. Під час організації інформаційно-навчального середовища у ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж Білоцерківського НАУ» викладачі для проведення практичних занять, навчальних і виробничих практик створили інформаційну базу даних, розробили навчально-методичну документацію, технології проведення практичних занять.

Інформаційні технології, які ефективно використовують викладачі інформатики ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж Білоцерківського НАУ» під час організації та проведення навчальних практик з інформатики та комп'ютерної техніки, інформаційних систем та технологій, основ алгоритмізації та програмування, – електронна пошта Gmail, Google-диск, Google-документи, таблиці, презентації, Google Meet за дистанційної форми навчання, Google-форми для проведення опитування та тестування, онлайн-дошка Jamboard.

Також викладачі використовують такі інтерактивні платформи, як: Mindmeister, Padlet, Kahoot, Liveworksheets, LearningApps, Online TestPad.

Mindmeister – сервіс для створення інтелектуальних карт, які чудово підходять для візуалізації думок, структурування і систематизації інформації

Padlet – це універсальна онлайн-дошка (онлайн-стіна) з інтуїтивним інтерфейсом, яку нескладно опанувати та легко застосовувати в навчальному процесі. Вона може бути використана для проєктної роботи, індивідуальних завдань чи як інструмент збору інформації від всіх учасників процесу в одному місці.

Kahoot – це навчальна платформа, за допомогою якої можна проводити інтерактивні заняття та перевірку знань студентів за допомогою онлайн-тестування.

Liveworksheets – це платформа, за допомогою якої можна створювати інтерактивні робочі аркуші будь-якою мовою. Також на цій платформі розміщена велика кількість вже готових інтерактивних аркушів з різних предметів.

LearningApps – загальнодоступний безкоштовний онлайн-сервіс, заснований на роботі

з готовими шаблонами-заготовками для заповнення, призначений для створення інтерактивних завдань різного рівня складності, тематики та формату.

Online TestPad – це безкоштовний універсальний конструктор, за допомогою якого можна створювати різноманітні тести, кросворди, сканворди, опитувальники, логічні ігри, діалоги.

На навчальній практиці з інформаційних систем та технологій використовується платформа віртуалізації VirtualBox, що імітує роботу ПК. Дозволяє встановлювати та запускати операційні системи як прості додатки. Створює на ПК ізольоване оточення, що складається з жорсткого диска, відеокарти, пам'яті, контролерів пристроїв. Тобто VirtualBox використовується для створення віртуального робочого місця.

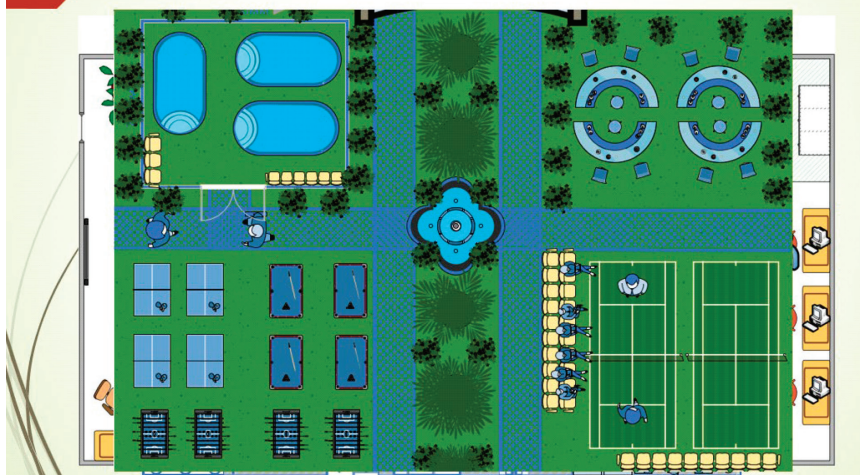
Перед проведенням навчальної практики викладачі створюють Google-класи, до яких приєднуються всі студенти групи, і які містять всю необхідну інформацію для проведення аудиторних занять та самостійної роботи студентів.

Всі необхідні методичні матеріали подано у вигляді презентацій, методичних посібників у pdf-форматі, інструкційних карток до виконання певних завдань, електронних посібників.

Для кращого засвоєння матеріалу і набуття практичних навичок роботи викладачі дають посилання на власні розроблені відеоуроки, а також на відеоуроки інших викладачів, що розміщені на YouTube платформі.

Студенти освітньо-професійної програми «Інформаційна діяльність підприємства», проходячи практику з інформатики і комп'ютерної техніки на отримання робітничої професії «Оператор з обробки інформації і програмного забезпечення», виконують проєктну роботу зі створення власного сайту-портфоліо (приклад: Сайт-портфоліо <https://sites.google.com/tec.ukr.education/it-educational-practice/>), на якому висвітлюють виконані роботи.

Створення планів приміщень у MS VISIO

Результатом навчальної практики з основ алгоритмізації та програмування є створення інформаційно-пошукових систем різних предметних областей в середовищі візуального програмування Builder C++. Інформаційно-пошукова система реалізує введення, перегляд та редагування даних, виводить результати пошуку інформації на екран. Створені програми характеризуються файловою організацією інформаційних масивів. Тема проєкту є актуальною у наш час, оскільки інформаційно-пошукові системи, довідники зараз – це чудові помічники у зберіганні та пошуку інформації у світі інформаційних технологій.

ті, знаходження та закріплення професійних навичок.

Таким чином, інформаційні технології виступають вже не стільки інструментами, які доповнюють систему освіти, але є імперативом встановлення нового порядку отримання знань. І для того, щоб забезпечити потреби студентів в отриманні знань, викладач має опанувати інформаційні освітні технології, а також, з огляду на їх розвиток, постійно вдосконалювати свою інформаційну культуру шляхом самоосвіти. Інформаційні технології дають педагогу можливості професійного зростання і самовдосконалення.

В результаті проходження навчальної практики з інформаційних систем і технологій студенти навчаються здійснювати обґрунтований вибір технічних та програмних рішень з урахуванням їх взаємодії та потенційного впливу на вирішення організаційних проблем.

Сучасні інформаційні технології відкривають студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають абсолютно нові можливості для творчості

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. LearningApps.org [Електронний ресурс]: [Вебсайт]. – 2018. – Режим доступу до сайту: <https://learningapps.org>
2. Інструкція створення віртуальної дошки PADLET : <https://vseosvita.ua/library/instrukcia-stvorennia-virtualnoi-doski-padlet-374397.html>
3. Використання платформи Kahoot для дистанційного навчання : <https://vseosvita.ua/library/vykorystannia-platfomy-kahoot-dlia-dystantsiinoho-navchannia-568951.html>
4. Інтерактивний аркуш. Дем'ян Многогрішний : <https://vseosvita.ua/library/interaktyvnyi-arkush-demian-mnohohrishnyi-649852.html>
5. Три сервіси для створення інтелект-карт : <https://vseosvita.ua/news/try-servisy-dlia-stvorennia-intelekt-kart-38149.html>

ЗАСТОСУВАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ОСВІТИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ НОВАТОРСЬКИХ ПІДХОДІВ ДО НАВЧАННЯ

Володимир Пліш,
Анатолій Романюк,
ВСП «Фаховий коледж інформаційних технологій
НУ «Львівська політехніка»»

Анотація. У статті авторами розглядається проблема використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі, аналізується їх трансформація; подано теоретичний аналіз проведення інтерактивного заняття, охарактеризовано нові підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців.

Abstract: In the article, the authors consider the problem of using modern information technologies in the educational process, analyze their transformation; a theoretical analysis of conducting an interactive class is presented, new approaches to the professional training of future specialists are characterized.

У сучасному інфокомунікаційному середовищі рівень технічної освіти значною мірою залежатиме від результативності запровадження модернізованих технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, які розвивають практичний підхід до навчання. Інформаційні технології (ІТ) є невід'ємною частиною сучасних офісів, підприємств та організацій і для їх ефективного функціонування необхідні ІТ-фахівці, котрі набули знань згідно з навчальними планами підготовки бакалавра, спеціаліста чи магістра.

На сьогодні в Україні відбувається встановлення нової системи освіти для забезпечення якості практичної підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Цей процес супроводжується суттєвими змінами в освітньому процесі та потребує створення спеціальних лабораторій, що оснащені необхідним сучасним обладнанням для якісної підготовки фахівців в галузі ІТ. Наразі програми підготовки спеціалістів для ІТ-галузі в Україні є вузькоспеціалізованими і охоплюють її певний напрям: телекомунікації, комп'ютерні науки, комп'ютерна інженерія та ін.

Термін «інновація» означає оновлення процесу навчання, що ґрунтується на передових педагогічних технологіях навчання. Технологія – сукупність прийомів, що застосовуються в будь-якій справі (майстерності, мистецтві та ін.) [1]. Інноваційні технології навчання поділяють на інтерактивні, проєктні та комп'ютерні, які містять різні підходи до освітнього процесу.

Інтерактивні

- “Inter” – “взаємний; ”act” – діяти.
- “Інтерактивний” – означає взаємодіяти чи знаходитися в режимі бесіди. Це діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія викладача і слухача.

Проєктні

- Навчальний процес перенесений в умови діючого підприємства або в навчально-виробничі майстерні. Студент безпосередньо бере участь у виробничому процесі.
- Роль викладача: інформаційно-консультативна, аналітична, контролюючо-діагностична.

Комп'ютерні

- Організація освітнього процесу за допомогою комп'ютерної техніки в якості:
- засобу для подання навчального матеріалу.

алу;

- додаткового джерела інформації;
- засобу для визначення рівня знань та контролю;
- засобу для проведення навчальних експериментів і ділових ігор.

Однак для інноваційних процесів існують реальні бар'єри. В.І. Андрєєв [1] виділяє такі з них:

- консерватизм певної частини педагогів (особливо небезпечний консерватизм адміністрації освітніх установ та органів освіти);
- сліпе слідування традиції "У нас і так все добре";
- відсутність необхідних педагогічних кадрів і фінансових коштів для підтримки і стимулювання педагогічних інновацій, особливо для педагогів-експериментаторів;
- несприятливі соціально-психологічні умови конкретного освітнього закладу та ін.

Під час організації інноваційної діяльності слід пам'ятати, що:

- в педагогіці, на думку К.Д. Ушинського, передається не досвід (технологія), а думка, виведена з досвіду;
- "чужий" досвід педагог має "пропускати че-

рез себе" (через свою психіку, сформовані погляди, способи діяльності тощо) і виробляти свій метод, що найбільшою мірою відповідає рівню свого особистісного та професійного розвитку;

- інноваційні ідеї мають бути чіткими, переконливими та адекватними реальним освітнім потребам людини і суспільства, вони повинні бути трансформовані в конкретні цілі, завдання і технології;

- інновація має торкнутися всіх (або більшості) членів педагогічного колективу;

- інноваційна діяльність має морально і матеріально стимулюватися, необхідне правове забезпечення інноваційної діяльності.

В організації інноваційних пошуків важливим є вибір актуальної теми, чітке формулювання мети, завдань для творчої діяльності як викладача, так і кожного студента зокрема. Під час підготовки навчального матеріалу до лекційного заняття викладач використовує не лише класичну науково-технічну літературу, але також інформаційні ресурси інтернету та соціальні мережі.

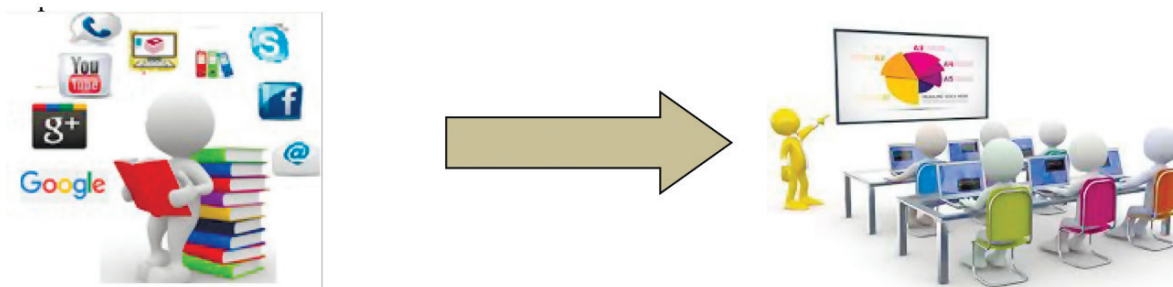

Рис. 1. Підготовчий етап проведення інтерактивного заняття

Порівняльні характеристики традиційного та інноваційного навчання		
Порівняльні параметри	Традиційні	Інноваційні
	Мета	Передача знань та умінь, виховання і освоєння соціального досвіду
Орієнтація	На потреби суспільства і виробництва	На потреби і можливості особистості
Принципи	Ідеологічно трансформовані	Наукові, об'єктивні

Зміст освіти	Розрізнені предмети зі слабо вираженими міжпредметними зв'язками	Гуманізовані і особистісно-орієнтовані культурні цінності
Провідні методи і форми	Інформаційно-репродуктивні	Творчі, активні, індивідуально-диференційовані
Відносини викладача і студента	Суб'єкт-об'єктні	Суб'єкт-суб'єктні
Роль викладача	Джерело і контроль знань	Консультант-помічник
Основні результати	Рівень навчання та соціалізації	Рівень особистісного та професійного розвитку, самоактуалізації і самореалізації

Результатом роботи викладача є лекція-презентація з використанням відеороликів, інтернету, наукових експериментів, що дозволяє розвинути у студентів вміння аналізувати і узагальнювати набуті знання.

Для ефективного проведення такого виду заняття необхідною умовою є наявність в аудиторії мультимедійного обладнання та Wi-Fi доступу до інтернету (рис. 2). Оскільки інновації – це результат роботи в команді, то не менш важливим етапом проведення лекції є зворотний зв'язок із студентами. Наскільки лекція викладача є результативною, продуктивною, цікавою та доступною, що бажано змінити чи доповнити? Варто запитати у слухачів за допомогою сервісу Survio [2], він є легким у користуванні та призначений для створення анкет онлайн.

Рис. 2. Аудиторія для впровадження інновацій

На рис. 3 показано приклад створеної анкети-опитування для ефективної та швидкої оцінки роботи викладача.

Рис. 3. Приклад анкети сервісу Survio

На основі аналізу опрацьованого матеріалу за допомогою гаджетів (смартфони, планшети, нетбуки та ін.) з Wi-Fi доступом до інтернету, студенти беруть участь в інтерактивному онлайн-опитуванні на поставлені запитання через сайт Survio.com. Після завершення опитування дані відповідей в реальному часі у формі

графіків ініціалізуються на мультимедійну дошку. Результати проведення такого опитування показано на рис. 4, де із 25 студентів, котрі були присутні на лекції, для 16 – лекція була до вподоби, 20 – отримали нові знання, 18 – хочуть отримати більше знань з цієї тематики.

Рис. 4. Результати опитування Survio

Отже, можна зробити висновок, що викладач провів заняття на високому рівні з елементами інновацій, де рівень вмотивованості та зацікавленості студентів до лекцій такого типу дуже високий. За творення інновацій важливо не зу-

пинятися на досягнутому. Також важливо не боятися, забути про те, що зробило вас успішними сьогодні. Необхідно шукати нові шляхи, пробувати щось нове, щоб залишатися успішними в майбутньому [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геєць В.М. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання / В.М. Геєць // Економіка України. – 2015. – №1. – С. 4–25.
2. <http://www.surveo.com>
3. Освіта та інновації: куди рухатися Україні? Джерело: <http://delo.ua/education/osvita-ta-innovaciji-kudi-ruhatisja-ukrajini-289424/> © delo.ua

Шановні колеги!

З метою покращення якості навчально-методичного журналу «Фахова передвища освіта» просимо дотримуватись наступних вимог до статей:

- подавайте матеріали до друку обсягом 4–8 сторінок А-4, кегль 14, міжрядкова відстань 1,5;
- під час підготовки статей не використовуйте літературні джерела до 2010 року видання. Адже педагогічна наука, практика, технології змінюються кожні 3–5 років – маємо це враховувати.

До змісту статей необхідно надавати 2–4 фотографії, а також, за вашим бажанням, відеоматеріали, які будуть згенеровані у QR-коди і розміщені на сторінках журналу.

Просимо дотримуватись наступних вимог до фотоматеріалів:

- бажано надавати фото із сучасних цифрових фотоапаратів;
- скановані фото зберігайте з «розширенням» 300 dpi;
- не надсилайте фото із соціальних мереж (Instagram, Facebook тощо) – при їх завантаженні втрачається якість;
- за необхідності використання фото із інтернету завантажуйте зображення розміром не менше 1000×1000 пікселів.

Також до Вашої статті потрібно надати наступну інформацію про автора:

- ПІБ повністю, займана посада, повна назва освітнього закладу;
  - коротка анотація до статті;
  - мобільний телефон (автора/співавторів);
  - електронна адреса (автора/співавторів);
  - портретне фото автора/співавторів.
- якісні фото до статті 2-3 шт.

Дякуємо за розуміння. Чекатимемо на повну інформацію.

Очікуємо актуальних, цікавих, сучасних матеріалів від креативних, досвідчених, активних професіоналів!

Також будемо вдячні за фотографії для обкладинок журналу. Це мають бути як портретні фото студентів, викладачів, так і постановочні фото із заходів. Давайте вдосконалювати наш з вами журнал разом!

З повагою редакція журналу «Фахова передвища освіта»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ЙОГО РОЛЬ В ОСВІТІ

Вадим Санін,
Лілія Войтюк,
викладачі ВСП «Новокаховський
політехнічний фаховий коледж
Національного університету
«Одеська політехніка»»

Анотація. Мета статті – ознайомлення з додатками ШІ, які багато в чому вирішують проблему експоненційного зростання сучасних проблем, що створюють труднощі у доступі до освіти та навчання. Вони відіграють істотну роль у створенні соціальних роботів (SR), розумного навчання (SL) та інтелектуальних навчальних систем (ITS).

Abstract: The purpose of the article is to familiarize with AI applications, which in many ways solve the problem of exponential growth of modern problems that create difficulties in access to education and training. They play an essential role in the creation of social robots (SR), intelligent learning (SL) and intelligent learning systems (ITS).

Освіта – один із найважливіших секторів суспільства, котрий пов'язаний з усіма іншими секторами та має на них суттєвий вплив тому, що освіта необхідна всім верствам населення поза всяких перешкод. Проблеми, з якими зіткнувся сектор освіти за часи COVID-19 та війни в Україні, є очевидними. Доступ до онлайн-освіти, труднощі з відвідуванням реальних аудиторій та фінансові проблеми – ось деякі з них. Є і буде безліч способів їх вирішення, однак це дослідження зосереджено на рішенні за допомогою технологій у формі штучного інтелекту (ШІ).

Штучний інтелект змінює кожен сектор суспільства і освіта не є винятком. Можна сміливо сказати, що майбутнє освіти пов'язане з технологіями та їх досягненнями. Більш досконалі машини відкриють нові можливості для освіти і будуть ефективніше вирішувати нові завдання. Сектор ШІ привертає увагу економістів, політологів, військових радників, експертів з безпеки та спеціалістів у галузі освіти.

Це дослідження присвячене додаткам ШІ: навчальним системам (TS), інтелектуальній навчальній системі (ITS), соціальним роботам (SR), інтелектуальному (розумному) навчанню

(SL) та їх впливу на освіту.

Інтелект, демонстрований машинами, а не людьми, відомий як штучний інтелект (ШІ). Інтелект людей або тварин має свідомість і емоції, тоді як інші не мають таких атрибутів. Термін ШІ був вперше використаний Джоном Маккарті у 1956 році, і він визначив його як «поведінку машини таким чином, щоб її можна було б назвати розумною, якби так поведилася людина» [1].

У 1950 році Алан Тюрінг стверджував, що обчислювальні машини зможуть колись думати, як люди. Роботи Алана зі створення перших ЕОМ і розвитку методів програмування мали неочіненне значення, давши основу більшості досліджень у галузі штучного інтелекту. Він вважав, що комп'ютери, врешті-решт, зможуть мислити як людина, і запропонував просту перевірку, відому як тест Тюрінга, що оцінює здатність машини мислити: поговорити з ЕОМ, і хай вона переконає вас, що вона – людина.

Ігри та доказ теорем – це початкові спроби змусити комп'ютери думати логічно чи розумно, як люди. ШІ часто стосується машин, які можуть виконувати когнітивні функції способом, пов'язаним з людським розумом, таким як ви-

рішення проблем та навчання. Пристрій, який спостерігає за своїм оточенням та приймає рішення таким чином, щоб максимізувати ймовірність досягнення мети, називається штучним агентом. З плином часу та розвитком галузі ШІ завдання, що вимагають наявності інтелекту, часто виключаються з ШІ, але їм дається назва ефекту штучного інтелекту, тому що завдання, що ними виконуються, стали їхньою рутинною роботою. Удосконалені машини, здатні розуміти людську мову, успішно реалізуються як ШІ [3].

Фундаментальна мета досліджень ШІ включає знання, міркування, планування, навчання та обробку, а також здатність використовувати об'єкти [4]. Для досягнення цілей ШІ практикується багато типів підходів, таких як статистичне моделювання та обчислювальний інтелект. ШІ не тільки впливає на галузь комп'ютерних наук, але також залучає галузі математики, інженерії, лінгвістики та багатьох інших. Зрозуміло, що ШІ – це галузь, що швидко розвивається, що охоплює вільні межі міждисциплінарних зв'язків від математики до інженерії і від комп'ютерних наук до філософії та лінгвістики. Через його міждисциплінарний характер серед експертів з ШІ спостерігається невелика згода щодо його загального визначення та розуміння.

У міру розширення дослідження у нього буде кілька додатків у різних галузях. Він сприяє процесу ефективного прийняття рішень, в іграх тощо, а також розширює своє застосування у сфері освіти та навчання. Маючи на увазі інструменти та послуги, пов'язані з ШІ, було відзначено його присутність в освіті. Цікаво, що багато викладачів досі не знають про його важливість, масштаби і з чого він складається [4].

Враховуючи вищезазначену проблему, що виникає через необізнаність викладачів про ви-

користання ШІ в освіті, це дослідження спрямоване на подальше вивчення додатків ШІ, їх масштабів в освіті та навчанні.

Система навчання «Інтелектуальна система», яка взаємодіє з інформацією та забезпечує перевірку знань студента, відома як інтелектуальна система навчання (ІТС). Це один із складних способів подання інформації студентам. Подібно до викладача, він навчає кожного студента відповідно до його рівня знань та пріоритетів. ІТС може навчати студентів в

такий спосіб: спочатку він вчить і представляє теорію з прикладами, потім ІТС ставить запитання студентам. Він має можливість розуміти відповіді, дані студентами, і визначити їх знання, що впливає на те, що слід запитати у студента. Студент також може ставити запитання, а система здатна відповідати чи вирішувати проблеми у конкретній галузі знань [4].

Дослідники виявляють інтерес до розробки ефективних ІТС, які можуть навчати різних предметів, включаючи розв'язування рівнянь, фізику, математику та граматику. Інтелектуальна система навчання потребує наступних вихідних даних:

1. Знання та розуміння курсу, що викладається, стратегій навчання, неправильних уявлень та можливих помилок.
2. Досвід, набутий системою внаслідок взаємодії зі студентами. Він включає перелік студентських помилок, зусилля студентів з навчання та їх загальну інформацію.
3. Уподобання чи пріоритети з кожної теми, необхідні для рівня успішності студентів.
4. Спостереження за взаємодією студента та результатами тестування.

Результатами ІТС є подана інформація, матеріал, відповіді на запитання, необхідний тест та звіти для батьків і викладачів. Дизайн ІТС складається з чотирьох етапів: оцінка потреб, аналіз когнітивного завдання, реалізація тьютора та оцінка [3, с.110].

Перший етап включає аналіз студента, консультацію експерта або інструктора. Цілі навчання, результати, структура навчальної програми та визначення завдань – ось питання, які необхідно розглянути тут. Маючи на увазі можливу поведінку студентів під час виконання завдання чи взаємодії із системою, все має

бути сплановано правильно. На другому етапі аналіз когнітивних завдань включає системне програмування з метою розроблення коректної обчислювальної моделі відповідно до вимог. Інтерв'ювання експертів, дослідження з роздумами вголос та спостереження за навчальною поведінкою та навчанням є основними методами розробки моделі предметної галузі. Первинна реалізація репетитора відбувається на третьому етапі проектування ІТС і включає розробку такого середовища, яке може підтримувати процес навчання автентичним чином. На останньому етапі тривають процеси оцінювання, зокрема експериментальне тестування, формуюча оцінка, параметричні дослідження та підсумкова оцінка.

Розумне навчання пов'язане з розробкою інтелектуальних пристроїв на основі інтелектуальних технологій. Технології пов'язані не тільки з іншими сферами життя, але і з освітою, і їх можна використовувати в освітньому середовищі, щоб допомогти студентам у процесі навчання. Воно отримало назву «технологічне навчання».

Технологія вдосконалює спосіб навчання за допомогою різних засобів та інструментів для отримання змісту навчання, спілкування, оцінки та вираження у процесі навчання з використанням технологій. Цей напрям вирішення освітніх проблем студентів залучає багатьох дослідників. Дослідники різних професій визначають інтелектуальне навчання (SL) по-різному. Дехто вважає його контекстно-залежним, універсальним. Інше дослідження вважає, що воно більше орієнтоване на контент і студентів, ніж свої технології, хоча технологічна інфраструктура є просунутою і інтелектуальною. Вважають, що роль технологій у підтримці процесу навчання неминуча, але основну увагу слід приділяти змісту та студентам, а не інтелектуальним пристроям. SL поєднує у собі переваги повсюдного та соціального навчання. Це орієнтована на технології і на студентів освітня парадигма.

Мета SL полягає в тому, щоб поліпшити якість навчання та результати студентів упродовж усього освітнього процесу. Це фокусується на контекстуальному, персоналізованому та прозорому навчанні, здатному сприяти розвитку інтелекту студентів та сприяти їх здатності вирішувати проблеми в реальних умовах. Студентам надається персоналізована освіта, де вони можуть навчатися гнучко, в будь-якому місці та в будь-який час і працювати спільно. Вважається, що методи викладання та навчання будуть змінені з використанням розумних технологій. Це

також вплине на стратегії, пов'язані з освітою та навчанням. Оскільки SL інтегрує інтелектуальні технології з освітою та навчанням, будуть потрібні нові педагогічні прийоми, щоб студенти та викладачі навчилися інтегрувати технології зі своїми цілями. Багато дослідників, як говорилося, вивчали SL під різними кутами, проте слід давати йому чітке визначення. Інтелектуальне навчання лише формується, як і його межі, технологічно і змістовно [4].

Особливості SL визначаються як мотивовані, самоспрямовані, адаптивні, технологічно вбудовані та орієнтовані на ресурси. Крім того, в іншому дослідженні розглядаються його особливості як формальне та неформальне, персоналізоване та ситуативне, соціальне та спільне навчання з упором на зміст та застосування. Можна резюмувати, що SL можливо завдяки використанню смарт-технологій та закладеного в них штучного інтелекту. Більш інтелектуальні технології нададуть більше функцій та можливостей. Це покращить результати навчання студентів. Зосередивши увагу на контекстуальному та персоналізованому навчанні, SL підвищить інтелект студентів та навички вирішення проблем у реальному середовищі. Студенти навчатимуться без обмежень за часом та місцем.

Не можна заперечувати важливість ШІ в освіті та його роль у цій галузі, пов'язану з її майбутнім. ШІ – це область машинного навчання, що складається з програмного забезпечення, здатного розпізнавати образи, робити прогнози, приймати рішення самостійно. Іншими словами, він має ноу-хау, щоб реагувати відповідно до ситуації, чого не було в програмі з їх початковим задумом.

Термін «раціональний агент» раніше використовувався в теорії ігор, економіці, теорії прийняття рішень, має чіткі переваги і вважає за краще діяти таким чином, щоб отримати найкращий результат серед багатьох альтернатив.

Роль ШІ в освіті полягає в його інтелектуальних методах навчання, комунікації, аналізу, оцінки студента, управління процесами та оптимізації. Технологія ШІ виконує всі завдання, необхідні викладачу та студенту. Технологія має бути здатна до спілкування таким чином, щоб мова з боку користувача була зрозумілою і мала сенс. ШІ оснащує методи навчання та виховання новими технологіями та процедурами. Він приваблює дослідників з різних дисциплін вивченням ширшого кола питань, пов'язаних з освітою. Багато проблем, які неможливо вирішити іншими способами, можна вирішити за допомогою ШІ в освіті. Наприклад, студенти мо-

жуть отримати доступ до навчання з місця, де вони не мають доступу до фізичних аудиторій у реальному середовищі, їм просто потрібна необхідна технологія штучного інтелекту, щоб навчати їх або спілкуватися відповідно до цілей викладання чи навчання.

Коротше кажучи, як і будь-який інший сектор, освіта також перебуває під впливом сучасних технологій, і ШІ є одним із їх типів. Багато проблем в освіті, які неможливо вирішити іншими способами, можна вирішити за допомогою ШІ. Доступ до аудиторій, контенту, відсутність викладача тощо – ось деякі з них. Закриття закладів освіти під час пандемії COVID-19 та повномасштабної війни з росією – один із яскравих прикладів.

Висновки. ШІ може зіграти в освіті величезну роль, яка ще більше посилилася через пандемію COVID та війну в Україні. ШІ виконує багато функцій в освіті, наприклад, забезпечує доступ та покращує спілкування між викладачем та студентами. Це змінило тенденції освіти та навчання, ввівши персоналізацію, коли навчання будь-кого залежить від рівня знань студентів, швидкості навчання та цілей, які мають бути досягнуті внаслідок навчання чи курсу. На відміну від традиційного способу, історія навчання кожного студента постійно аналізується, щоб оцінити слабкі сторони та запропонувати курси, що становлять інтерес та вдосконалення.

Ще одна важлива роль ШІ в освіті – це навчання. Завдяки своїм численним додаткам та інструментам ШІ забезпечує навчання, наприклад, чат-бот або SR. ШІ зменшив навантаження на багатьох викладачів, у яких не так багато вільного часу. Іншими словами, він навчає

всередині та зовні, щоб покрити слабкі сторони студентів, якщо такі є, у будь-який час та з будь-якого місця. Крім того, ШІ також вирішив питання своєчасного реагування. Він може відповідати на питання, що повторюються і часто задаються, за лічені секунди і долати розчарування від тривалих затримок.

На питання, що часто ставляться, тепер відповідають інструменти штучного інтелекту, що зводять до мінімуму час очікування для студентів і тих, хто шукає інформацію. Здобуття освіти онлайн зменшує взаємодію між студентами та викладачами і не дає студентам досвіду фізичного середовища. Це найбільший недолік і потребує подальшого вивчення.

ШІ приносить користь в освіті у багатьох напрямках. Наприклад, навчитися керувати літаком не можна лише за допомогою книг та викладачів. Потрібно набути практичного досвіду того, як це відчувається і працює. Системи ШІ у різних формах можуть проводити експерименти без ризику людських втрат, наприклад, у хімії та фізиці. В галузі медицини різні анімації та віртуальні зображення створюються за допомогою систем штучного інтелекту, які допомагають студентам дізнаватися про функції та анатомію людського тіла та органів легше, ніж вони можуть дізнатися з книг.

На закінчення слід зазначити, що штучний інтелект – це сучасний метод репетиторства або викладання та навчання, який може вирішити багато проблем, пов'язаних із освітою: доступність контенту, нестача викладачів, можливість навчатися без стресу та впливу інших. Впровадження ШІ неминуче у секторі освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бартон, Д.; Ветцель, Дж.; Сон, Дж.; Тіан, К. Штучний інтелект : значення для Китаю; Дискусійний документ, поданий на Форумі розвитку Китаю 2017 року; Глобальний інститут McKinsey : Вашингтон, округ Колумбія, США, 2017.
2. Засоби штучного інтелекту : навч. посіб. / Р. О. Ткаченко, Н. О. Куфра, О. М. Павлюк, У. В. Поліщук ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2014. – 204 с.
3. Нікольський Ю. В. Системи штучного інтелекту : навч. посібник. – 2-ге вид., випр. та доп. / Нікольський Ю. В. – Львів : Магнолія-2006, 2013. – 279 с.
4. Кемпе, Ф. США відстають від Китаю у вирішальній гонці за панування ШІ. Сі-Ен-Бі-Сі, 2019.
5. Системи штучного інтелекту : навч. посіб. / Ю. В. Нікольський, В. В. Пасічник, Ю. М. Щербина ; за наук. ред. В. В. Пасічника ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – 2-ге вид., виправл. та доповн. – Львів : Магнолія-2006, 2013. – 279 с.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12. 2020 р. № 1556-р. «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
7. Штучний інтелект. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

Яна Криворучко,
канд. фіз.-мат. наук, викладачка
ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України»

Анотація. Упровадження STEM-освіти в освітній процес дозволяє сформувати у студентів математичну компетентність у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та професійної діяльності впродовж життя.

Abstract: The introduction of STEM education into the educational process allows students to develop mathematical competence in relation to other key competences for successful educational and professional activities throughout life.

STEM – популярний, інноваційний напрям в освіті, що охоплює природничі науки, технології, інженерію і математику, акцентований на розв'язанні життєвих завдань, де всі предмети взаємопов'язані й інтегровані в єдине ціле.

STEM-освіта дозволяє вирішувати актуальні завдання сучасної освіти, а саме: пошук оптимальних шляхів зацікавлення студентів навчанням, підвищення їх розумової активності, спонукання до творчості, формування у здобувачів освіти життєвих й соціальних компетентностей особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях, вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань.

У своїй педагогічній діяльності впроваджую STEM-освіту з урахуванням принципів:

- Використання технологій розвивального та проблемного навчання. Цей принцип спрямований на розвиток розумових здібностей, творчості, залучення до пошукової, проектної та дослідницької діяльності, інтересу до навчання, що відповідно сприяє мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів.
- Використання інтерактивних технологій навчання. Інтерактивне навчання передбачає

спільне навчання, коли всі учасники спілкуються між собою, висловлюють власні думки та твердження, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії одногрупників та власну поведінку.

- Особистісного підходу, який спрямований на врахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти. Це створення комфортних умов навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, тобто створення ситуації успіху для кожного студента,

- Систематичного та цілеспрямованого використання засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Для формування компетентностей у студентів викладачу вже достатньо мати професійні компетентності, що спрямовані на використання традиційних технологій навчання, а необхідно знати й оптимально використовувати можливості інтернету, вміти навчати свого предмета за допомогою різних засобів для комунікації і співпраці.

- Формування м'яких навичок студентів, а саме: уміння працювати в команді, вміння формувати та висловлювати свою позицію усно та письмово, вміння навчатися й надалі, а також навчати інших, системне, критичне, інженерне мислення, уміння ефективно використовувати

цифрові технології, моделювати цілі й знаходити успішні рішення для їх втілення та реалізацію у професійне життя – все це допомагає в процесі навчання і на шляху до успішної кар'єри в будь-якій сфері.

У навчанні математики STEM-освіта реалізується у кількох напрямках: розв'язування задач (самостійне і під керівництвом викладача); конструювання моделей, що розкривають сутність окремих математичних понять і відношень; створення моделей до задач з теми, що вивчається; самостійне складання студентами задач чи доповнення відкритих задач; виконання проєктних й інших дослідницьких робіт; використання різноманітних сервісів для створення математичних об'єктів різної природи.

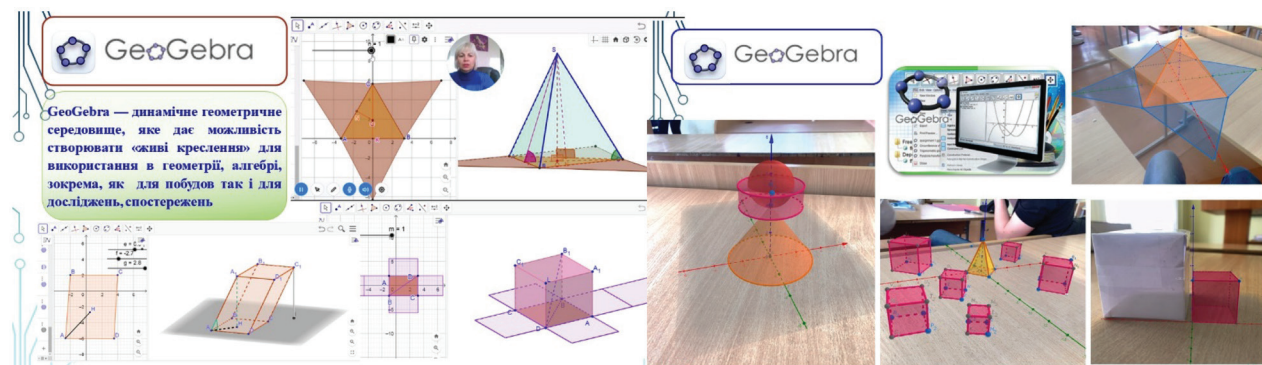
З метою формування дослідницької компетентності на заняттях з математики пропонуємо студентам здійснювати дослідницьку діяльність, яка передбачає розв'язування задач на дослідження. Задачі на дослідження – це задачі, в яких треба щось дослідити й сформулювати відповідне твердження. Приклади задач на дослідження: встановлення істинності висловлювань; встановлення існування та кількості заданих об'єктів; порівняння і встановлення залежностей; встановлення умов; на встановлення відповідностей; дослідження взаємного розташування фігур; на знаходження геометричних місць точок тощо.

Під час вивчення розділу «Многогранники» з курсу стереометрії студентами була проведена

дослідницька робота з теми «Перерізи куба», яка передбачала розв'язання задачі на дослідження взаємного розташування фігур. Сформульоване завдання: «Які фігури отримаємо у результаті перетину куба січною площиною залежно від зміни положення точок, через які проходить січна площина?»

Викладач не дає для студентів інформацію в готовому вигляді, а підводить їх до усвідомлення матеріалу за допомогою навчально-пізнавальної діяльності. Студенти досліджують кожен етап розв'язування задачі у програмі GeoGebra, використовують знання із планіметрії та стереометрії.

GeoGebra підтримує STEM-освіту та інновації в галузі викладання і навчання в усьому світі. GeoGebra – динамічне геометричне середовище, дає можливість створювати «живі креслення» для використання в геометрії, алгебрі, зокрема як для побудов, так і для досліджень, спостережень. Програма дозволяє виконувати креслення будь-якого ступеня складності, створювати візуальне уявлення навчального матеріалу, робить його цікавішим, інформативнішим, зрозумілішим. Допомагає організувати самостійну дослідницьку роботу студентів. А ще завдяки доповненій реальності є можливість розміщувати математичні об'єкти на будь-якій поверхні та ходити навколо них, розвиваючи просторову уяву та полегшуючи сприйняття навчального матеріалу.

Заняття, на якому застосовується дослідницький метод, містить наступні навчальні елементи:

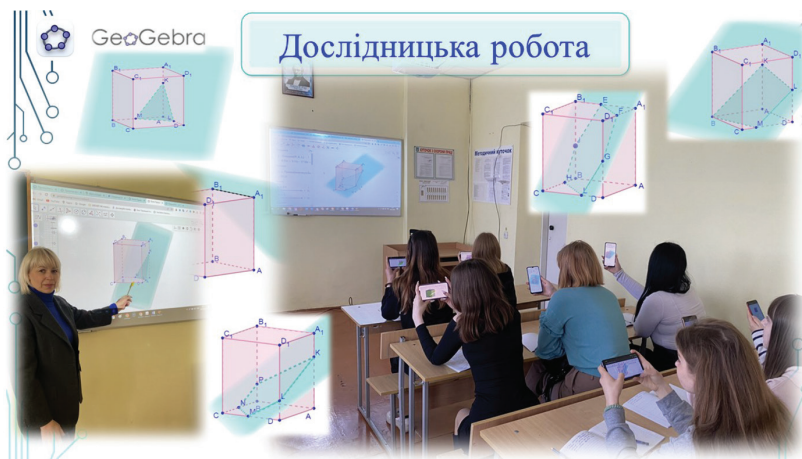
Ситуація успіху. Студентам пропонується завдання, яке кожен студент вирішує без особливих труднощів. Побудувати переріз куба, який проходить через два бічних ребра, що не належать одній грані, тобто побудувати діагональний переріз. Студенти без проблем виконують завдання. З'ясовують, що перерізом є прямокутник.

Ситуація труднощів (відчуття проблеми). Студентам пропонується завдання, схоже на попе-

редне, але вирішити до кінця вони його не можуть. Оберіть 3 точки на ребрах куба так, щоб перерізом цього куба, що проходить через задані точки, був п'ятикутник. Що відбувається за зміни положення точок? Які ще фігури отримаємо у результаті перетину куба січною площиною?

Постановка навчальної проблеми. Студенти, усвідомивши проблему, промовляють її, висуваючи гіпотези про можливі шляхи вирішення задачі.

Рішення навчальної проблеми. Застосування методу слідів. Використання GeoGebra для виконання побудови і проведення дослідження.

Презентація результатів дослідницької діяльності. Студенти формулюють висновки, які підтверджують або спростовують висунуті гіпотези.

В ході дослідження студенти виконали побудову перерізів куба, дослідили властивості перерізу куба січною площиною і з'ясували, що у результаті перетину куба січною площиною отримуємо такі фігури: відрізок; трикутник; чотирикутник, у якого є хоча б одна пара паралельних сторін; п'ятикутник, у якого є хоча б одна пара паралельних сторін, і з'ясували, що правильний п'ятикутник не може бути перерізом куба, бо у правильного п'ятикутника немає паралельних сторін; шестикутник, у якого пари протилежних сторін паралельні і з'ясували, що правильний шестикутник може бути перерізом куба, його сторони є відрізками, кінці яких лежать на серединах сусідніх ребер.

Результатом такої дослідницької діяльності є поглиблення знань студентів, розвиток їх мислення, дослідницьких і творчих здібностей, підвищення цифрової грамотності, практичних навичок і особистісної самооцінки.

Під час розв'язування задач стереометрії в пригоді стане про-

грама GeoGebra.

Задача. Знайти довжину найкоротшого шляху по поверхні куба $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$ з ребром 1 см, що з'єднує вершини A та C_1 .

Під час розв'язування задачі у студентів виникають труднощі у визначенні відстані саме по поверхні куба, оскільки потрібно прокласти шлях, який з'єднує вказані точки, що важко навіть для тих, хто має розвинену просторову уяву. Але якщо візуалізувати умову та дати покрутити модель, все стає на свої місця. Для візуалізації задачі користуємось програмою GeoGebra: вико-

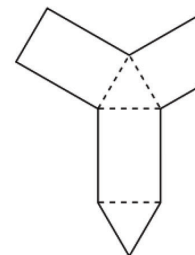
нуємо побудову куба, його розгортку, наносимо потрібні точки. Функція розгортки фігури значно спрощує розв'язання задачі. Після побудови розгортки знаходження точного розв'язку задачі зводиться до застосування теореми Піфагора і стає очевидним.

Достатньо часто на ЗНО, зараз НМТ, трапляються завдання зі стереометрії, пов'язані з многогранниками і тілами обертання, їх розгортками. Звичайно, у деяких студентів добре розвинена уява, і вони можуть виконати такі моделювання «в голові». Але, на жаль, далеко не кожному дається просторове бачення об'єктів. Тому GeoGebra справді дуже допоможе студентам. Задача №15, яка була на ЗНО в 2018 році.

На рисунку зображено розгортку правильної трикутної призми. Визначте площу бічної поверхні цієї призми, якщо периметр розгортки (суцільна лінія) дорівнює 52 см, а периметр основи призми становить 12 см.

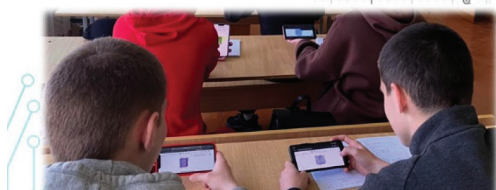
А	Б	В	Г	Д
36 см ²	48 см ²	60 см ²	72 см ²	96 см ²

Ключ	Відповіді учасників (%)				
	А	Б	В	Г	Д
Г	15,9	24,6	10,3	40,3	7,8

Задача. Знайти довжину найкоротшого шляху по поверхні куба $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$ з ребром 1 см, що з'єднує вершини A та C_1 .

Для розв'язання задачі виконуємо побудову куба, його розгортку, нанесення потрібних точок в геометричному середовищі програми GeoGebra

Знаходження точного розв'язку задачі зводиться до застосування теореми Піфагора і стає очевидним

Не дивлячись на здавалося б нескладну задачу, згідно з Офіційним звітом про проведення зовнішнього незалежного оцінювання УЦОЯО, правильно відповіли менше половини учасників (40,3%). Тому навіть для таких простих задач на розгортки є потреба у створенні демонстрацій, за допомогою яких студенти можуть попрацювати з розгортками в динаміці, детально роздивитись процес їх виникнення.

Важливо, щоб на заняттях математики студенти практично діяли, так як ми говоримо про технології в STEM-освіті, а саме: своїми руками наносили на папір або картон малюнок розгортки геометричних фігур (многогранників, тіл обертавання), вирізали, склеювали, створювали з паперу оригами фігур; перевіряли справедливості формул, гіпотез, які висувають студенти при розв'язуванні задач на дослідження; шляхом вимірювання необхідних відрізків знаходили площі фігур. Геометричні фігури у вигляді різних архітектурних споруд, предметів, об'єктів оточують нас. Тому практичні навички необхідні в нашому житті.

Використання сучасних хмарних технологій на заняттях математики сприяє впровадженню STEM-освіти в освітній процес. Застосовую їх на різних етапах навчання:

- під час викладення нового навчального матеріалу;
- для формування навичок розв'язання різних завдань;
- для перевірки якості засвоєння компетентностей студентів;
- у наданні зворотного зв'язку чи організації комунікації;
- у творчій навчальній діяльності студентів на різних заняттях.

Ось неповний перелік онлайн-інструментів, що допомагають викладачу математики на кожному з цих етапів навчання:

- ◆ сервіси Google: документи, таблиці, форми, презентації, карти, сайти;
- ◆ Learning.Apps.org – сервіс для створення інтерактивних вправ;
- ◆ інтерактивні дошки Jamboard, Clever Maths;
- ◆ генератори QR-кодів;
- ◆ Mentimeter – сервіс для створення інтерактивних презентацій, створення хмаринки слів, опитування, голосування, проведення вікторин в режимі реального часу;
- ◆ GeoGebra – динамічне геометричне середовище;
- ◆ YouTube – для перегляду роликів за темою заняття та завантаження створених студентами робіт.

Для реалізації STEM-освіти важливим є вибір форм, методів і засобів навчання.

Одним із сучасних освітніх інноваційних методів є метод проєктів, який поєднує теоретичні знання та їх практичне використання, має велике значення для розвитку предметних та ключових компетентностей здобувача освіти. Реалі-

«Створи піраміду своїми руками»

зація методу проєктів на практиці змінює роль викладача під час освітнього процесу. Із носія готових знань він перетворюється на організатора пізнавальної діяльності студентів. Змінюється і роль студентів: вони більше вже не спостерігачі. Створюються умови, за яких студенти самостійно і охоче набувають знання з різних джерел; набувають комунікативні вміння, працюючи в різних групах; розвивають у себе дослідницькі вміння; розвивають системне мислення; вчаться користуватися набутими знаннями для вирішення пізнавальних і практичних завдань.

Одним із найважливіших засобів забезпечення прикладної спрямованості навчання математики є встановлення міжпредметних зв'язків математики з іншими предметами.

Наведу приклад впровадження елементів STEM-освіти на заняттях математики під час вивчення теми «Піраміда. Площа бічної та повної поверхні піраміди». Заняття організовані у вигляді навчального мініпроєкту, який демонструє зв'язки математики з іншими предметами. На першому занятті з цієї теми студенти ознайомились з означенням піраміди, розглянули її елементи, види, навчились будувати піраміду, її розгортку, розв'язали задачі на піраміду. Навчання супроводжувалось візуальною демонстрацією в динамічному середовищі GeoGebra.

Також студенти виконали практичну роботу «Створи піраміду своїми руками». Частина студентів створювали оригами піраміди з паперу. Інша частина студентів створювали піраміду з паперу, картону, використовуючи розгортку цього многогранника.

Для виконання навчального проєкту група студентів була поділена на три підгрупи:

I – отримала завдання підготувати історичну довідку про єгипетські піраміди. Результат спільної роботи оформити у вигляді презентації, створити посилання на презентацію і QR-код;

II – підготувати інформацію про властивості вапняку і створити власну Google- карту місцезнаходження родовищ вапняку в Україні. Ре-

зультат спільної діяльності оформити у вигляді таблиці, Google-карти, створити посилання на ці документи і QR-код;

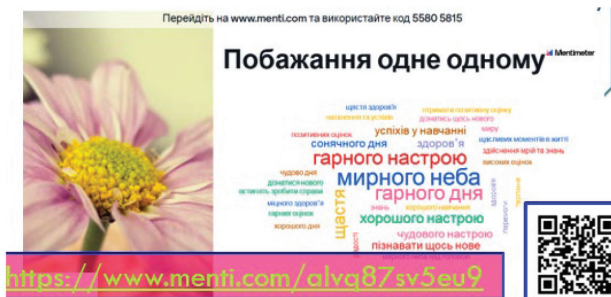
III – опрацювати навчальний матеріал з теми «Формули обчислення площі повної та бічної поверхні піраміди». На прикладі розв'язаної задачі продемонструвати застосування формул для знаходження площі поверхні піраміди. Результат спільної роботи оформити у вигляді презентації. Створити посилання на презентацію і QR-код.

За такої організації проєктної діяльності кожен із студентів зможе знайти той вид діяльності, який відповідає його інтересам, можливостям й індивідуальним особливостям. Для виконання отриманих завдань студенти створили вайбер- і телеграм-групи, через які комунікували, взаємодіяли, обмінювались інформацією, яку знаходили, аналізували інформацію тощо. У процесі презентації результатів спільної роботи створювались умови, щоб студенти ознайомилися з роботою кожної групи і у такий спосіб усвідомили значну частину навчального матеріалу з теми.

STEM-заняття складалось з таких частин:

I. Організаційна частина.

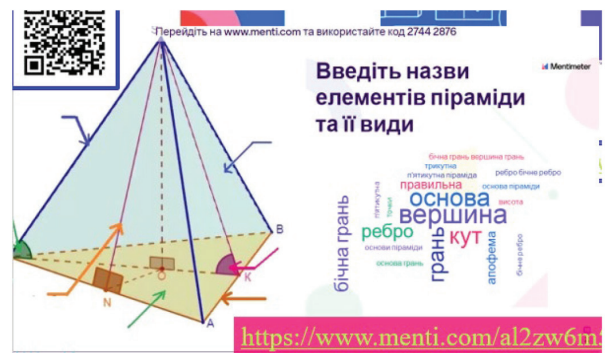
В умовах пандемії та війни виникла потреба підтримувати позитивний емоційний стан студентів. Тому у пригоді стає налаштування на початку заняття, і для цього я використовую, наприклад, вправу «Побажання одне одному». Візуалізувати побажання допомагають хмаринки слів. Хмари слів зручно створювати синхронно в режимі реального часу всім студентам за допомогою онлайн-сервісу Mentimeter. На інтерактивному слайді відображена вправа «Побажання одне одному».

Студенти на своїх пристроях за посиланням або QR-кодом переходять на сайт сервісу (реєструватись студентам не потрібно). Кожний має можливість дати від 1 до 10 варіантів відповіді. Я зазвичай вибираю від 1 до 3 варіантів відповіді. Таким чином, студенти в режимі реального часу створюють хмару слів, яку викладач виводить на дошку. Вся група візуально бачить результат такої діяльності і надихається позитивними емоціями.

II. Актуалізація знань.

Хмаринки слів використовую і для актуалізації знань. На інтерактивному слайді відображається завдання: «Ввести назви елементів піраміди та її види». Студенти за аналогічним алгоритмом створюють хмару слів, яку вони бачать на дошці, і викладач має можливість здійснити перевірку знань за цією темою. Таку хмару слів склали студенти на занятті, обговорюючи тему «Піраміда, її елементи».

III. Основна частина.

Основна частина заняття складалась з презентацій результатів спільної роботи студентів в підгрупах і роботи над практичними задачами.

Таким чином, на занятті студенти ознайомилися з результатами роботи кожної групи, отримали доступ до підготовлених матеріалів, розширили свій кругозір: більше дізнались про стародавні піраміди, дізнались чому єгиптяни використовували вапняковий камінь для їх спорудження і де в Україні можна побудувати такі піраміди, набули вмінь працювати з Google-картами, систематизували знання про піраміду, отримали знання, які будуть необхідні під час обчислення бічної, повної поверхні піраміди, набули вмінь, навичок у розв'язуванні практичних задач і показали зв'язок математики з іншими дисциплінами та з життям.

Такі заняття дуже подобаються студентам атмосферою активності, самим процесом навчання і, як результат, підвищується рівень мотивації навчання, а отже, і рівень успішності студентів. Упровадження STEM-освіти в освітній процес

дозволяє сформувати у студентів математичну компетентність у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та професійної діяльності впродовж життя.

«Формули обчислення площі повної та бічної поверхні піраміди»

ПЛОЩА ПОВНОЇ ПОВЕРХНІ ПІРАМІДИ

$S_{п.п.} = S_{осн.} + S_{б.п.}$

$S_{п.п.} = S_{осн.} + S_1 + S_2 + S_3 + S_4$

$S_{п.п.} = S_{осн.} + S_1 + S_2 + S_3 + S_4$

$S_{п.п.} = S_{осн.} + S_б.п.$
 $S_{б.п.} = S_1 + S_2 + S_3 + S_4$

Теорема 1 (про площу бічної поверхні правильної піраміди). Площа бічної поверхні правильної піраміди дорівнює добутку півпериметра основи на апофему.

$S_{б.п.} = \frac{1}{2} \cdot a \cdot l = n \cdot \frac{a \cdot l}{2}, l = \frac{p}{n}$

де l — апофема, а p — півпериметр основи піраміди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васюренко О. М. Використання онлайн-сервісів на уроках математики / О. М. Васюренко. – Луцьк : Вежа друк, 2019. – 124 с.
2. Васильєва Д. В., Вашуленко О. П., Волошена В. В. Методика компетентнісно орієнтованого навчання математики в ліцеї на рівні стандарту : методичний посібник [Електронне видання]. – Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. – 175 с.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ СУПРОВОДУ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ЗА ДИСТАНЦІЙНОГО (ЗМІШАНОГО) НАВЧАННЯ

Оксана Попович,
завідувачка навчально-методичного кабінету
Дніпровського фахового коледжу енергетичних
та інформаційних технологій

Анотація. У статті розглянуті сучасні цифрові інструменти, які дозволяють удосконалити та урізноманітнити способи передачі навчального матеріалу під час лекції, що має покращити взаємодію викладача і здобувача освіти, підвищити рівень самостійного засвоєння інформації під час дистанційного (змішаного) навчання. Представлені варіанти візуалізації навчального матеріалу під час викладання технічних та економічних дисциплін з досвіду роботи викладача.

Abstract: The article discusses modern multimedia, digital tools that allow improving and diversifying the methods of transmitting educational material during a lecture, which should improve the interaction between the teacher and the learner, increase the level of independent assimilation of information during distance (mixed) learning. Variants of visualization of educational material during the teaching of technical and economic disciplines are presented based on the teacher's work experience.

Освіта є важливою галуззю інформаційного суспільства, тому важливим є питання її цифрової модернізації, а, відповідно, і підготовки викладачів для того, щоб використовувати в освітньому процесі не тільки традиційні форми навчання, але й запроваджувати сучасні інформаційні комп'ютерні інтерактивні інновації. Існує безліч причин важливості створення інтегрованого інформаційного освітнього середовища. Серед них слід виділити таку: на сьогоднішній день освіти здобувають абсолютно нові за типом сприйняття реальності, за способом мислення здобувачі освіти. Якщо згадати Теорію поколінь, то ми знаємо, що зараз навчаються Z або "цифрові" діти. Це здобувачі освіти, які живуть у віртуальній реальності, які не розуміють життя без інтернету. Вони дуже швидко адаптуються до змін у технологіях. Поколінню Z комфортно в онлайн-середовищі соціальних мереж. Це не відволікання, це невід'ємна частина соціальної поведінки. Покоління Z також зросло на YouTube та звертається до сайту, коли їм потрібно побачити щось

продемонстроване, або почути складну ідею, пояснену за допомогою допоміжних зображень. Дослідження Pearson показало, що 59 відсотків представників покоління Z вважають за краще вчитися, переглядаючи відео на YouTube. Згідно з іншим дослідженням, майже 80 відсотків покоління Z використовують YouTube, і представники цього покоління дивляться в середньому 68 відео щодня на всіх соціальних платформах. Для покоління Z відео – це те, чим були електронна пошта або телефон для попередніх поколінь: неперевершений ресурс як для освіти, так і для розваг [1]. Тобто покоління Z вже наповнене онлайн-контентом: для них це більш звичне середовище, ніж книги або телебачення. Але пройде ще кілька років і ми зустрінемось з поколінням Альфа, цифрова грамотність яких досягає найвищого розвитку. І знов однією з основних рекомендацій у спілкуванні з такими студентами стануть: короткий формат, цікава візуалізація.

Відповідно, саме лекції-візуалізації набувають зараз великого значення. І вже викладач

залежно від дисципліни, теми, власних знань та вмінь, особливостей та проблем технічного забезпечення і можливостей всіх учасників освітнього процесу обирає інструменти візуалізації.

Тривалий час основним інструментом візуального супроводу окремих лекцій з дисциплін «Економіка підприємства» та «Основи інженерної та комп'ютерної графіки» були презентації в системі PowerPoint. За переходу на дистанційну форму навчання під час карантину стало однозначно зрозуміло, що весь лекційний матеріал необхідно підкріплювати візуальним супроводом. Тому до кожної теми вже обов'язково була підготовлена презентація. Поступово матеріали презентацій зазначених курсів стали оновлюватись і для цього було обрано кілька онлайн-платформ, кожна з яких має окрім яскравої візуалізації цілу низку переваг. Безперечно, є і певні недоліки і проблеми, які слід враховувати при їх виборі [2].

1) GoogleSlides. Безперечно, більшість починає взаємодію з онлайн-презентаціями саме з цього додатку Google.

Переваги GoogleSlides: зручний і зрозумілий інтерфейс, в якому легко розібратися, навіть якщо ви раніше не використовували софт; працює на всіх платформах; є чат, в якому учасники можуть обговорювати деталі проекту; підтримується робота в режимі офлайн, без доступу до інтернету; зміни в презентації автоматично зберігаються, безкоштовний; можна перетворювати файли у формат PowerPoint і навпаки; демонструвати презентацію на будь-яких екранах без використання дротів.

Недоліки GoogleSlides: мало шаблонів, ефектів, шрифтів для оформлення презента-

цій та персоналізації; іноді презентація включає дуже велику кількість слайдів, що стає незручним і обтяжливим і вимагає підготовки кількох частин.

Рис. 2. Колаж презентацій Canva з дисципліни «Економіка підприємства»

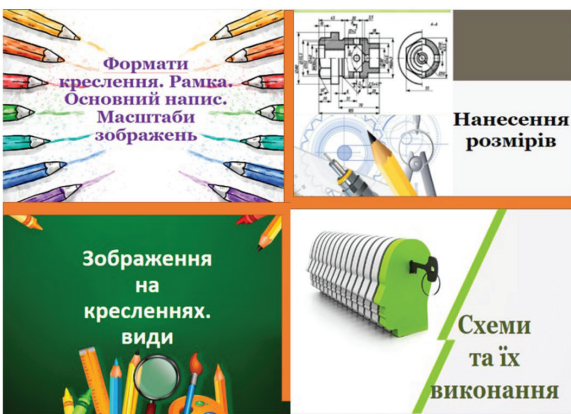
2) Canva. Це повноцінний графічний редактор, у якому окрім презентацій можна робити візитки, картинки, листівки, буклети, інфографіку, логотипи та багато чого іншого.

Переваги Canva: userfriendly інтерфейс з привабливим дизайном і зручним розміщенням функцій; велика кількість можливостей для створення унікального дизайну; є функціонал для обробки фотографій за допомогою великої кількості фільтрів; користувач може редагувати контент так, як тільки захоче, є можливість для зміни фону, картинок, фотографій, шрифтів і багато чого іншого; функція блокування елемента для захисту від випадкового редагування або видалення; є безкоштовна версія з обмеженим доступом до шрифтів, шаблонів, іконок та інших елементів.

Недоліки Canva: у повному обсязі елементи – шаблони, графічні іконки, фотографії, шрифти – доступні у безкоштовній версії; безкоштовна версія підтримує спільну роботу в командах тільки до десяти осіб; на освоєння софту буде потрібно якийсь час через великий функціонал.

3) Prezi. У цьому софті можливість створення презентацій реалізована нестандартно, оскільки це сервіс для створення нелінійних презентацій. Тобто всі дані розміщені на одному слайді, а сама презентація проходить інтерактивно – у формі анімації. Таким чином відбувається плавний перехід від однієї частини до іншої. Такі презентації ще називають «летючі».

Переваги Prezi: у користувача є можливість для демонстрації загальної картини та детальнішого перегляду обраної інформації; нелінійна

Рис. 1. Колаж презентацій Google Slides з дисципліни «Основи інженерної та комп'ютерної графіки»

Рис. 3. Колаж презентацій Prezi з дисципліни «Економіка підприємства»

структура презентацій виглядає дуже незвично, креативно і цікаво; є знижки для студентів, викладачів і всіх, хто пов'язаний з освітою; є безкоштовна версія.

Недоліки Prezi: є тільки англійський інтерфейс; формат сервісу не підходить для демонстрації об'ємного матеріалу з аналітикою; невелика кількість інструментів для оформлення в безкоштовній версії.

4) Genially. Це мультизадачний онлайн-сервіс для створення презентацій, інтерактивних зображень, карт, звітів, інфографік, вікторин, плакатів, відео, стрічок часу та віртуальних посібників.

Переваги Genially: за допомогою Genially можна створювати анімації, можна зробити свої презентації інтерактивними. Це зробить історії більш наочними, інтегровані візуальні засоби. Для створення інтерактивного контенту можна завантажувати медіафайли із GoogleMaps, YouTube, Twitter тощо, ресурс містить більше 1000 шаблонів; є безкоштовна версія; інтерфейс іноземною мовою, але через браузер можна налаштувати переклад сторінок українською мовою; авторизуватись можна через соціальні мережі або згенерувати логін і пароль

Недоліки Genially: у безкоштовній версії менше можливостей.

В період карантину елементами відеосупроводу курсів «Економіка підприємства» та «Основи інженерної та комп'ютерної графіки» були навчальні відео з Ютубу і скрінкасти. Основною проблемою з навчальними відео стала невідповідність матеріалів у відео змісту або темам і окремим питанням програм дисциплін. Щодо

Рис. 4. Колаж презентацій Genially з дисципліни «Економіка підприємства»

скрінкастів, то виникали також певні проблеми або обмеження у записі і редагуванні матеріалів. Тому за допомогою таких способів були забезпечені тільки окремі теми дисциплін. Більш ґрунтовно курси «Економіка підприємства» та «Основи інженерної та комп'ютерної графіки» відеоматеріалами стали поповнюватись під час війни, тому що необхідно було враховувати значні «випадання» з освітнього процесу його учасників через повітряні тривоги, «розсіювання» в першу чергу здобувачів освіти по більш безпечним регіонам України та за кордон, бойові дії, відключення світла тощо. Під час війни корпорація Google розширила функціонал Google Workspace for Education Fundamentals в коледжі, надав можливість запису екрану під час конференції у Google Meet (за необхідності це можна зробити у вільний час, «проводячи» зустріч без студентів і записуючи лекцію). Такі записи будуть в пригоді тим студентам, які не можуть знаходитись на заняттях через різні причини, зазначені вище. Крім цього, такі записи окремих тем можна в результаті ущільнення орієнтувати на самостійну проробку.

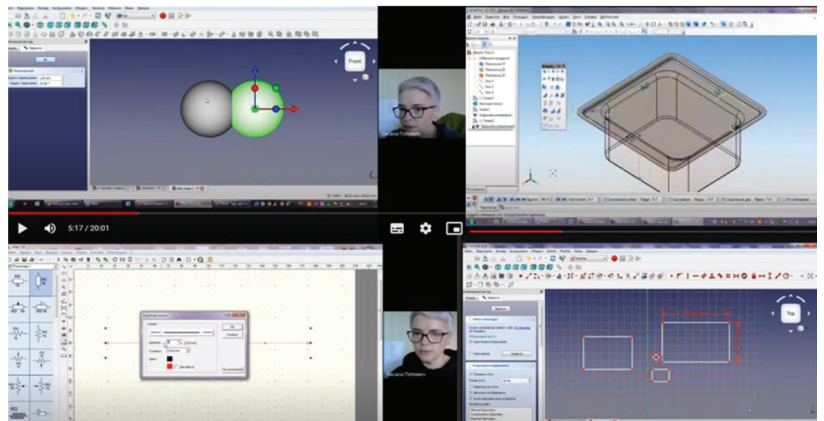

Рис. 5. Колаж скріншотів відеозапису занять

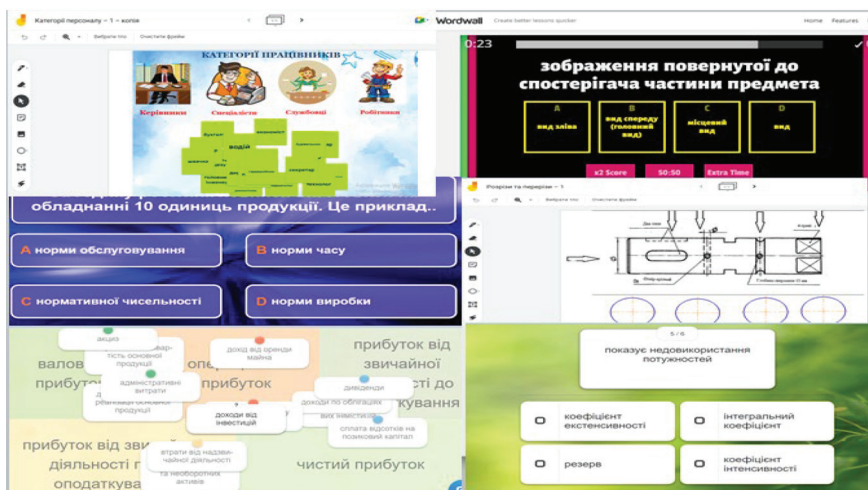

Рис. 6. Колаж скріншотів завдань до рефлексії за допомогою платформ Wordwall Jamboard та Learningapps

Розглянуті презентації та відео – це інструменти саме супроводу лекційного матеріалу. Але наприкінці заняття завжди хочеться повторно зробити акценти на окремих термінах, поняттях. Дізнатися, що краще запам'ятали, яке питання вислизнуло з уваги. Тому важливою частиною лекційного заняття є рефлексія. Навчальна рефлексія може мати різні форми: усне обговорення, письмове анкетування, графічна фіксація певного матеріалу тощо. Дистанційні заняття у воєнний час іноді обмежують можливості дискусій і обговорення з цілою групою. Тому для закріплення інформації одразу після опрацювання лекційного матеріалу (звертаю увагу – не для контролю) під час вивчення дисциплін «Економіка підприєм-

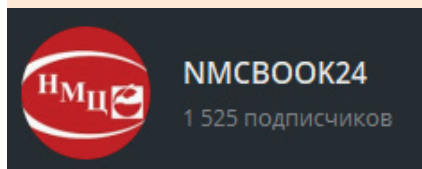
ства» та «Основи інженерної та комп'ютерної графіки» використовуються онлайн-платформи з нескладними завданнями, в першу чергу для запам'ятовування категорій, термінів, характеристик. Обмеження для кількості виконання немає. Студенти фіксують свій кращий варіант. Для цього використовуються платформи Wordwall та Learningapps. Також цікавим інструментом для аналізу сприйняття навчальної інформації є додаток Google – онлайн-дошка Jamboard, на якій здобувачі освіти можуть під час заняття (що є зручним – викладач може бачити виконання завдання кожним студентом, коментувати, надавати рекомендації, акцентувати увагу) або після самостійного опрацювання лекційного матеріалу відповісти собі на питання: про що я дізнався?

Як підсумок, можна зазначити, що використання як традиційних, так і цифрових інструментів візуалізації навчального матеріалу дає можливість обирати найзручніші, найдоцільніші і найефективніші у різних ситуаціях навчальної взаємодії. Це дозволяє зробити матеріал більш зрозумілим, структурованим, привабливим, у естетичному вигляді і покращити усвідомлення і засвоєння студентами програми дисципліни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Покоління Z: як його вчити і як воно бачить свою освіту. URL: <https://cutt.ly/P9y1xdm>
2. Добірка безкоштовних інструментів для створення презентацій. URL: <https://hurma.work/blog/dobirka-bezkoshtovnih-instrumentiv-dlya-stvorennya-prezentacij/>

НМСBOOK24 ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛ НМЦ ВФПО

МЕСЕДЖ 21 СТОЛІТТЯ – ТОЙ, ХТО ВПОРЯДКОВУЄ ІНФОРМАЦІЮ – ТОЙ ВОЛОДІЄ СВІТОМ! Інформаційний канал Науково-методичного центру вищої та фахової передвищої освіти. Інформуємо педагогів та студентів з питань цифровізації освіти, роботи електронного освітнього ресурсу [NMSBOOK.COM.UA](https://nmsbook.com.ua) та платформи [MOOC KURSIK.COM.UA](https://mooc.kursik.com.ua). А також: акту-

альні новини Міністерства освіти і науки, Міністерства цифрової трансформації, Академії педагогічних наук України, Інституту цифровізації освіти НАПН, електронних освітніх платформ світу та України, закладів освіти, партнерів. Запрошуємо підписатись на канал за посиланням

<https://t.me/nmsbook24>

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Наталія Малісевич, методистка,
Олександр Іванов, викладач
ВСП «Фаховий коледж електронних приладів
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу»

Анотація. Проаналізовано проблематику інформаційного перенавантаження в умовах сучасного навчання, його вплив на освітній процес. Враховуючи досвід попередніх авторів, їх дослідження і педагогічні здобутки, авторами розроблено комплекс навчальних матеріалів, які включають авторські відеоінструкції до виконання індивідуальних і практичних робіт та застосування AR-технології для проведення лекційних і практичних занять, та проведена апробація у 2022-2023 навчальному році.

Abstract: The problem of information overload in the conditions of modern education, its influence on the educational process was analyzed. Taking into account the experience of the previous authors, their research and pedagogical achievements, a set of educational materials, which include the author's video instructions for performing individual and practical works and the usage of AR technology for conducting lectures and practical classes were developed by authors and tested during 2022-2023 education year.

Цифровізація навчальних матеріалів сьогодні зумовлена не тільки популярністю змішаної форми навчання, вона також є необхідною умовою для формування та підготовки конкурентоспроможних, висококваліфікованих фахівців. Сучасний студент, як фахової передвищої, так і вищої освіти, потребує більш якісних, доступних і інформативних матеріалів, а також висококваліфікованих викладачів, що забезпечуватимуть високий рівень навчання. Питання не тільки в підвищенні якості самого навчального матеріалу, але і деякої зміни його форми. Смартфони, ноутбуки, планшети сьогодні є практично у кожній людини і вони успішно інтегруються не тільки в освітній процес (дистанційна та змішана форми навчання), але і безпосередньо в звичайні будні. Це є великою перевагою, так як, наприклад, цифрові засоби комунікації забезпечують практично постійний та безпроблемний доступ до інтернету, а потужностей навіть звичайних пристроїв вистачає для розв'язування серйозних математичних та графічних завдань. Популярності сьогодні також набуває так званий онлайн

штучний інтелект, доступ до якого є в кожного користувача, а використання його відкриває нові можливості під час розв'язування задач, обробки графіки тощо. Все це має бути враховано і навіть використано для забезпечення якісного та цікавого для сучасної молоді процесу навчання. Однак вказана причина є не єдиною. Практично постійно сучасна людина, не враховуючи періоду сну, отримує інформацію і, як правило, цей потік інформації складно контролювати. Згідно з [1], сьогодні ми отримуємо в п'ять разів більше інформації, ніж це було наприкінці 1990-х років, а кількість інформації, що ми отримуємо кожного дня, тільки в позаробочий час, згідно з працею [2], становить, в еквіваленті, 100500 слів. Все це призводить до так званого інформаційного перенавантаження, що є актуальною проблемою як для викладачів та студентів, так і для всіх людей загалом. Інформаційне перевантаження – складність сприйняття, розуміння та обробки інформації, що впливає на прийняття рішень та ускладнює виокремлення важливого з отриманої інформації, що є наслідком отримання інформації,

ції в надто великій кількості протягом дня. Одним із наслідків такого виду перенавантаження є те, що в середньому користувачі знайомляться з інформацією лише на 28 відсотків від її об'єму [3], а що стосується текстової інформації, то це значення може бути значно нижчим.

Інформаційне перенавантаження є критичним для засвоєння матеріалу під час навчання та під час роботи, особливо, коли це стосується цифрового навчання чи роботи – інформація не сприймається в повному обсязі, важко запам'ятовуються деталі, окремі твердження тощо. Саме тому необхідні продуктивні рішення та методики для вирішення цієї проблеми. Однією з таких є візуалізація матеріалу, коли інформація подається не у текстовому виді, а у вигляді графіків, кольорів, зображень, відео

тощо, тобто графічна презентація інформації, завдяки якій можна лаконічно передати в графіці (зображення, графіки, рисунки, відео) інформацію, що ускладнено в текстовому еквіваленті. Це вже активно використовується в інтернеті загалом – варто зазначити те, що згідно з [4], з 2007 року кількість візуальної інформації в інтернеті зросла на 9900 %, продуктивність праці людини, яка використовує візуальну інформацію, на 17 % вища в порівнянні з людьми, що використовують текстову інформацію, через зір ми сприймаємо близько 80 % інформації, а 1/10 секунди достатньо для опрацювання інформації візуальним оглядом. Для прикладу – ці твердження також наведені у вигляді рисунків (рис. 1), однак інформація через зображення сприймається значно легше у порівнянні з текстовою.

Рис. 1. Приклад візуалізації інформації

Іншим прикладом також може бути проста текстова інструкція «Спочатку натисніть круглу кнопку, потім натисніть квадратну, після цього трикутну, а наприкінці – знову круглу». Для опрацювання мозком людини такої інструкції потрібен деякий час, щоб уявити форми цих кнопок, а потім встановити порядок натискання. Однак у вигляді візуальної інструкції (рис. 2) не потрібно витратити час та розумові ресурси для опрацювання такої інформації.

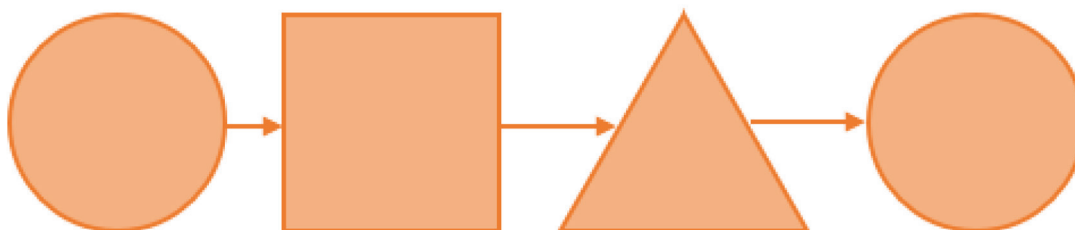

Рис. 2. Сприйняття графічної інформації

Варто також зазначити, що розробка цифрових інструментів та впровадження інновацій у підготовку спеціалістів у різних галузях промисловості була предметом досліджень: для освіти [5], для торгівлі та маркетингу [6], для мистецтва [7], для техніки [8] та ін.

В українській освітній теорії та практиці проблеми розробки та використання технологій доповненої реальності досліджують Мідак Л.Я. та Кузишин О.В. (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ) [9], Мартинюк О.А. (Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса) [6] та ін. Проте існує потреба у подальших поглиблених дослідженнях щодо застосування технологій доповненої реальності для підготовки фахівців різних спеціальностей.

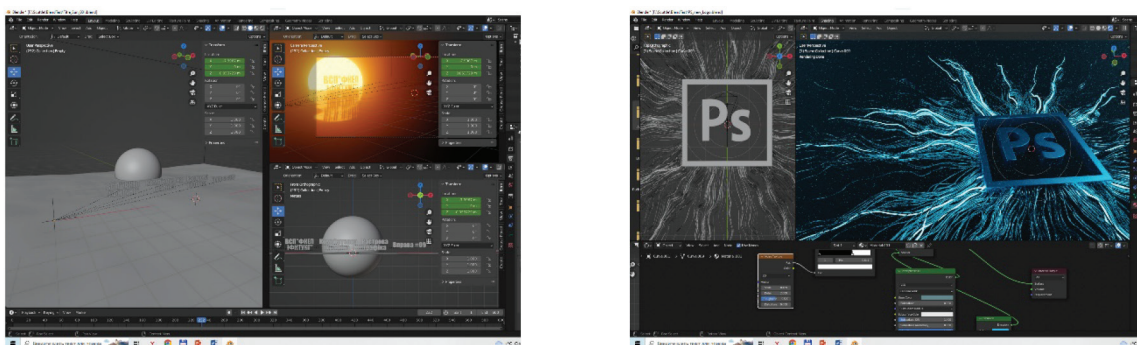
Фактично, у 2023 році майже кожна галузь знайшла способи застосувати AR-технологію для покращення процесів і результатів. Загальне використання Augmented Reality включає навчання та освіту, розваги, ігри, маркетинг.

Прогрес у технологіях доповненої реальності дозволив перенести цифровий вимір у реальний світ. Найкращий приклад цієї інновації можна побачити в PokémonGo: гра захопила світ штурмом, коли була запущена, оскільки дозволяла гравцям ловити кишенькових монстрів «у дикій природі». Річний дохід PokémonGo у 2016 році досяг 588,77 млн доларів.

Таким чином, враховуючи все вищесказане, авторами статті, викладачами ВСП «Фаховий коледж електронних приладів ІФНТУНГ», впро-

ваджуються авторські розробки для доповнення текстових навчальних матеріалів графічними, а саме – із застосуванням навчальних відеороликів та технології Augmented Reality (AR-технології).

Відеоматеріали включають авторські навчальні відеоінструкції для виконання самостійної роботи та інструкції для виконання практичних робіт з дисципліни «Комп'ютерна графіка». Робота над створенням відео виконувалась із застосуванням векторної та растрової графіки, 3D-графіки (безкоштовне програмне забезпечення Blender) та виконанням фінального монтажу і зведення звуку в програмі для монтажу відео. Результати виконання деяких 3D-ефектів вказано на рис. 3.

Рис. 3. Виконання 3D-ефектів під час роботи над відеоінструкцією для самостійної роботи

Ознайомитись з результатами окремих матеріалів можна за допомогою QR-посилань, що представлені на рис. 4.

а)

б)

Рис. 4. QR-посилання на навчальні матеріали для самостійної роботи (а) та прикладом виконання практичної роботи (б)

Разом із тим для викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» за допомогою AR-технології розроблено безкоштовний мобільний додаток Life_Safety_KEP, який, після повного завершення, можна буде завантажити з загальнодоступного ресурсу Google PlayMarket. На цей час додаток на етапі тестування, тому студентам надається вільний доступ до завантаження та встановлення за посиланням на Google Диск за допомогою QR-коду (рис. 5, а). Додаток Life_Safety_KEP розроблено з використанням ігрового рушія Unity та мови програмування C#,

що дозволяє використовувати його як студентам, так і викладачам за допомогою всіх пристроїв Android із мінімальним рівнем API «Android 9.0 Pie (API level 28)». На жаль, для пристроїв з iOS цей додаток не є доступним.

Застосування AR-технології дозволило вдосконалити освітній процес не тільки шляхом розробки зручного освітнього додатку, а й підвищення якості вивчення складних і абстрактних понять шляхом позитивного впливу на мотивацію та залученість студентів.

Розроблений мобільний додаток працює наступним чином: студент завантажує та встановлює додаток на смартфон або планшет; після першого запуску додатку на мобільному пристрої необхідно надати дозволи на використання камери, так як вона використовується для сканування маркерів; під час використання додатку за допомогою камери мобільного пристрою сканують маркер або

QR-код, і на екрані пристрою відображається доповнений віртуальний світ для візуалізації відповідного явища.

Малісевич Н.М. було розроблено 2D- і 3D-зображення природних небезпек, таких як ураган, цунамі, землетрус, лавина, посуха, пожежа, повінь, сходження селевого потоку, смерч та виверження вулкану. 3D-об'єкти (вулкан, торнадо та ін.) змодельовані за допомогою програмного забезпечення Blender. Частина 3D-зображень запозичена з безкоштовного вебсервісу Sketchfab.

Доповнена реальність дає можливість максимально візуалізувати будь-яке природне явище, тобто перевести звичайне 2D-зображення у тривимірне, а також "оживити" його. Цей підхід до візуалізації матеріалу має пріоритет над використанням комп'ютерних програм, оскільки на-

дає можливість візуалізувати рисунки лекційних чи практичних занять за допомогою мобільного телефону чи планшета в будь-якому місці перебування студента та не передбачає наявності габаритного і важкого персонального комп'ютера чи ноутбука, а також дозволяє працювати за відсутності інтернет-зв'язку.

Під час використання додатку з відповідними маркерами на екрані з'являється дво- або тривимірна модель, з якою можна проводити певні маніпуляції (обертати, збільшувати, переглядати під різними кутами) для кращого усвідомлення її властивостей, принципу дії тощо. Наприклад, за наведення камери на маркер (рис. 5) на мобільному пристрої з'явиться 2D- або 3D-зображення (рис. 6) з візуалізацією різних властивостей відповідного явища.

а)

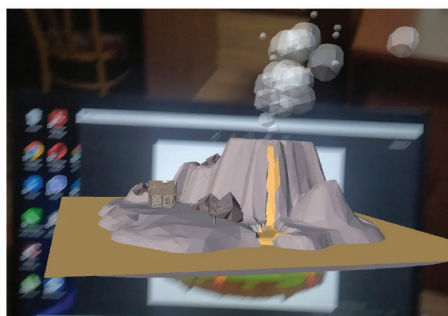

б)

в)

Рис. 5. Покликання на мобільний додаток (а) та маркери для візуалізації властивостей вулкану (б), смерчу або торнадо (в)

а)

б)

Рис. 6. 3D-зображення виверження вулкану (а) та анімацією утворення виру смерчу (б) за допомогою AR-технології мобільним додатком Life_Safety_KEP

Презентація авторів представлена за покликанням <https://docs.google.com/presentation/d/1nrxqGgKsEQ-HsXvtBwG-MyYTKU3jPNxm/edit?usp=sharing&ouid=102167851392905516866&rtrof=true&sd=true>.

Висновок. Доповнення звичайних текстових навчальних матеріалів відеоматеріалами та матеріалами з використанням прогресивних технологій (як Augmented Reality) є ключовим для забезпечення високого рівня навчання та популяризації навчання в цілому. Результатами такої роботи є підвищення рівня зацікавленості

студентів, краще сприйняття матеріалу та вища інформативність навчальних матеріалів. Подальшу роботу варто направити на впровадження згаданої технології в інші навчальні дисципліни, так як і на створення авторського матеріалу викладачами ВСП «ФКЕП ІФНТУНГ».

Список використаних джерел

УПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКІВ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗФПО

Наталія Білокура,
викладачка
Львівського фахового коледжу
будівництва, архітектури та дизайну

Анотація. У статті висвітлено питання використання мобільних застосунків як сучасного інструмента освітніх інформаційних ресурсів на заняттях української мови. Виокремлено мобільні засоби навчання: роботу з месенджерами, інтерактивними вправами, онлайн-тестами, тестами в соцмережах. Наведено приклади мобільних додатків для смартфонів, які можна використовувати під час підготовки до ЗНО/НМТ. Указано чинники, від яких залежить ефективність та раціональне використання мобільних телефонів в освітньому процесі.

Abstract: The article highlights the issue of using mobile applications as a modern tool of educational information resources in Ukrainian language classes. Mobile learning tools are singled out: work with messengers, interactive exercises, online tests, tests in social networks. Examples of mobile applications for smartphones that can be used in preparation for the ZNO/NMT are given. The factors that influence the efficiency and rational use of mobile phones in the educational process are indicated.

Сучасних викладача та здобувача освіти неможливо уявити без айфона чи смартфона, оскільки мобільні технології з шаленою швидкістю та вповні увійшли в наше життя. І сьогодні мобільний телефон, погодьтеся, – це не просто засіб зв'язку, а вже як мінікомп'ютер. Буває так, що студентові набридає теорія, він не розуміє як і де використає її практично, йому не цікаво на занятті, він акцентує увагу на мобільному і «сидить» у ньому, «живе» в інстаграмі чи тік-тоці. Тому, аби зацікавити сучасного студента, більшість педагогів поєднує програмну теорію із сучасними педагогічними інструментами – мобільними технологіями. Саме такі викладачі сьогодні затребувані. Як говорив А. Дістервег: «...Учитель повинен свідомо йти в ногу з сучасністю, проймається і надихається силами, що пробудилися в ній. Жалюгідна кожна людина, що відстала від свого часу; поява ж молоді учителя, який сам живе в минулому, викликає лише співчуття всіх людей, які живуть у ногу із своїм часом і мислять суголосно зі своїми сучасниками».

На мою думку, найбільше значення має не те, що здобувач освіти використовує новітні технології, а те, як це використання впливає на підвищення рівня його освіченості та навченості. Хоча також зазначити, що сучасні технології в помірному обсязі сприяють не лише якісному вивченню української мови, а й формуванню цифрової компетентності здобувачів освіти і викладача.

За визначенням ЮНЕСКО, навчання із застосуванням мобільної технології окремо чи разом з іншими ІКТ, сформульовано як мобільне навчання (m-навчання) або mobile learning (m-learning).

Тему мобільного навчання віднедавна опрацьовують багато зарубіжних та українських науковців. Учені Т. Андерсон та М. Аллі досліджують теорію і практику електронного навчання, М. Шарплз і Дж. Еттевел – використання засобів мобільного навчання та вплив їх на освітній процес, А. Кукулска-Хулме, Дж. Тракслер – підтримку викладачів мобільного навчання. В Україні питання мобільного навчання опрацьовують А. Авраменко, В. Білоус, В. Биков, Т. Калуга, С. Семеріков, С. Титова, О. Тихомірова та інші [1, 355].

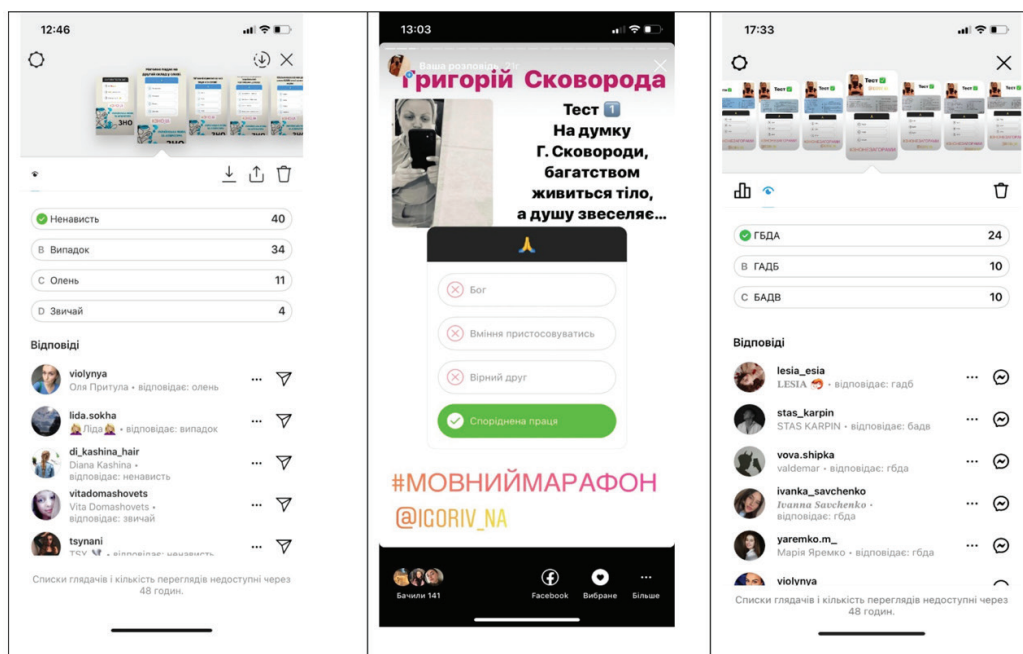
Мета статті – доцільність використання мобільних технологій на заняттях української мови в закладі фахової передвищої освіти, види їх, переваги та недоліки мобільного навчання.

Освітній інструмент – це застосунок, програма або сервіс, за допомогою якого реалізується певна взаємодія між здобувачами освіти та викладачем. На сьогодні розроблено багато різних функцій, що вбудовані у смартфони, та мобільних додатків, які можуть ефективно сприяти освітньому процесу. Із власного досвіду та практики хочу виділити такі мобільні технології та застосунки для оптимізації освітньо-виховного процесу здобувачів освіти, які використовують на заняттях української мови:

- онлайн-тести в сториз Instagram
- онлайн-тести платформи «Всеосвіта. Спільнота активних освітян»
- інтерактивні вправи навчального сервісу «LearningApps.org»
- мобільні додатки «Мова – ДНК нації», «ЗНО тести: Українська мова»
- месенджери Viber, Telegram, Instagram.

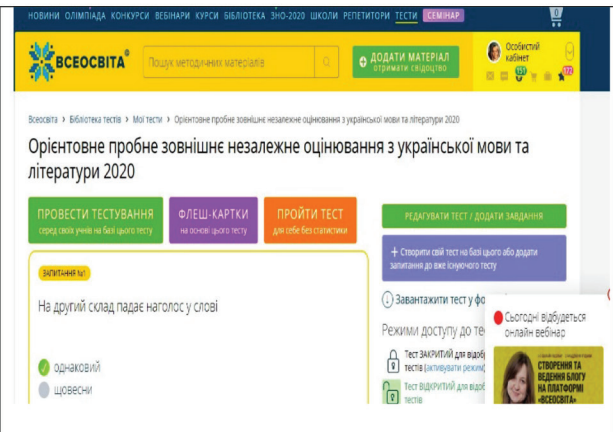
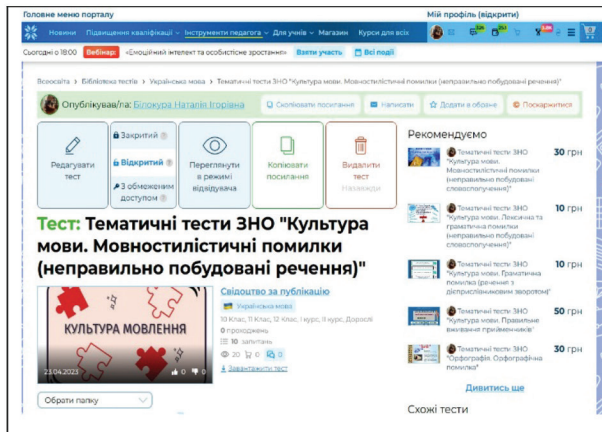
Відносно новою та актуальною є соцмережа Instagram. Погодьтеся, що там студенти цілодо-

бово! Ця мережа пропонує тести просто в сториз. До речі, їх я організувала з вересня 2019 року, а в умовах карантину запустила #інстаграм_мовний_марафон_24_7. Щодня в сториз публікую тести з української мови чи літератури за розділами: орфографія, фразеологія, морфологія, синтаксис, культура мови, пунктуація, фонетика, будова слова; цитати з творів, паспорт творів (тема/ідея/ключові слова, географія, жанр, історія написання), автори творів, літературні родини, вчинки героїв, присвяти та епіграфи до творів, теорія літератури, угруповання, напрями. Такі тести – це інтерактивні стікери, які містять від 2 до 4 пунктів – варіантів відповідей. У них викладач вказує правильну відповідь, тому коли студенти вибирають один із пунктів, вони відразу дізнаються, правильне їхнє припущення чи ні. Чим зручні такі тести? Студенти в цій соцмережі – 24/7, тому до ЗНО/НМТ відповідно готуються теж 24/7. Усі відповіді здобувачів освіти на тести (правильні та неправильні) бачить тільки власник облікового запису (викладач), який їх завантажує, для сторонніх користувачів статистика недоступна.

Не менш сучасною є платформа «**Всеосвіта. Спільнота активних освітян**». Розділ «Тести» дозволяє зареєстрованим викладачам у будь-який зручний час створювати власні тести для проведення самостійних і модульних контрольних робіт. Розділ пропонує і диференційовану систему оцінювання, яку викладач може обрати самостійно, і багато функцій для організації тестування.

LearningApps.org є сервісом для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів – вправ. Ці завдання можна використовувати як навчальні ресурси або ж для самостійної роботи. Але тут доречними та зручнішими у використанні були б мультиторд або інтерактивна дошка!

Застосунок «Мова – ДНК нації» – освітній проєкт для тих, хто хоче вдосконалити свої знання з української мови. Здобувач освіти повторить основні правила правопису; вивчить нові фразеологізми й синоніми до звичних слів; навчиться правильно наголошувати слова та позбудеться тавтології чи суржика, бо культура мови – це наша ахіллесова п'ята. Додаток має бібліотеку ілюстрацій із поясненнями, вправи з коментарями. А зображення з Лепетуном, головним героєм, які сподобалися найбільше, можна додати в обрані.

ЗНО тести: Українська мова – сучасний мобільний додаток, який дозволяє пришвидшити підготовку до НМТ/ЗНО з української мови, опрацювавши типові тести. Інструмент дозволяє здобувачам освіти самостійно обирати теми та пройти пробне тестування, щоб перевірити рівень своїх знань. Тут реалізована можливість проходження тесту та перевірки на наявність помилок (неправильна відповідь виділяється червоним кольором), а також результат загальної кількості правильних відповідей (правильна відповідь виділяється зеленим кольором).

Використання мобільних технологій для швидкої передачі інформації – месенджерів Viber, Telegram, Instagram дозволяють створити групу користувачів (студентів і викладача), тут можна публікувати інформацію, доступну всім учасникам групи практично миттєво. Наприклад, викладач може відправити фото чи файл завдання тощо. Також у групі можна проводити опитування.

Якщо говорити про переваги використання мобільних застосунків в освітньому закладі, то виділю доступність (якщо у когось немає мобільного, то можна організувати групову роботу); компактність (займають менше місця, ніж комп'ютер чи ноутбук); миттєвість (швидкий обмін інформацією через месенджери, е-мейл тощо); мобільність (можливість використання всюди та завжди); сучасність (упровадження в

освітній процес ІКТ – складова Закону про освіту). Проте використання мобільних технологій в освітньому процесі має і недоліки: негативний вплив мобільних пристроїв на здоров'я абонента; функціональні можливості мобільних засобів можуть трохи чи значно відрізнятись; часом студент може використовувати свій пристрій не для навчання!

Підбиваючи підсумки, стверджую, що m-learning є необхідною складовою сучасного освітнього процесу, але треба навчитися розумно використовувати мобільні технології, не забуваючи про живе повсякденне спілкування, мислення. Без використання мобільних інструментів, особливо під час упровадження дистанційної форми навчання, нам важко уявити сучасні заняття. Раціональне використання мобільних телефонів на заняттях економить час, підвищує мотивацію студентів та забезпечує якісний зворотний зв'язок між педагогом і здобувачем освіти.

Місія викладача – бути пошуковцем, винахідником, тому мусимо сповна усвідомити сутність змін, які приносить новий час, аби підготувати здобувача освіти до життя в нинішньому столітті. Сучасний викладач-словесник повинен бути обізнаним, активним, комунікабельним, динамічним, працездатним, вольовим, впевненим у собі, толерантним та мобільним. Тож, шановні викладачі, крокуймо в ногу з часом, будьмо професійно компетентними, бо саме від нашого вміння дати гідну відповідь на виклики XXI століття залежатимуть долі мільйонів українців та й, власне, майбутнє України.

Список використаних джерел

СТРУКТУРА ТА СКЛАДОВІ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Валентина Столярчук,
викладачка Ржищівського фахового коледжу
будівництва та економіки

Анотація. У статті пропонуються певні вимоги до структури заняття при застосуванні інтерактивних технологій. Структура таких занять складається з п'яти елементів: з мотивації, з оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів, з надання необхідної інформації, з інтерактивної вправи – центральної частини заняття, з підбиття підсумків, оцінювання результатів заняття. Кожен з цих елементів розглянуто ґрунтовно, аналізуючи дидактичні складові його відтворення в рамках заняття.

Abstract: The article proposes certain requirements for the structure of the lesson when using interactive technologies. The structure of such classes consists of five elements: motivation, announcement, presentation of the topic and expected learning outcomes, provision of necessary information, interactive exercise – the central part of the class, summary, assessment of class results. Each of these elements is thoroughly considered, analyzing the didactic components of its reproduction within the framework of the lesson.

Метод навчання повинен бути таким, щоб зменшувати для учнів чи студентів труднощі навчання, не збуджувати і в учнів, і в студентів невдоволення та не породжувати в них відразу до наступних занять.

Я. А. Коменський

Вимогою сучасного суспільства до системи вищої освіти є ефективна професійна підготовка майбутнього фахівця, який зможе легко пристосуватися до мінливих умов сьогодення та бути конкурентоспроможним на ринку праці, компетентнісний підхід, впровадження якого у заклади вищої освіти дозволяє виконати поставлене завдання.

Сьогодні суспільство вимагає від системи вищої освіти професійної підготовки майбутніх фахівців, що володіють фундаментальними знаннями, вміннями та навичками, здатних творчо підходити до вирішення неординарних питань, бути конкурентоспроможними на ринку праці. Особистісний підхід, диференціація унікальних особливостей кожного студента дає змогу організувати навчання в руслі сучасних тенденцій

мобільної готовності до навчання та саморозвитку, де пізнавальна діяльність набуває творчого, пошукового характеру, проявляється інтелектуальний та творчий потенціал студентів, реалізуються їх дослідницькі здібності.

Інтерактивна модель навчання передбачає застосування технологічного підходу і виглядає як застосування у навчанні сукупності інтерактивних технологій, загальною ознакою яких є: багатостороння комунікація, взаємодія та взаємонавчання студентів, кооперована навчальна діяльність з відповідними змінами в ролі і функціях як студентів, так і викладачів. Така модель передбачає і особливе розуміння заняття як форми навчання, яке теж ґрунтується на технологічному підході.

Останнім часом дослідники проблем організації процесу навчання звернулися до глибшого вивчення ролі й функцій студента коледжу, а також його взаємодії з іншими елементами процесу навчання, усе частіше використовують технічний термін технологія. Так, англійські автори Ф. Персивал і Г. Еллінгтон визначають технологію навчання як «більш ретельне подання всіх ас-

пектів побудови ситуацій навчання», що передбачає «застосування будь-яких методів і технік навчання, які є найбільш адекватними для досягнення цілей, поставлених перед тими, хто навчається». Її роль вони бачать у «наданні допомоги у всьому підвищенні ефективності процесу навчання».

Серед дослідників освіти пострадянського простору першовідкривачем нового осмислення організації процесу навчання й введення в науковий і практичний обіг поняття «технологія навчання» («педагогічна технологія») став В. Беспалько, який ще в 1989 р. сформував уявлення про педагогічну технологію як «про систематичне й послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого навчально-виховного процесу» і визначив педагогічну технологію як «проект певної педагогічної системи, реалізованої на практиці». На думку вченого, характерними рисами педагогічної технології є:

- 1) попереднє проектування навчально-виховного процесу;
- 2) визначення структури й змісту не тільки діяльності викладача, але й навчально-пізнавальної діяльності самого студента;
- 3) визначення цілей навчання, щоб здійснювати об'єктивний контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу й розвитком особистості студентів;
- 4) цілісне представлення навчально-виховного процесу;
- 5) гармонічна взаємодія всіх елементів педагогічної системи;
- 6) забезпечення високої стабільності успіхів у навчанні практично будь-якої кількості студентів.

Таким чином, В. Беспалько визначив три параметри технології навчання:

- 1) цілісність процесу навчання (включаючи діяльність тих, хто навчається);
- 2) цілепокладання;
- 3) забезпечення досягнення поставлених цілей навчання.

Якщо з цих позицій спробувати дати визначення поняття «інтерактивна технологія навчання», то це така організація освітнього процесу, за якої неможлива неучасть студента в колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії усіх його учасників процесі навчально-го пізнання: або кожен учень школи чи студент коледжу має конкретне завдання, за яке він має публічно прозвітуватись, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою або перед усім класом завдання.

Інтерактивні технології навчання включають у себе чітко спланований очікуваний результат

навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, та розумові й навчальні умови і процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів. На відміну від методик, інтерактивні навчальні технології не обираються для виконання певних навчальних завдань, а визначають кінцевий результат.

Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури заняття. Як правило, структура таких занять складається з п'яти елементів: з мотивації (не більше 5% часу заняття); з оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів (не більше 5% часу заняття); з надання необхідної інформації (10–15% часу); з інтерактивної вправи – центральної частини заняття (45–60% часу на парі); з підбиття підсумків, оцінювання результатів заняття (до 20% часу).

Розглянемо кожен з цих елементів ґрунтовніше, аналізуючи дидактичні складові його відтворення в рамках заняття.

Метою етапу мотивації є зфокусувати увагу студентів на проблемі й викликати інтерес до обговорюваної теми. Мотивація є своєрідною психологічною паузою, яка дозволяє студентам насамперед усвідомити, що вони зараз почнуть вивчати інший (після попереднього заняття) предмет, що перед ними інший викладач й зовсім інші завдання. Крім того, кожна тема, яку ми засвоюємо зі студентами відповідно до фундаментальних положень теорії психолого-філософського пізнання, може реально вважатися засвоєною, якщо вона (тема) стала основою для розвитку в особистості суб'єкта пізнання власних новоутворень: у його свідомості, в емоційно-ціннісній сфері. Отже, суб'єкт навчання має бути налаштований на ефективний процес пізнання, мати в ньому особистісну, власну зацікавленість. Усвідомлювати, що і навіщо він зараз буде робити. Без виникнення цих внутрішніх підвалин – мотивів учіння і мотивації навчальної діяльності – не може бути ефективного пізнання. З цією метою можуть бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у студентів здивування, інтерес до змісту знань та процесу їхнього отримання, підкреслюють парадоксальність явищ та подій. Це може бути і коротка розповідь викладача, і бесіда, і демонстрація наочності, й нескладна інтерактивна технологія.

Мотивація чітко пов'язана з темою заняття, вона психологічно готує студентів до її сприйняття, налаштовує їх на розв'язання певних проблем. Як правило, матеріал, вербалізований

(словесно оформлений) студентами під час мотивації, наприкінці підсумовується і стає «містчком» для представлення теми заняття.

Мета наступного етапу – оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів – забезпечити розуміння студентами змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти в результаті заняття і чого від них чекає викладач. Часто буває доцільно долучити до визначення очікуваних результатів усіх студентів.

Щоб визначити для себе майбутні результати заняття, студенти інколи мають озвучити своє особисте ставлення до суті та структури обраних способів навчальної діяльності й спланувати свої дії щодо засвоєння та застосування знань, передбачених темою. Без чіткого і конкретного визначення й усвідомлення студентами коледжу навчальних результатів їхньої пізнавальної діяльності, особливо на заняттях з використанням інтерактивних технологій, вони можуть сприйняти процес навчання як ігрову форму діяльності, не пов'язану з навчальним предметом. Формулювання очікуваних результатів заняття (які, по суті, є тим, що ми традиційно називаємо дидактичною метою заняття) є іншим, аніж ми можемо побачити це в існуючих методичних чи дидактичних посібниках.

Оскільки це є принциповий момент інтерактивного навчання, розглянемо його ґрунтовніше.

Формулювання результатів інтерактивного заняття для сприяння успішності навчання студентів має відповідати таким вимогам:

- висвітлювати результати діяльності на парі студентів, а не викладача, і бути сформульованим таким чином: «Після цього заняття студенти зможуть...»;

- чітко відображати рівень навчальних досягнень, який очікується в результаті заняття. Тому воно має передбачати: обсяг і рівень засвоєння знань студентів коледжу, що буде забезпечений на парі; обсяг і рівень розвитку навичок і вмінь, який буде досягнуто після заняття; розвиток (формування) емоційно-ціннісної сфери студента, яка забезпечує формування переконань, характеру, вплив на поведінку. Останній компонент навчальних результатів, до якого можна прагнути на окремому занятті, – це визначення, усвідомлення або формування емоційно наповненого ставлення студентів до тих явищ, подій, процесів, що є предметом вивчення на парі. Отже, результати мають бути сформульовані за допомогою відповідних дієслів, наприклад, формування знань і предметних та інших умінь і навичок учнів чи студентів коледжу передбачають,

що вони будуть здатні: пояснювати, визначати, характеризувати, порівнювати, відрізнати, дискутувати, аргументувати думку, дати власну оцінку, проаналізувати; в емоційно-ціннісній сфері: наприклад, формулювати та висловлювати власне ставлення до висновків з лабораторної роботи, до способів розв'язування задач;

- формулювати так, щоб було зрозуміло, як можна оцінити такі результати, коли вони будуть досягнуті, наприклад: якщо після вашого заняття студенти вмітимуть «пояснювати суть явища та наводити приклади подібних явищ» – це легко перевірити і виміряти в оціночних балах, врахувавши, наприклад, точність і повноту пояснення та кількість прикладів, які були наведені;

- бути коротким, ясним і абсолютно зрозумілим і для студентів, і для самого викладача, і для батьків студентів, і для інших викладачів, і для директора коледжу або завуча, який має перевіряти ваше заняття з погляду на те, чи досяг він очікуваних результатів.

Таким чином, формулювання результатів викладачем під час проектування заняття є обов'язковою і важливою процедурою. В інтерактивній моделі навчання це надзвичайно важливо, оскільки побудова технології навчання неможлива без чіткого визначення дидактичної мети. Правильно сформульовані, а потім досягнені результати – 90% вашого успіху.

Але досягти результатів в інтерактивній моделі ми можемо тільки залучивши студентів до діяльності. Отже, вони теж повинні розуміти, для чого вони прийшли на ваше заняття, до чого їм треба прагнути і як будуть перевірятись їхні досягнення. Еталонною є ситуація, коли після вашого заняття студент не тільки знає, розуміє, чого він досягнув, а й чого він хотів би, мав би досягти на наступному занятті з вашого предмета, чого він взагалі хоче від вас і вашого курсу для свого життя.

Для того, щоб почати зі студентами спільний процес руху до результатів навчання, у цій частині інтерактивного заняття потрібно:

- назвати тему заняття або попросити когось із студентів прочитати її;

- якщо назва теми містить нові слова або проблемні питання, звернути на це увагу студентів;

- попросити когось із присутніх на занятті оголосити очікувані результати за текстом посібника або за вашим записом на дошці, зробленим заздалегідь, пояснити необхідне, якщо йдеться про нові поняття, способи діяльності тощо;

- нагадати студентам, що наприкінці заняття ви будете перевіряти їх. Якщо це важливо, треба також пояснити студентам, як ви будете оціню-

вати їхні досягнення в балах.

Наступним етапом є надання необхідної інформації. Його мета – дати студентам достатньо інформації для того, щоб на її основі виконувати практичні завдання шляхом інтерактивної взаємодії, але за мінімально короткий час. Це може бути мінілекція, читання роздаткового матеріалу, перевірка домашнього завдання, опанування інформацією за допомогою технічних засобів навчання або наочності. Для економії часу на занятті і для досягнення максимального ефекту заняття можна подавати інформацію для попереднього домашнього вивчення. На самому занятті викладач може ще раз звернути на неї увагу, особливо на практичні поради, якщо необхідно прокоментувати терміни або організувати невеличке опитування.

Основним етапом заняття є його інтерактивна частина, яка передбачає застосування педагогом 1–3 інтерактивних технологій, що відбираються залежно від очікуваних результатів. Саме вони мають забезпечити досягнення мети заняття. Інтерактивна частина заняття має займати близько 50–60 % часу на занятті. Кожна з послідовно застосованих технологій може бути названа інтерактивною вправою. Порядок і регламент проведення містять:

1) інструктування: викладач розповідає учасникам про мету вправи, правила, послідовність дій і час на виконання завдань; запитує, чи все зрозуміло учасникам (2–3 хв);

2) об'єднання в групи, розподіл ролей (1–2 хв), інші технічні дії студентів (розташування меблів, підготовка обладнання й ін.);

3) виконання завдання: на цьому етапі викладач виступає як організатор, помічник, ведучий дискусії, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи і навчання у співпраці один з одним (5–15 хв);

4) презентацію результатів виконання вправи (3–15 хв);

5) рефлексію результатів студентів: усвідомлення отриманих результатів, що досягається шляхом їхнього спеціального колективного обговорення або за допомогою інших прийомів (5–15 хв).

Рефлексія є природним невід'ємним і найважливішим компонентом інтерактивного навчання на занятті. Вона дає можливість студентам і викладачу усвідомити, чому вони навчилися, пригадати деталі свого досвіду та отримати реальні життєві уявлення про те, що вони думали і що відчували, коли перший раз зіткнулись з тією чи іншою навчальною технологією. Це допомагає їм чіткіше планувати свою подальшу діяльність

уже на рівні застосування технологій у своїй подальшій пізнавальній діяльності та в житті; оцінити власний рівень розуміння та засвоєння навчального матеріалу і спланувати чіткі реальні кроки його подальшого опрацювання; порівняти своє сприйняття з думками, поглядами, почуттями інших й інколи скорегувати певні позиції. Як постійний елемент навчання – привчати людину рефлексувати в реальному житті, усвідомлюючи свої дії і прогнозуючи подальші кроки. Викладачам коледжу ця складова інтерактивного навчання дозволяє, крім усього, побачити реакцію студентів на навчання та внести необхідні корективи.

Рефлексія здійснюється в різних формах: у вигляді індивідуальної роботи, роботи в парах, групах, дискусії, у письмовій та усній формах.

Вона завжди містить декілька елементів: фіксацію того, що відбулось, визначення міркувань та почуттів щодо отриманого досвіду, плани на майбутній розвиток. Рефлексія застосовується після найважливіших інтерактивних вправ, після заняття, після закінчення певного етапу навчання. Для цього етапу варто застосувати спеціальні прийоми, про які розповідається нижче. Пам'ятайте, кожна інтерактивна вправа обов'язково завершується рефлексією. Якщо ця складова не виконана, говорити про інтерактивне навчання взагалі не можна!

Подібні завдання ставить і останній елемент структури заняття – підбиття підсумків (рефлексія заняття). Часто буває, що коли заняття підходить до кінця, багато викладачів розслабляються і проводять коротке, нечітко структуроване обговорення; усі погоджуються, що все було цікавим (наприклад, рольова гра вдалася, вправу виконали дуже добре), і цим справа закінчується. Викладач йде з почуттям виконаного обов'язку, студенти – з почуттям, що спробували щось новеньке.

На жаль, вони не врахували, що підсумки є найважливішою частиною інтерактивного заняття. Під підсумками заняття ми маємо на увазі процес, зворотний інструктажу. Іншим терміном для цього етапу є також «рефлексія». У цьому випадку підкреслюється можливість для учасників освітньо-виховного процесу ще раз переглянути події, що відбувалися; третій термін – «дискусія», що означає розгляд чи обговорення спірних питань. Його перевагою є також підкреслений зв'язок первісних цілей з оглядом остаточних результатів. Саме тут пояснюється зміст проробленого; підводиться ризика під знаннями, що мають бути засвоєні, і встановлюється зв'язок між тим часом, що вже відомо, і тим, що знадобиться їм

у майбутньому. Функції цього етапу заняття: прояснити зміст опрацьованого; порівняти реальні результати з очікуваними; проаналізувати, чому відбулося так чи інакше; зробити висновки; закріпити чи відкоригувати засвоєння; обрати нові теми для обміркування; установити зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що знадобиться вивчити, чому навчитись у майбутньому; скласти план подальших дій.

Навчання в рамках традиційного заняття не потребує переосмислення ні від викладача, ні від студентів, у ньому немає місця рефлексійним видам діяльності. Замість цього застосовується так зване закріплення й узагальнення отриманих знань, яке майже не передбачає наступного коригування викладачем мети та змісту навчання.

Технологізація навчання передбачає обов'язкову рефлексію, під якою в педагогіці розуміють здатність людини до самопізнання, уміння аналізувати свої власні дії, вчинки, мотиви й зіставляти їх із суспільно значущими цінностями, а також діями та вчинками інших людей. Мета рефлексії – згадати, виявити й усвідомити основні компоненти діяльності: її зміст, тип, способи, проблеми, шляхи їх вирішення, отримані результати.

Проведення рефлексії на занятті проходить за такими етапами:

- зупинка дорефлексійної діяльності. Всяка попередня діяльність має бути завершена чи призупинена. Якщо виникли труднощі у розв'язанні проблеми, то після рефлексії її розв'язання може бути продовжене;

- відновлення послідовності виконаних дій. Усно чи письмово відтворюється все, що зроблено, зокрема й те, що на перший погляд здається дріб'язковим;

- вивчення відтвореної послідовності дій з точки зору її ефективності, продуктивності, відповідності поставленим задачам. Параметри для аналізу рефлексійного матеріалу вибираються із запропонованих викладачем;

- виявлення і формулювання результатів рефлексії. Може бути виявлено декілька видів таких результатів: предметна продукція діяльності – ідеї, пропозиції, закономірності, відповіді на питання; способи, які використовувались чи створювались у ході діяльності; гіпотези стосовно майбутньої діяльності.

Важливим фактором, що впливає на ефективність рефлексії у навчанні, є різноманітність її форм і прийомів, їх відповідність підготовленості студентів.

Рефлексія тісно пов'язана з іншою важливою для технологічного заняття дією – постановкою мети. Формулювання студентом мети свого навчання передбачає її досягнення і наступну рефлексію – усвідомлення способів досягнення поставленої мети. Очевидно, що ключовою функцією підсумків заняття буде повернення до результатів навчання і можливість переконатися, що студенти їх досягають.

Завершуючи, зауважимо, що дотримання вимог до структури та складових інтерактивного заняття є обов'язковою умовою успіху інтерактивного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сухорукова Г. Інтерактивна взаємодія суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності в педагогічному процесі // Методика навчання інформатики та ІКТ. – № 4. – 2012. – С. 27–31.
2. Серветник О.П. Підвищення ефективності навчально-виховного процесу шляхом упровадження інноваційних освітніх технологій // Завучу усе для роботи. – 2013. – № 23–24. – С. 32.
3. Педагогіка XXI століття. Частина 2. / Упор.: З.Ш. Мінгажева. – Харків : Вид. група «Основа», 2011. – 128 с. – (Б-ка журн. «Управління школою». Вип. 06 (103)).
4. Дружченко Т.П. Теорії міжкультурної комунікації як підґрунтя компетентнісного підходу до освіти // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. – 2013. – № 14 (2). – С. 112–116.
5. Шапран О. Реалізація компетентнісного підходу в системі неперервної освіти // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди». – 2013. – Вип. 28. – Т. 1. – С. 319–324.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ЯК ДІЄВОГО ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

Олена Олійник,
координатор методичного об'єднання
викладачів загальноосвітньої підготовки
та профільних дисциплін
Світлана Яковлева, викладачка
ВСП «Смілянський технологічний фаховий коледж
Національного університету харчових технологій»

Анотація. У статті розглянуто практичне застосування методу проєктів з української мови та літератури для здобувачів освіти 1-2 курсів у процесі впровадження накопичувальної 100-бальної системи оцінювання навчальних досягнень, подано рекомендації до реалізації таких завдань під час змішаної форми навчання.

Abstract: The article examines the practical application of the method of Ukrainian language and literature projects for students of 1-2 years of education in the process of implementing a cumulative 100-point system for evaluating educational achievements, and provides recommendations for the implementation of such tasks during a mixed form of education.

З метою підвищення мотивації студентів фахової передвищої освіти до активного свідомого навчання, систематичної самостійної роботи, відповідальності за свою діяльність, а також удосконалення інструментів об'єктивного оцінювання результатів навчання та налагодження системного зворотного зв'язку між усіма учасниками освітнього процесу, на початку 2022/23 н.р. у нашому коледжі запроваджено рейтингову накопичувальну 100-бальну систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Це такий метод оцінювання, де кожне завдання чи складова навчального курсу оцінюється окремо відповідною кількістю балів, які накопичуються протягом навчального періоду (семестру). Після апробації такої системи оцінювання виокремило кілька найсуттєвіших, на наш погляд, її переваг для здобувачів освіти.

1. Об'єктивність. Накопичувальна 100-бальна система дає можливість оцінювати кожну складову навчального курсу окремо, що забезпечує дотримання принципу об'єктивності. Кожне завдання вартує відповідну кількість балів, яка залежить від його обсягу, трудомісткості тощо.

2. Гнучкість. Кожен студент може накопичувати бали протягом навчального періоду (семестру) і відстежувати свій прогрес через електронний журнал. Це дає можливість гнучко розподіляти свій час та зусилля між різними завданнями, що дає здобувачам освіти можливість краще планувати свій час, навчаючись основам тайм-менеджменту.

3. Мотивація. Накопичувальна система оцінювання є потужним мотиватором для студентів, оскільки вони можуть побачити конкретні результати своєї роботи та знати, що мають можливість покращувати їх, накопичуючи бали за кожне виконане завдання. Це стимулює здобувачів освіти до підвищення рівня активності у процесі навчання.

4. Паритет. Накопичувальна система оцінювання забезпечує рівні умови для всіх здобувачів освіти. Студенти мають однакові можливості та умови для накопичення балів, виконуючи різні види завдань. Це дієво для використання під час будь-якої організації навчальної діяльності: очної, змішаної чи дистанційної.

5. Навчальний поступ. Запроваджена в коледжі система оцінювання стане хорошим стартом для тих здобувачів освіти, які планують продовжити своє навчання у закладах вищої освіти України, де вже давно практикують саме таку накопичувальну систему оцінювання. А іншим допоможе підготуватися до майбутніх викликів у побудові власної кар'єри.

Вищеназвані переваги під час упровадження 100-бальної накопичувальної системи оцінювання дають змогу реалізувати використання методу проєктів як дієвого освітнього компоненту. Саме цей метод дає можливість студентам цілісно розуміти тему, бачити практичне застосування своїх знань, здобувати навички для розв'язання реальних проблем чи створення певних продуктів. Це мотивує, оскільки здобувачі освіти бачать конкретний результат своєї роботи і реалізацію власних ідей, сприяє розвитку самостійності, креативності, критичного мислення, розвитку творчих здібностей, навичок дослідницької діяльності, ефективної комунікації, публічного виступу, пошуку інформації з різних джерел. Крім того, метод проєктів дає змогу студентам відчувати себе активними учасниками освітнього процесу, а не просто пасивними слухачами. Це робить навчання більш динамічним та інтерактивним, забезпечує вищий рівень засвоєння навчального матеріалу.

Оскільки про типи, види, етапи роботи над реалізацією проєктів та способи його презентації є багато матеріалу, ми зосередимо свою увагу на практичній площині цього питання: використання у освітньому процесі конкретних проєктів з української мови та літератури для студентів 1 та 2 курсів, які вивчають ці предмети у рамках загальноосвітнього циклу.

Важливо, на наш погляд, почати зі складання дорожньої карти роботи над проєктами, тобто запропонувати здобувачам освіти чіткий і зрозумілий алгоритм дій. Ми виробили такий:

КРОК 1. ПІДГОТОВЧИЙ. Ознайомтеся з темою, усвідомте мету проєкту.

КРОК 2. Визначте джерела, засоби зібрання інформації, методи аналізу, засоби представлення результатів.

КРОК 3. ЕТАП РЕАЛІЗАЦІЇ. Опрацюйте обрані джерела, виокреміть потрібну інформацію. За потреби зробіть виписки чи складіть тези.

КРОК 4. Якщо виникли проблеми, обговоріть їх у мінігрупах чи з викладачем.

КРОК 5. ЗАКЛЮЧНИЙ ЕТАП. Підготуйте презентацію, інфографіку, усний виступ, буклет тощо (відповідно до вимог подання). Проведіть репетицію представлення. Проаналізуйте сильні і слабкі

сторони свого проєкту, усуньте виявлені помилки. Пропонуємо розглянути проєкти, які використовуємо у практиці під час викладання української мови та літератури.

Наприкінці семестру з предмета «Українська література» студенти надають довгостроковий проєкт «Подорож літературного героя в часі», метою якого є перевірити вміння аналізувати людські вчинки на матеріалі прочитаних творів у I сем., враховуючи ідейно-художні особливості; творчо переосмислювати вплив зміни соціального середовища на поведінку персонажа та окреслювати роль людини у сучасному світі. Було запропоновано такий алгоритм виконання цього завдання: 1) Оберіть персонажа, який вам найбільше запам'ятався. 2) Пригадайте про нього таку інформацію: ім'я, вік, соціальний статус, риси характеру, особливості поведінки, життєві цінності. За потреби складіть асоціативний куцх чи ментальну карту. 3) Уявно перенесіть обраного героя в наш час. Оберіть місце та одну чи кілька ситуацій. 4) Не змінюйте життєвих принципів та особливостей поведінки обраного персонажа. 5) Напишіть невелику розповідь, мінісценарій, комікс. 6) Перевірте написане (відповідність темі, логічність викладу, грамотність). 7) За потреби проілюструйте свою розповідь, мінісценарій, комікс. 8) Скористайтеся підказками, як створити комікс:

1) Запустіть Canva на мобільному телефоні чи ПК. Увійдіть у систему або зареєструйтеся за допомогою електронної пошти чи облікового запису Facebook або Google, а потім уведіть у полі пошуку запит «комікс», щоб розпочати роботу.

2) Почніть із чистого аркуша або виберіть один із готових шаблонів Canva. Перегляньте доступні шаблони коміксів на будь-які теми з різноманітними стилями та макетами. Коли ви побачите ідеальний шаблон, просто натисніть на нього та почніть роботу над дизайном.

Або скористайтеся онлайн-ресурсом Write Comics. Для того, щоб почати користуватися програмою, не потрібно реєструватись і заповнювати жодних форм – у робочій зоні одразу можна створювати проєкт (обирати тло, персонажа, прописувати назву і репліки будь-якою мовою).

З української мови для старшокласників запропонували такий проєкт – «Мовний відеовлог» (довгостроковий). Мета завдання – узагальнити отримані знання протягом вивчення предмета; усвідомлювати зв'язок між вивченим та формуванням соціально важливих умінь і навичок; застосовувати навички цифрової компетентності для популяризації рідної мови. Такий вид роботи можна застосувати і під час повторення мате-

ріалу до НМТ чи ЗНО. Форма подання проекту – відеоролик тривалістю не більше 5 хвилин. Також було запропоновано орієнтовний перелік тем, хоча можна було обрати й свою: «Молодіжний сленг: засмічення мови чи збагачення», «Як позбутися «смілянського» суржика у мовленні», «Експрес-урок на одну із тем», «Інтерв'ю на мовну тему», «Відеоогляд сучасної мовознавчої літератури» (наприклад, книга О. Дубчак «Бачити українською»), «Реп-урок на одну із вивчених тем». Порядок дій виконавців такий: 1) Оберіть тему, поставте ціль відповідно до неї. 2) Продумайте мінісценарій влогу. 3) Підберіть до нього матеріал. 4) Зніміть ролик. 5) Змонтуйте його, за бажанням використайте музичний супровід, спецефекти тощо (за потреби можна порекомендувати програми для монтування відео). 6) Підготуйтеся до презентації своєї роботи. 7) Будьте готові поділитись набутим досвідом.

У критеріях оцінювання проектів враховано і

відповідність темі, єдність стилю і жанру, логічність і зрозумілість, грамотність, естетичність та вміння відповідати на поставлені запитання.

Отже, метод проектів є одним з найперспективніших освітніх методів, він перетворює теоретичне навчання на практичне, розвиває пізнавальні навички, формує цілу низку компетентностей, які допомагають аналізувати і систематизувати інформацію, користуватись інформаційно-комунікаційними технологіями, приймати самостійні та командні рішення, організувати свій час, виробляти лідерські та ораторські уміння. Цей метод є ефективним для використання у освітньому процесі, особливо у рамках 100-бальної накопичувальної системи оцінювання, бо дає можливість виконавцям отримувати оцінки за кожен етап проекту, що дозволяє більш об'єктивно оцінювати роботу студента та визначати його рівень знань та навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ницета В.А. Технологія життєтворчих проектів на уроках української мови та літератури : навч. посібник / В.А. Ницета. –Харків : Основа, 2009. – 153 с.
2. <https://vseosvita.ua/library/metod-proektiv-na-urokah-ukrainskoi-movi-i-literaturi-198765.html>

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ У МЕДІАТЕЦІ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ NMSBOOK.COM.UA РОЗМІЩЕНО ЕЛЕКТРОННІ ПОСІБНИКИ:

«ГІДРАВЛІКА, ГІДРО- ТА ПНЕВМОПРИВОДИ»

Посібник може бути використаний під час вивчення навчальної дисципліни «Гідравліка, гідрота пневмоприводи», спеціальності 133 «Галузеве машинобудування» за ОПП «Експлуатація та ремонт підйомно-транспортних, будівельних і дорожніх машин і обладнання», а також допоможе викладачам під час підготовки до теоретичних і практичних занять.

Електронний посібник складається з 8 розділів і містить 320 елементів візуалізації, з них 91 відеоматеріал <https://cutt.ly/hwuLkww>

"ТЕХНОЛОГІЯ ХАРЧОВИХ КОНЦЕНТРАТІВ"

Електронний посібник розроблений для студентів і викладачів зі спеціальності 181 «Харчові технології» за ОПП «Виробництво хліба, кондитерських, макаронних виробів і харчових концентратів» закладів фахової передвищої освіти.

Посібник складається з 8 розділів і містить 235 елементів візуалізації з них 18 відеоматеріалів <https://cutt.ly/uwuELZP7>

"ОБ'ЄКТНО ОРІЄНТОВАНЕ ПРОГРАМУВАННЯ"

Посібник призначений для викладачів та здобувачів освіти зі спеціальності 121 "Інженерія програмного забезпечення". Складається з 8 модулів і містить 41 елемент візуалізації, з них 34 відеоматеріалів <https://cutt.ly/lwtSXswe>

«АВТОМАТИЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ І СИСТЕМИ АВТОМАТИЧНОГО КЕРУВАННЯ»

Електронний посібник може бути використаний студентами і викладачами закладів фахової передвищої освіти під час підготовки фахівців зі спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка». Електронний посібник складається з 9 розділів і містить 634 елементи візуалізації, з них 45 відеоматеріалів <https://cutt.ly/JwtyQtAq>

КЕЙС-МЕТОД ЯК ФОРМА ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

Валентина Гонімар,
Наталія Ореховська,
викладачки ВСП «Одеський автомобільно-
дорожній фаховий коледж Національного університету
«Одеська політехніка»

Анотація. У статті як предмет дослідження виділено актуальність використання методу кейсів у процесі підготовки здобувачів освіти як однієї з інноваційних освітніх технологій, що вирізняється серед інших сучасних підходів до навчання; розглядаються сутність поняття «case-study», структура і основні елементи методу, принципи організації проведення заняття з використанням методу у закладі фахової передвищої освіти на прикладі освітньої компоненти «Електрообладнання автомобілів».

Abstract: The article highlights the relevance of using the case method in the educational process of training students; as one of the innovative educational technologies that stands out among other modern approaches to learning; the essence of the concept of "case-study", the structure and main elements of the method, the principles of organizing a class using the method in a professional educational institution on the example of the educational component "Car Electrical Equipment" are considered.

*Ключем до всякої науки є знак питання.
Оноре де Бальзак*

Найважливішими завданнями реформування освіти в Україні є підготовка освіченої, творчої особистості та формування її фізичного й морального здоров'я. Вирішення цієї проблеми передбачає психолого-педагогічне обґрунтування змісту й методів освітньо-виховного процесу.

Сьогодні намітився перехід від авторитарної педагогіки до гуманістичного розвитку особистості, від накопичення знань до вміння оперувати знаннями, від «одноразової» освіти до безперервної, від поточної організації навчання до індивідуальної. Нова парадигма освіти обумовила оновлення фахової освіти. Цей процес є особливо актуальним у зв'язку з кардинальними змінами в освіті, що відбуваються в країнах ближнього і дальнього зарубіжжя.

Впровадження інтерактивних методик у ви-

кладанні фахових дисциплін дає змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт. Здобувач освіти стає співавтором лекції, семінарського заняття тощо.

Підхід до здобувача, який знаходиться у центрі процесу навчання, ґрунтується на повазі до його думки, на спонуканні до активності, на захопленні до творчості. Цей підхід полягає насамперед у активізації залучення здобувачів до процесу навчання, навчально-виховної ефективності занять і, як наслідок, у значному зростанні рівня реалізації принципів свідомості, активності та якості знань, умінь і навичок, які набувають здобувачі освіти.

Однією з форм інтерактивного навчання є кейс-метод або метод case-study, «метод казусів» (від англійського case – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (рішення кейсів).

Кейс (ситуаційна вправа) – це текст реальної або вигаданої історії, що містить освітнє повідомлення або розповідає про події, проблеми, дилеми, теоретичні або концептуальні питання, що вимагають аналізу, обговорення і прийняття рішення з певної теми навчальної дисципліни.

В кейсах відсутні конкретні відповіді, а проблема представлена в неявному вигляді і не має однозначного вирішення. Це дозволяє здобувачу освіти самому визначати проблему, мати на неї свій погляд і знаходити відповідь, спираючись на отримані знання з певної і супутніх дисциплін та власний досвід, вчитись формулювати висновки. Тобто кейс-технології дозволяють вирішувати практичні задачі, активізуючи комплекс знань, які необхідно засвоїти для виконання поставленого завдання, і йти від прикладів до правила, а не навпаки. Процес вирішення викладеної в кейсі проблеми – творчий процес пізнання, що припускає крім індивідуального і колективний характер пізнавальної діяльності.

Кейсом також називають набір навчальних матеріалів, що надається здобувачу освіти для опрацювання, включаючи різноманітну літературу. Таким чином, кейс – це симбіоз завдання і джерел інформації для його виконання.

Кейс-метод забезпечує імітацію творчої діяльності здобувачів освіти з виробництва відомого в науці знання, його можна також застосовувати і для отримання принципово нового знання. У західних країнах кейс-метод використовується не тільки як педагогічний метод, але і як ефективний метод дослідження.

Перевагою кейсів є можливість оптимально поєднати теорію і практику. На відміну від класичних методів, він орієнтований не стільки на здобуття знання, скільки на формування навичок професійної діяльності, а також комплексу особистих якостей, цінностей, мотивів і установок. Фахівці розглядають кейс-метод як ефективний стратегічний інструмент якісного оновлення освіти [1].

Кейс-метод навчання зародився з другої половини XIX століття в США в сфері економіки і бізнесу. Вперше кейс-метод був застосований у навчальному процесі в школі права Гарвардського університету в 1870 році; впровадження цього методу в Гарвардській школі бізнесу почалося в 1920 році. Перші добірки кейсів були опубліковані в 1925 році у звітах Гарвардського університету про бізнес. З 50-х років метод став поширюватися і в Європі і вийшов за межі бізнес-навчання. В наш час співіснують дві класичні школи case-study – Гарвардська (американська) і Манчестерська (європейська). В рамках першої

школи метою методу є навчання пошуку єдино правильного рішення, друга – передбачає багатоваріантність вирішення проблеми. Американські кейси більші за обсягом (20–25 сторінок тексту, плюс 8–10 сторінок ілюстрацій), європейські кейси в 1,5–2 рази коротші).

Кейс-метод добре відомий також і в нашій країні. В Україні метод був уперше презентований у 1992 р. фахівцями Школи державного управління ім. Дж. Кеннеді Гарвардського університету в Інституті державного управління та місцевого самоврядування (нині – Національна академія державного управління при Президенті України (НАДУ)) [1]. Значний внесок у його просування в Україні зробив Центр інновацій та розвитку, який став справжнім осередком упровадження кейс-методу в освітню систему. Плідно працюють у цьому напрямі спеціалісти цієї установи, серед яких Ю. Сурмін, А. Сидоренко, В. Лобода, Ш. Бобохужаєв та інші.

У дослідженнях Ш. Бобохужаєва, Ю. Сурміна розглядаються питання сутності методу кейс-стаді. В роботах С. Ковальової, Ш. Бобохужаєва, Ю. Сурміна розробляється класифікація кейсів. Праці А. Сидоренка, П. Шеремети, Г. Каніщенка та інших орієнтовані на моделювання кейсів. У роботах П. Шеремети, Г. Каніщенка, Ю. Сурміна кейс-метод розглядається як метод наукових досліджень та метод навчання. Перший аспект пов'язаний із дослідницькою діяльністю, відповідно до якої він виступає як метод емпіричного дослідження в різних галузях науки. Другий аспект кейс-стаді характеризує його як інтерактивний метод навчання, що базується на обговоренні деякого тексту, в якому відображена реальна неоднозначна ситуація в будь-якому виді людської діяльності. Case study сприяє розвитку вміння вирішувати проблеми з урахуванням конкретних умов і за наявності фактичної інформації. Метод характеризується також значним педагогічним ефектом, оскільки розвиває такі кваліфікаційні характеристики особистості, як здатність до аналізу і діагностики проблем, вміння чітко формулювати і висловлювати свою позицію, спілкуватися, дискутувати, сприймати й оцінювати інформацію, яка надходить у вербальній і невербальній формах. В деякому сенсі цей метод сприяє формуванню професійних та особистісних властивостей людини. Він формує у неї почуття впевненості в собі, сприяє подоланню зайвої боязкості або надмірної самовпевненості [1].

Мета статті – визначення методу кейсів як одного з інтерактивних засобів реалізації навичок професійної діяльності здобувачів освіти на

заняттях у сучасному фаховому закладі освіти, як нового типу співтворчості викладача та здобувачів освіти.

Метод case-study полягає у створенні проблемної ситуації на основі фактів з реального життя. Мета методу – аналіз конкретної ситуації в результаті спільної роботи групи здобувачів освіти, вироблення ними найкращого рішення в контексті запропонованого завдання. Аналіз конкретних навчальних ситуацій (case study) передбачає отримання навичок в роботі з інформацією, її осмислення шляхом роботи з припущеннями і висновками, вміння приймати рішення. Метод кейсів розвиває вміння працювати в колективі: розподіляти час, відстоювати свою думку, делегувати повноваження, слухати і бути почутим.

Кейс-метод спрямований на активізацію бесіди, дискусії в аудиторії, аналіз і обговорення ситуації. Ця технологія пропонує подавати навчальний матеріал у вигляді мікропроблем, в процесі вирішення яких здобувачі освіти набувають знання шляхом активної творчої діяльності. Під час обговорення варіантів індивідуальних рішень в команді можуть використовуватися різноманітні методи інтерактивного навчання: проектної діяльності (мозкового штурму, синектики, морфології тощо), ситуативного моделювання (рольових, ділових ігор), опрацювання дискусійних питань, інциденту, тренінгів тощо.

Кейс-метод можна охарактеризувати наступним чином.

Сутність методу:

- осмислити і проаналізувати надану інформацію;
- визначити проблему щодо вирішення завдання;
- шукати шляхи вирішення завдання;
- знайти оптимальне рішення і скласти план дій.

Особливості навчання:

- призначений для отримання знань в галузях, де немає однозначної відповіді на поставлене запитання;
- навчання спрямоване не на отримання готового знання, а на його творчий пошук і набуття;
- результатом навчання стають не тільки знання, а й навички професійної діяльності;
- дає можливість проявити і удосконалити аналітичні навички та навички оцінювання;
- спрямований на розвиток креативності.

Вимоги до кейсу:

- відповідати чітко поставленій меті створення;
- мати відповідний рівень труднощів, емоційний стиль викладання матеріалу, достовірність

використовуваних фактів, наближеність до реального життя чи професійної діяльності, наявність проблемної ситуації, достатню кількість інформації;

- навчальна проблема має бути пов'язана з матеріалом, що вивчається, і мати пізнавальну значущість;

- відсутність авторських коментарів;
- бути актуальним на сьогоднішній день;
- провокувати дискусію.

Ознаки методу case study:

- наявність моделі соціально-економічної системи, стан якої розглядається в деякий дискретний момент часу;

- колективне вироблення рішень;
- багатоальтернативність рішення; принципова відсутність єдиного рішення;
- єдина мета у виробленні рішень;
- наявність системи групового оцінювання діяльності;

- наявність керованої емоційної напруги студентів.

Основні етапи кейс-методу:

- надання кейсу;
- індивідуальне вивчення кейсу кожним членом команди;
- розробки варіантів індивідуальних рішень;
- обговорення варіантів індивідуальних рішень в команді;
- підготовка до обговорення і дискусії (звіт, презентація варіанта вирішення проблеми тощо).

Результат використання:

- вміння збору і аналізу даних, засвоєння нової інформації;
- розвиток навичок ситуативного аналізу, критичного мислення, будівництва логічних ланцюжків; визначення причинно-наслідкових зв'язків;
- здатність застосовувати свої теоретичні знання у практичній діяльності;
- вміння працювати в команді і комунікабельність: здатність чути і слухати один одного, водночас аргументоване, ненав'язливе відстоювання своєї точки зору;
- утворення власного або авторського продукту, досягнення цілей, отримання досвіду прийняття рішень, вирішення проблем і вміння діяти в новій ситуації, підвищення рівня комунікації.

Під функцією кейса розуміється його можливе ефективне використання з метою задоволення деяких потреб людей. При цьому кейси можуть виконувати різні функції. Важливими функціями кейс-методу є навчальна, виховна, тренувальна, аналітична, дослідницька, систематизуюча, прогностична (табл. 1) [1].

Таблиця 1.

Функціональне поле кейсів		
Домінуюча функція кейса	Тип кейса	Характеристика функції кейса
Навчання	Навчальний	Отримання знання щодо динамічних стохастичних об'єктів
Виховання	Виховний	Формування професійних компетенцій
Тренінг	Тренувальний	Тренування тих, хто навчається, з метою отримання навичок діяльності в умовах постійних змін
Аналіз	Аналітичний	Вироблення вмінь та навичок аналітичної діяльності
Дослідження	Дослідницький	Отримання принципово нового знання щодо динамічних стохастичних об'єктів
Систематизація	Систематизуючий	Систематизація ситуаційного знання
Прогнозування	Прогностичний	Отримання інформації про майбутнє стохастичної системи

Багато уваги висвітленню різноманітних підходів до класифікації кейсів, визначенню можливих варіантів структури кейсу в навчальному процесі приділила кандидат педагогічних наук Житомирського військового інституту С. М. Ковальова. За її даними [2], вчені-спеціалісти відповідно до цілей і завдань процесу навчання виділяють такі типи кейсів: 1) кейси, що навчають здійснювати аналіз та оцінку; 2) кейси, що навчають вирішувати проблеми і приймати рішення; 3) кейси, що ілюструють проблему, рішення або концепцію в цілому.

Своєрідну класифікацію кейсів пропонує Ш. І. Бобохужаєв. Учений класифікує кейси за такими ознаками: 1) за ступенем новизни ситуації та методами, що застосовуються; 2) за етапами прийняття рішення, для обробки яких застосовуються конкретні ситуації; 3) за ієрархічними рівнями прийняття рішень (конкретна ситуація розглядається та оцінюється по-різному керівниками різного рівня); 4) за спеціалізацією (однакова ситуація може розглядатися з позицій різних спеціальностей по-різному); 5) за способом проведення занять (рольова гра, розбір пошти).

На думку А. М. Долгорукова, кейси поділяються:

За типом дослідницької стратегії:

- розвідувальні
- описові
- пояснювальні

За застосуванням:

- ілюстративні
- дослідні
- навчальні діагностичні

За тим, хто виступає діючим суб'єктом кейсу:

- особистісні
- організаційно-інституційні
- багатосуб'єктні

За наявністю сюжету:

- сюжетні
- безсюжетні

За тимчасовою послідовністю матеріалу:

• з природною тимчасовою послідовністю подій (від минулого до сьогодення)

- кейси-спогади
- прогностичні кейси

За обсягом:

- мінікейси
- кейси середніх розмірів
- макрокейси

За структурним наповненням:

- одиничні кейси
- множинні кейси

За способами представлення матеріалу:

• стандартні кейси (аналітична довідка, звіт, розповідь, есе, журналістське розслідування, нарис тощо)

- кейс-презентація
- прес-конференція

За типом методичної частини:

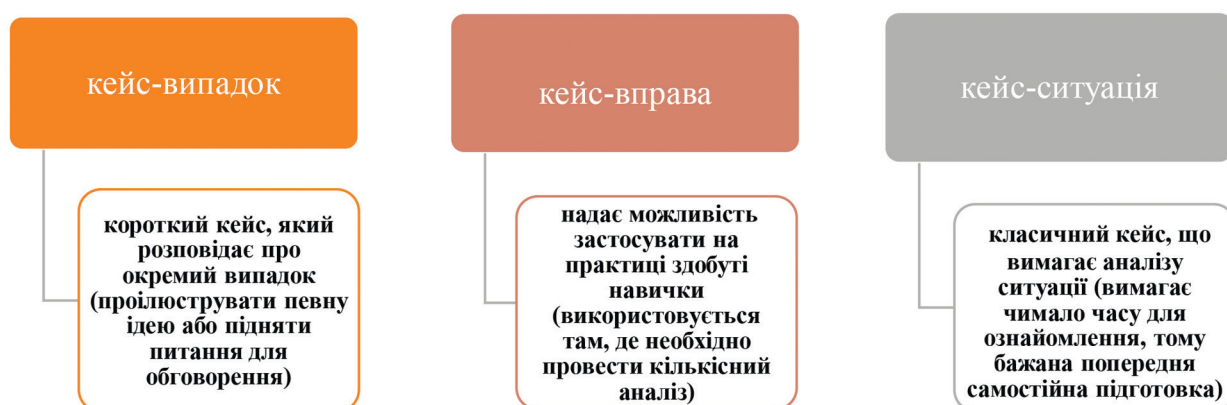
- питальні
- кейси-завдання.

Існують різні класифікації кейсів залежно від обраної для неї основи. На думку Ю. П. Сурміна, у якості таких основ виступають: 1) вид явища, що визначає ситуацію (потреба, вибір, криза,

конфлікт, боротьба, інновація); 2) певний аспект кейсу чи аспект-структура (проблемний, конфліктогенний, рольовий, подійний, діяльнісний, часовий).

Явища, на яких базуються ситуаційні вправи, та їх характеристики подано в таблиці 2.

Таблиця 2.	
Явища, які покладено в основу класифікації ситуацій	
Вид явища, що визначає ситуацію	Характеристика явища
Потреба	Загострена нестача, задоволення якої стримується певними факторами
Вибір	Необхідність обрати одну альтернативу з декількох
Криза	Різка погіршення стану справ у тій чи іншій системі аж до її руйнування
Конфлікт	Спостерігається прагнення протилежних сторін заволодіти обмеженим ресурсом
Боротьба	Йде протиборство сторін відповідно до своїх стратегій і тактик
Інновація	Поява нововведення, що змінює звичний спосіб життя

Також розрізняють наступні типи кейсів:

Педагогічний потенціал методу case study значно більший за педагогічний потенціал традиційних методів навчання. Тому і роль викладача, практикуючого метод case study, відрізняється від традиційної. Наявність у структурі методу суперечок, дискусій, аргументації тренує учасників обговорення, вчить дотриманню норм і правил спілкування. Це вимагає від викладача особистісної зрілості, здатності до адекватної реакції під час обговорення кейсів. Викладач має

бути досить емоційним протягом всього процесу навчання, не допускати конфлікти, створювати обстановку співробітництва і конкуренції одночасно, забезпечувати дотримання особистісних прав здобувача освіти.

Створення кейсу вимагає від викладача і багато зусиль. Кейс повинен бути вдалим, щоб викликати інтерес до теми, мати реальні сучасні і актуальні приклади, містити проблеми, які зрозумілі здобувачам, відомості, які цікаво обговорю-

вати і які вимагають прийняття рішень, а не оцінювання рішення, що вже приймалися іншими особами, мати дозовану інформацію, щоб здобувач швидко «увійшов» у проблему.

Ефективність діяльності викладача, що реалізує метод case study в своїй педагогічній практиці, пов'язана з втіленням низки принципів:

- принцип різноманіття і ефективності дидактичного арсеналу, який передбачає оволодіння дидактикою, її принципами, прийомами і методами, цілеспрямоване їх використання в освітньому процесі;
- принцип партнерства, співпраці зі студентами, що базується на визнанні студентів партнерами в освітній діяльності, на взаємодії і колективному обговоренні ситуацій;
- принцип зсуву ролі викладача з трансляції та «розжовування» знань до організації процесу їх добування – зниження ролі викладача як єдиного «утримувача» знань, зростання його ролі як експерта і консультанта, що допомагає студентів орієнтуватися у світі наукової інформації;
- принцип вбирання досягнень педагогічної науки, досвіду, накопиченого колегами – психологічна та педагогічна обґрунтованість, формулювання не тільки освітніх, але і виховних цілей істотно відрізняє викладача, що реалізує метод case study, від викладача, що використовує класичні методи навчання;
- принцип творчості, який передбачає створення кейсу і заняття з його застосуванням в індивідуально неповторний творчий продукт – метод case study значно розширює простір творчості, що охоплює діяльність щодо створення кейсу як унікального інтелектуального продукту, проєктування процесу навчання, вдосконалення технології його викладання, залучення до творчості студентів, посилення ролі творчої імпровізації в ході навчання тощо;
- принцип прагматизму, який орієнтує на чітке визначення можливостей того чи іншого кейсу, планування результатів навчання з точки зору формування у студентів навичок аналізу ситуації і вироблення моделей поведінки в ній.

Наведемо приклад сюжетної частини навчального кейсу з освітньої компоненти «Електрообладнання автомобілів», який пропонується здобувачам освіти фахового коледжу під час виконання практичної роботи.

Запропонований кейс пов'язаний з аналізом проблеми, що виникла в процесі експлуатації автомобіля. Ситуаційна вправа призначена для обговорення здобувачами освіти під час вивчен-

ня теми «Акумуляторні батареї».

Основною загальною проблемою вправи є аналіз факторів, що можуть стати причиною виникнення несправностей в системі електропостачання автомобіля та пошук шляхів підвищення ефективності роботи акумуляторної батареї.

Цілями вправи є:

- навчити здобувачів освіти на основі комплексного аналізу складу системи електропостачання автомобіля, принципу дії її складових виявляти несправності, які можуть призвести до виникнення проблемних ситуацій; застосовувати необхідні методи перевірки стану вузлів;
- сформувати навички форсованого процесу одержання знання завдяки зануренню в ситуацію, критичного мислення, вирішення проблем, що виникли, та запобігання таким проблемам; дотримання правил міжособистісної взаємодії;
- навчити здобувачів освіти застосовувати отримані теоретичні знання з певної теми для вирішення конкретних практичних задач.

Назва кейсу: "Акумуляторна батарея автомобіля: важливі факти експлуатації та перевірка знань"

Частина 1. Інформація про акумуляторну батарею автомобіля

Що таке акумуляторна батарея автомобіля і яку роль вона відіграє в автомобілі?

Які основні складові акумуляторної батареї автомобіля?

Які типи акумуляторних батарей використовуються в автомобілях? Наведіть приклади.

Які технологічні, електричні і технічні характеристики акумуляторної батареї?

Частина 2. Перевірка знань

Яким чином акумуляторна батарея заряджається під час руху автомобіля?

Вкажіть, за яких режимів роботи двигуна працює акумуляторна батарея.

Який процес відбувається в акумуляторній батареї під час заряджання, розряджання?

Яка тривалість працездатності акумуляторної

батарей? Чи існують фактори, які можуть вплинути на це?

Як можна доглядати за акумуляторною батареєю, щоб забезпечити її оптимальну роботу?

Які можливі наслідки використання пошкодженої або несправної акумуляторної батареї?

Частина 3. Ситуація

Ви є власником автомобіля, у якого виникли проблеми з акумуляторною батареєю. Вам потрібно проаналізувати причину проблеми та прийняти рішення щодо подальших дій.

Інструкції:

Крок 1: Аналіз проблеми

Опишіть симптоми проблеми з акумуляторною батареєю. Чи спостерігається відсутність заряду, слабкий струм під час запуску, швидке розрядження або інші ознаки проблеми?

Подумайте про можливі причини проблеми з акумуляторною батареєю, такі як значний термін використання батареї, неправильне підтримання, електричне навантаження, погодні умови, стан генераторної установки тощо.

Зробіть додаткові дослідження або перевірки для визначення конкретної причини проблеми.

Оцініть стан батареї на основі терміну її використання та інших факторів.

Зробіть висновок, чи потребує батарея заряджання або заміни.

Поясніть, як ви зробили свій висновок та які кроки ви плануєте зробити щодо догляду за батареєю.

Крок 2: Прийняття рішення

Зазначте варіанти рішень, які ви можете розглянути для вирішення проблеми з акумуляторною батареєю, такі як:

- Зарядка акумулятора за допомогою зовнішнього зарядного пристрою.
- Заміна старої батареї на нову.
- Перевірка і підтримання правильного рівня електроліту у батареї, її густини і ступеня розрядження.

- Перевірка системи зарядки та ремонт несправностей.

- Зменшення навантаження на акумулятор шляхом відключення деяких електричних пристроїв або використання меншої кількості електричної енергії.

- Інші варіанти, що відповідають вашій конкретній ситуації.

Оцініть переваги та недоліки кожного варіанта рішення.

Зробіть вибір щодо найкращого варіанта, враховуючи фінансові витрати, терміни та інші фактори, що мають значення для вас.

Крок 3: Обґрунтування рішення

Напишіть короткий текст, в якому пояснюєте, яке рішення ви обрали та чому.

Вкажіть основні переваги обраного варіанта рішення.

Нагадування: аналізуючи проблеми з акумуляторною батареєю на вашому автомобілі, переконайтеся, що ви розумієте принципи безпеки, пов'язані з роботою з автомобільною батареєю.

Висновок. Кейс-метод є перспективним інтерактивним методом в освітньому процесі, де задіяні всі здобувачі освіти групи. Вирішуючи кейси, здобувачам надається можливість перевірити теорію на практиці, свої здібності до творчого мислення, усвідомити, яких теоретичних знань бракує для вирішення проблеми. Практична ситуація додатково викликає інтерес до процесу навчання. Завдяки навчанням на ситуаційних вправах здобувачі занурюються в ситуацію, вчаться критично мислити, швидко приймати рішення, підбивати підсумки, доказово аргументувати висновки, спілкуватися з іншими одногрупниками, слухають і відстоюють свою думку, тобто міжособистісно взаємодіють, визначають сильні і слабкі сторони своїх рішень. Кейс активізує здобувачів освіти, формує професійні і життєві компетенції, соціалізує їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сурмін Ю. П. Кейс-метод : становлення та розвиток в Україні / Ю. П. Сурмін // Вісник НАДУ, 2015. – № 2. – С. 19–28.

2. Ковальова С. М. Різноманітні підходи до класифікації кейсів [Електронний ресурс] / С. М. Ковальова // Вісн. Житом. держ. ун-у. – 2014. – Вип. 2 (74). Педагогічні науки. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/11683/1/4.pdf>

3. Маркетинг : ситуаційні вправи (кейси) та практичні завдання : навч.- метод. посіб. / О. В. Зозульов, Н. В. Язвінська, О. Ю. Цапук [та ін.] ; за ред. С.О. Солнцева. – Київ : НТУУ «КПІ», 2012. – 448 с.

ЗМІНА ВЕКТОРІВ ВИКЛАДАННЯ СУЧАСНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Оксана Ріжняк,
канд. філол. наук, викладачка
Ірина Кобзар,
голова циклової комісії
Кіровоградського медичного фахового
коледжу ім. Є.И. Мухіна

Анотація. Стаття присвячена виявленню та аналізу основних змін, що відбуваються в сучасній медичній термінології, а саме утворенню великої кількості неологізмів, появи нових підрозділів і тематичних груп, збільшенню впливу англійської мови. Правильне розуміння основних процесів термінотворення допоможе краще підготувати студентів до засвоєння фахових знань.

Abstract: The article is devoted to identifying and analyzing the main changes taking place in modern medical terminology, namely the formation of a large number of neologisms, appearance of new subdivisions and thematic groups, and the increasing influence of English. A proper understanding of the basic processes of term formation will help to prepare in a better way students for the mastering of professional knowledge.

Дисципліна «Основи латинської мови з медичною термінологією» є нормативною дисципліною зі спеціальності 223 Медсестринство. Навчальну дисципліну розроблено таким чином, щоб надати здобувачам фахової передвищої освіти необхідні знання для підготовки до майбутньої професійної діяльності. Вивчення курсу має практичну спрямованість, націлену на відпрацювання навичок грамотного використання на практиці майбутніми медичними сестрами спеціальної медичної та анатомічної термінології, правильного написання і розуміння рецептів, назв лікарських препаратів тощо. Мета дисципліни полягає у послідовному засвоєнні професійної мови та системи спеціальних понять і термінів.

Традиційно вважається, що латинська мова як своєрідний інструмент опанування та зберігання медичних знань є однією з найбільш сталих систем сучасної науки. Офіційний статус мертвої мови підсилює це положення.

Проте саме зараз сучасна медична термінологія переживає чи не найбільші зміни за увесь період свого існування. Розглянемо основні.

1. Кількісний склад. Якщо підручники попередніх періодів наводили приблизну кількість термінів у декілька сотень тисяч, то сьогодні ця

цифра сягнула за пів мільйона.

2. Структура медичної термінології. До класичної тріади анатомічна, клінічна та фармацевтична термінологія все частіше додається медико-технічна.

3. Зміна статусу латинської мови як основного донора у формуванні медичних неологізмів.

Проаналізуємо ці зміни детальніше, враховуючи їх вплив на особливості викладання курсу.

Кількісний склад. Поява більшості термінів-неологізмів зумовлена екстралінгвістичними факторами і не пов'язана з анатомічною термінологією, словотворчою основою якої є латинська мова, в той час, як інші підрозділи базуються на терміноелементах грецького походження. Під екстралінгвістичними факторами ми розуміємо виникнення нових захворювань, появу нових ліків, медичних приладів, методів лікування та інші явища, що викликають потребу в нових назвах. Що стосується використання для утворення таких неологізмів терміноелементів грецького походження, то нагадаємо, що їх кількість обмежена, а правила та моделі такого термінотворення досить сталі. Тому для кращого розуміння сучасної медичної термінології студентам недостатньо засвоїти певну кількість фахових термінів на рівні лексичного мінімуму (300–500 термінів

за програмою), а також необхідно опанувати основні правила і засоби конструювання та декодування медичної термінології, що підготує їх до будь-яких викликів сьогодення. Але вивчення медичних греко-латинських дублетів у більшості тем дисципліни «Основи латинської мови з медичною термінологією» виноситься на самостійне опанування. Тому для покращення рівня засвоєння фахової медичної термінології на базі Кіровоградського фахового медичного коледжу ім. Є.Й. Мухіна започатковано викладання вибіркового курсу «Конструювання та декодування медичної термінології», лекційна частина якого присвячена розгляду загальних змін, що відбуваються в анатомічній, фармацевтичній, клінічній термінології та зародженню медико-технічних термінів, а на практичних заняттях відпрацьовуються навички з конструювання та декодування відповідних термінів [1, 2].

Структура медичної термінології. Найбільш сталою можна вважати анатомічну термінологію, хоча певні зміни стосуються і її. Навіть просте порівняння основних підручників курсу висвітлює дві назви: анатомічна та анатомо-гістологічна термінологія. Цікаво, що наприкінці 2021 року на деяких сайтах новин з'явилося повідомлення про те, що вчені відкрили новий орган людського тіла, яким насправді виявився прошарок жувального м'яза, що отримав назву *musculus masseter pars coronidea* [5]. Та це поодинокий випадок.

Набагато цікавіші зміни відбувалися в інших розділах. Так, тільки за перший рік існування коронавірусу інтернет-словниками зафіксовано більше тисячі нових клінічних та фармацевтичних термінів, пов'язаних з цим захворюванням. Нагадаємо, що самому терміну було надано статус найвживанішого слова року, а французька Академія наук на позачерговому засіданні визначалась щодо роду слова. Крім того, у багатьох неологізмах цієї тематичної групи відзначається неочікуваний вплив англійської мови.

Особливої уваги потребує вивчення великої групи сучасних медичних неологізмів, пов'язаних з медичним приладобудуванням. Наприклад, цікаві терміни наводяться у навчальному посібнику «Медична термінологія та основи латинської мови» для студентів міжуніверситетського медико-інженерного факультету НТУУ «КПІ» спеціальностей «Комп'ютерні науки» та «Приладобудування» Л. В. Ханнанової [4], хоча автор і дотримується традиційної класифікації медичної термінології. Порівняйте: «Латинська медична номенклатура охоплює чотири основні підсистеми медичної термінології: анатомо-гістологічну, клінічну, фармацевтичну і медико-технічну» [3,

31].

Зміна статусу латинської мови як основи сучасної медичної термінології. Багато століть знайомство з медичною наукою починається з відомого афоризму «Non est medicina sine lingua Latina». Пізніше студенти дізнаються, що тільки анатомічна термінологія практично повністю базується на латині, в той час, як клінічна (більшою мірою) та фармацевтична (частково) складаються з латинізованих термінів грецького походження. Навіть самі терміни-домінанти цих тематичних груп мотивовані грецькими коренями (грец. κλίική «ліжка», φάρμακον «ліки»). Та сьогодні медичним працівникам для грамотного володіння фаховою термінологією недостатньо опанувати основи латинської мови та засвоїти основні греко-латинські дублети. Більшість неологізмів найновішого періоду тією чи іншою мірою зазнали впливу англійської мови. Згадаємо терміни періоду пандемії. Так, ковід – гібридна абревіатура, що утворена поєднанням лат. Corona «вінок», Virus «отрута» та англ. Disease «хвороба». Так само впливом продуктивної англійської моделі термінотворення можна пояснити написання через -а слова коронавірус. Таких прикладів настільки багато, що серед вітчизняних лінгвістів (Заколюжний М., Головка І., Соколик О.) з'явилася думка про те, що «міжнародна наукова термінологія твориться нині на основі англійської мови» як сучасної латини» [3; 6].

Особливо помітним цей вплив став під час запровадження дистанційної освіти, коли все більше студентів під час перекладу стали надавати перевагу електронним засобам. Кожен викладач-латиніст може навести багато цікавих, і не дуже, прикладів невдалих перекладів. Але в багатьох випадках привертають до себе увагу приклади перекладу медичної термінології, що оформлені за правилами англійської, а не латинської граматики. Це стосується назв діагнозів, симптомів і навіть ліків. Саме тому так необхідне об'єднання спільних зусиль всіх фахівців-мовників, адже сьогодні студенту вже недостатньо опанувати певну сталу систему знань, він має бути готовим до будь-яких викликів сьогодення. А вміння орієнтуватися в основних процесах термінотворення, правильно конструювати й декодувати будь-які терміни є запорукою безпомилкових дій в будь-якій складній невизначеній ситуації.

Список
використаних
джерел

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З МІКРОБІОЛОГІЇ

Наталія Невмержицька,
викладачка
Кіровоградського медичного фахового
коледжу ім.Є.И. Мухіна

Анотація. Інтерактивні методи відіграють важливу роль у підвищенні практичної та науково-теоретичної підготовки, ефективно сприяють формуванню фахової компетентності студентів, а також спонукають викладача до самоосвіти, творчості, взаємодії з іншими викладачами та студентами. Про це йде мова у статті.

Abstract: Interactive methods play an important role in improving practical and theoretical training, effectively contribute to the formation of professional competence of students, and also encourage the teacher to self-education, creativity, interaction with other teachers and students. The article is about this.

Інноваційні тенденції, які характерні сьогодні системі медичної освіти, гостро ставлять проблему підготовки високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості. У зв'язку з цим актуальною стає проблема використання інтерактивних методів навчання, які є конкретним відображенням інтеграційних процесів у науці та житті суспільства. Ці методи відіграють важливу роль у підвищенні практичної та науково-теоретичної підготовки, ефективно сприяють формуванню фахової компетентності студентів, а також спонукають викладача до самоосвіти, творчості, взаємодії з іншими викладачами та студентами. Сучасність вимагає нових підходів до освітнього процесу, нових методів, форм подання навчальної інформації. Нові підходи потрібні й у викладанні мікробіології та загально-медичних дисциплін у цілому. Одним з таких підходів є використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) під час освітнього процесу. Використання ІКТ дозволяє інтенсифікувати освітній процес, прискорити передачу знань і досвіду, а також підвищити якість навчання.

Важливо постійно дбати й про те, щоб студенти не лише вивчали окремо взяті теми й розділи будь-якої навчальної дисципліни, а й набували під час їх опанування ключових компетентнос-

тей, які можуть їм знадобитися в майбутній професійній діяльності.

Мікробіологія – це одна з перших загально-медичних дисциплін, що передбачає виконання низки практичних навичок, засвоєння яких має велике значення під час вивчення наступних освітніх компонент. Мікробіологія є базовою для багатьох клінічних дисциплін: інфектології, педіатрії, хірургії, внутрішньої медицини, епідеміології та інших. Адже базових знань про збудників хвороб студенти набувають саме в курсі цієї загально-медичної дисципліни. Всі студенти медичного фахового коледжу вивчають мікробіологію в перших семестрах. Саме ці знання необхідні для розуміння впливу патогенних мікроорганізмів на організм людини, реакції організму на цей вплив, морфології та біологічних властивостей збудників найпоширеніших інфекційних хвороб. Значна роль приділяється мікробіологічній діагностиці та методам специфічної профілактики цих хвороб. Всі ці знання конче необхідні під час вивчення наступних дисциплін.

Багато тем з курсу мікробіології та інших клінічних дисциплін тісно пов'язані між собою, деякі теми повторюються, відбувається закріплення матеріалу, повторення, зміцнення знань, ускладнюються і вдосконалюються практичні навички,

набуваються вміння аналізувати ситуації і приймати рішення. Це дозволяє ширше використати потенційні можливості змісту навчального матеріалу та сприяти розвитку здібностей студентів, у цілому забезпечити високу якість освіти, адже застосування інтегрованих форм сприяє налагодженню взаєморозуміння і поліпшення співпраці викладача та студента.

На практичних заняттях з мікробіології під час відпрацювання низки практичних навичок використовується метод дебрифінгу. Такі практичні навички, як забір і доставка патологічного матеріалу в баклабораторію, техніка посіву патологічного матеріалу на живильні середовища бакпетлю, тампоном, шпателем, визначення етапів виділення чистої культури збудника, визначення чутливості виділеного збудника до антибіотиків та інші мають велике значення для формування у студентів міцних знань та умінь застосовувати знання цієї дисципліни під час вивчення клінічних дисциплін і в процесі майбутньої практичної діяльності.

Важливим є засвоєння правил роботи з різним патологічним матеріалом в лабораторії, а також при заборі його від хворого, завжди повторюємо основні алгоритми і наголошуємо на необхідності їх виконання для збереження здоров'я, а іноді і життя медичного працівника. Студентам в курсі мікробіології важливо навчитись працювати у полум'ї спиртівки або іншого відкритого вогню, це особлива навичка, що передбачає створення стерильної зони, яка необхідна під час виконання суто мікробіологічних маніпуляцій. Студенту важливо перетнути межу

невпевненості, а іноді і страху, під час роботи в таких умовах. Саме відпрацюванню цих практичних навичок приділяю велику увагу і допомагаю в цьому процесі один із сучасних інтерактивних методів – дебрифінг.

Дебрифінг (англ. debriefing – “витагування”, в цьому випадку знань з учасників ігрової взаємодії) – це процес перегляду суджень або думок учасників інтерактивного навчання, а також обговорення і порівняння їх вирішення з можливими альтернативами. Я виступаю організатором процесу навчання мотиватором навчальної діяльності студентів. Дебрифінг починається з розгляду кожним студентом клінічної задачі з метою відпрацювання практичної навички, яку необхідно виконати, суворо дотримуючись алгоритму дій.

Виконання навички записується на одну, іноді на дві камери з різних ракурсів. Після цього кожен студент, переглядаючи це відео разом з іншими студентами та з викладачем, починає обговорення кожного кроку виконання алгоритму практичної навички, відзначаючи помилки, неточності, отримуючи практичний досвід вчитися на помилках інших. Під час дебрифінгу не має бути глядачів: кожен присутній є учасником спілкування, і забезпечення цього правила є обов'язковим. Я безпосередньо не оцінюю під час дебрифінгу роботу учасників, а шляхом відкритих запитань, що стимулюють розгорнуту відповідь, спрямовую учасників дебрифінгу до правильних висновків та самооцінки виконаних дій. У процесі дебрифінгу учасники заняття отримують знання про практичний досвід один одного, тобто отримують можливість вчитися на помилках інших. Я неодмінно даю ясну оцінку того, що відбувається, і висловлюю свою професійну думку. Це важливо для того, щоб студенти зрозуміли, чого вони вже навчилися і над чим слід попрацювати в подальшому.

Педагогічна практика із застосування методу дебрифінгу доводить, що він є раціональним та оптимальним у формуванні таких компетентностей, як уміння приймати рішення, вчитися на своїх помилках, здатність аналізувати, оцінювати та прогнозувати результати своєї діяльності. Різноманітність методів навчання, вимоги до їх вибору змушують викладача оптимально добирати методи навчання до кожної теми, створювати власну методику викладання дисципліни.

Метод дебрифінгу є важливим компонентом клінічного моделювання, застосування його може належним чином допомогти в підготовці студентів до практичної діяльності через необхідність поєднувати основні знання з клінічною майстерністю, а також для використання отриманих знань у майбутній практичній діяльності.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ЕТИЦІ СУЧАСНОГО МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА

Людмила Мельник,
викладачка
Закладу фахової передвищої освіти
«Перший Київський фаховий медичний коледж»

Анотація. Стаття ознайомлює з теоретичним аналізом професійної етичної компетентності сучасного медичного працівника. Коли йдеться про професійну медичну мораль, потрібно не тільки формулювати кодекс відповідних положень стосовно трудової діяльності, а й сприяти виробленню у лікаря та студента-медика здатності до моральної орієнтації у складних клінічних ситуаціях, які вимагають морально-ділових і соціальних якостей. У статті наведено приклади з досвіду роботи зі студентами-медиками ЗФПО «Перший Київський фаховий медичний коледж» на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням).

Abstract: The article introduces the theoretical analysis of the professional ethical competence of a modern medical worker. When it comes to professional medical morality, it is necessary not only to formulate a code of relevant provisions regarding labor activity, but also to promote the development of a doctor and a medical student's ability for moral orientation in complex clinical situations that require moral, business and social qualities. The article gives examples from the experience of working with medical students of ZFPO "First Kyiv Professional Medical College" in Ukrainian language classes (with a professional orientation).

На сучасному етапі розвитку нашої держави система органів медичного забезпечення потребує відповідного високопрофесійного персоналу, здатного мислити та діяти цілком самостійно.

Теоретичний аналіз проблеми професійної етики фахівця-медика дозволив визначити адаптацію як процес встановлення оптимальної відповідності особистості й навколишнього середовища в ході здійснення властивої людині діяльності.

Особливої актуальності набуває питання визначення поняття професійних якостей медичного працівника: компетентність та сумлінність; чесність та порядність; етичність у взаєминах з лікарями; співчуття і співпереживання – професійні риси медичного працівника.

Медична етика має внутрішній зв'язок з компетентністю, класифікацією лікарів, медичних сестер за їх діловими якостями. Не лише моральні якості, а їхнє поєднання з професійними

знаннями, навичками і досвідом створює ту своєрідну доміную, яка реалізовується під час виконання професійного обов'язку.

У статті наводяться приклади з досвіду роботи зі студентами-медиками Першого Київського фахового медичного коледжу на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням).

На мою думку, найбільш вдалим буде розгляд професійної компетентності медичного працівника на перетині всіх вищеназваних галузей. Для повного і всебічного аналізу визначеної проблеми використано наукові праці вітчизняних та зарубіжних психологів, педагогів.

Вимоги до формування професійної етики медика. Вивчення проблем професійної етики, її специфіки веде нас від загального до особистого, що дозволяє пізнати мораль ширше і пов'язати її з практичною діяльністю індивіда. У професійній медичній практиці спостерігаються зв'язки між тими або іншими видами діяльності,

психологічними й етичними чинниками та якість, поєднання суспільних інтересів з інтересами особистості.

Вважається, що основні принципи медичної етики сформулював Гіппократ:

- дотримання лікарської таємниці;
- заходи відповідальності за життя і здоров'я хворих;
- проблеми взаємин в медичному співтоваристві;
- проблеми взаємин з хворими та їхніми родичами.

На думку мовознавця Тофтун М.Г., мораль медпрацівників є одним з ефективних механізмів передбачення і розв'язання суперечностей і конфліктів, які виникають (чи можуть виникнути) у цій сфері їх діяльності. Специфіку її досліджує медична етика, якій належить особливо важлива роль у формуванні принципів та відповідних правил, на яких ґрунтується моральний кодекс працівників системи охорони здоров'я. Існують різні точки зору на систему та субординацію принципів моралі медпрацівників (їх називають принципами медичної етики).

Отже, медична етика досліджує важливі для людства проблеми. Деякі з них є доленосними. Коло цих проблем невпинно розширюється, а їх актуальність зростає.

Структурні компоненти етики медичного працівника

Етика сучасного медичного працівника – це моральні норми, що стосуються спеціальних питань медичної професії. Крім загальнолюдських моральних принципів, медичний працівник має володіти й такими моральними якостями, які витікають із особливостей його діяльності.

Поведінка медичного працівника повинна відповідати принципам охорони здоров'я України. Кращим представникам її завжди були притаманні безкорисливість, глибокий демократизм, гуманне ставлення до хворих. Зразками в цьому відношенні повинні служити М.І. Пирогов, С.П. Боткін, С.С. Корсаков, В.М. Бехтерев, Лука Войно-Ясенецький, Ф. Мерінг. Їм був неприйнятний дух чиношанування, кар'єризму, пристосуванства.

Вони виділяли основні компоненти етики медичного працівника:

- компетентність та сумлінність;
- етичність у взаєминах з лікарями;
- співчуття і співпереживання як професійна риса медичної компетентності;
- повага до пацієнта.

Співчуття і співпереживання як професійна риса медичної компетентності

Для того, щоб створити умови для дотримання правил деонтології, побудови найсприятливі-

ших взаємин з хворими, лікарі і середні медичні працівники повинні чітко уявляти весь комплекс переживань хворого, пов'язаних з хворобою. Звичайно, крім власне переживань, тобто емоційних порушень, у кожного хворого є також певні уявлення про хворобу, різні думки, судження і висновки, пов'язані з нею. Крім того, хворому притаманні й такі психологічні процеси, як боротьба мотивів, прийняття рішення, прагнення до певної мети, тобто явища, що відносяться до вольової сфери.

Внутрішня картина хвороби – це сукупність не лише емоційних порушень, але й певних процесів інтелектуального та вольового порядку, пов'язаних зі свідомістю, переживанням і ставленням до хвороби.

З досвіду викладання студентам-медикам. Спрощено структуру внутрішньої картини хвороби можна представити таким чином. Основним і первинним компонентом цієї структури є емоційна реакція хворого на факт захворювання. З часом ці емоційні порушення ускладнюються за рахунок недостатності інформації, а також взаємовпливів пацієнтів. Виникають стани страху, тривоги, депресії. Мислення хворого базуються не на логічних закономірностях, а на емоційній значимості тих чи інших фактів. Проблеми хвороби займають у ньому непропорційно велике місце, відтісняючи інші проблеми (робота, сім'я, суспільна діяльність).

Деякі положення і висновки набувають значення надцінних ідей, які важко піддаються корекції.

Негативний вплив на психіку, емоції і поведінку хворого може справляти лікарняна обстановка, особливо якщо в лікувальному закладі порушуються гігієнічний та лікувально-охоронний режими, не дотримуються норми медичної етики й естетики. За таких умов можливе погіршення не лише психічного й емоційного, але й фізичного стану хворого, загострення його хвороби.

Повага до пацієнта – ознака справжнього медика

Справжній цілитель – завжди психотерапевт. І тому, пише професор О.М. Орлов, по-дикунськи виглядає «чорний гумор», яким бравують іноді медики один перед одним. Маємо на увазі, зокрема, такі висловлювання: «не хвилюйтеся, розтин покаже», «все ясно, як у морзі», «спокійний, як пульс небіжчика», «важко в лікуванні, легко в труні», «лікар М. помиляється один раз, ... але щодня». Неприпустимо ставити під сумнів, критикувати дії колеги-лікаря, навіть якщо той не зміг допомогти пацієнтові, розчарував його. Іноді хворий розповідає все не так, як було насправді, не зрозумівши логіки дій лікаря, котрий прагнув зробити якнайкраще, але чогось не врахував.

Повага майбутніх фахівців-медиків до людини перевіряється вже на першому курсі, особливо під час практичних занять із анатомії, де досить часто небіжчик стає об'єктом студентських жартів. Для одних – це спроба перебороти неприємні відчуття або страх, для інших – вияв юнацького скептицизму, коли немає нічого святого. Ось чому все більше викладачів наполягають на тому, щоб називати труп «фізичним тілом». Наяк досить прозорий: якщо душа залишила тіло, то це не привід для знущання. Від наруги над небіжчиком один крок до зневаги живої людини. А от гумор, жарти у спілкуванні лікаря з хворими можуть дати навіть лікувальний ефект, коли хворі їх розуміють і підтримують.

Отже, до професійних рис медичного працівника відносять цілий комплекс людських цінностей, серед яких важливе місце посідають співпереживання, увага, вболівання, відповідальність та інші.

Культура мовлення лікаря – успіх у лікуванні.

Мене, як фахівця-філолога, цікавить комунікативна функція мови. Найголовніше моє завдання – це навчити майбутніх фельдшерів, медичних сестер, лаборантів, санітарних фельдшерів мовленнєвої культури, культури поведінки з пацієнтами, родичами, колегами, адміністрацією; навчити застосовувати мовленнєвий етикет у своїй майбутній професії, у побуті. Студенти-медики оволодівають основними правилами спілкування і через рідну мову оволодівають професійною етикою.

До нас у коледж приходять навчатися молоді після 9 і 11 класів. На жаль, у школі вони не працюють над собою, над своєю культурою

спілкування. Студенти не вміють спілкуватися з однолітками, викладачами, не уміють правильно ставити запитання, звертатися по допомогу в разі потреби, застосовувати набуті мовленнєві навички на практиці. Тому моє завдання і завдання моїх колег навчити їх:

- професійному мовленню;
- користуватися словом у своїй лікувальній практиці;
- віртуозно володіти культурою мовлення медичного працівника;
- використовувати комунікативну етику;
- дотримуватися культури поведінки у професії та побуті;
- використовувати сучасні форми етичного ставлення медперсоналу до тяжкохворих пацієнтів.

Етична культура медика – це багатогранне питання. Усе неможливо осягнути в цій роботі. Тому я хочу розглянути питання мовленнєвої культури лікаря як однієї із складових професійної етики сучасного медичного працівника.

Вирази мовного етикету, особливо привітання і звертання, якими починається кожна розмова лікаря з пацієнтом, сприяють налагодженню контактів під час спілкування. Останнє є важливою психологічною проблемою нашого часу в медицині, оскільки успіх часто залежить не тільки від загального рівня здібностей, а й від мистецтва й техніки спілкування. За невміння спілкуватися людина розплачується не тільки поганим настроєм і щоденними неприємностями, а й своїм суспільним становищем, здоров'ям, стосунками з іншими людьми, включаючи найближчих.

Як писав колись Гете: "Існує ввічливість, що йде від серця, яка споріднена з любов'ю. З неї формується доброзичлива ввічливість зовнішнього походження".

Під мовленнєвим етикетом лікаря розуміють правила мовленнєвої поведінки, узвичаєні в системі сталих виразів, прийнятих певним колективом (колективами) мовців на певному етапі розвитку суспільства в особливих ситуаціях поводження членів колективу. Особливу увагу слід звертати на тон розмови. Залежно від емоційного стану і характеру людини, навіть чарівне "Будь ласка" може звучати як "Я наказую!"...

Кількість виразів мовного етикету досить значна. Це пояснюється соціолінгвістичними факторами, оскільки мовний етикет "яскраво соціальний за своїм характером". Мовленнєвий етикет людей, які спілкуються між собою, визначається віком, статтю, фахом, соціальним станом.

Наприклад, на практичному занятті з теми «Мовна норма. Культура мовлення. Специфіка мовлення медичних працівників» розглядаються основні вимоги до ділового мовлення (точність у формулюванні думки, недвозначність;

логічність; стислість; відповідність між змістом і мовними засобами; відповідність між мовними засобами та обставинами мовлення; відповідність між мовними засобами та стилем викладу; вживання сталих словосполучень; різноманітність мовних засобів; нешаблонність у побудові висловлювання; доречність; виразність дикції; відповідність інтонації мовленнєвій ситуації). Ці засади допомагають студентам коригувати своє усне ділове мовлення.

Щоб правильно скоригувати дії студентів, проводяться мовні тренінги. Вихованці оволодівають мовною етикою (форми звертання, вітання та побажання, прощання, запрошення та привітання, згода, підтвердження, заперечення, відмова). У цьому їм також допомагають «Пам'ятки»: «Як ми говоримо», «Основні правила спілкування» тощо.

Також добре зарекомендували себе на практичних заняттях ділові ігри за методикою роботи в малих групах. Під час такої гри-імітації майбутні медики оволодівають мовними формами під час спілкування з пацієнтом, із важкохворим, з батьками дитини, з родичами хворого і, звичайно, фахової бесіди з колегами. За їхніми діями спостерігають не тільки філологи, а й запрошуються фахівці-медики.

Отже, культура мови та мовлення майбутніх медичних працівників безпосередньо відображає морально-етичні категорії суспільного життя: любов до рідної мови, національну самосвідомість, інтернаціоналізм. Саме медики, працюючи з людьми і для людей, реально виявляють активне ставлення до слова. Вони мають потребу шліфувати свою мову, вчать слухати й сприймати слово. Для них уміння вислухати, як і вміння володіти словом як засобом вираження думки, є обов'язковим і життєво необхідним. Ось де точність, виразність, стислість, доречність слововживання не розкіш, а необхідність. Дбаймо про культуру усного мовлення, спілкуючись із пацієнтами.

Лікування для медика завжди залишатиметься мистецтвом. І як мистецтво, вимагатиме від нього розвиненої уяви, інтуїції, гармонії розуму і серця. Ці якості допомагають обрати оптимальний шлях лікування, його стратегію й тактику. Слово лікаря є свідченням його милосердя, чуйності, загальної культури і освіченості.

Відомо чимало прикладів, коли лікарі-професіонали високого класу ставали і майстрами художнього слова. Софокл і Рабле, Шиллер і А. Конан-Дойл, М. Левицький, М. Ломоносов, К. Бернард, В. Коротич і Ю. Щербак. Усі ці письменники мали фах лікаря. Завдяки зверненню до літератури вони змогли узагальнити свій досвід, переконати читача в тому, наскільки наше здоров'я залежить від нас самих.

Велике значення в словесному спілкуванні з пацієнтом займає звукова культура голосу. Розмова і голос, як дзеркало, відображають культуру людини, тому лікарю необхідно стежити не тільки за тим, що говорить, але і як говорить. Усі його зусилля допомогти пацієнтові може звести нанівець нечемне, фамільярне привітання, грубість, неухважність, нетактовність, проявлені під час опитування. Спілкування лікаря з хворим – це бесіда обопільно зацікавлених людей, мета яких – перемогти недугу.

Доступність медичної інформації для населення, а також широка інформованість про проблеми і досягнення в медицині, схильність до самолікування, збільшений інтерес до наукових методів дослідження та лікування вносить певні труднощі до процесу спілкування лікаря і пацієнта.

Н.О. Магазаник звертає увагу на пацієнтів, які не бажають виписуватись зі стаціонару та хворих, що вмирають, і зауважує: що «спілкування з такими пацієнтами має свої особливості. Бувають випадки, коли пацієнт неодноразово звертається до лікаря і повідомляє, що стан його здоров'я не покращується. У такій ситуації пошук нових засобів лікування буде даремний, адже хворий приходять не за ними. Він шукає людину, з якою можна було б поспілкуватися, вилити їй душу. Така бесіда не займе багато часу, інколи досить співчуття та розуміння. Якщо лікар зможе це зрозуміти, то у хворого зникне роздратування».

Для того, щоб розуміти мовну етику, необхідно визначитись: для чого існує мова професії, яке її місце в житті людини і цілого народу. Тому студенти починають вивчення курсу української мови (за професійним спрямуванням) із тем про взаємозв'язок української мови і професії; основних вимог до професійного мовлення; особливостей професійного спілкування та етики. Набуті знання та навички допоможуть студентам усвідомити, наскільки важливе місце посідає мова у формуванні інтелекту людини, її професійної підготовки, полюбити рідну мову і проїнятися повагою до неї.

Висновки. Лікування для медика завжди залишатиметься мистецтвом. І як мистецтво, вимагатиме від нього розвиненої уяви, інтуїції, гармонії розуму і серця. Ці якості допомагають обрати оптимальний шлях лікування, його стратегію й тактику. Слово лікаря є свідченням його милосердя, чуйності, загальної культури й освіченості.

Етичною основою професійної діяльності медичного працівника є гуманність і милосердя. Найважливішими завданнями професійної діяльності медика є: комплексний всебічний догляд за пацієнтами і полегшення їхніх страждань;

відновлення здоров'я та реабілітація; сприяння зміцненню здоров'я та попередження захворювань; компетентність та сумлінність; етичність у взаєминах з лікарями; співчуття і співпереживання як професійна риса медичної компетентності; повага до пацієнта.

А сила словесного переконання подеколи не може порівнятися з дією навіть найефективніших медикаментів. Однак користуватися словом потрібно обережно, з добром. Необхідно знати, що, кому й коли говорити. При цьому потрібно враховувати психологічні особливості хворого, його стан, діагноз захворювання.

Лікар завжди повинен пам'ятати настанови видатного хірурга Стародавньої Індії Суперута, який говорив: "Идучи до пацієнта, заспокій свої

думки і почуття, будь добрим і людяним, не шукай в своїй роботі користі... Нехай гуманність стане твоєю релігією!!!". Ці слова потрібно б запам'ятати кожному лікарю.

Отже, слово у мовленні лікаря відіграє виключно важливу роль. Недаремно Гіппократ говорив: «Існує три типи лікарів. Один з них лікує травами, другий ножем, третій словом. То звернімося до того, хто лікує словом, адже лікуючи тіло, він лікує і душу».

Дані, викладені в статті, дозволяють зробити висновок про надзвичайну актуальність досліджень професійної етики сучасного медичного працівника, особливо в аспекті етики медичного студентського колективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Етичний Кодекс медичної сестри України (прийнято Українською Асоціацією медичних сестер, 1997 р.)
2. Зеленкова І.Л., Беляєва Є.В. Етика : навчальний посібник. – Мн.: вид. В.М. Скакун, 2000. – С. 6–55.
3. Золотухін Г.О., Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Фахова мова медика : підручник. – Київ : Здоров'я, 2002. – С. 5–15.
4. Киричок В.А., Мітіна С.В., Подковковко Х.В. Методичні рекомендації до організації самостійної роботи суб'єктів навчальної діяльності : для викладачів, здобувачів наукового ступеня доктора філософії (PhD), лікарів / провізорів-інтернів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів України. – Київ, 2017. – 64 с.
5. Козаченко Г.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : ВСВ Медицина, 2013. – С. 30–76.
6. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія : навч. посібник. – Київ : МАУП, 2001. – 256 с.
7. Основи етичних знань / під ред. професора М.Н. Росенко. – М.: Вид. "Лань", 1998. – 237 с.
8. Основи медичної етики / П.С. Назар, Ю.Г. Віденський, О. А. Грандо. – Київ : Здоров'я, 2002. – 344 с.
9. Тофтул М.Т. Сучасний словник з етики // Медична етика. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 233.
10. Філоненко М.М. Психологія спілкування. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://health.unian.net/ukr/detail/225245>.
12. Сучасні етико-нормативні документи міжнародних медичних організацій:
  1. Клятва лікаря України (1992 р.)
  2. Етичний кодекс лікаря України (2009 р.)
  3. Міжнародний кодекс медичної етики (1949 р., доповнення 1983 р.)
  4. Декларація про політику в галузі дотримання прав пацієнтів (1994 р.)
  5. Женевська декларація Всесвітньої медичної асоціації (1948 р.)
  6. Принципи надання медичної допомоги в будь-якій національній системі охорони здоров'я (1983 р.)
  7. Лісабонська декларація відносно прав пацієнта (1981 р., 1995 р.)
  8. Етичний Кодекс професійної етики Міжнародної Ради медсестер (1973р.)

СУЧАСНІ НЕОПОГІЗМИ ТА ФРАЗЕОПОГІЗМИ, ЩО З'ЯВИЛИСЯ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Наталія Чикалова,
викладачка ВСП «Охтирський фаховий коледж СНАУ»

Анотація. Стаття досліджує та аналізує сучасні неологізми й фразеологізми, що виникли внаслідок російсько-української війни. У ході виконаної роботи я прагнула з'ясувати вплив конфлікту на мовний ландшафт України, вивчити основні тенденції у формуванні нових слів і висловів, а також розкрити їх змістовний та емоційний потенціал. Робота спрямована на збагачення запасу сучасних виразів, що допоможе краще розібратися в еволюції мовленнєвого стилю та з'ясувати природу людської творчості в умовах складних суспільних змін. Вивчення лексичних нововведень допоможе розуміти роль мови в умовах конфлікту й формуванні національної ідентичності, а результати моєї діяльності стануть основою для подальших досліджень у галузі мовознавства, лінгвістики та суспільних наук.

Abstract: This article examines and analyzes modern neologisms and idioms that arose as a result of the Russian-Ukrainian war. In the course of the work, I sought to find out the impact of the conflict on the linguistic landscape of Ukraine, to study the main trends in the formation of new words and expressions, as well as to reveal their meaningful and emotional potential. The work is aimed at enriching the stock of modern expressions, which will help to better understand the evolution of speech style and clarify the nature of human creativity in the conditions of complex social changes. The study of lexical innovations will help to understand the role of language in the conditions of conflict and the formation of national identity, and the results of my activity will become the basis for further research in the field of linguistics, linguistics and social sciences.

Війна – період надзвичайних випробувань для суспільства, що вимагає адаптації до нових реалій і ситуацій. Нелегкі часи, коли українська нація змушена стикатися зі спектром емоцій – від тривоги та страху до підтримки та солідарності, неодмінно впливають на її мову. У контексті російсько-української війни, яка стала складним випробуванням для нашої країни, мовна сфера стала особливо мінливою та насиченою новими виразами.

Саме тут, на нелегких перехрестях історії, народжуються неологізми та фразеологізми, які відображають неповторну душу й характер народу, що стоїть перед випробуванням. З появою нових загроз і викликів, я спостерігаю також і нові слова, які відбивають актуальні тенденції, суспільні настрої та реакції на події.

Ця стаття присвячена дослідженню та аналізу сучасних неологізмів та фразеологізмів, які з'явилися під час російсько-української війни. Моя мета – вивчити вплив конфлікту на мовний ландшафт України, з'ясувати основні тенденції у формуванні нових слів та висловів, розкрити їх змістовний й емоційний потенціал. Збагачення мовного арсеналу допоможе не тільки краще розібратися в еволюції мовленнєвого стилю, але й зрозуміти природу людської мовної творчості в умовах складних суспільних змін.

Засвідчуючи лексичні нововведення, що виникають на перетині культурних й історичних вимірів, ця робота збагачує загальний багаж знань про роль мови в умовах конфлікту та з'ясовує її значення у формуванні національної ідентичності. Сподіваюся, що результати мого дослі-

дження допоможуть краще зрозуміти вплив російсько-української війни на літературне життя й надасть підґрунтя для подальших досліджень у галузі мовознавства, лінгвістики та суспільних наук.

Сучасні неологізми й фразеологізми, що з'явилися під час повномасштабного вторгнення, є свідченням живої мовної еволюції та реакції суспільства на нові виклики, з якими стикається українська нація. Ці лексичні інновації відображають складні емоції, страхи, надії та ставлення народу до поточних подій. Вони служать не тільки інструментами спілкування, а й відображають соціокультурні зміни та стереотипи, що виникли внаслідок війни.

БАВОВНА ЗДОРОВОЇ ЛЮДИНИ: БАВОВНА КУРЦЯ:

Наприклад, термін **«бавовна»**. Багато хто не розуміє, чому в інтернеті стільки жартів про її появу в Криму й на росії. А на додачу з'явилися мему про те, як куріння нищить російські склади зі зброєю. З початку березня в країні-агресорці періодично почали лунати вибухи – у Курській і Белгородській областях, особливо в адміністративних центрах: жителі чули різні голосні звуки. Проте росіяни занадто бояться двох речей: зізнатися, що програють і несуть втрати, та бути затриманими правоохоронцями. Тому в Белгороді зародилася особлива традиція: називати вибухи хлопками. Щоночі в соцмережах жителі обговорюють, де чути підриви й видніється дим. Російські боти масово пишуть про «хлопки» в атакованих українських містах, проте часто викривають себе через неправильний переклад.

На думку окупантів, вибух – це **«хлопок»**, що співзвучно з українською назвою текстильного волокна рослинного походження – бавовною.

В якості іронії та знуцання з пропагандистів, українські ЗМІ й соцмережі використали недолугу помилку росіян проти них і почали називати «хлопки» на росії та в Криму «бавовною»[1].

Також, вираз **«на концерт Кобзона»** – український афоризм і мем про загибель російських солдатів й діячів, тобто символічне приєднання до їх покійного співака Йосипа Кобзона.

Йосип Кобзон – радянський і російський естрадний виконавець, культовий зокрема завдяки виступам на 9 травня з піснею «День победы». Підтримував агресію проти України з 2014 року, відвідував ватажків так званої «ДНР» і давав концерти на окупованих територіях.

Крилатий вислів і відповідний мем виникли через кілька годин після вбивства Олександра Захарченка, яке сталось 31 серпня 2018 року на поминках Йосипа Кобзона, котрий помер попереднього дня. Тоді в українських соцмережах поширювалися жарти, що Захарченко відправився на «концерт Кобзона».

У серпні 2020 року українські волонтери запустили на повітряних кульках через лінію фронту на Донбасі «передачу» для бойовиків, до якої зокрема включили тисячі демотивуючих листівок і запрошень на «концерт пам'яті Кобзона». Окрім співака, на листівці були зображені ліквідовані бойовики, які «сидітимуть на перших рядах», а саме: колишній ватажок «ДНР» Олександр Захарченко, Михайло Толстих (відомий як «Гіві») й Арсеній Павлов (відомий як «Моторола»).

З початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року вираз «на концерт Кобзона» почав активно використовуватись у медіа й соцмережах на позначення військових втрат росіян [2].

Рашисти/рашизм – нове слово в українському суспільстві, раніше звались фашисти, а зараз рашисти, орки, окупанти, нацисти, загарбники, терористи, мародери. Так називають в Україні армію рф, яка вторглася в Україну. Термін «рашизм» походить від поєднання англійського слова *russia* («раша») зі словом «фашизм» і віддзеркалює ідеологію путінської країни й небачені звірства, що принесла на нашу землю армія загарбників. Слово вже пустило коріння в ЗМІ, побутове мовлення, його активно використовують у Європі, США. Як зазначив Президент Володимир Зеленський, це нове поняття «буде в історичних книжках, в умовних Вікіпедіях, залишиться на уроках». Слово «рашизм» не варто плутати з «росіянізмами», що позначають включення російських слів в українську мову. Наприклад, від злочинів рашистів у Маріуполі загинули понад 20 000 мирних жителів. І ця цифра тільки збільшується [3].

Орки – прізвисько російських окупантів, запозичене з книги Джона Толкієна «Володар пернів». У книзі сказано, що вони брудні, неотесані

істоти, інтелектуальні здібності котрих ледь можуть конкурувати з рівнем розвитку каменюки при дорозі. Згадаймо епізод, в якому орки за наказом Сарумана нищили Священний ліс, лише тому що їм були потрібні дерева як пальне. І не зупинило нічого: ані доброзичливість місцевих жителів, ані жорстокість вчинку, ані краса первозданної природи. Орки сліпо йдуть за повелителем, не думаючи ані секунди власною головою. Приклад: «Всрані орки вдерлись до моєї домівки в Гостомелі, розграбували весь дім, ще й поналивали в чарки оливкову олію, думаючи, що то алкоголь» [3].

Але вважаю, що слово «орки» все-таки приаманне літературі, а слово «рашисти» дійсно відповідає характеристиці російських загарбників. Кому яке слово використовувати – вибір індивідуальний.

Ефект Чернобаївки, чернобаїти, «день Чернобаївки», Чернобаївський трикутник. Раніше ми називали події, що повторюються знову і знову, «день Бабака», за назвою однойменного фільму. Та відтепер маємо власний аналог. Феномен боїв під Чернобаївкою, де війська ЗСУ 30 разів завдали нищівної відсічі окупантам, пояснюється тим, що село – ворота до Херсона. Тому так вабить окупантів. А ми й не проти, адже це про них тепер приказка: «Побачити Чернобаївку й померти». Щодо слова «чернобаїти», то ним позначають феноменальне вміння наступати на одні й ті ж граблі, вчиняти раз за разом ідентичні безглузді вчинки, що несуть за собою важкі й болісні наслідки. Приклад: «Ой леле, росія знову попросила НАТО закрити небо над Чернобаївкою». «Ти ж обіцяла мені цього не робити, і ось знову – “день Чернобаївки”»...

Сучасні неологізми й фразеологізми відіграють важливу роль у формуванні мовної свідомості та вираженні соціокультурних змін під час війни. Вони відображають глибину емоцій і почуттів, що супроводжують конфлікт, а також демонструють стереотипи, ідентичності й ставлен-

ня до подій.

Світова історія показує, що війни та конфлікти завжди стимулюють мовні інновації. Російсько-українська війна не стала винятком і вплинула на мовний ландшафт нашої країни. Аналіз сучасних неологізмів є актуальним завданням, що допомагає розкрити літературну креативність й адаптацію до нових реалій. Вивчення цих мовних явищ є важливим внеском у лінгвістичні й культурні дослідження, а також сприяє кращому розумінню сутності війни та її впливу на суспільство.

Підсумовуючи, я маю підкреслити, що в статті було розглянуто лише обмежений перелік сучасних неологізмів і фразеологізмів, які з'явилися під час російсько-української війни. Проте є всі підстави вважати, що існує багато нових слів, пов'язаних з війною та її наслідками, тому лінгвістам варто проводити додаткові дослідження для їх вивчення та аналізу.

Мова постійно еволюціонує, а війни є одними з найбільш впливових подій в історії людства, що породжують масу нових явищ, подій і емоцій, які знаходять своє відображення в мовних виразах. Виявлення та дослідження цих нових слів і виразів може допомогти краще зрозуміти індивідуальну й колективну психологію суспільства упродовж воєнних конфліктів.

Таким чином, необхідність подальших досліджень нових слів і виразів, пов'язаних із російсько-українською війною, є важливим завданням для мовознавства, культурології та лінгвістики. Вивчення цих мовних явищ не тільки збагачує лексику й розуміння мовної культури, але й сприяє кращому розумінню глибинних процесів, що відбуваються в суспільстві в бентежний для країни час. Подальше дослідження військової лексики може мати практичне значення для побудови спеціалізованого термінологічного словника й сприяти якісній комунікації та спілкуванню в умовах післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://www.stb.ua/ua/2023/03/22/shho-take-bavovna-chomu-tak-nazyvayut-vybuhy-v-krymu-ta-v-rosiyi/>
2. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Концепт_Кобзона_\(мем\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Концепт_Кобзона_(мем))
3. <https://osvitoria.media/experience/10-neologizmiv-yaki-porodyla-vijna-rosiyi-proti-ukrayiny/>

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА АСПЕКТИ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ КЛУБУ РОБОТОТЕХНІКИ У КОЛЕДЖІ

Наталія Тучак,
Олександр Іванов,
викладачі ВСП «Фаховий коледж електронних
приладів ІФНТУНГ»

Анотація. Узагальнено актуальність проведення гурткової діяльності в закладах фахової передвищої освіти як складової освітнього процесу. Вказано переваги та вплив такого методу навчання, що включає студентоорієнтованість та додаткове заохочення. Проаналізовано діяльність Клубу робототехніки ВСП «ФКЕП ІФНТУНГ», досягнення, успіхи та проекти учасників протягом навчального семестру.

Abstract: Group activities in institutions of professional pre-higher education as a component of the educational process was summarized. The advantages and influence of such method of education, which includes student-orientation and additional promotion, are indicated. The activities, achievements, successes and members projects of the Robotics Club of SSS "PCoED IFNTUOG" during the academic semester were analyzed.

На сьогоднішній день фахова передвища освіта є невід'ємною частиною формування кваліфікованих конкурентоспроможних спеціалістів, які є фахівцями певних спеціальностей, з необхідними теоретичними та практичними знаннями. Впродовж останніх років фахова передвища освіта зазнала значних змін і набула певної популярності в Україні. Також, що стосується не тільки фахової передвищої освіти, але освіти загалом, – за останні роки відбулась значна цифровізація [1] та диджиталізація [2] процесу навчання. Використання сучасних інформаційних технологій, можливість дистанційного і змішаного навчання відкрили нові можливості для підвищення рівня освітнього процесу. Але, окрім покращення якості навчання за рахунок досягнень науки і техніки, важливим є впровадження студентоорієнтованого навчання [3], яке дає можливість побудувати освітній процес на засадах взаємодії між учасниками навчання та заохочує їх до вдосконалення та покращення освітнього процесу.

Надзвичайно важливо розуміти, що освітній процес не обмежується лише якісними освітніми послугами і формуванням професійних компе-

тентностей, але і є невід'ємною частиною життя коледжу. Згідно з [4] життя коледжу – це цікаве та корисне дозвілля: науково-пошукова робота, художня самодіяльність, гуртки, олімпіади, спортивні секції, студентські конференції тощо. Особливо варто зазначити спілкування між студентами, нові знайомства, різного виду екскурсії, проведення позанавчального часу, що було певною проблемою під час дистанційного навчання.

У ВСП «Фаховий коледж електронних приладів ІФНТУНГ» діє гурток під назвою Клуб робототехніки, створений в грудні 2022 року, з основним напрямом діяльності – програмування мікроконтролерів на базі Arduino та конструювання мобільних роботів і автоматизованих систем на основі Arduino. На сьогодні Клуб об'єднує студентів всіх спеціальностей та курсів нашого коледжу. Крім студентів коледжу, Клуб відвідують учні та студенти інших освітніх закладів, що робить його доступним для всіх охочих, а керівники, автори статті, забезпечують його функціонування таким чином, щоб кожен бажаючий, незалежно від спеціальності, міг знайти своє місце в командній роботі, втілити цікаві ідеї в реаль-

ність та розкрити свій потенціал.

Клуб продовжує розвиватись з урахуванням ідей та задумів його учасників: окрім контролерів Arduino використовуються і інші, зокрема виробництва Cypress Perform, та промислові, такі як PiXhawk; застосовується 3D-моделювання (з використанням ліцензійного програмного забезпечення AutoCAD та Fusion 360); окремі деталі виготовляються шляхом 3D-друку чи деревообробки; практично застосовуються знання електротехніки, електромеханіки, електроніки; окремі

проекти вдосконалюються паянням; частково застосовується штучний інтелект для програмування.

Учасниками Клубу було спроектовано, сконструйовано та запрограмовано системи автоматичного поливу рослин, дистанційну систему сигналізації, кодовий замок, квадрокоптер з дистанційним керуванням, радіокерований літак з саморобним пультом керування, ігрові контролери тощо.

З ДОСВІДУ РОБОТИ

QR-посилання на відеовізитку Клубу

Окрім роботи над проектами, учасники клубу брали активну участь у різних заходах, серед яких конференції, олімпіади, змагання та інше.

Учасники взяли участь та зайняли призові місця в обласних змаганнях учнівської молоді з радіоелектронного конструювання, що відбулись навесні на базі Івано-Франківського міського центру науково-технічної творчості учнівської молоді Івано-Франківської міської ради.

Відбулись конференції: ЕНЕРГЕТИКА: виклики сучасності та перспективи майбутнього (ВСП «БЕФК ІФНТУНГ», м. Бурштин) і IV Студентська науково-практична конференція (ВСП «ФКЕП ІФНТУНГ», м. Івано-Франківськ) з виступами учасників щодо проблематики альтернативної енергетики.

У червні за участю членів Клубу в якості навчальних менторів, що допомагали освоїти робототехнічне конструювання на платформі Arduino, було проведено навчання педагогів Івано-Франківської області зі STEM- освіти. Подія відбулась за підтримки Угорської Екуменічної Служби Допомоги, а студенти додали позитиву в атмосферу заходу.

Висновок. Гурткова діяльність є надзвичайно важливим компонентом студентоорієнтованого навчання, оскільки забезпечує невимушену

Студентські конференції

Навчання педагогів основам робототехніки

атмосферу, нові знання, знайомства, гарний настрій, активну взаємодію між викладачами та студентами. Результатом такої діяльності є додаткове заохочення студентів до навчання, вдосконалення практичних знань з професійних дисциплін, реалізація цікавих ідей та значні навчальні досягнення. Подальший розвиток Клубу робототехніки буде спрямований на залучення нових учасників та реалізацію більш масштабних, актуальних проєктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовк Л., Кокоша В. Досвід впровадження цифровізації в освітній процес за умов змішаного навчання // Фахова передвища освіта. – НМЦ, 2023. – № 2. – С. 104.
2. О. Hrytsenko. Main Directions of the Digitalization of Accounting and Their Application in the Educational Process. SJ-Economics Scientific Journal. 2023. 49. 36-45. 10.58246/sj-economics.v49i2.627.
3. Кузьмина А. Ефективність впровадження студентоорієнтованого навчання в освітньому процесі // Фахова передвища освіта. – НМЦ, 2022. – № 4. – С. 37.
4. Губарев Г., Поліщук А. Заклад освіти з історією довжиною у століття // Фахова передвища освіта. – НМЦ, 2023. – № 2. – С. 86.

ПОСТАТЬ ІСТОРІЇ: ОЛЕКСАНДР ДУХНОВИЧ

(до 220-річчя від дня народження)

Аліса Чорі, Каміла Чорі,
викладачки ВСП «Мукачівський
фаховий коледж НУБіП України»

Анотація. Постать Олександра Духновича (1803–1865) добре відома в українському культурно-національному русі XIX ст. Письменник, журналіст, педагог і освітній діяч, народознавець, історик, релігійний мислитель, він брав активну участь у культурно-громадському житті Закарпаття і Галичини XIX ст., своєю будительською працею заслужив визнання і пошану як серед простого народу, так і в наукових колах.

Abstract: The figure of Oleksandr Duhnovich (1803–1865) is well known in the Ukrainian cultural and national movement of the 19th century. A writer, journalist, teacher and educator, ethnologist, historian, religious thinker, he took an active part in the cultural and public life of Transcarpathia and Galicia in the 19th century, and earned recognition and respect both among the common people and in scientific circles for his constructive work.

Олександр Духнович – педагог, просвітител, громадсько-культурний діяч, поет і священник, один з найвидатніших представників історичного Закарпаття XIX століття, якого знають і величають не лише в Закарпатті, а й далеко за

його межами. Прогресивна громадськість краю з гордістю констатує, що образ О. Духновича є нашою візитівкою, бо він насамперед символізує ідею слов'янської єдності, є першовідкривачем руху до усвідомлення себе нацією, він розпочинає когорту славних імен, тих, хто працював в ім'я майбутнього карпатського краю, як-от: А. Добрянський, О. Павлович, А. Кралицький, О. Митрак, І. Сильвай, Є. Фенцик та ін. Духнович – «перший національний письменник Закарпаття», перший у краї народний учитель, теоретик «народної педагогіки». Як просвітник-гуманіст,

О. Духнович спрямував свою діяльність на те, щоб «забуті русини ожили духовно» [10, с. 64]. Сьогодні дослідження та вивчення життєвого і творчого шляху нашого земляка є особливо актуальним.

Олександр Васильович Духнович народився в селі Тополя на Пряшівщині (нині територія Словаччини) у 1803 році, помер у 1865 р. у м. Пряшеві. В Ужгороді закінчив гімназію (1821 р.), потім – духовну семінарію (1827 р.), працював домашнім учителем, службовцем у єпископській канцелярії, був священником і каноником, викладав руську мову в Пряшівській гімназії. На Пряшівщині О. Духнович активно включається в політичну, громадську та освітню діяльність і разом з прогресивними діячами того часу виступає за визволення українського народу Закарпаття від національного гніту, за поширення освіти і школи, за навчання і виховання дітей на їх рідній мові.

Спадщина Олександра Духновича надзвичайно велика і багатогранна. Це і поезія, і байки, і драматичні твори, і публіцистика, і щоденники та листи, й уривки з наукових творів, і фольклорні записи. Усі твори зібрані у 4-х томах під назвою «Олександр Духнович. Твори в 4-х томах»,

які побачили світ завдяки провідній дослідниці творчості Будителя Олени Рудловчак.

Одна з основних заслуг О.Духновича перед сучасниками полягає в тому, що він заклав основи передової педагогічної думки і був автором уперше систематизовано упорядкованих посібників з педагогіки для батьків і сільських учителів та підручників для навчання дітей рідною мовою, а своєю невтомною працею привернув увагу тодішньої передової інтелігенції до питань шкільної освіти. О. Духнович усе своє життя боровся за розвиток народного шкільництва і багато зробив у цьому напрямі. Як зазначає Ю. Бача, «він сам заснував (за його термінологією – систематизував) 71 школу, сам значним тиражем видав кілька разів «Книжицу читальную для начинающих» (1847 р.) – буквар, який витримав кілька видань, та інші видання для народних шкіл, які найчастіше роздавав дітям безкоштовно. Буквар О.Духновича, що відкривав русинам шлях до освіти, був укладений таким чином, що ним могли користуватись не лише діти, а й дорослі, які здебільшого були неписьменними. Поява в центрі Європи подібного видання, в якому чітко простежувались демократичні погляди на освіту, навчання й виховання, була на той час визначною подією у розвитку прогресивної педагогічної думки. Адже «Книжица читальная для начинающих» побачила світ раніше, ніж «Букварь южнорусский» Т. Шевченка (1861 р.) і «Читанка для малих дітей» М. Шашкевича, яка вийшла у Львові в 1850 році.

Великою заслугою О. Духновича як народного педагога було й те, що в своїй педагогічній теорії він глибоко, логічно і доступно обґрунтував ідею народного виховання в її найпрогресивнішому розумінні. Він сприяв відкриттю народних шкіл, бібліотек, музеїв, виданню книг рідною мовою, підготовці навчальних посібників для народних учителів, ставлячи благородну мету – звільнити населення від неосвіченості й темноти, «...отворить ему врата жизни» в майбутнє з тим, щоб трудовий люд мав змогу «пользоваться правом человечества и участвовать во избранный удом законодательства...» (Записки Александра Духновича. – Львов, 1885. – с. 71-72).

Проблеми виховання і навчання дітей О. Духнович вирішував на основі того передового, що було створено педагогічною думкою до нього, а особливо під впливом педагогічних ідей Г. Сквороди та Я. Коменського. Свої педагогічні погляди найбільш фундаментально виклав у книзі «Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских» (1857 р.). Це був перший на території сьогodнішньої Західної України посібник з

педагогіки, який відіграв значну роль у пропаганді педагогічних знань і у підготовці вчителів початкової школи. О. Духнович зробив значний для свого часу внесок у теорію і практику початкового навчання, виступав за створення початкової школи в кожному селі, за освіту рідною мовою.

Як популяризатор народознавчих ідей у громадській, письменницькій діяльності, у 1850 р. О. Духнович заснував «Литературное заведение Пряшевское», у результаті дворічної культурно-просвітницької діяльності якого видано цілу низку літературних творів, зокрема і художньо-літературний альманах «Поздравление Русинов» на 1850, 1851, 1852 рр., а у 1862 р. – на «Івана Хрестителя». За словами Євгена Нахліка, «найзначнішим здобутком цього товариства став вихід першого на Закарпатті українського альманаху «Поздравление русинов на год 1851» [4, с. 252].

Разом з А. Добрянським та Й. Гаганцем 1862 р. заснував у Пряшеві культурне товариство «Общество Св. Іоанна Крестителя», яке мало 414 членів, він був дійсним головою товариства.

Як підкреслює Юрій Бача, кращі художні твори О. Духновича, разом з літературними спробами його сучасників, «були чи не єдиним друкованим словом для народу – літературним, патріотичним, релігійним, виховним та розважальним, що могло потрапити в руки учня чи дорослого читача. Написані зрозумілою народою мовою, його художні твори розкривали значною мірою народне життя, трактували це життя з народних позицій, були спрямовані на захист народу, утвердження його моралі» [4, с. 15].

Юрій Бача також відзначив, що саме ті твори О. Духновича, в яких він найбільше проникає в суспільно-політичні проблеми свого часу і гостро засуджує суспільну несправедливість, найчастіше залишаються забутими і на 100 років або друкувалися уривками, в яких не можна було відчутти ядро твору [4, с. 15].

Духнович був великим патріотом, любив свій народ, його культуру та мову. «В особі О. Духновича, – писав М. Ричалка, – бачимо голос великого патріота, борця за соціальні, політичні та культурні права народу. Своєю діяльністю він бореться проти денаціоналізації народу, засуджує тих, які зраджували народ, свою національність» [8, с. 240].

У своїх поетичних творах «Подкарпатські русини», «Я русин был, емь і буду» та інших О. Духнович висловив свої патріотичні почуття. Він закликав особливо молоде покоління прискіпливо вивчати історію рідного краю, традиції, звичаї, обряди закарпатських русинів, без чого немож-

ливо сформувати національну свідомість, гідність і достоїнство, а взагалі патріотизм.

«Треба було гаряче любити свій народ, – пише Д. Данилюк, – щоб, будучи переслідуваним угорськими властями, на весь голос заявити:

Я русин был, есьм и буду,
Я родился Русиним,
Честный мой род не забуду,
Останусь его сыном.

Ці слова заповнили серця закарпатців, стали народним гімном» [1, с. 30].

Як справжній патріот, просвітителю і педагогу, О. Духнович шукав засоби, за допомогою яких можна не тільки зберегти національну самобутність корінного населення Закарпаття, а й стати великим народом. Такими засобами, на його думку, могли стати школа, освіта і виховання підростаючого покоління. А звідси – шлях до поліпшення суспільних і людських стосунків у світі, надія педагога на краще майбутнє людства, яку він пов'язував не з революційним перетворенням життя, а з поширенням знань серед населення, з інтелектуальним і моральним удосконаленням підростаючих поколінь. Розглядаючи освіту і виховання дітей насамперед як суспільну проблему, О. Духнович писав: «Дети суть произростание будущего рода, они суть распускающиеся почки общества человеческого; в них также скрывается главная надежда будущности... и просто попечение о детях – есть попечение о будущности» [2, с. 56-57]. Кінцевою метою виховання О. Духнович вважав розвиток людини, яка живе суспільними інтересами, прагне до істини і правди, добра і людяності, поєднує інтереси всього людства з інтересами свого народу і своїми особистими.

Небезпідставно О. Духновича в історіографії названо будителем, людиною, що розуміла важливість національної свідомості, ментальності та пам'яті народу у державотворчих вимірах. Принцип системного вивчення народності, спільноти людей, що існує завдяки єдиній мові, культурі, традиціям став основоположним у народознавстві. Народність у педагогіці – це, передусім, відображення у навчанні та вихованні ідей, досвіду, почуттів і прагнень рідного народу, нації (неухильними адептами цього принципу були Г. Сковорода, Т. Шевченко, К. Ушинський, О. Духнович, Б. Грінченко, С. Русова, В. Сухомлинський). Народницька ідея, популяризована

в наукових педагогічних працях О. Духновича («Книжица читальная для начинающих», «Маленькая библия с картинками», «Краткая землепись», «Катехизис Литургический», «Сокращенная грамматика письменного русского языка», «Народная педагогия...») вплинула на реформи, що відбулися у тогочасному шкільництві. «Народ сей... есть яко здорового тіла, так ясного і здорового ума і понятія...; в очах його есть характер щирости, справедливости. Великодушія і совісния чистоти показується... жаль серця і неспокойность души видима есть... Род сей есть набожный... есть смиренный ... діти любовію почитает...», – змальований у праці «О народах крайнянских или карпатороссах угорских» етноментальний портрет українця-русина, прочитується майже у всіх творах О. Духновича.

Видатний просвітник Закарпаття закликав вивчати історію рідного краю, бо вона виховує в молоді почуття пошани до своїх предків, любов до рідної землі і національну гідність. Він наголошував: «Люби род свій не просто, что он славный, но для того, что он твой. Кто стыдится своего народа, той сам себя постыдится». Особливу надію покладав на вчителя: «Чтобы в детях народолюбия возбудил и в сердцах их заскепил любовь к своей народности, ибо человек без народности подобен есть скитающемуся волку, которому всякий лес отечеством есть». Окрім того, його девізом було «Отечеству своему верным буди. Отечество бо есть тебе колыбель, оно будет и гробом твоим, кто отечество свое не почитает, той сирота есть, без отца, без матери» [3, с. 142].

Багатогранна діяльність та творча спадщина О. Духновича на сьогодні ще не вивчена. Як зауважила Олена Рудловчак, яку вважають найбільшою духновичезнавчиною, «Духновича ніхто в цілості не осягнув. З його творчості завжди щось виключали... Треба мати на увазі, що він був вельми багатостороннім». Духнович – це особистість, що «належить не тільки своєму часові, а й вічності». Він є і буде актуальним завжди, оскільки утверджує високі ідеали людськості, добра, милосердя, національної єдності і подальшого поступу народу.

Список використаних джерел

ОСОБЛИВОСТІ ОРІЄНТИРІВ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Олена Грановська,
Ірина Демянчук,
викладачки ВСП «Житомирський
торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

Анотація. Сьогодні актуальним є завдання збереження накопиченого досвіду і визначення свого гідного місця в системі світових освітніх ідеалів. Система цінностей становить фундамент виховання. Мета виховання є другорядною щодо цінностей. Змінюються цінності – змінюються норми, змінюються цілі виховання.

Abstract: Today, the task of preserving the accumulated experience and determining one's worthy place in the system of world educational ideals is urgent. The value system is the foundation of education. The goal of education is secondary to values. Values change – norms change, educational goals change.

Ціннісні орієнтації особистості є однією з головних її характеристик, а їх розвиток – основним завданням гуманістичної педагогіки. Система цінностей становить фундамент виховання, ті найважливіші ідеї і цілі, у здійсненні яких вбачають сутність свого існування людина і суспільство.

Значна кількість досліджень вітчизняних і зарубіжних педагогів присвячено аналізу виховання духовних цінностей студентів. Серед них праці М. Боришевського, І. Зязюна, А. Капської, В. Кірсанова. Цією проблемою ретельніше займалися О. Белих, О. Семашко та інші.

Мета статті – розкрити поняття “студент” та особливості студентського віку, а також сучасні глобалізаційні процеси, їх вплив на освітнє середовище та визначити ціннісні пріоритети студентства в умовах цих змін. Зважаючи на концепцію ієрархії потреб людини А. Маслоу, можна уявити потребнісну сферу студентської молоді так:

1. Фізіологічні потреби, серед яких особливо виділяють потребу у фізичній активності (часто нереалізовану) та посилення сексуального потягу, прагнення відкоригувати і стабілізувати фізичний аспект “Образу-Я”, необхідність підтри-

мувати нормальний психофізіологічний тонус та бажання зберегти і поліпшити своє здоров'я.

2. Потреба в безпеці, захисті і стабільності посилюється і реалізується не тільки в середовищі освітнього закладу і родини, а й у сфері уявлень про майбутню професійну діяльність, життєві перспективи і плани.

3. Потреба в приналежності, прийнятті і любові найповніше реалізується в спілкуванні. Студентський вік – “золота пора” і в особистому житті людини: час величних мрій і закоханості, затишку дружнього кола спілкування і “занурення” у своє “Я”, духовного злету і сексуальної активності, створення сім'ї і щасливих турбот материнства-батьківства.

4. Потреба в самоповазі, соціальному статусі, компетентності – це прагнення до успіху в діяльності, до соціального визнання і високої оцінки її результатів, бажання досягнути поваги з боку членів референтної групи, зокрема викладачів (Мавродієва В.В. Ціннісні орієнтири студентства в умовах глобалізаційних процесів).

5. Потреба в самоактуалізації, самореалізації та індивідуальному розвитку (самовдосконаленні) означає активне формування своїх здібностей та їх подальше удосконалення [5, с. 46–47].

Мета виховання є другорядною щодо цінностей. Змінюються цінності – змінюються норми, змінюються цілі виховання. Омелян Вишневський, професор Дрогобицького педагогічного інституту, запропонував “Кодекс цінностей”:

- Абсолютні вічні цінності: добро, совість, правда, віра, надія, любов, доброта, чесність, справедливість, милосердя.

- Основні національні цінності: патріотизм, готовність до захисту Батьківщини, почуття національної гідності, історична пам'ять, пошана до державних та національних символів, дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи тощо.

- Основні громадянські цінності: прагнення до соціальної гармонії та справедливості, захист індивідуальних прав і свобод, висока повага закону, право людини на життя, гідність, безпеку, рівні можливості, право на свободу думки, совісті, вибору конфесії, самовираження, толерантне ставлення до чужих поглядів.

тощо.

Отже, провідними завданнями соціалізації студентів є формування громадянина держави, певної регіональної спільноти (громадянина Європи, наприклад) та громадянина світу. Саме враховуючи ці чинники в межах розмаїття ціннісних орієнтацій, що можуть застосовуватися в процесі навчання, необхідно визначити пріоритетні цінності.

Висновки. Отже, сьогодні перед Україною стоїть завдання реформування системи освіти, яка відтворювала б культурний та інтелектуальний потенціал, здатний вивести суспільство із кризи. В сучасній освіті накопичений ґрунтовний потенціал, склались власні, досить ефективні традиції в підготовці професійних кадрів, у вихованні й культурно-освітньому розвитку індивідів. Тому актуальним є завдання збереження накопиченого досвіду і визначення свого гідного місця в системі світових освітніх ідеалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – Київ : ВТФ “Перун”, 2015. – 1440 с.
2. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / О.І. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2017. – 528 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [головний ред. В.Г. Кремень]. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 1040 с.
4. Закон України про вищу освіту [Текст]. – Київ, 2017. – 96 с.
5. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї : Людина. Освіта. Соціум / В.Г. Кремень. – Київ : Грамота, 2017. – 576 с.
6. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи : підручник / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – 2-е вид. – Київ : Каравела, 2018. – 352 с.

ВПЛИВ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ТА ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ КУРАТОРА НА СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТА-МЕДИКА В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Яна Поліщук,
викладачка
Закладу фахової передвищої освіти
«Перший Київський фаховий медичний коледж»

Анотація. В умовах воєнного конфлікту студент-медик стикається зі складними викликами, які вимагають від нього не тільки професійної компетентності, але й психологічної міцності та готовності працювати в екстремальних умовах.

Abstract: In the conditions of a military conflict, a medical-student faces complex challenges that require not only professional competence, but also psychological strength and readiness to work in extreme conditions.

У роботі досліджуються основні організаторські якості куратора, такі як здатність до планування, координації та контролю, а також особистісні якості. Аналізується їх вплив на підтримку та сприяння адаптації студента-медика, розвиток його професійних навичок та забезпечення високої якості навчання.

В рамках дослідження також вивчаються фактори, що впливають на формування особистості студента-медика в період воєнного часу. Особлива увага приділяється соціальному та психологічному контексту, а також вимогам, що ставляться до медичного персоналу під час війни.

Роль куратора в становленні студента-медика в період воєнного часу є надзвичайно важливою. Організаторські та особистісні якості куратора можуть суттєво вплинути на процес адаптації та розвитку студента-медика в умовах війни [1].

Розглянемо загальні організаторські якості куратора:

1. Планування і координація. Воєнний період може бути дуже напруженим та несподіваним. Керівник повинен бути здатним планувати та організувати роботу зі студентами-медиками, допомагати у розподілі завдань.

2. Комунікація. Куратор повинен чітко та ефективно спілкуватися, пояснювати важливі деталі військової служби, надавати відповіді на питання та розв'язувати можливі непорозуміння.

3. Мобільність. Під час воєнного стану відбуваються непередбачувані речі, такі як: зміна місця проживання та роботи. Наставник повинен бути готовим до мобільності та допомагати майбутнім лікарям з переїздами та адаптацією.

Перейдемо до особистісних якостей куратора:

1. Емпатія. Емоційна підтримка важлива, особливо у важких умовах воєнного стану.

2. Лідерство. Викладач повинен бути прикладом для своїх підлеглих, демонструвати вміння приймати складні рішення та вести групу в складних ситуаціях.

3. Терпимість та розуміння. Воєнний період може включати в себе різноманітні виклики. Необхідно мати наснагу та терпіння для навчання молодого покоління.

4. Конфліктність. Конфлікти можуть виникати у будь-якому колективі, особливо в стресових умовах воєнного періоду. Лідер повинен вирішувати їх, сприяючи згоді та співпраці.

Значення організаційних якостей в роботі куратора полягає в тому, що він забезпечує чітку послідовність дій, ефективність в умовах воєнного періоду. Він допомагає молоді зосередитися на навчанні та службі, а не втрачати час на недоречні дії. Організований керівник допомагає уникнути зайвих стресів та нервових розладів, що можуть виникнути через відсутність належ-

ного порядку.

Ефективна робота наставника впливає на психологічний комфорт, адаптацію до умов військової служби в цей період. Його підтримка, професіоналізм та особистісні якості можуть суттєво сприяти як успішному навчанню, так і вирішенню труднощів в цей непростий час.

Контроль за процесом навчання та підтримка майбутніх спеціалістів є критичними аспектами викладача під час воєнного часу. Ці функції допомагають забезпечити належний рівень професійного розвитку та психологічного комфорту в складних умовах [2,100]. Ось деякі способи, якими можна виконувати ці завдання:

1. Моніторинг навчального процесу.

- Академічний прогрес. Відбувається контроль успішності студентів у навчанні, відстежуються оцінки та академічні досягнення. Це дозволяє вчасно виявити можливі проблеми та реагувати на них.

- Участь у навчанні. Куратор може бути присутнім на лекціях, практичних заняттях та тренуваннях своєї групи. Це допомагає йому зрозуміти специфіку їхнього навчання та взаємодію з військовим середовищем.

2. Індивідуальна підтримка.

- Консультація. Надаються рекомендації та поради для ефективного навчання. Даються відповіді на різні запитання та вирішуються тематичні проблеми.

- Психологічна підтримка. Створюється сприятлива атмосфера для обговорення емоційного стану майбутніх лікарів. Підтримка допомагає їм подолати стрес та тривогу.

3. Менторство та розвиток.

- Цілі та плани. Молоді надається можливість визначити їхні професійні якості та розробити плани досягнення мети.

- Поради та досвід. Завдяки досвіду керівника надаються теоретичні відомості, практичні навички.

4. Взаємодія з іншими військовими структурами.

- Зв'язок з командуванням. Ведеться обмін інформацією з командуванням та іншими військовими представниками, щоб забезпечити спільну підтримку та співпрацю в навчанні.

Всі ці дії допомагають забезпечити відповідний рівень контролю за процесом навчання та підтримку молодих спеціалістів. Роль викладача в цьому контексті полягає в забезпеченні якісної освіти, психологічному благополуччі та професійному рості молодих медичних працівників у складних воєнних умовах.

Розвиток професійних навичок та забезпечення високої якості навчання під час воєнного стану є важливою метою для забезпечення готовності медичних кадрів в умовах військового

конфлікту [9,90]

В таких умовах дотримання високого стандарту навчання та розвитку професійних навичок має вирішальне значення для забезпечення ефективної медичної підтримки. Рівень медичної допомоги та якість навчання безпосередньо впливають на виживання та благополуччя воїнів та цивільних осіб під час конфлікту.

Завдяки глибокому та систематичному викладанню навчального матеріалу, студенти-медики отримують важливі навички, які допомагають їм зменшити ризики для себе та своїх пацієнтів. Знання про ефективні методи лікування, транспортування можуть врятувати життя.

Високоякісна підготовка дозволяє медичним працівникам розуміти найкращі підходи лікування в різних умовах. Це сприяє швидшому відновленню та зменшенню ускладнень у пацієнтів.

Військові медики, які отримали належні знання, розуміють свою роль та ступінь відповідальності перед пацієнтами та командою. Таким чином підвищується мотивація та прагнення до вдосконалення своїх навичок.

Професійно підготовлені медичні працівники здатні адаптуватися до різних умов, будь то лікарняна палата, тимчасовий медичний пункт чи передова лінія. Це забезпечує неперервну медичну допомогу.

У воєнний час, коли швидкість прийняття рішень та ефективність дій мають важливе значення, медичні працівники повинні бути підготовлені на високому рівні. Постійне вдосконалення навичок, навчання за сучасними стандартами та сприяння розвитку професійного потенціалу є важливими компонентами, що допомагають забезпечити високу якість медичної допомоги та врятувати багато життів [10,63].

Висновки. Отже, важливість організаторських та особистісних якостей куратора в контексті становлення студента-медика в період воєнного часу не підлягає сумніву. Організаторські якості куратора, які включають планування, координацію та контроль, є вирішальними для забезпечення ефективного процесу навчання та підтримки студентів-медиків. Особистісні якості також відіграють велику роль для студента-медика, сприяючи створенню сприятливої атмосфери, розумінню індивідуальних потреб студентів та їхньому професійному розвитку.

Крім того, куратор має важливу роль у адаптації студента-медика в період воєнного конфлікту. Це і надання психологічної підтримки, і розвиток професійних навичок, і дотримання військової дисципліни. Розуміння факторів, що впливають на формування особистості студента-медика в цей період, важливо для забезпечення високої якості навчання та успішної адаптації до вимог воєнного стану.

Отже, куратор, який володіє не лише організаторськими, але й особистісними якостями, є ключовим фактором успішного становлення студента-медика в період воєнного часу. Розвиток і

підтримка цих якостей у кураторів має бути основним під час планування та організації освітнього процесу студентів-медиків у період воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова І.А. Організаційні та педагогічні умови виховання майбутніх військових лікарів [Електронний ресурс] / І.А. Абрамова, Т.В. Гаріна // Вісник Військового університету. – 2015. – № 1 (51). – Режим доступу: <http://www.miluniver.ru/vestnik/item/1277-2015-01-03-10-23-52>
2. Малецька Т.В. Вплив психологічної підтримки на адаптацію студентів-медиків в умовах воєнного часу // Педагогічний вісник. – 2017. – Т. 3. – № 2. – С. 102–108.
3. Сорокіна Г.В. Роль куратора у формуванні особистості майбутнього медика [Текст] / Г.В. Сорокіна, А.В. Козуб // Медицина транспорту України. – 2018. – № 3 (59). – С. 102–106.
4. Тимошенко А.А. Адаптація молодших студентів до навчального процесу у вищому медичному навчальному закладі [Текст] / А.А. Тимошенко, В.О. Заверухіна // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2017. – № 5 (66). – С. 158–161.
5. Черних О.О. Вимоги до професійної підготовки лікарів в умовах сучасного військового конфлікту [Текст] / О.О. Черних, О.С. Кравець // Український вісник психоневрології. – 2016. – Т. 24, Вип. 1 (86). – С. 68–72.
6. Морозов О.А. Соціально-психологічні аспекти адаптації студентів-медиків до воєнного часу [Текст] / О.А. Морозов, В.М. Степаненко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Педагогіка та психологія. – 2019. – Т. 27, Вип. 2. – С. 116–122.
7. Малецька Т.В. Формування дисципліни та волевиявлення майбутніх військових лікарів [Текст] / Т.В. Малецька // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2016. – № 12 (63). – С. 98–101.
8. Семенюк Л.І. Формування медичних знань та навичок у студентів-медиків у контексті воєнної підготовки [Текст] / Л.І. Семенюк, О.В. Баранова // Наукові записки Українського державного університету внутрішніх справ. – 2019. – № 2 (86). – С. 257–263.
9. Дубініна Л.В. Вплив вимог до медичного персоналу на формування особистості студента-медика в умовах військового конфлікту [Текст] / Л.В. Дубініна // Психологія та педагогіка в системі неперервної освіти. – 2015. – № 2 (10). – С. 89–93.
10. Кравчук Н.П. Особливості формування професійної компетентності студентів-медиків у період військового конфлікту [Текст] / Н.П. Кравчук // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 1 (9). – С. 62–67.

КОМАНДА UGEN – ДЛЯ СТУДЕНТІВ

На зв'язку команда UGEN
Прийшли тобі розповісти,
що підготували новий інтенсив
з практичними воркшопами та
тренінгами про кар'єру для справжніх (майбутніх) економістів – **Economist Career Way** вже цього вересня.

Плануємо для тебе так:

- 8 днів тренінгів для удосконалення твоїх soft&hard skills.
- Розгляд кейсів з реального бізнесу.
- Панельна дискусія з експертами аудиту та банкінгу.
- Real life історії та лайфхаки відбору в міжнародні й українські компанії.

А на фініші проєкту на тебе чекає іменний сертифікат від UGEN.

- ✓ 11-20 вересня
- ✓ online
- ✓ безкоштовно

Last, but not least: готуємо справжній **Test Drive** для твого резюме, щоб позиція в топкомпанії стала ближчою!

Компанії-роботодавці: Mazars, Deloitte, EY, PwC, Національний Банк України, KPMG.

Долучайся до івенту за цим посиланням <https://forms.gle/nukT5XCghKUyxr1A>

Чекаємо на тебе!

